

ANTON ÇEHOV
DOKTOR
ÇEHOV'DAN
ÖYKÜLER

KLASİKLER

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
MEHMET ÖZGÜL

Can Yayınları 2000

Anton Çehov'un, "Perpetium mobile", "Hirurgiya", "Zerkalo", "Noç pered sudom", "Neabıknovenniy", Aptekarşa", "Vragi", "Palata No 6", "Çyomiy monah", "Sluçay iz praktiki" adlı öykülerinin derlenmesinden oluşmuştur.

© 2005, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2005

4. basım: Ocak 2012

E-kitap 1. sürüm Ocak 2014, İstanbul

Ocak 2012 tarihli 1. basım esas alınarak hazırlanmıştır.

Yayına hazırlayan: Esra Özdoğan

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

ISBN 9789750721229

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

ANTON ÇEHOV

DOKTOR
ÇEHOV'DAN
ÖYKÜLER

ÖYKÜ

Rusça aslından çeviren
Mehmet Özgöl

Anton Çehov'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Öyle Bir Hikâye, 2005

Sayfiyede, 2010

ANTON ÇEHOV, 1860 yılında, Taganrog'da, küçük bir taşra bakkalının oğlu olarak dünyaya geldi. Ortaöğreniminden sonra liseyi kentte okudu. Yunan ve Latin klasiklerini temel alan bir öğrenim gördü. 1879' da Moskova Tıp Fakültesi'ne girdi. 1884'te çeşitli hastanelerde görev almaya başladı ve *Bukalemun* başlıklı ilk öykü kitabı aynı yıl yayımlandı. Bu dönemde kısa oyunlar da yazdı ve *İvanov* (1887) adlı oyunuyla dram tekniği alanında Rus tiyatrosuna büyük yenilikler getirdi. "Alacakaranlık" adlı öykü kitabıyla Puşkin Ödülü'nü kazandı. *Bozkır* (1888) başlıklı uzun öyküsüyle büyük bir yazar olarak tanındı ve öykünün, Rusya'da yazınsal bir tür olarak yerleşmesini sağladı. Vereme yakalanınca, 1891 yılında Moskova yakınlarındaki Melikovo çiftliğini satın aldı ve burada geçirdiği yıllar gerek yazınsal üretimi, gerek kolera salgını ve kıtlıklardaki tıbbi etkinlikleri açısından son derece verimli oldu. 1879-1898 kışlarını Nice'te geçirdi ve Dreyfus olayını burada izleyerek Zola'ya destek verdi. 1899'da Yalta'da yaptırdığı ev, Korolenko, Rahmaninov, Stanislavski gibi sanatçıların uğrak yeri oldu. Hastalığına rağmen, *Duçetka* (1899), *Küçük Köpekli Kadın* (1899) gibi ünlü yapıtlarını bu dönemde kaleme aldı. *Vanya Dayı* (1897), *Üç Kız Kardeş* (1900), *Vişne Bahçesi* (1903) gibi büyük oyunlarını hayatının son yıllarında yarattı. 1904 yılında, eşi ve ünlü tiyatro oyuncusu Olga Knipper'le gittiği Badenweiler'da ölen Çehov, çarlık dönemindeki siyasi çıkmazları, basit insan yaşantılarını büyüteç altına almaktaki ustalığı, Tolstoy'u hayran bırakan yalın ve ölçülü biçemi, gelenekselliği aşan anlatım biçimiyle dünya edebiyatının ustaları arasına katıldı.

MEHMET ÖZGÜL, 1936 yılında Nevşehir'de doğdu. İlk ve ortaokulu Avanos'ta, liseyi Kuleli Askerî Lisesi'nde bitirdi. Rusça öğrenimine lisede başladı. 1959'da, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. 1979 yılına kadar, çeşitli askerî okullarda Rusça öğretmenliği yaptı ve yaz aylarında Rus yazarlardan çeviriler yaptı. Emekli olduktan sonra bütünüyle yazınsal çeviriye yöneldi. Tolstoy, Gorki, Gogol, Dostoyevski, Çehov, Ehrenburg, Aytmatov, Simonov, Yevtuşenko gibi, Rus edebiyatının önde gelen yazarlarının yapıtlarını dilimize kazandırdı. İstanbul'da yaşıyor.

Dr. Çehov'un aşk reçetesi

“Tıp, nikâhlı karım benim, edebiyat ise metresim. Birine kızarsam geceyi öbürüyle geçiriyorum. Bu davranışımı belki biraz uygunsuz bulabilirsin ama en azından sıkıcı değil. Hem zaten, benim bu ikiyüzlülüğümden ikisinin de bir şey kaybettiği yok.”

Anton Çehov (1860-1904), 1888 yılında, bu “aşk üçgeni reçetesi”ni, yakın dostu ve yayıncısı Aleksey Suvorin’e açıkladığında, yalnızca yirmi sekiz yaşında bir hekim değil, aynı zamanda “Alacakaranlıkta” adlı uzun öyküsüyle Rus Akademisi’nin Puşkin Ödülü’ne değer görülmüş, halkın çok sevdiği bir yazardı. O güne değin, doktorluktan elde ettikleri gelirin sağladığı olanaklarla yazmaya da zaman ayırabilen hekimlere çok rastlanmıştı. Ne var ki, Çehov, bunun tam tersi bir yoldan yürümüş; gazetelere yazdığı, yaklaşık bin sözcükten oluşan komik kısa öykülerden elde ettiği gelirle Moskova Tıp Fakültesi’ni bitirmiş, dahası ailesinin geçimine destek olmuştu. 1904’te henüz kırk dört yaşındayken tedavi için gittiği Almanya’nın Badenweiler kentinde veremden öldüğünde, “metres”ine ölümsüz bir miras bırakacaktı: Tiyatronun *Martı*, *Vanya Dayı*, *Üç Kız Kardeş*, *Vişne Bahçesi* gibi bugün hâlâ aşılınmamış olan başyapıtları ve kısa öykü sanatını temelinden değiştiren yüzlerce öykü...

1897’de veremden ötürü akciğer kanaması geçirdiğinde, en azından kendi hayatında “nikâhlı karısı”nı ihmal ettiği; başka bir deyişle, yetenekli bir doktor olmasına karşın, belirtileri çok önceden ortaya çıkmış olan hastalığını görmezden geldiği anlaşılmıştı. Son günlerinde, *Vişne Bahçesi*’nin Moskova’daki ilk sergilenişini öksürük nöbetlerine boğularak izlerken yapıtlarının her zamanki ince alaycılığına uygun bir biçimde, “metres”i ile “nikâhlı karısı” belki de ilk kez bir araya geliyordu.

Ama kendi hayatındaki bu ölümcül ihmali bir yana bırakırsak Çehov, asla boşanmadığı “nikâhlı karısı”nı bir an bile savaştırmamış; “metres”iyle yaşadığı yıllar boyunca hekimliği hiçbir zaman bırakmamış, birçok kamusal sağlık girişimine öncülük etmişti. Onun bu bağlılığının en somut kanıtlarından biri, 1892 yılında beş aydan kısa bir süre içinde, bir bölge kliniğinde 453 hastayı muayene etmiş ve 576 ev muayenesine gitmiş olmasıydı. Bu hekim-yazar, iki uğraşı bölmelere ayırmaktansa birlikte düşünmeyi yeğlemiş; dikiş izleri bazen belli olsa da, hekimlikle yazarlığı hep kaynaştırmayı seçmişti.

* * *

Çehov’un, “olgunluk çağı” diye nitelenen 1888’den sonraki dönemde kaleme aldığı “Kasvetli Bir Öykü”de, ölmekte olan yaşlı bir tıp profesörünün düşünceleri çözümlenir. *İvanov* adlı oyunu ise Çehov’la aynı yaşlarda olan genç bir adamın canına kıymasıyla doruğuna erişir. Birçok edebiyat eleştirmeni, bu iki yapıtı, Çehov’un “klinik yapıtları” olarak bilinen ürünleri arasında sayar. Bir doktor olarak Çehov, bu yapıtlarında, fiziksel ya da ruhsal açıdan hasta olan insanların yaşantılarını, deneyimlerini, iç dünyalarını yansıtmıştır. “Bir Doktor Ziyareti” adlı öyküdeki hasta, kolaylıkla bunaltı ya da panik bozukluğu diye tanımlanabilecek belirtiler gösterir. *Vanya Dayı*’nın başkişisinin, nörotik depresyonu olduğu söylenebilir.

* * *

Çehov’un yapıtlarında, hastalar kadar hekimler de eksik değildir. Kişisel gözlemlerine yaslanarak, farklı kişiliklerde hekim portreleri çizmiştir Çehov. Bazıları duygusuz, yetersiz ya da düşkündür. Sözgelimi, “Bir Sinir Bozukluğu” adlı öyküdeki tıp öğrencisi Mayer, durmadan Londra ve Moskova’daki fahişelere ilişkin istatistiklerden dem vurur; bir gece yüz yüze geldiği fahişelerin acılarını göremeyecek kadar toydur. Çehov’un en iyi “kötü” doktorlarından biri, “İoniç” adlı öyküde karşımıza çıkan paragöz ve muhteris Startsev’dir. Servetine servet kattıkça, gövdesi yağ bağlar Startsev’in:

Gırtlığı yağ parçalarıyla kaplı olduğundan mıdır nedir, sesi iyiden iyiye incelmışti. Huyu suyu da değişmişti; çabucak parlayan, aksinin teki olup çıkmıştı. Hastalarını muayene ederken kendini kaybediyor, bastonunu sinirli sinirli yere vururken öfkeyle bağınıyordu: “Bana bak, zevzeklenip durma! Sana ne soruyorsam ona cevap ver!”

Ama, konuyla ilgili öykülerinin tümüne bakıldığında, Çehov’un doktorlarının çoğu, geri ve yoz bir toplumda büyük güçlüklerle dolu bir uğraşı yerine getirmeye çabalayan, sıradan ama tutkulu, gözüpek, özverili, alçakgönüllü insanlardır. “Çekirge” adlı öyküde, Dr. Dimov, hastalarından birinden kuşpalazı kaptıktan sonra, “tıp şehidi” olur. “Düşmanlar”da, Dr. Kirillov, akli başından gitmiş karısını ölen oğullarının başında bırakıp zor durumdaki bir hastasına koşarak, meslek aşkının çarpıcı bir örneğini sergiler.

* * *

Doktor Çehov’un öykülerinde karşımıza çıkan ilginç bir özellik de, hekimin yalnızca bir “tıp teknisyeni” olarak değil, aynı zamanda hastasının duygulanımlarını sezebilen, hastayı salt “hasta” olarak değil, tümüyle bir insan olarak benimseyebilen bir ruh sağaltıcısı olarak da görülmesidir. Örneğin, “Bir Doktor Ziyareti”nde, genç hekim Korolev, hastasını yalnızca can kulağıyla dinleyerek, acılarını ciddiye alarak bile ona yararlı olmayı başarır. Çehov’un görev yaptığı bir hastanenin yöneticisine

bakılırsa bu öyküdeki genç hekim, hastalarına “aşk”la yaklaşan Dr. Çehov’a çok benzemektedir:

Çehov, ne kadar yorgun olursa olsun, hastalarını sonuna kadar sessizce dinlerdi; hasta, hastalığıyla ilgisi olmayan konulardan da söz açsa, Çehov hiç sözünü kesmeden dinlerdi onu...

Çehov’un öykülerindeki bazı doktorlar da, ne “iyi”dir, ne de “kötü”; onların asıl sorunu, boğuşmakta oldukları varoluşsal ya da ruhsal çatışmalardır. “Hazin Bir Hikâye”deki tanınmış tıp profesörü Nikolay Stepanoviç, hayatının anlamsızlığı karşısında umarsızlığa kapılarak ölümcül bir hastalığın pençesine düşer. “Altıncı Koğuş” adlı ünlü öyküde, “Ne yararı var? Önünde sonunda herkes ölmüyor mu?” diyerek “tıbbın yararsızlığı” sanısına kapılan Ragin, yavaş yavaş hastanedeki görevlerinden de uzaklaştırır kendini.

Aslına bakılırsa Çehov’un yalnızca doktorları ve tıp öğrencileri değil, belki de oyun ve öykülerinin birçok kişisi, hayatlarını anlamlı kılacak “bir şey”in hülyalı arayışı içindedir. Çehov da, onların hayatına bu anlamı katmak için uğraşır sanki. Kişilerine bakışında bir bakıma, bir hekimin soğukkanlı gözlemi ile sıcak, içten, yürekten yaklaşımı iç içedir. “Hasta”sını, yani oyun ya da öyküsünün kişisini nesnellikle gözlemlemeye özen gösterirken bir yandan da onun ruhunun derinliklerindeki çatışmalara, çelişkilere sevecenlikle yaklaşır. Bu nesnellik ve sevecenlik, “edebiyat yapmak”tan, kuramsal savlara girmekten, ahlaksal yorumlara düşmekten korur Çehov’u. “Aşk Üstüne” adlı öyküde anlatıcı, aşkın doğası üstüne düşünürken ideal bir aşk olup olmadığını sorgularken, “Bir duruma uyan, bir sürü başka duruma uymaz,” sonucuna varır. “Bana kalırsa en iyisi, her durumu, genelleştirmeden, ayrı ayrı yorumlamaktır. Doktorların dediği gibi, her vakayı kendi başına ele almamız gerekir.”

* * *

Hem insanın biyolojisini, hem de toplumun koşullarını çok iyi bilen Çehov, dünyaya bilimsel bakışıyla, insan ilişkilerinin süssüz, yalın gerçekliğini görür. On dokuzuncu yüzyıl, onun gözüyle bakıldığında, yirminci yüzyılda yaşanan ve yirmi birinci yüzyılda da yegînleşerek süreceği anlaşılan insanlık durumuna çok yakın görünür: İnsanlar “birbirlerine karşı” konuşur ama birbirlerini pek dinlemezler. Kişiler ilişki kurmanın, bağlanmanın özlemini çeker ama çoğu kez yalıtılmış ve bir başına bulurlar kendilerini. İyi niyetle kalkıştıkları davranışlar, çoğu zaman, kırıcı sonuçlar verir. Ama Çehov, kişilerini, sıcak, yumuşak, sağaltıcı elleriyle okşar sanki. *Vişne Bahçesi*’nde Gayev, “Hastalığın bir çaresi olsaydı, onca ilaca gerek kalmazdı,” der ya; Çehov, kişilerinin kapana kısıldığının ayırındadır, onların çözümsüzlüğe yazgılı olduğunu bilir. Dünyanın hastalıklarını tedavi etmek olanaksızdır belki de. Yazar Çehov, hastalarına özen gösteren iyi bir hekim gibi, kişilerinin duygulanımlarını paylaşır, onların iyi olmalarını ister, hatalarını ve düşkünlüklerini bağışlar. Bunu yaparken arada sırada ve belli belirsiz de olsa bu umarsızlık deryasında bir sevgi ışığı, bir direnç ve yüreklilik pırıltısı, bir iyileşme belirtisi keşfeder. Çehov’un yapıtlarından okura ya da seyirciye yansıyan biricik umut, yarattığı kişilerin başları üzerinde oluşan insancılık aylarında; kişilerinin sahnedeki nfile çabalarından, öykülerdeki boşuna konuşma ve davranışlarından payımıza düşen sevgi ve sevecenlik ışıltılarında; ve elbette, insanoğlunun bu kadar güzel öyküler yazabilmesi karşısında kapıldığımız çocuksu sevinçtedir. Bu da, bana öyle geliyor ki, edebiyat için olduğu kadar hayat için de iyi bir reçetedir.

Tıpkı Shakespeare ve Dostoyevski gibi Çehov da, kendi toplumlarında ve kendi çağlarında yazmış olsalar da her zaman hemşerimiz ve çağdaşımız olan yazarlardandır.

* * *

İstedik ki, bundan tam yüz yıl önce yitirdiğimiz Anton Çehov’u, *Dr. Çehov’dan Öyküler*’le selamlayıp analım. Mehmet Özgül, büyük ustanın tıp, hekimler, hastalar, hastalıklar ve hastaneleri konu alan öykülerini, Rusça asıllarından yaptığı çevirileriyle Can Yayınları için bir araya getirdi.

Çehov’un tüm öykülerini yayımlamış olan Cem Yayınevi’ne, böyle bir çalışmayı gerçekleştirmemize olanak tanıdığı için teşekkür borçluyuz.

Celâl Üster
Aralık 2004

PERPETIUM MOBILE¹

Yeni düzenden önce göreve başlamış bulunan yaşlı sorgu yargııcı Grişutkin ile melankolik yaradılışlı doktor Svistitski² birlikte bir otopsiye gidiyorlardı. İlerledikleri köy yolunda karanlıktan göz gözü görmüyor, ardı arkası kesilmeyen bir yağmur yağıyordu.

Sorgu yargııcı, “Ne pis hava!” diye homurdandı. “İnsanlığı, uygarlığı bırakın bir yana, işe yarar bir iklimimiz bile yok! Bizimkine de memleket demişler! Hem de Avrupa’yı mışız!.. Göğün dibi delinmiş sanki, durmak bilmiyor, alçak!”

Böyle dedikten sonra arabayı süren uşağı Mişka’ya çıkıştı: “Sen de çabuk sür atları, kör olası! Eğer dişlerini dökmemi istemiyorsan elini çabuk tut!”

Derin derin içini çekip ıslak kürküne sarıyan doktor, “Ne garip, Agey Alekseyiç!” dedi. “Benim havaya pek aldırduğım yok ancak içimi ezen, tuhaf bir önsezi var yüreğimde. Az sonra başıma bir felaket gelecekmiş gibi bir duygu içindeyim. Ne bileyim. Ölüden mikrop kapabilirim, sevdiğim bir yakınımı yitirebilirim...”

“Siz de tıpkı kadınlar gibisiniz, azizim! Hiç olmazsa Mişka’dan utanın da onun yanında önsezilerden söz etmeyin! Şu anda içinde bulunduğumuz durumdan, şu berbat yağmurdan daha kötü ne olabilir? Size bir şey söyleyeyim mi, Timofey Vasilyeviç? Ben bu durumda daha fazla gidemeyeceğim. İsterseniz öldürün beni, gidemem! Bir yer bulup konaklayayım. Buraya yakın oturan bir tanıdığınız var mı?”

“İvan İvanoviç Yojov’un evi var,” dedi. “Hemen ormanın arkasında, köprüyü geçince.”

“Şu bizim General Yojov mu? Sür oraya! Çoktandır görüşmedik şu günahkâr ihtiyarla!”

Ormandan, daha sonra köprüden geçtiler; önce sola, sonra sağa saptılar; sulh mahkemesi başyargııcı Yojov’un çiftlik evinin geniş avlusuna girince Grişutkin arabadan atladı, ışık görünen pencerelere bakarak, “Moruk evde,” dedi. “Evde olması çok iyi. Karnımızı doyurur, bir şeyler içer, geceyi burada geçiririz. Mıymıntının tekidir ama konukseverliğine diyecek yoktur.”

Holde onları Yojov karşıladı. Muşmula gibi buruşuk suratı sert kıllarla kaplı, ufak tefek bir ihtiyardı.

“Oo, ne iyi ettiniz de geldiniz! Hoş geldiniz!” dedi. “Sofraya az önce oturmuştuk, söğüş domuz yiyorduk.. Otuz üç ve derhal! İçeride başka bir konuğum daha var. Savcı. Beni almaya gelmiş, yarın birlikte bir toplantıya katılacağız... Otuz üç ve derhal!”

Grişutkin ile Svistitski oturma odasına girdiler. Mezelerle, şaraplarla donatılmış, geniş bir masa duruyordu ortada. Masada ev sahibinin kızı Nadejda İvanovna ile savcı Tülpanski oturuyorlardı. Esmer genç kadın, kocası yakınlarda öldüğü için tepeden tırnağa karalar giymişti. Genç bir adam olan savcının yüzü mavi damar ağıyla kaplıydı, uzun favorileri vardı.

Yojov, masada oturanları parmağıyla göstererek, “Tanışıyor musunuz? Bu bizim savcı,” dedi. “Bu da kızım...”

Esmer dul, gözlerini kısıp gülümseyerek yeni gelenlere elini uzattı. Yojov, kadehine votka doldurarak, “Baylar, hoş geldiniz!” dedi. “Hadi, davranın bakalım! Kadehimi onuruza kaldırıyorum! Otuz üç ve derhal! Sağlığınıza!”

İçkilerini bir dikişte bitirdiler. Grişutkin önce ağzına bir salatalık turşusu attı, sonra söğüş domuza uzandı. Doktor derin derin içini çekmekle yetindi. Tülpanski, yanındaki bayandan izin isteyip bir puro yaktı. Bunu yaparken öyle gevrek gevrek sırttı ki, ağzında tastamam yüz diş var sanırdınız.

Yojov, “Ee, baylar, tembellik etmeyin bakalım!” dedi. “Kadehler boş bırakılmaz! Yargıç bey, doktor! Şimdi hekimlerin onuruna içelim! Severim hekimleri! Özellikle gençlerin hayranıyım! Otuz üç ve derhal! Kim ne derse desin, gençler her zaman en önde gidecektir! Sağlığınıza!”

Savcı Tülpanski dışında herkes birbiriyle konuşmaya başladı; savcı ise suskun oturuyor, burnundan tütün dumanları püskürüyordu. Tavırlarından kendini soylu takımından saydığı, doktor ile sorgu yargıcını küçük gördüğü gözden kaçmıyordu.

Yemek bitince Yojov, Grişutkin ve savcı prafa oynamak için başka bir masaya geçtiler; doktor ile Nadejda İvanovna ise piyanonun yanına çekilerek koyu bir sohbe daldılar.

Güzel dul, “Otopsiye mi gidiyorsunuz, doktor?” diye başladı. “Ölü kesmek kolay iş değil. Yüzünüzü buruşturmadan, gözünüzü kırpmadan neşteri elinize alıp cansız bir insanın bedenine saplamak çelik gibi irade ister. Biliyor musunuz, ben doktorlara büyük hayranlık duyarım. Bence onlar herkesten farklı, kutsal varlıklardır. Ee, doktor, neden böyle üzgün görünüyorsunuz?”

“Nedense içimde garip bir önsezi var,” dedi doktor. “Beni ağırlığıyla ezen bir önsezi... Sevdiğim birini yitirecekmişim gibi bir duygu içindeyim.”

“Evli misiniz, doktor? Burada yakınlarınız var mı?”

“Hiç kimsem yok. Yalnızım, yakın bir tanıdığım bile var sayılmaz. Söyler misiniz, hanımefendi, önsezilere inanır mısınız?”

“Ah, çok, çok inanırım.”

Doktor ile güzel dul önseziler üzerine konuşadursunlar, Yojov ve Grişutkin arada bir oyunu bırakıp masaya içki almaya gidiyorlardı. Oyunda yenilen Yojov, gece saat ikiye doğru birden ertesi günkü toplantıyı anımsadı, alnına vurarak, “Çocuklar, biz ne yaptık?” dedi. “Yarın sabah erkenden toplantıya katılacağız ama oturmuş, iskambil oynuyoruz. Hadi hemen yataklara! Otuz üç ve derhal! Nadya, sen de doğruca odana! Marş, marş! Duruşmanın bittiğini duyururum!”

Nadejda İvanovna doktorla vedalaşırken, “Böyle bir gecede uyuyabilerseniz ne mutlu size!” dedi. “Yağmur pencere camını tıklatırken, bahçede zavallı çam ağaçları rüzgârda uğuldarken benim gözüme uyku girmez. Şimdi gider, elime bir kitap alır, sonra can sıkıntısından patlarım. Öldürseler uyuyamam! Koridorda, kapının karşısına düşen pencerede kandilin ışığı gözüküyorsa, bilin ki ben uyumuyorum, sıkıntıdan kendi kendimi yiyorum.”

Doktor ile sorgu yargıcı kendilerine ayrılan odada yere serilmiş, kuştüyünden kocaman iki yatak buldular. Doktor soyunur soyunmaz kendini döşeğe attı, yorganı başına çekti. Sorgu yargıcı da soyunup yattı ama yatağında bir o yana, bir bu yana döndü durdu; sonra kalkıp odada dolaşmaya başladı.

“Şu güzel bayanı, genç dulu aklımdan çıkaramıyorum,” dedi. “Ah, o ne tatlı şey! Canımı istesin vereyim! O gözler, o omuzlar, eflatun çoraplar içindeki düzgün bacaklar! Kadın değil, ateş parçası! Her yanından kadınlık fışkırıyor! Üstelik bu güzel kime kısmet olur acaba? Şu hukukçu bozuntusu savcıya mı? İngilizlere benzeyen sıska budalanın hakkı mı bu?”

Kim ne derse desin, hukukçuları çekemiyorum! Demin sen kadınla önsezilerinden söz ederken savcı kıskançlığından çatlıyordu. Nefis bir kadın, doğrusu! Nefis! Doğa harikası!”

Doktor başını yorganın altından çıkardı.

“Evet, saygı duyulacak bir kadın. İnce ruhlı, duyarlı, çabuk etkilenen bir varlık... Şimdi biz seninle horul horul uyuyacağız; o ise dost söyleşileriyle geçen bir akşamın etkisiyle gözünü kırpmadan yatacak. Ayrılmadan önce bana sabaha dek sıkıntılar içinde, kitap okuyarak vakit öldüreceğini söyledi. Zavallı! Şimdi kandili yanıyordur...”

“Ne kandili?”

“Koridorun uçundaki pencerede aydınlık varsa; bu, uyumadığının belirtisiymiş. Öyle dedi.”

“Bunu o mu söyledi? Sana mı?”

“Evet, o söyledi.”

“Pes, doğrusu! Seni hiç anlamıyorum be kardeşim! Bunu sana söylediyse sen ölümlülerin en talihlisisin! Ne denli kıskanırsam kıskanayım, seni kutlamadan edemeyeceğim! Ayrıca beni en çok şu hukukçu bozuntusunun düşeceği durum mutlu ediyor. Böyle bir kadın savcıya kalıyorsa çilli kerataya boynuz taktıracağın için ne kadar sevinsem azdır! Hadi, çabuk giyin. Marş, marş, kadının odasına!”

Kafayı bulduğu zaman Grişutkin herkesle “sen” diye konuşmaya başladılar.

Doktor utangaç utangaç, “Siz ne diyorsunuz, Agey Alekseyiç!” dedi. “Tanrı biliyor ya, sizinki de...”

“Hadi, fazla uzatma! Giyin de yürü! Hani, bir şarkı vardır: ‘Çarın uğruna can feda! / Yaşam yolunda, aşk için, / Her günü bir çiçek gibi koparırsınız...’ Giyin, canımın içi! Hadi, Timoşa! Doktor! Hadisene, be hayvan.”

“Bağışlayın, sizi anlamıyorum...”

“Bunda anlamayacak ne var? Konumuz astronomi değil ki! Giyin, kandilin yandığı odaya git! Hepsi bu kadar...”

“Bir hanımefendiyle benim hakkımda böyle şeyler düşündüğün için çok şaşırıyorum.”

Grişutkin içerleyerek, “Felsefeyi bırak!” dedi. “Daha ne duruyorsun? Senin yaptığına kalın kafalılık derler.”

Doktoru kandırmak için uzun zaman dil döktü, kızdı, yalvardı, hatta önünde diz çöktü; sonunda kendini tutamayıp ağır bir küfür savurdu, yere tükürerek gidip yatağına yattı. Ama çeyrek saat geçmeden yeniden uyandırdı doktoru. Sert bir sesle, “Bana bakar mısınız!” dedi. “Kadının yanına gitmeyecek misiniz?”

“Yoo. Niçin gidecekmişim? Siz de çok huzursuz bir insansınız, Agey Alekseyiç! Sizinle otopsiye gitmek başıma bela almak demekmiş!”

“Öyleyse canın cehenneme! Oraya ben gideceğim. Ben bir savcı bozuntusundan ya da karı kılıklı bir doktordan aşağı bir insan değilim. Karar verdim, gideceğim!”

Ardından çabucak giyinip kapıya yöneldi.

Doktor, önce davranışının anlamını soran gözlerle sorgu yargıcına baktı, sonra yerinden fırladı. Onun önünü keserek, “Sanırım, şaka yapıyorsunuz,” dedi.

“Seninle tartışacak vaktim yok. Bırak da geçeyim!”

“Hayır, bırakmam, Agey Alekseyiç! Yatağınıza yatın. Sarhoşsunuz siz!”

“Ey, hekimler tanrıçası, şuna bakın! Hangi hakla bırakmazmışın beni?”

“Soylu bir kadını korumak durumunda kalan bir insanın hakkıyla. Agey Alekseyiç, aklınızı başınıza toplayın! Nasıl bir işe kalkıştığınızı biliyor musunuz? Yaşlı birisiniz siz, altmışınızı devirdiniz. Bunu unutmayın!”

Grişutkin birden gücendi: “Benim yaşlandığımı söyleyen halt etmiş!”

“Agey Alekseyiç, içkiyi fazla kaçırdığınız belli, duygularınız depreşti. Bir hayvan değil, insan olduğunuzu aklınızdan çıkarmayın! Hayvan içgüdüsüne boyun eğebilir ama siz doğanın övüp yarattığı bir varlık, bir insansınız.”

“Sana son kez söylüyorum. Bırakacak mısın beni, hergele?”

Sanki karşısında arkadaşı değil de bir arabacı vardı. Ama aynı anda çığığından kendisi de korkarak kapıdan uzaklaştı, pencerenin yanına gitti. Sarhoş olmasına karşın yüksek çıkan keskin sesiyle evdekileri uyandırmış olmaktan dolayı büyük bir utanç duyduğu anlaşılıyordu. Kısa bir suskunluktan sonra doktor ona yaklaştı, elini omzuna koydu. Doktorun gözleri yaşlıydı, yanakları cayır cayır yanıyordu. Titreyen bir sesle, “Agey Alekseyiç,” dedi. “Söylediğiniz ağır sözlerden, tüm terbiye kurallarını unutarak bana ‘hergele’ diye bağırmanızdan ötürü sizinle aynı çatı altında kalamayacağım. Kabul etmelisiniz, beni çok aşağıladınız. Diyelim ki suçluyum ama suçum altı üstü nedir? Hiç yoktan, iffetli, soylu bir kadına karşı böyle kötü niyetler beslediniz. Bağışlayın ama artık daha fazla arkadaş kalamayız!”

“Memnun oldum. Böyle arkadaşlık benden uzak dursun.”

“Sizinle daha fazla birlikte kalamayacağıma göre hemen gidiyorum. Umarım, bir daha karşılaşmayız.”

“Peki, neyle gideceksiniz?”

“Arabam var ya!”

“Ama o zaman ben nasıl gideceğim? Bu ne biçim iştir? Demek, sonuna dek alçaklık etmek niyetindesiniz? Madem buraya sizin arabanızla geldik, gene sizin arabanızla gideceğiz.”

“İsterseniz sizi evinize bırakabilirim. Ama hemen şimdi! Ben derhal yola çıkıyorum. Öyle kızgınım ki, burada bir dakika bile kalamam.”

Bundan sonra Grişutkin ile Svistitski sessizce avluya çıktılar. Mişka’yı uyandırdılar, arabaya binerek yola koyuldular.

Yolda sorgu yargıcı kendi kendine, “Budala! Namuslu insanlara nasıl davranacağını bilmiyorsan evinde otur, kadınların bulunduğu yerlere adımını atma!” diye söylenip duruyordu.

Bu sözlerle kendine mi, yoksa doktora mı çıkışıyordu; orası pek belli değildi. Araba ailesiyle birlikte oturduğu evin önünde durunca aşağıya atladı, kapıdan içeri girerken homurdandı: “Senin gibi bir arkadaşım yok artık!”

Aradan üç gün geçmişti. Viziteleri bitirdikten sonra odasında kanepeye uzanan doktor, yapacak başka işi olmadığı için, eline aldığı “Hekimler Takvimi” albümünde Petersburg ve Moskovalı doktorların adlarını okuyor; bu adların arasında hangisinin en ahenkli, en güzel olduğunu bulmaya çalışıyordu. O sırada, gökyüzünün maviliklerinde süzülen bir toygar kuşunun dinginliği, şiirselliği vardı yüreğinde; bunun da nedeni, bir gece önce düşünde yangın görmesiydi. Yangın, mutluluk anlamına gelirdi. Böyle oyalanıp dururken ansızın evin önünde duran bir kızağın (hava karlıydı) gıcirtısını duydu, ardından sorgu yargıcı Grişutkin,

eşikte gözüktü. Hiç beklemediği bir konuktu bu. Doktor yattığı yerden doğruldu; korku dolu, utangaç gözlerle gelene baktı. Grişutkin gözlerini önüne indirerek öksürdü, ağır ağır kanepeye yaklaştı.

“Sizden özür dilemeye geldim, Timofey Vasilyeviç,” dedi alçak sesle. “Size karşı biraz kaba davrandım, hatta sanırım, hoşça gitmeyecek sözler söyledim. Benim o zamanki heyecanlı durumumu anlayacağınızı umarım. O namussuzun evinde içtiğimiz romun etkisiyle ne yaptığımı bilmiyorum. Beni bağışlayın!”

Doktor arkadaşına yaklaştı, gözleri yaşararak uzatılan eli sıktı.

“Aman rica ederim... Mariya, çay koy!”

“Hayır, çay istemez. Vakit yok, mümkünse çay yerine kvas³ getirsin. Kvasımızı içer, otopsiye gideriz.”

“Ne? Hangi otopsi?”

“Hani şu başçavuş var ya? Seninle gidiyorduk da, yarı yolda dönmüştük...”

Grişutkin ile Svistitski kvaslarını içtiler, otopsiye gitmek üzere yola koyuldular.

Yolda sorgu yargıci, “Size karşı mahcubum,” dedi. “O zaman kendimde değildim, gene de, biliyor musunuz, şu savcı keratasına boynuz taktırmamanız gücüme gidiyor.”

Alimonovo kasabasından geçerlerken meyhanenin önünde General Yojov’un kızığını gördüler. Grişutkin, “Yojov burada,” dedi. “Atlardan tanıdım. Hadi, gidip onunla bir-iki laf edelim... Birer soda içer, hem de meyhaneci kadını görürüz. Çok ünlüdür! Ben karı diye ona derim! Of, nefis parçadır, doğrusu.”

Yolcular kızaktan inip meyhaneye daldılar. İçerde Yojov ile savcı Tülpanski oturmuş, çilek şurubu içiyorlardı.

Yojov, Grişutkin ile doktoru görünce şaşırıldı: “Nereye böyle? Buralarda ne işiniz var?”

“Gene şu otopsiye gidiyoruz ama varamıyoruz bir türlü. Büyülü bir çemberin içinde kısılıp kaldık sanki ... içinden çıkamıyoruz. Sizin yolculuk ne tarafa bakalım?”

“Biz de toplantıya gidiyoruz.”

“Sizin böyle sık sık toplantılarınız mı oluyor? Üç gün önce katılmıştınız ya?...”

“Ne gezer? Savcının dişleri ağrıyordu, ben de o gün kendimi iyi hissetmedim. Ee, söyleyin bakalım, ne içeceksiniz? Şuraya geçip oturun! Otuz üç ve derhal! Votka mı içeceksiniz, bira mı? Buraya bakın, tezgâhtar bayan! Bize votka ve bira! Ah azizim, ne tezgâhtar, ne tezgâhtar!”

Sorgu yargıcının kadınla ilgili düşüncesi de aynıydı: “Evet, meyhanecimize diyecek yok! Ne karı ya, bir içim su!”

İki saat sonra doktorun arabasının sürücüsü Mişka meyhaneden çıktı, generalin arabacısına atları koşumdan çözüp ahıra çekmesini söyledi. Elini umutsuzca sallayarak, “Beyefendi söyledi, kâğıt oynamaya oturuyorlarmış,” dedi. “Yarına kadar buradan ayrılamayacağız demektir. Hah, işte, emniyet amiri de geliyor. Bu duruma göre yarın da, öbür gün de buradayız.”

Emniyet amirinin kızığı, meyhanenin önüne yanaştı. Emniyet amiri, Yojov’un atlarını tanıyınca sevinçle gülümsedi, hızla merdivenden yukarı koştu...

1. (Lat.) Sürekli devinim. (Ç.N.)
2. (Rus.) Islıkçı. (Ç.N.)
3. Tahıl ve meyvelerden yapılan, boza gibi ekşimsi bir Rus içeceği. (Ç.N.)

CERRAHLIK

Çiftçiler Birliği hastanesi. Evlenmek üzere izne ayrılan doktorun yerine hastaları sağlık memuru Kuryatkin⁴ kabul ediyor. Kuryatkin, yıpranmış bir ceket ile eski püskü bir pantolon giymiş, kırk yaşlarında, şişmanca bir adam. Duruşunda görevine düşkün, yardımsever bir insan görünüşü var. Sol elinin orta ve işaret parmakları arasında tuttuğu sigara, çevreye pis kokular saçıyor.

Belinden geniş, meşin bir kemerle sığıttığı kahverengi bir cüppe giymiş, uzun boylu, çam yarması gibi iri bir adam olan zangoç Vonmiglasov muayene odasına girer. Zangocun yarıkapalı duran gözüne perde inmiş; burnunda, uzaktan iri bir sineğe benzeyen koyu bir ben var. Muayene odasına girince istavroz çıkarmak için gözleriyle aziz tasviri arar ama bulamayınca tezgâhtaki kezzap şişesine dönerek istavroz çıkarır. Sonra kırmızı bir bohçaya sardığı ekmeği oradan alır, okuyup üfledikten sonra sağlık memurunun önünde saygıyla eğilir, götürüp masanın üstüne koyar.

Sağlık memuru esneyerek, “Oo! Saygılar bizden efendim,” der. “Şikâyetiniz nedir?”

“Kutsal pazar gününüz hayırlı olsun, Sergey Kuzmiç. Merhametinize sığınyorum. Zebur’da çok doğru olarak belirtildiği gibi, ‘İçeceğime gözyaşı katıyorum.’⁵ Geçenlerde bizim hatunla oturmuş, çay içiyorduk. Ohh, Tanrım! Boğazımdan bir damlası geçse bari! Yatıp oracıkta ölsem daha iyi. Aman o ne ağrı, o ne sancı! Yalnız dizim olsa gene iyi, bütün şu tarafım sızım sızım sızılıyor. O sızıya kimse dayanamaz! Oradan da kulağıma vurmaz mı? Çivi mi desem, beni bağışlayın, kazık mı desem, sanki böyle bir şey çakılmış gibi kulağım zonklayıp duruyor. İşlediğim günahların cezasıydı belki de. Ah, Sergey Kuzmiç, günahlarımız, hep günahlarımız yüzünden, tembellik ediyoruz. Papaz efendi ayın sırasında bir de bana çıkışıyor: ‘Yefim, kekeme mi oldun, nedir? Okuduğun ilahilerden bir şey anlaşılıyor,’ diye. İnsan doğru dürüst ağzını açamazsa bağışlayın beni, bütün gece gözünü kırpmazsa nasıl düzgün ilahi okuyabilir?”

“Hımm! Oturun, açın ağzınızı!”

Vonmiglasov oturur, ağzını açar.

Kuryatkin’in kaşları çatılır; zangocun açılmış ağzına bakınca sigaranın ve yılların sararttığı dişlerin arasında kocaman kovuğu bulunan bir diş görür.

“Başzangocun tavsiyesine uyararak hardal kökü ile votka koydum ama bir yararı dokunmadı,” diye anlatır zangoç. “Kulakları çınlasın, Glikeriya Anisimovna da Aynaroz Dağı’ndan getirdiği ipliği, bileğime bağlayıp ağzımı sıcak sütle çalkalamamı öğütledi. İpliği bileğime bağladım ama sıcak sütle gargara yapmadım. Tanrı’dan korktum, olur a, perhizim bozulur diye.”

“Boş inançlar bunlar.” (Sessizlik.) “Hepsi boş inançlar. Dişinizi çekmek gerekiyor, Yefim Miheyiç.”

“Siz bilirsiniz, Sergey Kuzmiç. Çekmek mi gerekir, yoksa damlayla filan ağrıyı dindirmek mi? Siz daha iyisini bilirsiniz... Bunun öğrenimini gördünüz. Sizler gibi velinimetimize Ulu Tanrım uzun ömürler versin, diye gece gündüz ölünceye dek dua etmek boynumuzun borcudur.”

Sağlık memuru ezilip büzülür: “Canım, bizim yaptığımız nedir ki! Önemli değil bunlar, hiç önemli değil...”

Sonra dolabın yanına gidip içindeki aletleri karıştırır.

“Bütün iş biraz alışkanlık edinmekte, biraz da bilek gücünde. Elime şöyle bir tükürdüm mü, tamam... Geçenlerde toprak ağası Aleksandr İvaniç Yegipetski gelmişti, dişi ağrıyordu. Eğitim, öğrenim görmüş bir adam... Her şeyi sorup öğrenmek ister, işin girdisini çıktısını anlamaya çalışır. Öyle de kibardır ki, elinizi sıkmadan, hal hatır sormadan derdini anlatmaya kalkmaz. Tam yedi yıl Petersburg’da oturmuş; tanımadığı profesör, ünlü adam kalmamış. Dişiyle epeyce uğraştım... Yalvarıp yakarıyor, ‘Tanrı aşkına, Sergey Kuzmiç, beni bu dişten kurtarın, çıkarıp atın!’ diyor. Niçin çekmeyeyim? Çekmek zor bir iş değil... Ama önce durumu iyice anlamak gerekir, anlamadan yapamazsın. Dişler çeşit çeşittir. Kimini kerpetenle çekersin, kimini çatalayakla, kimini de keskiyle. Dişine göre...”

Sağlık memuru çatal ayağı alıyor, bir süre şaşkın şaşkın bakıyor alete, sonra onu bırakıp kerpeteni alıyor. Elinde kerpetenle zangoca yaklaşıyor.

“Hadi bakalım, ağzınızı adamakıllı açın! Şimdi biz onu ... tuttuğumuz gibi çekeriz. Elimize şöyle bir tükürdük mü ... yalnız dişetini biraz kesmek gerekecek. Sonra dimdik yukarı kaldırdık mı, işi bitiktir.” (Dişetini kesmeye koyulur.)

“Siz bizim velinimetimizsiniz. Bizim gibi budalalar ne anlar böyle şeylerden? Ulu Tanrım sizlere her türlü bilgiyi bağışlamış...”

“Ağzınız açıkken konuşmayın. Bu dişi çekmek zor değil. Bazen öyle dişler olur ki, yalnız kökü kalmıştır. Elime şöyle bir tüküreyim de siz bakın o zaman.” (Kerpeteni zangocun ağzına sokar.) “Durun, kıpırdamayın! Size kıpırdamayın, dedim. Bu diş elimden kurtulamaz!” (Kanırtır.) “Asıl iş ta dipten yakalamakta.” (Asılır.) “Dişin ucu kırılmasın diye uğraşıyorum.”

“Aman Tanrım! Kutsal anamız! Uyyy!”

“Ne oluyor, yahu? Ne yapıyorsunuz? Ellerimi tutmayın!” (Dişe bir daha asılır.) “Şimdi çıkarırım onu. Kolay iş değil ki...”

“İsa babamız! Of, anacığım! Hadi, çeksene şunu! Ne uğraşıp duruyorsun?”

“Ne sandındı ya! Cerrahlık kolay mı? Birden olmaz ki!.. Şimdi görür o!”

Vonmiglasov dizlerini kaldırıp dirseklerine dayar, parmaklarıyla garip hareketler yapar, gözleri faltaşı gibi açılır, kesik kesik solumaya başlar... Kırmızı yüzü ter içinde kalmış, gözlerine yaşlar dolmuştur... Kuryatkin burnundan solur, zangocun dişine habire asılır, acı verici bir yarım dakika, bu uğraş içinde geçer. Derken kerpeten çat deyip dişten kurtulur, zangoç ağrıya dayanamayıp yerinden sıçrar, parmaklarını ağzına daldırır. Ne yazık ki çürük diş eski yerindedir.

Hem ağlamaklı, hem de alaycı bir sesle, “Hah, çekmiş!” der. “Sana da öbür dünyada böyle çektirsinler, e mi? Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe? Dünyamı kararttın be adam! Eksik olma!..”

Sağlık memuru kızar: “Sen de ne diye ellerinle tutuyorsun? Ben dişini çekmeye çalışıyorum, sen dirseğimi dürtüyor, budalaca laflar ediyorsun! Salak!”

“Sensin salak!”

“Cahil köylü! Sen böyle şeylerden ne anlarsın? Dene de bir görelim! Bu iş kuleye çıkıp çan çalmaya benzemez!” (Kızdırır.) “Madem beceremeyecektin, ne diye giriştin bu işe!” Başına bilgiç kesildi. Toprak ağası Aleksandr İvaniç Yegipetski’nin dişini çektiğimde adamın gıkı bile çıkmadı. Bir kerecik bile dokunmadı elleriyle... Otur, hadi! Otur, diyorum sana!”

“Amanın dünyayı gözüm görmüyor!.. Dur da biraz kendime geleyim! Ah!” (Oturur.)
“Fazla uğraşma, çekiver gitsin!.. Birdenbire asıl!”

“Tereciye tere satma! Aman Tanrım, ne cahil adamlara çattık! Bunların yanında çıldırmak işten bile değil! Açsana ağzını!”

(Kerpeteni, zangocun ağzına sokar.) “Şaka mı sandın, cerrahlık bu! Kutsal Kitap okumaya benzemez!” (Kanırtır.) “Kımıldama! Anlaşılan, zorlu bir diş bu. Kökleri ta nerelere gitmiş... Kımıldama, diyorum sana! İşte böyle... Kıpırdanma!” (Bir çatırtı işitilir.) “Hay, aksi şeytan! Böyle olacağını biliyordum...”

Vonmiglasov bir süre bayılmış gibi kıpırtısız durur. Adamcağız ne yapacağını bilememektedir. Çevresine alık alık bakınır, solgun yüzünde terler birikmiştir.

Sağlık memuru hastasına dönerek mırıldanır: “Keşke çatal ayak kullansaydık! Ne terslik!”

Biraz kendine gelen zangocun ilk işi parmaklarını ağzına sokmak olur. Ağrıyan dişinin yerinde iki sivrilik durmaktadır.

“Şeytanın dölü! Yezit!”

Sağlık memuru kerpeteni dolaba koyarken, “Sen istediğin kadar söv,” der. “Eline ne geçecek bilmem ki. Cahil herif! Papaz okulunda yediğin kızılıcık sopaları az geldi herhalde. Toprak ağası Aleksandr İvaniç Yegipetski, yedi yıl Petersburg’da yaşamış; görgülü, bilgili bir adam. Yalnız sırtındaki giysi yüz ruble eder. Ama o bile sövmedi bana. Sen kendini ne sanıyorsun? Korkma, hemen gebermezsin.”

Zangoç, okunmuş ekmeği masanın üstünden alır, eliyle yanağını tuta tuta evine yollarınır.

1884

4. (Rus.) Tavukçugil. (Ç.N.)

5. Kutsal Kitap, Eski Ahit, Mezmurlar, 102:10. (Y.N.)

AYNA

Yılbaşı gecesi. Çiftlik sahibi generalin gece gündüz evlenmekten başka bir şey düşünmeyen genç, güzel kızı Nelli yorgun, yarıkapalı gözlerle odasında aynaya bakar. Soluk, gergin yüzü elindeki ayna gibi kıpırtısız.

Aynadaki gerçeğe pek benzemeyen görüntü, aslında yüzünün, elinin, ayna çerçevesinin ve dizi dizi mumların aynada yansımından başka bir şey olmayıp dar bir koridor gibi derinlere doğru uzayıp gider; bir sis bulutu içinde sonsuzluğa uzanan kurşun rengi, bir deniz havası verir. Bu deniz dalgalanıyor, hareleniyor, arada bir tan kızıllığına bürünür.

Nelli'nin kıpırtısız gözlerine, açık ağzına bakarak onun uykuda mı, yoksa uyanık mı olduğunu anlamak güç; gene de birinin gülümsemesini, gözlerinin yumuşak, tatlı bakışlarını görür; ardından, dalgalanan kurşun rengi zemin üzerinde yavaş yavaş bir erkeğin başı, sonra yüzü, sakalı, kaşları belirir. Sonu gelmez düşlerinin, umutlarının konusu olan adam bu işte. Nelli'nin alın yazısı olan bu adam onun her şeyi: yaşamının anlamı, mutluluğu, geleceği, talihi, her şeyi... O olmasa kurşun rengi zemin tümüyle karanlık, boş, anlamsız kalırdı. Bunun içindir ki, karşısında tatlı tatlı gülümseyen, yakışıklı erkek yüzünü görünce büyük bir mutluluk; ne sözle ne de yazıyla anlatılabilen sarsıcı, tatlı bir heyecan duyar. Aynaya baktıkça erkeğinin sesini işitir; birlikte aynı çatı altında yaşadıklarını, yaşamının onunkiyle her gün biraz daha kaynaştığını düşler. Kurşun rengi zemin üzerinde aylar, yıllar akıp gider; Nelli geleceğini açıklıkla, tüm ayrıntılarıyla görür.

Bununla da kalmayıp aynada ... kurşun rengi zemin üzerinde görüntüler ardı ardına değişir. Nelli soğuk bir kış gecesi, ilçe hükümet tabibi Stepan Lukiç'in evine gidip kapısını çaldığını hayal eder. Avlu kapısının arkasında bir köpek, hırıltılı sesiyle tembel tembel havlamakta. Doktor'un penceresinde ışık yok, her yer sessizlik içinde.

"Tanrı aşkına... Tanrı aşkına açın!" der Nelli.

Avlu kapısı sonunda gıcırdayarak açılır, Doktor'un aşçısı olan kadın çıkar dışarıya.

"Doktor evde mi?" diye soruyor Nelli.

Aşçı kadın, efendisini uyandırmaktan korkuyormuş gibi kolunu ağzına dayayarak, "Uyuyorlar," diye fısıldar. "Salgın hastalıkla savaştan yeni döndüler. Uyandırmamam için sıkı sıkı tembih ettiler."

Nelli, aşçı kadını dinlemez, onu eliyle iterek çılgın gibi Doktor'un evine dalar. Karanlık, havasız birkaç odayı geçip yolunun üzerinde birkaç sandalyeyi devirdikten sonra yatak odasına girer. Stepan Lukiç yalnızca ceketini çıkarmış, sokak giysisiyle olduğu gibi yatağında yatmakta, dudaklarıyla avucuna hohlamaktadır. Yanındaki komodinin üstünde kısık bir gece lambası yanar... Nelli tek söz etmeden bir sandalyeye çöker, ağlamaya başlar. Tüm bedenini sarsan, acılı bir ağlama tutturur. Sonunda dayanamayıp, "Kocam... Kocam hasta!" diyebilir.

Stepan Lukiç'ten çıt yok. Ama ağır ağır yataktan doğrulur, başını eline dayadıktan sonra konuğuna uykulu, kıpırtısız gözlerle bakar.

Hıçkırıklarını güç tutan Nelli, "Kocam hasta!" diyor bir daha. "Tanrı aşkına gidelim! Çabuk! Mümkün olduğu kadar çabuk!"

Doktor, avucuna hohlayarak, "Ne?" diye homurdanır.

"Gidelim, ne olur! Hemen gidelim! Yoksa... Yoksa... söylemeye dilim varmıyor. Tanrı aşkına gidelim!"

Nelli yüzü solgun, bitkin bir durumda, gözyaşlarını tutarak kocasının birdenbire hastalandığını, o yüzden büyük bir korkuya kapıldığını soluk soluğa anlatır. Acıları, bir taş bile merhamete getirebilir, gel gelelim Doktor ona hâlâ bön bön bakıp avucuna hohlar, yerinde put gibi durur. Sonunda şöyle mırıldanır: “Peki, yarın gidelim...”

Nelli korku içinde, “Olmaz!” diye bağırır. “Biliyorum, kocam ... tifoya yakalandı! Hemen, şimdi gitmemiz gerek!”

Doktor gene mırıldanır: “Şey... Ben de yeni döndüm... Üç gündür salgın hastalıklarla boğuşuyorduk. Hem yorgunum hem de hasta... Kesinlikle gidemem! Hastalık bana da geçmiş olabilir... Bakın!”

Bunları söylerken Nelli'nin gözüne termometreyi dayar. “Oturacak durumda bile değilim. Bağışlayın beni, yatıp dinleneceğim...”

Yeniden yatağına uzanır. Nelli umutsuzluk içindedir.

“Size yalvarıyorum, Doktor!” diye inler. “Tanrı aşkına yardım edin bana! Son bir çaba gösterin de gidelim. Emeginizin karşılığını veririm.”

“Aman Tanrım! Dedim ya, gidecek durumda değilim. Ah!”

Nelli yerinden fırlayıp ayağa kalkar, odada sinirli sinirli dolaşmaya başlar. Bütün istediği, Doktor'a her şeyi anlatmak, durumunu onun kafasına sokmak! Doktor, kocasını ne denli sevdiğini, şimdi ne denli mutsuz olduğunu anlasa yorgunluğunu da, hastalığını da unuttur sanır. Ama istediği gibi anlatamaz bir türlü.

Stepan Lukiç'in, “Çiftçiler Birliği doktoruna gidin,” dediğini işitir bir ara.

“Gidemem!.. Buradan yirmi beş kilometre uzakta oturuyor. Hem zamanım kıt, hem de atlar o uzun yola dayanamaz. Bizden burası kırk kilometre tuttu, bir o kadar da Çiftçiler Birliği doktorundan eve... Hayır, olacak şey değil! Gidelim, Stepan Lukiç! Sizden özveri bekliyorum, gösterin yiğitliğinizi, acıyın bana!”

“Hay, lanet olsun!.. Ateşim var, diyorum, başım ağrıdan zonkluyor ama laf anlatamıyorum ki!.. Gidemem! Rahat bırakın beni!..”

“Ama hastaya gitmek sizin göreviniz. Gitmemezlik edemezsiniz. Sizin bu yaptığınız düpedüz bencillik. İnsan bir başkası için özveride bulunabilmeli. Oysa siz gitmek istemiyorsunuz. Sizi mahkemeye vermekten başka çıkar yol yok!”

Nelli, pek hoş olmayan ve Doktor'un hak etmediği bir yalan kıvırdığının farkındadır; öte yandan kocasının kurtuluşu için mantığı da, nezaketi de, başkasına acıma duygusunu da bir yana bırakmaktan başka çaresi yoktur... Verdiği gözdağına karşılık Doktor hırsla bir bardak soğuk su içer... Zavallı Nelli! Yeniden bir dilenci gibi yalvarmaya, acındırmak için dil dökmeye başlar... Doktor sonunda razı olur. Ağır ağır yerinden doğrulur, gerinir, oflayıp puflar, ceketini arar...

Nelli ona yardım ederek, “İşte ceketiniz!” der. “İzin verin de ben giydireyim. Tamam... Gidelim artık. Emeginizin karşılığını alacaksınız... Ömrüm oldukça minnettar kalacağım size.”

Ne sonu gelmez işkence! Doktor ceketini giydikten sonra gene yatar yatağına. Nelli onu kaldırıp hole götürür... Orada lastik ayakkabılarıyla, kürküyle bir sürü uğraş, sıkıntı! Bu sefer de şapka yok ortada... En sonunda Nelli, arabanın içinde bulur kendini. Yanında da Doktor... Geriye kırk kilometreyi aşmak kalmaktadır. Böylece kocasına tıbbın yardımını ulaşacak. Her taraf zifirî karanlık, göz gözü görmez... Soğuk bir rüzgâr bıçak gibi keser

insanı. Tekerlerin altında donmuş toprak tümsekleri var. Arabacı ikide bir arabayı durdurur, gideceği yolu kestirmeye çalışır...

Nelli ile Doktor, yol boyunca susar. Korkunç derecede sarsıntılı bir yolculuk bu. Ancak onların ne soğuşu hissettikleri var, ne de sarsıntıyı...

Nelli, "Çabuk sür arabacı!" diye sıkıştırır bir yandan.

Sabahın üçüne doğru bitkin atlar, evin avlusuna yaklaşır. Nelli, avlu kapısını, tapıncaklı kuyuyu, sıra sıra dizili ahır ve ambarları görür. Eve gelirler en sonunda...

Stepan Lukiç'i yemek odasındaki kanepeye oturtan Nelli, "Bir dakika, ben şimdi gelirim," der. "Siz biraz dinlenin, ben hastanın durumuna bakıp geleyim..."

Nelli bir dakika sonra kocasının yanından döndüğünde Nelli Doktor'u yatmış bir halde bulur. Doktor kanepeye uzanmış, bir şeyler mırıldanmakta.

"Doktorcuğum, buyurun içeri."

"Domna'ya sorun, Domna'ya!" diye saçmalar Doktor.

"Ne?"

"Toplantıda söylemişlerdi... Vlasov söyledi... Nedir o? Kimsiniz?"

Nelli korku içinde, doktorun da kocası gibi sayıkladığını anlar. Şimdi ne yapmalı?

Kararını verir hemen: "Çiftçiler Birliği doktoruna gitmeli!"

Sonra gene karanlık, keskin soğuk, rüzgâr, donmuş toprak tümsekleri. Ruhu da, bedeni de sızılar, ağrılar içinde. Kalleş doğanın, çektiği bu acıların karşılığını ödemeye ne gücü yeter ne de onu kandırmak için bir çaresi vardır.

Nelli aynanın kurşun rengi yüzeyinde, kocasının her bahar borç karşılığı çiftliğini ipotek ettiği bankaya borç taksitlerini ödemek için para aradığını görür. Ne onun gözüne uyku girmektedir ne de Nelli'nin. İcra memurunun gelişlerini savuşturmaya çalışırken ikisi de başları çatlayıncaya dek bir çare düşünür.

İşte, çocuklarını görür. Üşütmeler, kızıl, kuşpalazı gibi hastalıklar, okulda aldıkları sıfırlar, ayrılıklar... Beş-altı yumurcaktan biri yüzde yüz ölecek...

Kurşun rengi zemin, ölümlerden de uzak değildir. Ölüm en doğal şeydir. Ama karıkoca aynı zamanda ölmezler ki... İkisinden biri mutlaka öbürünün öldüğünü görecektir. Nelli, kocasının nasıl öldüğünü gözlerinin önüne getirir. Bu korkunç felaket tüm ayrıntılarıyla gözükür ona. Tabut, mumlar, zangoç, hatta tabutçunun bıraktığı çamurlu ayak izleri gözlerinin önünde canlanır. Ölen kocasının yüzüne şaşkın gözlerle bakarak, "Bütün bunlar niçin? Neden böyle oluyor?" diye sorar kendi kendine.

O güne değin kocasıyla birlikte sürdürdükleri yaşam yalnızca bu ölüme aptalca, saçma sapan bir hazırlıklı gibi gelir.

Tam o sırada elinden düşen bir şey "çat" diye yere çarpar. Nelli irkilir, sıçrar, gözlerini kocaman kocaman açar. Bir aynanın ayaklarının dibinde, öbürününse eski yerinde, masada durduğunu görür. Alıp bakıyor aynaya. Solgun, ağlamış bir yüz görür aynada. Kurşun rengi zemin yok olup gitmiştir.

Hafifçe içini çekerek, "Galiba uyuyakalmışım," diye düşünür.

DURUŞMADAN ÖNCEKİ GECE

Arabacı dönüp bana baktı, önümüzden koşarak geçen tavşanı kırbacıyla göstererek, “Kötüye işarettir, beyefendiciğim,” dedi.

İşe şeytan karışmasa da geleceğimin pek umut verici olmadığını biliyordum. Çünkü iki kadınla evliydim, S. bölge mahkemesinde sanık sandalyesine oturtulmak üzere yoldaydım. Hava berbat mı berbattı. Öyle ıslanmış, üşümüş, arabanın sarsıntısından öylesine sersemlemiştim ki, gece yarısı menzil hanına vardığımda tepeden tırnağa kara bulanmış, iliklerime kadar ıslanmış, bir güzel sopa çekilmiş salağın tekine benziyordum.

Menzil hanında beni mavi çizgili don giymiş, dazlak kafalı, gözlerinden uyku akan, sırık gibi menzil değnekçisi karşıladı. Adamın bıyıkları ta burun deliklerinden fışkırıyordu, koku alması son derece zor olsa gerek; handa koklayacak güzel bir koku da yoktu hani. Menzil değnekçisi homurdanarak, oflayıp puflayarak, boynunu yakasının altından kaşıyarak hanın “yatılacak bölümü”nün kapısını açtığı zaman, burnuma mühür mumu, ezilmiş tahtakurusu kokusuyla karışık, ekşi bir hava çarptı; az kalsın boğulacaktım. Boyasız tahta duvarları aydınlatan teneke bir lamba, masanın üstünde çevresine çam çırası gibi is saçıyordu.

İçeri girip bavulumu masaya bırakırken, “Öf, burası ne berbat kokuyor, senyör!” dedim. Değnekçi havayı şöyle bir kokladı, söylediklerimin doğruluğuna inanmamışçasına başını salladı. Ensesini kaşıyarak, “Yok canım, her zamanki kokusu,” dedi. “Soğuktan sıcağa girdiğiniz için size öyle gelmiştir. Arabacılar atlarının yanında zıbarır, burada kalan beyler ise pis kokmaz.”

Değnekçiyi savdıktan sonra, kısa bir süre de olsa kalacağım yeri gözden geçirmeye koyuldum. Üzerinde yatacağım divan, iki kişilik karyola genişliğindeydi, muşamba kaplıydı, buz gibi de soğuktu. Odada divandan başka büyük bir döküm soba, demin sözünü ettiğim masa, kim bilir kimin bıraktığı keçe çizmeler, küçük bir valiz ve odayı ikiye bölen bir paravan vardı. Paravanın arkasında birisi mışıl mışıl uyuyordu. Böylece odayı gözden geçirdikten sonra divana döşegi serip soyunmaya başladım. Bu arada burnum odanın kokusuna alışmıştı. Hoplayıp zıplayarak, gülümseyerek ceketimi, pantolonumu, çizmelerimi çıkardım; yalınayak kalınca soğuktan daha bir büzüşerek döküm sobanın çevresinde birkaç kez daha zıpladım. Böyle hoplayıp zıplamalar, beni biraz olsun ısıtmıştı. Şimdi geriye, divana uzanıp güzel bir uyku çekmek kalıyordu. Ama tam o sırada küçük bir olay geldi başıma, gözüm istemeye istemeye paravanın arkasına kayd; o anda içine düştüğüm korkuyu anlatamam!

Paravanın arkasında dağınık saçlı, kara gözlü, bütün dişlerini göstererek sırıtan bir kadın vardı; üstelik bana bakıyordu. Kara kaşlarının kıpırdamasına, yanaklarının çukurlaşmasına bakılırsa gülüyor denebilirdi. Utancımdan ne yapacağımı şaşırđım. Kendisini gördüğümü anlayınca kadın da utanıp başını sakladı. Gözlerimi suçlu suçlu önüme indirdim, divana yaklaştım, başımı kürkümün altına sokup yattım.

“Çok kötü bir durum!” diye düşündüm. “Zıpladığımı görmüş olmalı! Hiç iyi yapmadım...”

Gördüğüm bu yüzün çizgilerini zihnimde canlandırarak tatlı hayallere daldım. Birdenbire gözümün önüne güzel, çekici görüntüler geldi ve ... sanki bu günahkâr düşüncelerimin ceremesini çekmişim gibi sağ yanağımda şiddetli, yakıcı bir acı duydum.

Yanağımı tuttum ama bir şey yakalayamadım, bununla birlikte durumu hemen anladım: Ezdiğim tahtakurusunun pis kokusu gelmişti burnuma.

Tam o sırada, "Bu ne biçim şey?" diyen bir kadın sesi duydum. "Mendebur tahtakuruları, amaçları beni yiyip bitirmek!"

Demek öyle! Birden aklıma geldi, yola çıkarken yanıma pire tozu almak gibi bir âdetim vardı. Bu gelişimde de bu güzel alışkanlığıma bağlı kalmıştım. Pire tozu koyduğum teneke kutuyu hemen çantamdan çıkardım. Şimdi geriye, "asalak"lara karşı kullanılan bu ilacı, güzel yüzün sahibine sunmak kalıyordu; ondan sonra ahbaplık çantada keklikti. Ama nasıl sunacaktım?

"Of, korkunç bir şey!"

Kadının bu haykırışı üzerine elden geldiğince tatlı bir sesle, "Hanımefendi," dedim, "anladığıma göre tahtakuruları sizi de rahatsız ediyor. Bende pire tozu var. Eğer arzu buyurulursa..."

"Ah, lütfedersiniz!"

"Öyleyse şimdi..." diye mırıldandım sevinerek. "İzninizle kürkümü giyeyim. Hemen getiriyorum."

"Hayır, hayır... Paravanın üstünden verin, buraya girmeyin!"

"Paravanın üstünden vereceğim zaten. Saygısızlık yapacak biri mi sandınız beni?"

"Nereden bileyim? Buradan her çeşit insan geçiyor."

"Aman siz de! Yanınıza gelsem ne çıkar? Bunda bir şey yok ki! Doktorum ben." (O anda böyle bir yalan kıvrımıştım.) "Doktorlar, güvenlik mensupları, berberler kişinin özel yaşamına girebilirler."

"Gerçekten doktor musunuz? Ciddi mi söylüyorsunuz?"

"Ciddiyim. Bu durumda tozu getirmeme izin var mı?"

"Eh, mademki doktorsunuz, peki... Ama ne diye zahmet edeceksiniz? Size kocamı gönderebilirim."

Sesini alçaltarak, "Fedya!" dedi. "Uyansana tembel herif! Kalk da paravanın öbür yanına gidiver! Doktor öylesine nazik ki, bize pire tozu vermek lütfunda bulunuyor."

Yanında kocasının bulunduğu öğrenmek allak bullak etti beni. Kafama tokmak yemiş gibi oldum. Tetiğe bastığı zaman tüfeği ateş almayan bir avcı da benim o anda yaşadığım duyguları yaşardı herhalde: hem utanç hem kendine acıma hem de büyük bir üzüntü... Kendimi öylesine kötü hissettim, adam bana öylesine aşağılık biri gibi gözüktü ki, "Kurtarın beni!" diye bağırma ramak kaldı. Kadının kocası zayıf, uzun boylu, elli yaşlarında biriydi. Dudaklarını memurlar gibi sıkıyordu, burnunda, alnında karmakarışık mor damarlar göze çarpıyordu, şakakları ağarmıştı. Sırtında bir sabahlık, ayaklarında terlikler vardı.

Benden pire tozunu alırken, "Çok naziksiniz, doktor," dedi. "Mersi... Nasıl, siz de tipiye yakalandınız mı?"

Ben hemen divana uzanıp kürkü öfkeyle başıma çekerek, "Evet!" diye homurdandım.

"Ya! Vah, vah!"

Karısının yanına dönmüştü.

"Zinoçka, burnunda bir tahtakurusu mu var ne?" dediğini duydum. "İzin ver de alayım şunu!"

"Hemen al! Yakalayamadın mı? Tüh sana, koskoca ikinci derece devlet memurusun,

herkes senden çekinir ama bir tahtakurusunun hakkından gelemedin!”

“Zinoçka!.. Yabancıların yanında böyle şeyler söylenir mi?” (İçini çekti.) “Sen hep böylesin zaten...”

Neye kızdığımı kendim de pek bilmeyerek, “Kör olasıcalar! Uyutmuyorlar!” diye homurdandım.

Çok geçmeden karıkocanın sesleri kesildi. Ben de gözlerimi yumdum, uykumu dağıtmamak için bir şey düşünmemeye çalıştım. Ancak aradan yarım, belki de bir saat geçtiği halde bir türlü uyuyamamıştım. Bu arada komşularım da, bir o yana bir bu yana dönerek fısıltıyla sövüp saymaya başlamışlardı.

Fedya'nın, “Şaşılacak iş! Pire tozunun da etkisi olmadı,” dediğini işittim. “Ne çokmuş bu mendeburlar! Doktor! Zinoçka size bir şey sormamı istiyor. Acaba bu tahtakuruları neden böyle pis kokar?”

Konuşmaya başladı. Tahtakurularından, Rusya'nın kışından, zerre kadar anlamadığım tıptan, Edison'dan söz ettik.

“Zinoçka, niçin sıkılıyorsun? Doktormuş... Utanmaya gerek var mı? Hadi, soruver... Bunda çekinecek bir şey yok ki! Profesör Şvertsov'un bir yararı dokunmadı; belki bu doktor bir şey yapar.”

“Kendin sor.”

Sonunda Fedya bana seslendi: “Doktor bey, karımın göğsünde sıkışma var. Öksürürken nasıl söyleyeyim, zor soluk alıyor. Sanki oraya bir şey yapışmış gibi...”

Kaçamak bir yanıt verdim: “Bu konu çok uzundur. Anlatması zaman alır.”

“Uzun olsun, ne çıkar? Nasıl olsa uyumuyoruz, bir sürü vaktimiz var. Onu muayene edin, lütfen üstadım. Ha, şunu da belirteyim, daha önce Şvertsov epeyce ilgilendi, baktı... Kendisi iyi bir insandır, ne bileyim ama ben inanmıyorum ona. İnanmıyorum işte... Anladığıma göre siz de pek bakmak istemiyorsunuz. Gene de sizden çok rica ediyorum. Siz karımı muayene ederken ben gidip han görevlisine söyleyeyim, bize semaver koysun.”

Fedya, terliklerini şıpırdata şıpırdata dışarı çıktı. Ben de paravanın arkasına girdim. Zinoçka geniş bir divanın üstünde yastıklara dayanarak oturmuş, bir eliyle geceliğinin dantelli yakasını kapatmaya çalışıyordu.

Ben yanına ilişerek yüzümü ciddileştirdim.

“Dilinizi gösterin bakayım!”

Zinoçka dilini gösterirken güldü. Herkesinki gibi normal, kırmızı bir dili vardı. Nabzına bakmak istedim.

“Hımm!” dedim nabzını bulamadığım halde.

Onun gülümseyen küçücük yüzüne bakarak daha ne gibi sorular sorduğumu anımsamıyorum, yalnız muayenenin sonunda öyle sersemleyip aptallaşmıştım ki, tek bir soru soracak durumda değildim.

Sonunda üçümüz semaverin çevresinde oturup çay içmeye başladığımızda bir reçete yazmam gerektiği aklıma geldi. Ben de tuttum, tam tıp biliminin kurallarına uygun bir reçete donattım:

Reçete:

Bayan Siyelova için.

<i>Sic transit</i>	0,05
<i>Gloria mundi</i> ⁶	1,05
<i>Aqua destillatae</i> ⁷	0,11
İki saatte bir çorba kaşığı	

Doktor Zaytsev

Ertesi sabah yol çantası elimde, yeni ahbaplarımdan bir daha görüşmemek üzere ayrılmaya hazırlanırken Fedya, ceketimin düğmesinden tutmuş, 10 rublelik bir banknotu bana vermeye çalışıyordu: “Yoo! Vizite ücretini almak zorundasınız! Dürüstçe yapılan her görevin karşılığını ödemek boynumuzun borcudur. Okullarda dirsek çürüttünüz, onca deneyim edindiniz. Elde ettiğiniz bilgiler kan, ter pahasıdır. Ben bunları anlarım!”

Ne yaparsınız, 10 rubleyi ister istemez aldım.

Duruşmadan önceki gece böylece son bulmuş oluyordu. Duruşma salonunun kapısı açılıp mübaşir bana sanık sandalyesini gösterdiği zaman içimde uyanan duyguları uzun uzun anlatacak değilim. Yalnızca şunu söyleyeyim ki, arkama dönüp de binlerce gözün bana çevrildiğini görünce elimde olmaksızın sarardım, büyük bir sıkıntı duydum; jüri üyelerinin azametli, ciddi yüzlerine bakarken ecel terleri döktüm.

Ancak savcının oturduğu kırmızı çuha kaplı masaya gözüm kaydığında içimdeki dehşeti anlatmaya ne benim gücüm yeter, ne de sizler korkumun derecesini tasavvur edebilirsiniz! Orada kimi görsem beğenirsiniz? Fedya’yı! Şu bizim Fedya’yı... O sırada bir şeyler yazıyordu. Ona bakarken aklıma tahtakuruları, Zinoçka, yaptığım muayene geldi ve soğuk terler dökmek şöyle dursun, buzullar aktı sırtımdan aşağı... Fedya yazmayı bırakınca başını kaldırıp bana baktı. Önce tanıyamamıştı ama sonra gözbebekleri irileşti, alt çenesi sarktı, elleri titremeye başladı. Ardından ağır ağır doğruldu, kurşun ağırlığındaki bakışlarını yüzüme dikti. Bilmem neden, ben de yerimden kalktım, onun gözlerinin içine yiyecekmiş gibi bakmaya başladım.

Mahkeme başkanı, “Sanık, adınızı, soyadınızı söyleyin,” dedi.

Savcı yerine oturarak bir bardak su içti. Alnına ter damlacıkları birikmişti.

“Adamakıllı haşlayacağı benziyor,” diye geçirdim içimden.

Anlaşıldığı kadarıyla savcı beni esaslı bir cezaya çarptırmak isteyecekti. Çünkü sinirli sinirli tanık ifadelerini karıştırıyor, sağa sola çatıyor, homurdanıyordu.

Eh, yazdıklarımı burada son vermeliyim. Bunları mahkeme salonunda, öğle paydosu sırasında yazdım... Az sonra savcı iddianamesini okuyacak.

Neler olacağını o zaman göreceğiz.

1886

6. (Lat. deyim) *Sic transit gloria mundi* (Böyle geçer dünyanın ihtişamı). Sahte doktor, sahte reçetesini bu deyimle düzenliyor. (Y.N.)

7. (Lat.) Antılmış su. (Ç.N.)

SIRA DIŞI BİR ADAM

Gecenin saat biri. Yaşlı bir kız olan Ebe Marya Petrovna Koşkina'nın kapısında kukuletalı kaputlu, silindir şapkalı, uzun boylu bir adam duruyor. Mevsimlerden güz, o nedenle karanlıkta adamın elleri, yüzü seçilmiyor; ama öksürmesinden, çingırağın ipini çekişinden onun etkileyici, saygı uyandırıcı, oturaklı biri olduğu anlaşılıyor. Çingırak üç kez çaldıktan sonra kapı açılıyor ve Marya Petrovna beliriyor. Kadın, entarisinin üstüne bir erkek paltosu geçirmiş. Elinde tuttuğu yeşil abajurlu küçük lamba, çilli, uykulu yüzünü, başörtüsünün altından çıkan seyrelmiş kızıl saçlarını yeşile boyuyor.

“Ebe Hanım’la görüşebilir miyim?” diyor adam.

“Ebe benim. Ne istiyorsunuz?”

Adam içeri girince Marya Petrovna boylu poslu, yaşı hayli ilerlemiş, sert yüzlü, geniş favorili, yakışıklı bir erkek görüyor karşısında.

“Bakanlık yazmanıyım, adım Kiryakov. Karım için sizi almaya gelmiştim. Yalnız acele etmemiz gerekiyor.”

“Peki, hemen giyinir gelirim. Beni salonda bekler misiniz?”

Kiryakov, kaputunu çıkarıp salona giriyor. Lambanın abajurundan, döşemeleri yamalı ucuz mobilyalara, acınacak durumdaki çiçeklere, sarmaşıklarla örülü kapıya, pencerelere yeşil bir ışık vuruyor. Salonun havası sardunya ve fenol asit kokularıyla dolmuş. Yabancı bir erkeğin karşısında utanmışçasına ürkek ürkek tıkırdıyor duvar saati.

Üzerini giymiş, yüzünü yıkamış, dinçleşmiş bir halde beş dakika sonra salona giren Marya Petrovna, “Ben hazırım! Gidelim!” diyor.

“Evet, hemen gitmemiz gerek. Ha, aklıma gelmişken, hoşgörünüze sığınarak sorayım: Ücretiniz nedir?”

Marya Petrovna utangaç utangaç gülümsüyor.

“Ne diyeyim şimdi size? Siz ne verirsiniz...”

Kiryakov soğuk bir bakışla, kıpırtısız bakıyor ebenin yüzüne.

“Ben böyle şeyden hoşlanmam. Baştan anlaşalım. Sonunda herhangi bir anlaşmazlık olmasın diye bunu şimdiden konuşalım.”

“Gerçekten bilmiyorum. Bizim belirli bir ücretimiz yoktur.”

“Ben de çalışan biriyim, dolayısıyla emeğin değerini bilirim. Haksızlığı sevmem. Size gereğinden az ödemek de, benden fazla para istemeniz de aynı derecede üzer beni, onun için bu konuda ısrar ediyorum.”

“Duruma göre değişir alınan ücret.”

“Hımm!.. Anlaşılmaz bir tereddüt içindesiniz, bu durumda ücreti ben saptayacağım. Size iki ruble öderim.”

Yüzü kızaran Marya Petrovna birkaç adım geriledi.

“Daha neler? Biraz insafli olun! Söylemekten utanıyorum ama iki ruble almaktansa hiç almamak daha iyi. Beş ruble ödeyin hiç olmazsa.”

“İki rubleden bir kapık fazla olmaz! Ne sizden bana, ne benden size!”

“Canınız nasıl isterse ama iki rubleye gelmem!”

“Yasa karşısında gelmezlik edemezsiniz!”

“Öyleyse ben de para almadan gelirim.”

“Bedava gelmenizi istemiyorum. Her emeğin karşılığı ödenmelidir. Ben de çalışan biriyim, işler böyle yürür.”

Marya Petrovna kestirip attı: “İki rubleye gelemem. Ücret almasam da olur.”

“Bu durumda sizi boşuna rahatsız etmiş oluyorum. Çok üzgünüm. Saygılarımı sunarım, bayan!”

Kiryakov’u kapıya kadar uğurlayan Ebe, “Böyle davranmanıza bir anlam veremedim,” dedi. “Madem beş ruble ödemek istemiyorsunuz, üç ruble olsun bari.”

Kiryakov kaşlarını çatıyor, iki dakika gözlerini yerde bir noktaya dikip ciddi ciddi düşünüyor, sonunda, “Olmaz!” diyerek dışarı çıkıyor. Bu duruma şaşırıp ve utançtan yüzü kızaran Ebe ise kapıyı arkadan sürgüledikten sonra odasına çekiliyor. Yatarken, “Yakışıklı, etkileyici bir adam, gel gelelim davranışları tuhaf. Ne yapalım, kendisi bilir!” diye geçiriyor içinden.

Daha yarım saat geçmeden kapı çingırağı yeniden çalıyor. Kapıyı açınca karşısında gene Kiryakov’u görüyor Marya Petrovna.

“Aklımın ermediği bir durum var,” diyor adam. “Ne eczanedekiler ne gece bekçileri ne de apartman kapıcıları başka ebelerin adresini biliyor. Koşulunuzu ister istemez kabul edeceğim. Üç rubleye razı oluyorum. Ancak önceden uyarayım: Eve alınan hizmetçilerin, kısacası bana çalışan birinin iş bitiminde bahşiş filan istemesine karşıyım. Baştan anlaşalım! Herkes hak ettiğini almalı! Tamam mı?”

Adamın tekdüze, bir ölçü konuşmalarının canına tak ettiğini hisseden Marya Petrovna işi uzatmadan yeniden giyinip onunla birlikte sokağa çıkıyor. Dışarıda durgun, soğuk bir hava var. Sisten, fenerlerin ışıkları pek seçilemiyor. Ayaklar altında vıcık vıcık bir çamur. Ebe sağına soluna bakıyor, arabaya benzer bir şey göremiyor.

“Gideceğimiz yer uzak mı?”

“Hayır, yakın...”

Bir sokaktan geçiyorlar, ikincisinden, üçüncüsünden... Kiryakov’un adım atışlarında bile bir ağırbaşlılık, oturluluk var.

Ebe, “Hava ne kadar kötü!” diyerek sohbet için laf atıyor.

Ama berikinden çıt yok. Hep suskun yürürken, kuru yerlere basıp lastik ayakkabılarını ıslatmamaya çalıştığı gözden kaçmıyor. Uzun bir yürüyüş sonunda bir evin kapısından içeri giriyorlar, buradan güzel döşenmiş, büyük bir salon gözüküyor. Doğum yapacak kadının odasına geçiyorlar; kadın tek başına, ortalıkta kimsecikler yok. Oysa doğum yapılacak bir evde yaşlı kadınlardan, akrabalardan geçilmez. Aşçı kadın durmadan iç geçiriyor.

Üç saat geçiyor aradan. Marya Petrovna kadının başucunda otururken ona bir şeyler fısıldıyor. İki kadın yakınlaşıp birbirlerine ısınıyorlar; havadan sudan konuşmalar, dedikodular, ah çekmeler başlıyor.

Ebe, doğum yapacak kadına, “Fazla konuşmaman gerek!” derken bir yandan da ona soru yağdırmaktan geri durmuyor.

İşte oda kapısı açılıyor; Kiryakov, kurumlu bir havayla içeri giriyor. Bir iskemleye çökerek favorilerini sıvazlıyor. Bir sessizlik çöküyor ortalığa. Ebe kadın onun vurdumduymaz, yakışıklı yüzüne bakarken bir şeyler söyleyecek diye bekliyor. Ancak berikinden çıt çıkmıyor gene, oturduğu yerde hep düşünüyor. Daha fazla dayanamayan ebe, konuşmaya kendisi başlıyor, aslında doğum sonrasında söylenen şu sözleri söylüyor: “Çok

şükür, bir çocuk daha geldi dünyaya!”

“Evet, hoş bir şey. Ancak işe başka bir açıdan bakacak olursak, yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi, yeni bir masraf kapısı demektir. Öyle ya, yeni doğan çocuklar karnı tok ve giyinmiş olarak gelmiyor dünyaya...”

Doğum yapan kadının yüzünde başkalarından izin almadan, heves uğruna canlı bir varlık dünyaya getirmişcesine bir suçluluk duygusu beliriyor... Kiryakov içini çekerek ayağa kalkıyor, ağır ağır odadan uzaklaşıyor.

Ebe, adamın hanımına, “Ne biçim bir adam bu?” diye soruyor. “Ne yüzü gülüyor, ne bir şey... Çok da sert.”

Beriki kocasının hep böyle olduğunu söylüyor. Çok dürüstmüş, herkesin hakkını gözetirmiş, sağduyuluymuş, ölçülü ve tutumluymuş. Bunlara sıradan ölümlü insanların katlanması epeyce zormuş ama. Hısım akrabası ondan ellerini çekmiş, hizmetçiler bir aydan fazla dayanamıyormuş, tek dostu yokmuş; karısı olarak kendisi ve çocukları korkudan çıt çıkaramazlarmış... Aslında kimseye bağırdığı, kavga çıkardığı filan yokmuş, erdemleri kusurlarından fazlaymış, gene de evden gidince herkes rahat bir soluk almış. Niçin böyle olduğunu kendisi de anlamıyormuş.

Kiryakov yeniden yatak odasına girerek, “Aşçı kadın leğenleri iyice yıkayıp kilere koysun,” diyor. “Şişeleri de kaldırmalı; bakarsın bir gün gene gerekir.”

Adamın söyledikleri çok sıradan, basit şeyler, gel gelelim ebe kadın bu sözlerden ürperti duyuyor. Ondan korkmaya başlıyor, ayak seslerini duyunca içi titriyor. Sabahleyin evine gitmeye hazırlanırken Kiryakov’un küçük oğlunu yemek odasında çay içerken görüyor. Adam, saçını yeni kesilmiş, soluk yüzlü çocuğa düzgün konuşmasıyla şunları söylüyor: “Yemek yemesini becerdiğine göre çalışmasını da becermelisin. Bak, şimdi bir lokma yuttun. Bu lokma parayla alınır, para ise çalışarak kazanılır. Yemek yerken bunları düşün.”

Ebe kadın, çocuğun aptallaşan yüzüne bakıyor, odadaki havanın bile bu konuşmaya dayanmadığını düşünüyor. Bu sıra dışı adamın varlığına katlanamayan duvarlar, neredeyse üstüne yıkılıverecekmiş gibi geliyor. Korkudan çıldıracaktıymış gibi oluyor, adama karşı duyduğu nefretle çıkınını kaptığı gibi apar topar dışarı atıyor kendini.

Yarı yolda ebe ücretini almadığını anımsıyor, durup bir süre düşünüyor, “boş ver” dercesine elini sallayarak yürüyüp gidiyor.

ECZACININ KARISI

Eğri bğrğ birkaç sokaktan oluşan B. kasabası derin bir uykuya dalmış. Hava kıpırtısız, yoğun bir sessizlik var. Yalnızca uzaklarda, herhalde kasabanın dışında, bir kğpek ince, kısık sesiyle havlayıp duruyor. Ortalık neredeyse aydınlanmak üzere.

Kasabada herkes uykuda. Bir tek kasaba eczanesinin sahibi Çernomordik'in genç karısı uyumamış. Üç kere uyumak için yatağa girmiş, üçünde de uyku tutmamış. Pencereyi açmış, sırtında yalnızca bir gömlek, dışarıyı seyrediyor. Nedense canı sıkkın, sıcaktan bunalmış, içinde bir hüznün var. İnsana ağlamak arzusu veren, nedeni belirsiz bir hüznün bu. Kadın gerçekten ağlamak istiyor ama bir yumru gelip gelip boğazına düğümleniyor. Onun birkaç adım gerisinde kocası Çernomor, duvara yaslanmış tatlı tatlı horluyor. Açğözlü bir pire, adamın burnunun kemerine yapışmış, habire kanını emiyor. Adam bunu hissetmiyor bile, hatta keyifle gülümsüyor. Çünkü düşünde bütün kasaba halkının öksürüğe tutulduğunu, öksürük şurubu almak için eczaneye akın ettiklerini görüyor. Top atsanız, iğne batırsanız, derin uykusundan uyandıramazsınız.

Eczane⁸ kasaba sınırında, dolayısıyla eczacının karısı uzaklara kadar her yeri görebiliyor. Önce gökyüzü, doğudan başlayarak yavaş yavaş ağarıyor, sonra yangın kızılığı vurmuşçasına kızıla boyanıyor. Uzaktaki fundalıktan ansızın kocaman, değirmi yüzlü ay yükseliyor. Ayın yüzü kıpkırmızı. (Fundalıktan çıkarken nedense utanmış gibi.)

Gecenin sessizliğinde ansızın birtakım ayak sesleri, mahmuz şıkırtıları duyuluyor. Eczacının karısı "Subaylar emniyet amirinin evinden karargâha dönüyor herhalde," diye düşünüyor. Biraz sonra sırtlarında beyaz subay ceketleriyle iki karaltı beliriyor. Birisi uzun boylu, şişman; öteki daha kısa boylu, zayıfça. Çit boyunca tembel tembel yürüyor, yüksek sesle bir şeyler konuşuyorlar. Eczanenin önüne gelince adımlarını yavaşlatıp pencereye bakmaya başlıyorlar.

Zayıfça olanı, "Burnuma ilaç kokusu geliyor," diyor. "Öyle ya, burası eczane. Nasıl unuturum, geçen hafta buradan hintyağı almıştım. Eczacı da ekşi suratlı bir herif, eşek çenesi gibi de kocaman bir çenesi var. Samson, Filistinlileri böyle bir çene kemiğiyle öldürmüştür herhalde."

Kalın sesli, şişman subay, "Evet, Eczacı uyuyor," diyor. "Karısı da uykudadır şimdi. Ah Obtiosov, öyle güzel bir kadın ki bilsen!"

"Evet, görmüştüm, çok hoşuma gitti. Doktor, ne dersiniz, o kadın böyle bir eşek çeneliyi sevebilir mi? Olur mu böyle şey?"

Doktor, Eczacıya acıyormuş gibi içini çekerek, "Yok, sevemez," dedi. "şimdi güzelimiz şu pencerenin arkasında uyuyordur. Obtiosov, ha, bir düşünsene! Sıcaktan kolunun birini yorganın üstüne atmıştır... Dudakları aralık... Bir bacağı yataktan sarkmış... Eczacı sahip olduğu hazinenin farkında mı ki? Onun gözünde ha kezzap şişesi, ha güzel bir kadın, hepsi bir..."

Subay duraklıyor.

"Doktor, ister misiniz, şuraya girip bir şeyler alalım?" diyor. "Eczacının karısını da görürüz."

"Tam zamanını buldun sen de! Olur mu yahu öyle şey?"

"Neden olmasın? Geceleyin de ilaç vermek zorunda bunlar. Hadi, girelim!"

“Peki, dediğin gibi olsun bakalım!”

Eczacı kadın perdenin arkasına sinmiş, gene de çingırağın sesini duyuyor. Duvara yaslanarak tatlı tatlı horlayan kocasına bir göz attıktan sonra sırtına hırkasını alıyor, çıplak ayaklarına terliklerini geçirdikten sonra eczaneye koşuyor.

Camlı kapının arkasında iki karaltı görünüyor. Kadın lambanın fitilini açıyor, kapıya doğru yürüyor. Artık ne can sıkıntısı kalmış ne hüüzün ne de ağlama isteği... Yüreği hızlı hızlı çarpıyor şimdi. Şişman doktor ile zayıf Obtiosov giriyorlar içeriye. Kadın onları dikkatle süzüyor. Koca göbekli doktor esmer, sakallı, hantal bir adam. En ufak harekette ceketi patlayacakmış gibi geriliyor, yüzüne ter basıyor. Bıyıksız subay ise pembe yanaklarıyla tıpkı bir kadına benziyor, İngiliz kamçısı gibi bükülgen bir görünüşü var.

Eczacının karısı, eliyle hırkasının göğsünü kapatarak, “Bir şey mi istiyorsunuz baylar?” diyor.

“Şey... Bize on beş kapiklik nane hapı.”

Kadın hiç acele etmeden rafların birinden bir kavanoz indiriyor, eczacı terazisinde istenen kadar nane hapı tartıyor. O sırada iki müşteri bakışlarını yiyecekmiş gibi kadının sırtına diyor: Doktor doymuş bir kedi gibi gözlerini kısarak, teğmen ise obur bir kedi gibi kocaman kocaman açarak...

Doktor, “Doğrusu, eczanede bir kadının çalıştığını ilk kez görüyorum,” diyor.

Eczacının karısı, Obtiosov’un al yanaklarına kaçamak bir bakış atarak, “Bunda şaşacak ne var? Kocamın kalfası olmadığı için ona ben yardım ediyorum,” karşılığını veriyor.

“Demek öyle... Eczaneniz de pek hoş bir yer, doğrusu. Ne çok şişe var! Bu zehir şişeleri arasında dolaşmaktan korkmuyor musunuz? Vay canına!”

Eczacının karısı, nane haplarını bir kâğıda sarıp doktora veriyor. Obtiosov da beş rublelik kâğıt parayı uzatıyor. Kısa bir sessizlik oluyor. Erkekler birbirlerine bakıp kapıya doğru bir adım atıyor, sonra durup bir daha bakıyorlar.

Doktor, “Bize on kapiklik karbonat verir misiniz?” diyor.

Kadın gene tembel tembel rafa uzatıyor elini. O sırada Obtiosov parmaklarını kıpırdatarak, “Sizde şöyle ... anlarsınız ya, insana canlılık veren bir şey var mı?” diye soruyor. “Soda filan olabilir.”

“Vaar...”

“Hay bin yaşayın! Siz kadın değil, bir meleksiniz! Üç şişe verin bize!”

Kadın karbonatı çabucak bir kâğıda sardıktan sonra kapının arkasında, karanlıkta gözden yitiyor. Doktor göz kırparak, “Nefis bir parça!” diyor. “Böyle bir ananası Madeira Adası’nda arasan bulamazsın! Ama bir de şu horultuyu dinle! Eczacı beyefendi uyuma lütfunda bulunmuşlar.”

Az sonra eczacının karısı geri dönüyor, tezgâha beş şişe soda bırakıyor. Bodruma inip çıktığından yanakları al al, biraz da heyecanlı...

Kadın soda şişelerini açarken tirbuşonu yere düşürünce Obtiosov, “Şişşt! Yavaş!” diyor. “Kocanızı uyandıracaksınız.”

“Ne yapalım, uyanırsa uyansın!”

“Öyle tatlı uyuyor ki, yazık olur. Düşünde sizi görüyordur... Hadi, sağlığınıza!”

Sodasından içen doktor geçirerek, “Şu kocalar öyle can sıkıcı yaratıklar ki, durmadan uyusalar iyi ederlerdi,” diyor. “Ah, sodanın yanında bir de kırmızı şarap olsaydı!”

Kadın gülümsüyor.

“Onu da nereden çıkardınız?”

“Şimdi ne iyi giderdi! Yazık ki, eczanelerde içki satılmıyor. Ama durun, siz ilaç olarak şarap satıyorsunuz, değil mi? *Vinum gallicum rubrum*⁹ yok mu eczanenizde?”

“Vaar.”

“Tamam! Ondan verin bize. Çabuk getirin şu kahrolasıyı!”

“*Quantum satis*.¹⁰ Önce sodayla karıştırıp birer bardak verin. Ne diyorsunuz Obtiosov? Önce sodayla, sonra *perse*.¹¹”

Doktor ile Obtiosov tezgâha yerleşiyor, şapkalarını çıkarıp içmeye başlıyorlar.

“Doğruyu söylemek gerekirse berbat bir şarapmış! ‘Şarabium berbatium!’ Ancak şey ... hanımefendinin huzurunda içilince iksire dönüşüyor. Biliyor musunuz, baştan çıkarıcısınız bayan! Hayallerimde sizi öpücüklere boğuyorum!”

Obtiosov da, “Elinizi öpmek için neler vermezdim,” diye katılıyor. “Şerefim üzerine söylüyorum. Yaşamımı bile verirdim.”

Eczacının karısı kıpkırmızı kesilip ciddi bir tavır takınıyor.

“Siz neler saçmalıyorsunuz?”

Doktor onu kaşlarının altından kurnaz kurnaz süzüyor.

“Siz de az cilveli değilsiniz, hani! Gözleriniz sürekli ateş ediyor. Bum bum! Kutlarım, siz kazandınız, biz de yenik düştük!”

Kadın, iki erkeğin gittikçe kızaran yüzlerine bakıyor, gevezeliklerini dinliyor, çok geçmeden kendisi de canlanıyor. Ah, ne güzel şeymiş neşelenmek! Onlarla konuşmak, gülmek, cilveleşmek hoşuna gidiyor. Hatta müşterilerin ısrarlarına dayanamayıp iki bardak şarap da kendisi içiyor.

“Siz subaylar,” diyor, “sık sık kasabaya gelseniz! Burada can sıkıntısından başka bir şey yok. Bazı günler patlayacak duruma geliyorum.”

Doktor sanki dehşete kapılmış gibi, “Beni şimdi canevimden vurdunuz!” diyor. “Böyle bir ananas ... doğanın mucizesi ... taşranın bu ıssızlığında... İnsanın inanası gelmiyor! Hani Gribodejov ne demiş: ‘Kuş uçmaz, kervan geçmez bir yerde, Saratov’da!’ Neyse, vakit epeyce geçti. Sizinle tanıştığımıza çok memnun oldum! Çok! Borcumuz nedir güzel bayan?”

Kadın gözlerini tavana dikeyiyor; uzun uzun düşünüp dudaklarıyla birtakım hesaplar yaptıktan sonra, “On iki ruble, kırk sekiz kapık,” diyor.

Obtiosov cebinden kabarık bir cüzdan çıkarıyor, kadının istediği parayı sayıp veriyor. Ayrılmak üzere elini sıkarken de, “Kocanız uyuyor,” diye mırıldıyor. “Kendisine tatlı rüyalar dileyelim.”

“Bırakın gene bu saçmalıkları!”

“Saçmalık neresinde bunun? Tam tersine, hiç de saçma değil! Ne demiş Shakespeare: ‘İnsan, gençken gönlü de gençse mutludur!’”

“Elimi bırakır mısınız!”

Uzun ayrılış sözlerinden sonra eczacının karısının elini öpmeyi başaran iki müşteri kararsızlık içinde, sanki bir şey unutup unutmadıklarını düşünüyor gibi duralayarak eczaneden çıkıyor. Kadın hızlı adımlarla yatak odasına koşuyor, pencerenin önüne oturuyor.

Doktor ile teğmenin, eczaneden çıktuktan sonra isteksiz isteksiz yirmi adım kadar ilerlediklerini, sonra durup bir şeyler fısıldaştıklarını görüyor. Neler fısıldaşıyorlar acaba?

Yüreği, şakakları küt küt atıyor. Ama nedenini kendisi de bilmiyor. Dışarıdaki iki kişinin fısıldaşırken onun yazgısına karar verdikleri düşüncesiyle yürek atışları hızlanıyor.

Beş dakika sonra doktor ötekenden ayrılıp yoluna devam ediyor, teğmense geri dönüyor. Geri dönüyor ama ne yapacağına bir türlü karar veremiyor. Bir kapının önüne gelip dikiliyor, bir uzaklaşıp dolaşmaya başlıyor. Sonunda çekine çekine çingırağı çalıyor.

Kadın bir anda kocasının söylendiğini işitiyor: “Kim o? Birisi mi geldi? Kapı çalınıyor, duymuyor musun? Ne biçim iştir bu?”

Eczacı, sabahlığını giyiyor; uyku sersemi, salına salına, terliklerini şıpırdatarak eczane bölmesine geçiyor. Kapıyı açarak, “Bir şey mi istediniz?” diye soruyor Obtiosov’a.

“Eee, bana on beş kapiklik nane hapı verir misiniz?”

Eczacı hırıltılı sesler çıkararak esneyerek, uyukluya uyukluya, dizini tezgâha vura vura uzanıyor, kavanozu alıyor.

İki dakika sonra eczacının karısı Obtiosov’un eczaneden uzaklaştığını, birkaç adım attıktan sonra nane haplarını tozlu yola fırlattığını görüyor. O sırada doktor çıkıyor bir yerlerden, ikisi bir araya gelip birtakım el hareketleri yapıyor, sonra sabah saatlerinin pusu içinde gözden yitiyorlar. Eczacının karısı, yeniden yatmak için sabahlığını öfkeyle çabucak çıkararak kocasına bakıp, “Ah, ne kadar mutsuzum!” diyor. “Ne kadar mutsuzum! Üstelik bunu kimseler bilmiyor!”

Acı gözyaşlarını tutamıyor artık.

O böyle ağlayadursun, kocası yorganını başına çekerek, “On beş kapiği tezgâhın üstünde unuttum,” diyor. “Lütfen al da kasaya koyuver.”

Sonra derin bir uykuya dalıyor.

1886

8. Eczaneyle eczacının evi aynı yerdedir. (Ç.N.)

9. (Lat.) Kırmızı Fransız şarabı. (Ç.N.)

10. (Lat.) Yeteri kadar. (Ç.N.)

11. (Lat.) Saf, katıksız. (Ç.N.)

DÜŞMANLAR

Karanlık bir eylül akşamı, saat onda Çiftçiler Birliği doktoru Kirillov'un tek oğlu, altı yaşındaki Andrey kuşpalazından ölmüştü. Doktorun karısı, ölen çocuğunun karyolası önünde yere diz çöküp kahrından bunalımlar geçirmeye başladığı sırada, kapının çingırağı acı acı çaldı.

Kuşpalazı salgınından korktukları için hizmetçilerin hepsine sabahtan izin vermişlerdi. Kirillov ceketsiz, yeleşinin düğmeleri çözükle bir durumda, terden sırsıklam yüzünü, asit fenikten yanmış ellerini silmeden kapıyı açmaya gitti. Evin girişı yarı karanlıktı; içeri giren adamın orta boylu olduğu, beyaz atkısı ile çok solgun yüzü seçilebiliyordu. Adamın yüzü öylesine solgundu ki, hole girmesiyle içerisi aydınlanır gibi olmuştu.

Gelen adam aceleci bir sesle, "Doktor evde mi?" diye sordu.

Doktor, "Doktor benim," dedi. "Ne istiyorsunuz?"

Beriki sevinçle bağırdı: "Yaa, sizsiniz demek!.."

Bunun ardından karanlıkta doktorun elini aramaya başladı, bulunca iki eliyle birden sımsıkı sarıldı.

"Çok, çok sevindim!.. Sizinle tanışıyoruz... Ben Abogin... Sizi Gnuçev'lerde görmek onuruna ermiştim... Evde olmanıza öyle sevindim ki!.. Tanrı aşkına hemen bize gidelim. Bu iyiliği esirgemeyin benden... Karım ağır hasta... Arabam dışarıda hazır bekliyor."

Adamın sesinden, hareketlerinden büyük bir heyecan içinde olduğu belliydi. Yangından ya da kuduz köpek saldırısından zor kurtulmuş gibi soluk soluğa, hızlı hızlı konuşuyordu. Bir şeyden korkup ne yapacağını bilemeyen insanların yapmacıksız, içten, çocuksu ürkek tavrıyla söylediği kısa kısa, kesik kesik sözlerin çoğu gereksizdi, konuyla hiçbir ilgisi yoktu.

"Ya evde bulamazsam, diye korkuyordum. Buraya gelinceye kadar acılar içinde kıvrandım. Tanrı aşkına giyinin de gidelim.

"Bakın, olay nasıl oldu... Aleksandr İvanoviç Popçinski diye bir arkadaşım var... Siz tanımazsınız... Bize gelmişti... Oturmuş, konuşuyorduk. Sonra çay içmek için masaya geçtik... Karım birdenbire haykırdı, göğsünü tutarak sandalyeye yığıldı. Onu karyolaya taşıdık... Şakaklarını amonyak ruhuyla ovdum, yüzüne su serptim, bir yararı olmadı... Şimdi ölü gibi yatıyor... Damar çatlamasından korkuyorum... Gidelim... Babası damar çatlamasından ölmüştü."

Kirillov dinliyor, Rusça bilmezmiş gibi susuyordu.

Abogin, gene Popçinski'den, karısının babasından söz etmeye, doktorun elini aramaya başlayınca doktor başını salladı, her sözü uzata uzata, "Bağışlayın, gidemem... Beş dakika önce ... oğlum öldü," dedi.

Abogin, "Sahi mi?" diye fısıldayarak bir adım geriledi. "Aman Tanrım, ne uğursuz bir zamanda gelmişim! Şaşılacak kadar uğursuz bir gün ... şaşılacak kadar! Bakın şu rastlantıya! Sanki mahsus!"

Abogin elini kapının tokmağına götürdü, başını düşünceli düşünceli önüne eğdi. Anlaşılan kararsızlık içindeydi, ne yapacağını bilmiyordu. Gitmeli mi, yoksa doktora yalvarmaya devam mı etmeliydi?

Adam doktorun elini yakalayarak ateşli ateşli, "Beni dinleyin!" dedi. "Durumunuzu çok iyi anlıyorum! Tanrı tanığımdır, böyle bir zamanda ısrarla gelmenizi istediğim için

utanıyorum. Ama başka ne yapabilirim? Kendiniz takdir edin, kime başvurayım? Buralarda sizden başka doktor yok... Tanrı aşkına gidelim! Kendim için ısrar etmiyorum... Hasta olan ben değilim!"

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Kirillov sırtını Abogin'e çevirdi, biraz durdu, sonra ağır adımlarla holden salona geçti. Kararsızlık içinde, kurulmuş bir makine gibi yürüdüğüne, salondan geçerken yanmayan bir lambanın abajurunu özenle düzelttiğine, masanın üzerinde duran kalın kitabı karıştırdığına bakılırsa o dakika herhangi bir amacı, bir isteği, belli bir düşüncesi yoktu; belki holde onu bir yabancıнын beklediğini bile unutmuştu. Yarı karanlık salonun sessizliği şaşkınlığını daha bir artırmış olmalıydı. Çünkü salondan çalışma odasına geçerken sağ ayağını gereğinden fazla kaldırıyor, el yordamıyla kapıyı arıyordu. Sanki yabancı bir eve girmiş ya da yaşamında ilk kez sarhoş olmuş gibi büyük bir şaşkınlık içindeydi; kendini bu yeni duyguya teslim etmişti. Çalışma odasının bir duvarı boyunca, kitap dolu rafların üzerinde geniş bir ışık demeti vardı. Bu ışık, asit fenik ile eterin ağır, boğucu kokusuyla birlikte çalışma odasından yatak odasına geçilen kapının aralığından sızıyordu... Doktor kendini masanın önündeki koltuğa bıraktı, üzerine ışık düşen kitapların sırtlarına uykulu gözlerle bir süre baktı, sonra kalkıp yatak odasına gitti.

Yatak odasına ölüm sessizliği çökmüştü. Odada göze çarpan her şey az önce kasırgayı, kasırganın yıkıntılarını anımsatıyordu; ama şimdi hepsi dinmişti. Taburenin üzerinde bir yığın şişenin, kutunun, kavanozun arasında duran mum ile konsolun üstündeki büyük lamba, bütün odayı parlak bir aydınlığa boğuyordu. Pencerenin önündeki karyolaya bir oğlan çocuğu yatırılmıştı, gözleri açıktı, yüzünde şaşkın bir ifade vardı. Çocuk hiç kımıldamıyordu; açık gözleri her an daha çok koyulaşarak sanki kafasının içine, derinlere doğru gömülüyor gibiydi. Elleri çocuğun cansız gövdesinde, yüzü yatağın kıvrımlarında gizlenmiş zavallı anne, karyolanın önüne diz çökmüştü. O da çocuğu gibi hiç kımıldamıyordu ama bedeninin bükülüşlerinden, kolların duruşundan öyle bir canlılık okunuyordu ki! Bütün varlığı, gücü, hırsıyla karyolanın üzerine bırakmıştı kendini; bitkin düşen bedeni için en sonunda bulabildiği bu rahat, dingin duruşu bozmaktan korkuyor gibiydi. Yorganlar, bez parçaları, leğenler, yerdeki su birikintileri, sağa sola atılmış fırçalar, kaşıklar, içinde kireç suyu bulunan şişe, boğucu ağır hava ... her şey öylece donup kalmış, durağanlığa gömülmüştü.

Doktor, karısının yanında durdu, ellerini pantolonunun ceplerine sokarak başını yana eğdi, gözlerini oğluna dikti. Yüzünde duygusuz bir ifade vardı, ancak parıldayan damlalar, onun biraz önce ağladığını gösteriyordu.

Gene de ölümden söz edilirken akla gelen o itici korku yatak odasında hissedilmiyordu. Odadaki her şeyin öylece donup kalışında, annenin duruşunda, doktorun umursamaz yüzünde insanın içine dokunan, etkileyici bir şey vardı. Biz insanların anlayıp başkalarına anlatmayı daha uzun süre öğreneceğimiz; sanırım yalnızca müziğin yansıtma gücü bulabileceği, insan kederinin güzelliği idi bu, hissedilmesi oldukça güç, incenin incesi bir güzellik!.. Kirillov ile karısı ağlamayı bırakmışlardı, uğradıkları kaybın ağırlığının yanı sıra durumlarının lirizminin de farkında gibiydiler. Tıpkı bir zamanlar gençliklerini yitirmeleri gibi, şimdi bu çocukla birlikte çocuk sahibi olma hakları da yok oluyordu. Doktor 44 yaşındaydı, saçları ağarmıştı, epey yaşlı gösteriyordu; soluk benizli hasta karısının yaşı ise 35'ti. Demek ki Andrey, onların ilk ve son çocuklarıydı.

Doktorun yapısı karısınınkinden farklıydı, acı çektiği zamanlar hareket etmek isteyen insanlardandı. Karısının yanında beş dakika kadar durduktan sonra sağ ayağını yukarı kaldıra kaldıra, yarısını büyük, geniş bir kanepenin kapladığı küçük odaya, oradan da mutfağa geçti. Aşçı kadının yatağının yanında dolaştı, sonra başını eğerek kapıdan hole çıktı. Orada aynı beyaz atkı ve solgun yüzle karşılaştı.

Abogin, onu görünce içini çekti, kapının tokmağını tutarak, “En sonunda gelebildiniz!” dedi. “Gidelim lütfen!”

Doktor irkildi, karşısındakinin yüzüne baktı, her şeyi anımsamıştı. Birdenbire canlandı.

“Beni dinleyin, gidemeyeceğimi söylemiştim. Niçin anlamak istemiyorsunuz?”

Abogin yalvarırcasına, “Doktor, ben ruhsuz bir yaratık değilim!” dedi. “Durumunuzu çok iyi anlıyorum. Üzüntünüzü tüm yüreğimle paylaşıyorum.”

Elini boynundaki atkının üstüne koydu.

“Kendim için ısrar etsem haklısınız ama karım ölüyor. Çılgınlıklarını işitmiş, yüzünü görmüş olsaydınız, ısrarımın nedenini anlardınız. Aman Tanrım! Ben de giyinmeye gittiğinizi sanıyordum. Doktor, vaktimiz çok değerli! Gidelim, yalvarırım, gidelim!”

Doktor heceleri uzata uzata, “Gi-de-mem!” diyerek salona doğru bir adım attı.

Abogin peşini bırakmadı, kolundan yakaladı, bir dilenci gibi yalvarmaya başladı: “Büyük üzüntünüz var, anlıyorum. Ama sizi dış çekmeniz ya da hastanın durumunu şöyle bir görmeniz için çağırmiyorum; bir insanın yaşamını kurtaracaksınız. İnsan yaşamı her türlü üzüntünün üstündedir. Sizden dayanıklılık, özveri bekliyorum. İnsanlık adına!”

Kirillov sinirlendi.

“İnsanlık yalnız karşıdakinden beklenmemeli! Ben de aynı insanlık adına beni zorla götürmemenizi rica ediyorum. Buna gerçekten de hiç aklım ermedi! Ayakta duracak gücüm yok, siz tutmuş beni insanlıkla korkutuyorsunuz! Bu durumda sizin bir işinize yaramam ki! Kesinlikle gidemem! Karımı kime bırakırım? Hayır, olmaz!”

Ellerini sallayarak salon kapısına doğru geriledi. Korku dolu bir sesle, “Hiç... Hiç rica etmeyin!” dedi. “Beni bağışlayın lütfen! Düsturun XIII. maddesine göre hastanıza bakmak zorundayım, isterseniz beni yakamdan tutup götürebilirsiniz... Buyurun, sürükleye sürükleye götürün! Ama işinize yaramam ki... Hatta konuşacak durumda bile değilim... Affınıza sığınıyorum!”

“Bunları söylemenize gerek var mı, doktor? XIII. maddeden söz eden kim? Sizi zorlamaya hakkım yok benim. İster gelin, isten gelmeyin, sizin bileceğiniz iş. Ancak ben duygularınıza hitap ediyorum. Anlayın durumumu! Genç bir kadının dehşetini sizden daha iyi kim anlayabilir?”

Abogin’in sesi heyecandan titriyordu; bu titremede sesinin tonundan, kullandığı sözlerden daha fazla inandırıcılık vardı. Abogin konuşmalarında içtendi, gel gelelim söylediği sözler beylik, ruhsuz, gereksiz derecede süslü kaçıyor; Doktor’un evinin havasını, öbür tarafta ölüm halindeki kendi karısını küçük düşürüyordu. Kendisi de bunu hissetmiyor değildi, anlaşılmasından korktuğu için sözlerle değil de, hiç olmazsa ses tonunun içtenliğiyle karşısındakinin inandırmak istiyor; sesine elinden geldiğince yumuşak, etkileyici bir hava vermeye çalışıyordu. Sözlerin anlamı ne denli güzel ve derin olursa olsun, çoğu zaman ne mutlu insanları etkiler ne de mutsuzları. Bunların etkisini ancak konunun dışındakiler, kayıtsızlar hissedebilir. Çünkü mutluluğun ya da üzüntünün asıl anlatımı

suskunluktur. Âşık olanlar birbirlerini en çok sessiz kaldıklarında anlar. Mezar başında söylenen sıcak, coşkun sözler yalnız yabancıları etkiler; bunlar ölenin karısı ile çocuklarına hem soğuk, hem de önemsiz gelir.

Kirillov sesini çıkarmadan dinliyordu. Beriki doktorluğun yüksek amaçlarından, özverili oluşundan filan söz edince üzüntüyle, “Gideceğimiz yer uzak mı?” diye sordu.

“7-8 km kadar var. Atlarım çok iyidir. Şerefim üzerine söz veririm ki, sizi bir saatte götürüp getiririm. Yalnızca bir saat!”

Son sözler doktorun üzerinde insanlıktan, doktorluğun yüce amaçlarından daha büyük bir etki yaptı. Biraz düşündükten sonra, “Peki, gidelim!” dedi içini çekerek.

Hızlı, emin adımlarla odasına gitti, az sonra uzun setresini giymiş olarak geri döndü. Sevinen Abogin doktorun peşi sıra kısa adımlarla, ayakları birbirine dolaşarak evin girişine kadar yürüdüktan sonra paltosunu giymesine yardım etti; birlikte dışarı çıktılar.

Dışarısı karanlık olmakla birlikte evin girişinden daha aydınlıktı. Doktorun iri yapılı, kamburumsu uzun bedeni, ince, sivri sakalı, kemerli burnu loş havada açıkça seçilebiliyordu. Abogin’in solgun yüzü ile kocaman kafasının tepesini güçlkle örten, öğrencilerin giydiği türden şapkası da... Boynuna sardığı atkı önden beyazlığıyla göz alıyordu, arkada uzun saçlarının altında gizlenmişti.

Doktoru arabasına bindiren Abogin, “İnanın, doktorcuğum, bu yüce gönüllülüğünüzü hiç unutmayacağım!” dedi. “Bir an önce varmalıyız eve. Luka, yavrum, elden geldiğince hızlı sür atları!”

Araba hızla yola koyuldu. Hastane avlusu boyunca uzanan bir dizi alçak yapının önünden geçtiler. Her yer karanlığa gömülmüştü. Avlunun derinliklerinden, ağaçlar arasından parlak bir ışık sızıyordu, hepsi o kadar. Hastanenin üst kat pencereleri bile havanın renginden daha soluk gözüküyordu. Az sonra araba zifirî bir karanlığa daldı. Buralarda mantar kokusu ile ağaçların hışırtısı duyuluyordu. Arabanın gürültüsüyle uykularından uyanan kargalar, doktorun oğlunun ölümünü, Abogin’in karısının hastalığını biliyorlarmış gibi yapraklar arasında acı acı gaklayarak huzursuz bir kıpırdanmadır tutturdu. Tek tük ağaçların, çalılarının gözüküğü bir düzlüğe vardılar. Üzerine karanlık gölgelerin çöktüğü bir göl, donuk parıltısıyla ışıldıyordu önlerinde. Kargaların çatlak bağırıtları gitgide gerilerde kaldı, sonra tümüyle kesildi.

Yol boyunca ne Kirillov konuştu ne de Abogin. Ancak bir keresinde Abogin derin derin içini çekerek şöyle mırıldandı: “Ne acıklı bir durum! İnsan ancak bir yakınıni kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında anlıyor onu ne kadar sevdiğini!”

Araba, nehrin üzerinden geçen bir köprüde ilerlerken doktor bir an irkildi, suyun şırıltısından ürkmüş gibi kıpırdanmaya başladı.

Üzgün bir sesle, “Durun, beni geri götürün!” dedi. “Size sonra gelirim. Karım evde yalnız. Yanına bir hastabakıcı bırakayım hiç olmazsa.”

Abogin karşılık vermedi. Tekerleri taşlara çarpa çarpa, yalpalayarak ilerleyen araba kumluk kıyıyı geçti, yoluna devam etti. Kendi kederiyle baş başa kalan Kirillov çevresine bakındı. Arkada, yıldızların ölgün aydınlığında yol ile ırmak kıyısında karanlığa gömülmüş söğüt ağaçları gözüküyordu. Sağda, gökyüzü sonsuzluğuyla aynı ova uzayıp gidiyor, bataklıklarda öbek öbek turba ateşleri yanıyordu. Solda ise yolla birlikte uzayıp giden, üzeri çalılıklarla örtülü tepeler vardı; bu tepeciklerin üstünde hafif bulutlarla çevrili, sisle kaplı bir

yarımay yükselmişti. Bulutlar yarımayı çepeçevre kuşatmış, kaçıp gitmemesi için tetikte bekliyor gibiydi.

Bütün doğa bezgin, umutsuz bir bekleyiş içindeydi. Toprak, karanlık odasında yalnız başına oturup kötü geçmişini unutmaya çalışan düşkün kadınlar gibi, bahar, yaz günlerini özlemle anıyor; sanki kaçınılmaz kışın gelişini düşündükçe ürperiyordu. Ne yana baksanız dibi görünmez, karanlık, soğuk bir çukura benziyordu toprak ana; bu çukur öylesine derindi ki, içinden ne Kirillov çıkabilirdi ne Abogin ne de kızılımsı yarımay...

Araba eve yaklaştıkça Abogin'in sabırsızlığı arttı. Oturduğu yerde durmadan kıpırdanıyor, ikide bir ayağa fırlıyor, arabacının omuzları üzerinden ileri bakıyordu. Sonunda araba kalın çizgili yelken beziyle kaplı, gösterişli bir merdiven sundurmasının önünde durdu. İkinci katın ışıklı pencerelerinden gözlerini ayıramayan Abogin'in soluk alışları hızlandı.

Doktorla evin holüne girerlerken ellerini ovuşturuyordu.

"Bir şey olursa ... dayanamam," dedi titreyen sesiyle.

Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Sessizliğe kulak kabarttı.

"Gürültü filan işitmediğime göre şimdilik her şey yolunda demektir."

Gerçekten de ne bir gürültü ne de ayak sesi geliyordu içeriden; her yer şıkır şıkır aydınlatıldığı halde bütün ev derin bir uykuya dalmıştı. O saate kadar yüzleri hep karanlıkta kalan Doktor ile Abogin artık birbirlerini inceleyebiliyorlardı. Doktor uzun boylu, geniş omuzluydu, özensiz giyinmişti, yüzü çirkindi. Kemerli burnu, pörsümüş cildi, kayıtsız bakışları, zencilerinki gibi kalın dudakları hoş gitmeyen, acımasız, sert bir anlam taşıyordu. Tarak görmemiş saçları, çökük şakakları, vaktinden önce kır düşmüş, arasından çenesinin derisi gözüken uzun, sivri sakalı, yüzünün sarımsı boz rengi, özensiz, sert hareketleri; kısacası tüm görünüşündeki katılık, yaşamının yoksulluk içinde geçtiğini, yaşamaktan, insanlardan bıktığını pek güzel anlatıyordu. Onun ruhsuz tavırlarına bakarak bu adamın bir karısı olduğuna, çocuğu için ağlayabildiğine inanmak zordu.

Abogin ise bambaşka yapıda bir insandı. İriyarı, etine dolgun, koca kafalı, sarışın bir adam getirin gözünüzün önüne. Yüz çizgileri kaba olmakla birlikte yumuşamıştı, modaya uygun olarak zevkli giyinmişti. Baştan aşağı düğmeli setresinin içinde duruşu, kabarık saçları ve yüzü, aslanları gibi heybetli ve soyluydu. Başı yukarıda, göğsünü kabartarak yürüyor; kulağa hoş gelen, tok bir sesle konuşuyordu. Atkısını çıkarırken ya da saçını tararken yaptığı el hareketlerinde bir incelik, kadınsı bir zarafet vardı. Hatta yüzünün solgunluğu, paltosunu çıkarırken merdivenden yukarı çocuksu bir korkuyla bakması soylu tavırlarını bozmuyor; karnı tok, sırtı pek, sağlıklı, kendine güvenli görünüşünden hiçbir şey kaybetmiyordu.

Merdivenleri çıkarken, "Kimseler görünmüyor, ses de yok," dedi. "Ortalıkta telaş yok, her şey yolundadır umarım!"

Holden geçirerek büyük salona götürdü Doktor'u. Burada siyah, kuyruklu bir piyano duruyor, tavanından kılıf geçirilmiş bir avize sarkıyordu. Salondan geçip insana huzur veren, hoş pembe bir ışıkla hafifçe aydınlatılmış, küçücük, güzel bir oturma odasına girdiler.

Abogin, "Doktor, biraz burada bekleyin," dedi. "Ben şimdi gelirim. Gidip içeri bir bakayım."

Kirillov odada yalnız kaldı. Bulunduğu yerin şıklığı, çevresini saran hoş loşluk, yabancı, hiç tanımadığı bir eve serüven ararcasına gelişi onu hiç etkilemiyordu. Koltukta otururken

asit fenikten yanan ellerini incelemeye koyuldu. Bir ara göz ucuyla bakınca açık kırmızı renkli bir abajur, bir viyolonsel kutusu, saat tik taklarının geldiği köşede ise Abogin gibi oturaklı, tok görünümlü, içi samanla doldurulmuş bir kurt gördü.

Evde çıt çıkmıyordu... Bitişik odalardan birinden, uzaktan birinin "Aa!" diye bağırdığı duyuldu, camlı bir kapı şangırdadı (camlı dolap kapağı olmalıydı), ortalık yeniden sessizleşti. Beş dakika kadar bekleyen Kirillov ellerini incelemeyi bıraktı, gözlerini Abogin'in çıktığı kapıya çevirdi.

Eşikte Abogin duruyordu, ancak az önceki Abogin değildi bu. Görünüşündeki tokluk, incelik kaybolup gitmiş; yüzü, elleri, tavırları belki korkunun, belki de bedensel bir ağrının getirdiği bir değişikliğe uğrayarak çirkinleşmişti. Burnu, dudakları, bıyıkları, yüzünün bütün çizgileri kopup düşmek istercesine kıpır kıpır kıpırdanıyordu; gözleri sanki duyduğu acının etkisiyle gülüyordu.

Adam ağır adımlarla gelip odanın ortasında durdu, öne eğildi, inceledi, yumruklarını sarsarak bağırmaya başladı: "Aldattı beni, aldattı! Çekip gitmiş! Popçinski denen soytarıyla kaçmak için hasta numarası yaparak beni doktor çağırmaya gönderdi! Aman Tanrım!"

Birkaç adım daha yaklaştı, beyaz, yumuşak yumruklarını doktorun burnuna dayadı.

"Gitmiş işte! Kandırdı beni! Peki, bu yalana gerek var mıydı? Tanrım! Aman Tanrım! Bu çirkin hokkabazlığa, bu kalpazanlığa, bu şeytanca iğrenç oyuna ne gerek vardı? Ben ona ne yaptım ki! Gördünüz mü, gitmiş!..."

Gözlerinden yaşlar boşandı. Bir ayağı üzerinde döndü, küçücük odada dolaşmaya başladı. Kısa setresi, modaya uygun dar pantolonu içindeki bedenine göre kısa gözüken bacaklarıyla, koca kafasıyla, kabarık saçlarıyla gene de bir aslanı andırıyordu. Doktorun kayıtsız yüzünde bir merak ışığı parladı, doğrulup Abogin'i süzdü.

"Peki ama hasta nerede?"

Abogin hem gülüyor, hem ağlıyor, bir yandan da yumruklarını sallıyordu.

"Ne hastası? Hasta değil, lanetli bir kadın o! Aşağılığın, rezilin biriymiş meğer! Hem öyle rezil ki, böylesi çirkin bir hareket Şeytan'ın bile aklına gelmezdi! O soytarı herifle, o ahmakla, o maskarayla, o hokkabazla kaçmak için beni evden uzaklaştırdı! Geberse de kurtulsam daha iyiydi! Tanrım, buna nasıl dayanacağım!"

Doktor başını doğrulttu, yaş dolu gözlerini sıktı, çenesinin ucundaki sivri sakalını iki yana oynatmaya başladı. Bir yandan da merakla çevresine bakınıyordu.

"Ne demek oluyor bu, anlamıyorum! Çocuğum öldü, karım keder içinde evde yapayalnız... Kendim üç gecedir uykusuzum, ayakta zor duruyorum... Ama basit bir güldürüde rol almak için buraya sürüklendim! An... anlamıyorum, neden geldim ben buraya?"

Abogin yumruğunu açtı, içindeki buruşuk kâğıdı yere fırlattı, böcek ezermiş gibi çiğnedi ayaklarıyla. Sonra gene yumruğunu sallamaya başladı, dişlerinin arasından nasırına basmışlar gibi haykırdı: "Ben de bir şey anlamış değilim! Gözlerim körmüş meğer! Evime her gün gelip gittiğini nasıl görmedim? Bugün de kupa arabasına kurulmuş, geldi bize. Niçin kupa arabasıyla? Aptalım işte! Anlasana niçin geldiğini!"

Doktor homurdanıp duruyordu: "Anlamıyorum! Ne demek oluyor bu? İnsanı küçük düşürmek, çektiği acılarla alay etmek! Böyle... Böyle şey olmaz! Hayatımda ilk kez karşılaşıyorum!"

Fena halde küçük düşürüldüğünü yeni fark eden bir insan tavıyla şaşkın şaşkın omuzlarını silkti, kollarını iki yana açtı, ne söyleyip ne yapmak gerektiğini kestiremeyerek yorgun bir halde yığıldı.

Öbür yanda Abogin ağlamaklı bir sesle söyleniyordu: “Evet, anladık, benden bıktın, bakışlarını sevdin! Ama bu yalana, bu haince, alçakça numaraya gerek var mıydı? Niçin böyle davrandın? Neden? Ne yaptım ben sana?”

Kirillov’a yaklaştı, ateşli bir sesle, “Bakın, Doktor, mutsuzluğuma istemeyerek tanık oldunuz!” dedi. “İşte o yüzden gerçekleri gizlemeyeceğim sizden! Yemin ederim ki bu kadını seviyordum; köle gibi, taparcasına seviyordum! Onun uğruna her şeyi teptim, akrabalarımın bozuştum, memurluğu, müziği bıraktım, anneme, kız kardeşime uzak düştüm... Bana uygun gelmediği halde onun her kusurunu bağışladım. Bir gün olsun hakkında kötü düşünmedim, bozuşmaya neden olacak hiçbir şey yapmadım! Durum böyleken yalana gerek var mıydı? Tamam, senden sevgi beklemiyorum ama niçin aldatıyorsun böyle bir adamı? Madem sevmiyorsun, açıkça, dürüstçe söyle! Gönül işlerine nasıl baktığımı bildiğine göre böyle yapmamalıydın!”

Abogin bütün bedeni tir tir titreyerek yaşlı gözlerle içini döküyordu Doktor’a. Ellerini göğsüne bastırılmış, ateşli bir sesle konuşuyor; hiç çekinmeden aile sırlarını açıklarken derdini dinleyecek birini bulduğu için seviniyordu sanki. Bir saat, iki saat böyle konuşsa bütün dertlerini dışarı dökse daha çok rahatlayacağı belliydi. Kim bilir, Doktor onu sonuna dek dinlese, dostça üzüntüsünü paylaşırsa çoğu kez olduğu gibi, başına gelenlere katlanır, sesini çıkarmadan yazgısına boyun eğdi. Ama böyle olmadı. Abogin konuşurken, küçük düşürüldüğünü anlayan Doktor gözle görülecek kadar değişmişti. Yüzündeki umursamazlık, şaşkınlık yerini yavaş yavaş gücenikliğe, öfkeye, kızgınlığa bıraktı. Yüz çizgileri gitgide sertleşti; sonunda kırıcı, kaba bir adam olup çıktı. Abogin güzel yüzlü ama rahibe gibi anlamsız, ruhsuz bir kadının resmini doktorun gözlerine doğru uzatıp, “Bu yüze bakarak onun yalan söyleyeceğine inanmak mümkün mü?” diye sorduğunda birdenbire ayağa fırladı, gözlerinde şimşekler çakararak yumruğunu masaya indirdi.

“Bunları bana ne diye anlatıyorsunuz? Sizi dinlemek istemiyorum! Hayır, istemiyorum! Ailenizin aşağılık sırlarından bana ne! Canınız cehenneme! Bu basitliklerle kafamı şişirmeyin! Yoksa yeteri kadar hakaretle karşılaşmadığımı mı sanıyorsunuz? Uşağınız mıyım ben, durmadan aşağılayacaksınız?”

İncitici, kaba sözlerini örse vurur gibi dan dan söylüyordu.

Abogin, Kirillov’un karşısından geri geri çekildi, şaşkınlık dolu gözlerini ona dikti.

Doktor, sakalı titreyerek, “Beni buraya niçin getirdiniz? Keyfiniz gelince eğleniyor, keyfiniz gelince kuduruyor, keyfiniz gelince melodram oynuyorsanız... Bunlardan bana ne? Gönül serüvenlerinize karıştırmayın beni, yüce düşüncelerinizle oyalanın (viyolonsel kutusuna göz attı) kontrbasınızı, trombonunuzu çalın, iğdiş edilmiş horozlar gibi yağ bağlayın ama insanlarla alay etmeye kalkışmayın sakın! Başkalarının kişiliğine saygınız yoksa onlardan uzak durun hiç olmazsa!”

Abogin kızardı.

“Peki ama bütün bunlar ne anlama geliyor?” diye sordu.

“Şu anlama geliyor ki, insanları böyle oyuncak yerine koymak rezilliğin ta kendisidir, alçaklıktır! Ben doktorum. Siz doktorlara, çalıştırdığınız kişilere, çevresine lavanta, fuhuş

kokusu saçmayan ve buyruğunuz altındaki insanlara uşağınız gibi davranıyor, onlara değer vermiyorsunuz. Varın öyle davranın ama acı içinde kıvranan biriyle oyuncak gibi oynama hakkını kimse vermiyor size!”

Abogin alçak sesle, “Bana bunları söylemeye nasıl cüret ediyorsunuz?” diye sorarken yüzünün öfkeyle kıpırdandığı görülüyordu.

Doktor bir daha yumruğunu masaya indirdi.

“Hayır, siz söyleyin! Üzüntümü bile bile bayağılıklarınızı dinlemem için beni buraya nasıl getirirsiniz? Başkasının kederiyle alay etme hakkını kim verdi size?”

Abogin çığlık çığlığa bağırmağa başladı: “Bayım, kendinizi kaybediyorsunuz! Bu sözler karşısında ... yumruklar konuşur! Anlıyor musunuz?”

Ardından elini yan cebine soktu, cüzdanını çıkardı ve iki adet kâğıt para çekerek masanın üstüne fırlattı. Öfkeden burun kanatları titriyordu.

“İşte vizite paranız!” dedi. “Ücretiniz ödenmiştir!”

Doktor paraları elinin tersiyle masadan aşağı itti.

“Bir de para mı ödüyorsunuz? Hakaret etmek için para verilmez!”

Abogin ile Doktor karşı karşıya durmuş, hak etmedikleri hakaretleri yağdırıyorlardı birbirlerine. Herhalde ikisi de sayıklarken bile bunca haksız, acı, saçma sapan laf etmemişti. Mutsuz insanların bencilliğinin her ikisinin de bütün duygularına egemen olduğu anlaşılıyordu. Çünkü mutsuz insanlar bencil, kinci, acımasız olur, kolaylıkla haksızlık yapar, birbirlerini anlamayacak kadar ahmaklaşırlar. Mutsuzluk insanları birleştirmez, birbirinden koparır; üzüntülerin benzer olduğu, karşılıklı yakınlaşmanın beklendiği durumlarda bile hallerinden oldukça memnun insanlardan daha fazla haksızlık, kötülük yaparlar.

Doktor boğulurcasına, “Beni hemen evime gönderiniz!” diye bağırды.

Abogin sert bir hareketle çingırağı çaldı. Çağrısına karşılık alamayınca gene çaldı, sonra çingırağı öfkeyle yere fırlattı, çingırak halıya çarptı, can çekişircesine acı acı inledi. Uşak geldi.

Abogin yumruklarını sıkarak adamın üzerine yürüdü.

“Neredesiniz, kahrolasılar? Deminden beri niçin gelmedin? Git söyle, bu efendi için faytonu hazırlasınlar.”

Uşak çıkmak üzere döndüğü sırada, “Dur!” diye bağırdı. “Yarın evde sizin gibi hainlerin hiçbirini istemiyorum! Hepiniz defolun! Yeni bir uşak tutacağım! Alçaklar!”

Arabanın hazırlanmasını beklerken Abogin de, Doktor da susuyordu.

Abogin gene kendine güvenli halini, eski inceliğini, zarif tavırlarını takınmıştı. Küçük odada dolaşırken kibarca başını sallıyor, herhalde kendi kendine bir şeyler kuruyordu. Aslında öfkesi yatışmamıştı. Doktorsa ayakta dikiliyor; bir eliyle masaya dayanırken yalnızca üzüntü, mutsuzluk içinde olanların karnı tok, sırtı peklere, incelik düşkünlüklerine karşı yaptıkları gibi, biraz saygısız, çirkin kaçan, yoğun bir küçümsemeyle süzüyordu karşısındakini.

Az sonra faytona binip yola çıktığında Doktor’un gözlerinde aynı küçümseme okunmaktaydı. Bu eve geldikleri zamankinden daha karanlıktı ortalık. Kızıl renkli yarım tepenin ardına saklanmış, onu gözetim altında tutan bulutlar da yıldızların arasında parça parça dağılmıştı. Biraz sonra kırmızı fenerli bir kupa arabası arkadan yetişip doktorun arabasını geçti. Başına gelenlere isyan eden, kim bilir hangi budalalıkları yapmaya hazırlanan

Abogin'di arabanın içindeki.

Doktor yolda giderken karısını, oğlu Andrey'i değil, Abogin'i, biraz önce ayrıldığı evde yaşıyan insanları düşünüyordu. Düşüncelerinde haksızdı, insanlığa yakışmayacak kadar acımasızdı. Abogin'i, karısını, Popçinski'yi, bu tozpembe loşluk içinde yaşıyan, lavanta kokulu insanların topunu birden suçlu buluyor; yol boyunca onları düşünürken hepsinden nefret ediyor, tüm yüreğiyle iğreniyordu. Bu insanlar hakkında kafasına sarsılmaz bir kanı yerleşmişti.

Zaman geçecek, Kirillov üzüntüsünü unutacaktı. Ama bu haksız, insanlık onuruna yakışmayan kanı sarsılmayacak, doktorun belleğinden mezara kadar çıkmayacaktı.

ALTINCI KOĞUŞ

I

Hastanenin bahçesinde, dört bir yanını orman gibi dulavratotlarının, yaban kenevirlerinin, ısırganların bürüdüğü küçük bir pavyon vardır. Yapının damındaki saclar paslanmış, bacanın yarısı yıkılmış, ön merdiven basamaklarının yarıkları arasından otlar fışkırmıştır. Duvarlarda sıva diye bir şey yoktur, yer yer çimento izleri görürsünüz, hepsi o kadar. Pavyonun ön cephesi hastaneye, arka cephesi kırlara bakar; hastaneyi boydan boya kuşatan, tepesinde sivri çiviler çakılı tahta bir çit, pavyonu tarlalardan ayırır. Bu sivri uçlu çivilerle boz renkli tahta çitler yalnızca hastanelerde, bir de hapishanelerde bulunur; pavyonun kendisi de insanın içini karartmak, tüm neşesini kaçırmak için kötü kötü bakar.

Azgın ısırgan otlarının bir yerinizi dalamasından korkmuyorsanız, buyurun, pavyona giden daracık yoldan yürüelim, içeriye şöyle bir göz atalım. Dış kapıyı açıp içeri girdiğimizde karşımıza bir oda çıkar, burada duvar diplerinde, ocağın çevresinde hastane döküntülerinin oluşturduğu öbek öbek yığınlar görürüz. Üst üste atılmış şilteler mi istersiniz; eski, yırtık pijamalar, pantolonlar, mavi çizgili gömlekler mi, yoksa kimsenin işine yaramayan pabuçlar, terlikler mi?.. Bütün bu buruşuk pılı pırtı, birbirine dolaşmış, pis kokulu kümeler halinde burada çürüyüp durur. Hastane bekçisi Nikita ise çubuğu ağzında, leş kokulu paçavra yığınlarının birinin üstünde yan gelmiş yatmaktadır. Ne zaman gelseniz onu burada bulursunuz. Adamın askerlik günlerinden kalma pantolonunun şeritleri solalı çok olmuş. Boyunun kısalığına, damarlı ve zayıf oluşuna bakmayın; öfkeli, sarhoş suratu, çoban köpeklerinkini andıran sarkık gür kaşları, kırmızı burnuyla heybetli bir görünüşü vardır. Hele o iri yumrukları!.. Hani görevine körü körüne bağlı, ne iş verilirse yapan, iyi niyetli, birtakım bön insanlar vardır; böyleleri düzeni korumak için nedense yumruklarını kullanmaktan başka pek bir şey düşünmez. Dayak atarken de burası suratın, burası göğsün, burası sırtın demez, vur babam vur, neresi rast gelirse durmadan yumruk indirirler.

Pılı pırtı yığınlarını geçince geniş, kocaman, ikinci bir odayla karşılaşırız; burası bütün pavyonu baştan başa kaplayacak büyüklüktedir. Odanın maviye boyalı duvarları kirlidir, tavanı, kışın sobası tüten köy kulübelerinkini gibi isten kapkaradır. İçeriden geçirilmiş parmaklıklar yüzünden pencereler çirkin çirkin bakar, rengi atmış kıymıklı döşeme tahtaları ise insanın içini karartır. İçeri girer girmez pis kokudan burnunuzun direği kırılır; ekşi lahana, tahtakurusu, amonyak, yanık fitil kokusu, ne ararsanız hepsi vardır; kendinizi ahırda sanırsınız.

Odada, yere vidalı karyolalarda yatan ya da oturan mavi sabahlıklı, başlarına eski usul sivri külahlar geçirilmiş adamlar görürsünüz; bunlar akıl hastalarıdır.

Koğuşta kalanlar beş kişidir. Yalnızca birinin kibar bir aileden geldiği bellidir, öbürleriyse halktan insanlardır. Kapının arkasındaki birinci yatakta uzun boylu, narin yapılı, parlak kızıl bıyıklı bir adam başını yumruklarına dayamış, ağlamaklı gözleri bir noktaya dikilmiş, öylece oturmaktadır. Adamcağız hep üzüntülüdür, durmadan başını sallar, iç çekerek acı acı gülümser. Koğuşta konuşulanlara katıldığı, sorulara yanıt verdiği pek görülmemiştir. Yemeğe, suya kendiliğinden elini sürmez, ancak önüne konduğunda makine

gibi yer, içer. Bedenini sarsan Şiddetli ksrge, zayıflığına, yanaklarında dolaşan pembeliğe bakarak onun verem illetine yakalandığını rahatça söyleyebilirsiniz.

Yanındaki yatak; ufak tefek, canlı, cıva gibi hareketli, siyah saçları zenciler gibi kıvrır kıvrır, ince sivri sakallı yaşlı bir adamındır. Bu hasta gündüzleri pencere pencere dolaşır, geceleri de yatağında baĐdaŐ kurup oturur. Onun durmadan Őakrak kuŐu gibi ıslık aldığını, Şarkı mırıldandığını, kıs kıs güldüğünü işitirsiniz. Çocukça neşesi, kabına sığmazlığı geceleri duaya kalktığı zaman da eksilmez. Nasıl dua ettiğine gelince; ggsn yumruklayıp koğuş kapısının Őurasını burasını parmağıyla kurcalamaktır bütün yaptığı. Adı Moiseyka'dır, zavallı Yahudi bundan yirmi yıl kadar önce Şapka atölyesi yanınca aklını oynatmış.

Altıncı Koğuş'ta yatanlardan yalnızca bu hastanın pavyondan, hatta hastane avlusundan dışarı çıkma izni vardır. Bu ayrıcalığı hastanenin müŐterisi, uslu, zararsız bir deli, kentin soytarısı olduğu için elde ettiği bellidir. Herkes onu sokaklarda çocuklarla köpekler arasında görmeye alıŐtıĐından, onu grmezlerse merak ederler. Sırtında sabahlığı, başında o gln külah, bazen terlikli, bazen de yalınayak, hatta pantolonsuz sokak sokak gezer; evlerin, dkknların kapılarını alarak dilenir. Kimi bir çanak kvas ikram eder, kimi bir dilim ekmek verir, avucuna bir kapik koyanlar da çıkar. Parsayı toplayan Moiseyka çoğu kez karnı tok, cebinde onu zengin eden birkaç mangırda koğuşa döner. Ancak hastaneye gelir gelmez eski asker Nikita, topladıklarının hepsine el koyar, üstelik hoyratça. Moiseyka'nın ceplerini öfkeyle tersyüz ederken binbir yeminle, bu kahrolası pisliği bir daha sokağa bırakmayacağını, dünyada en çok düzensizlikten nefret ettiğini söyler durur.

Moiseyka koğuş arkadaşlarına yardım etmeye bayılır. Onlara su getirir, uyuyanların üstünü örter, sokak dönüŐü hepsine birer kapik vereceğini, yeni Şapka diktireceğini söyler, solundaki felçli yatak komŐusuna yemeğini yedirir. Hastalara acıdığı için ya da insanca duygular taŐıdıĐından değil, sağ tarafında yatan Gromov'a hayranlığı dolayısıyla, onun etkisinde kalarak yapar bunları.

İvan Dmitriyeviç Gromov, 33 yaşında, onuncu dereceden devlet sekreteri rütbesinde, eski bir dilekçe memurudur. Kibar bir aileden gelen bu adam, sürekli izlendiği saplantısından kurtulamamaktadır. Günlerini kh yatakta reklenip yatarak kh koğuşun bir köşesinden öbürüne lcl adımlarla, hızlı hızlı volta atarak geçirir. Oturduğunu pek gören olmamıŐtır. Ne idüğü belirsiz bir bekleyiş içinde olduğu, gerginliği, heyecandan yerinde duramadığı her halinden bellidir. n odadaki en ufak ıtırtı, avludan gelen bir ses Gromov'un başını doğrultarak, "Yoksa almaya mı geldiler? Beni arıyorlar galiba!" diye iŐkillenmesine yeter. O anda yüzünde son derece tedirgin bir ifade belirir.

Gromov'un elmacikkemikleri çıkıntılı, ablak yüzü hoşuma gider. Yaşam savaşı ve kuŐkularla hırpalanmış i dünyasını ayna gibi yansıtan, sürekli solgun, mutsuz bir yüzdür bu. Tuhaf, marazi tikleri vardır ama çektiği derin acıların yüzünde bıraktığı ince çizgiler hiç de anlamsız değildir; onun ruhsal zenginliğini, okumuşluğunu gösterir. Gözlerinde sıcak, canlı parıltılar titreŐir. Gromov'un yardımına hazır, Nikita'dan başka herkese karşı nazik, efendice tavırlarını severim. Birisi düğmesini ya da kaŐıĐını dŐrs hemen yatağından atlayıp yerden alır. Koğuş arkadaşlarına her sabah, "Günaydın," yatarken de, "İyi geceler," demesini görmelisiniz.

Gromov'un hastalığının, gergin duruşu ve yüzündeki tiklerden başka belirtileri de vardır. Bazı akŐamlar pijamalarına sarınıp dişlerini takırdatarak bir uçtan öbürüne ya da yataklar

arasında volta atmaya başlar. Arada bir koğuştakilere önemli bir şey söyleyecekmiş gibi ansızın durduğunu, arkadaşlarına dik dik baktığını görürsünüz. Ama sonra, belli ki onu nasıl olsa dinlemeyecekleri, dinleseler de anlamayacakları için başını sinirli sinirli sallayarak koğuşu arşınlamayı sürdürür. Sonunda konuşma isteği, suskunluğuna gene de baskın çıkar. Birdenbire zincirinden boşandığını işitirsiniz. Sayıklamaya benzer, kopuk kopuk, anlaşılması zor, karmakarışık bir konuşma başlar. Öte yandan, seçtiği sözcüklerden, ses tonundan iyi şeyler söylemeye çalıştığını sezersiniz. Bilirsiniz ki, karşınızda hem normal bir insan hem de bir akıl hastası vardır. Çılgınca sıraladığı sözleri kâğıda aktarmak güç. Nelerden söz etmez ki? İnsanoğlunun alçaklığı, gerçeği çığneyen zorbalığı, zamanla yeryüzüne egemen olacak yepyeni, güzel bir yaşam, insana her an acımasızlığı, katı yürekliliği anımsatan demir parmaklıklar... Söylemekten bıkmamış eski şarkılardan oluşan bir karmaşaya benzer bu tutarsız, çetrefil konuşmalar...

On-on beş yıl önce kasabanın ana caddelerinden birindeki evde, Gromov soyadlı, hayli varlıklı, oturaklı bir memur oturuyordu. Memurun Sergey ve İvan adlarında iki de oğlu vardı. Sergey, üniversitenin dördüncü sınıfında vereme yakalanarak genç yaşında öldü. Bu ölüm, Gromov ailesinin boynuna dolanan felaket zincirinin ilk halkasıydı. Sergey'i toprağa verdikten bir hafta sonra, yaşlı Gromov, imza taklit etme ve zimmete para geçirme suçlarından mahkemeye verildi ve çok geçmeden hastane revirinde tifodan öldü. Evi, malı mülkü haraç mezat satıldı. İvan Dmitriyeviç ile annesi tamtakır kuru bakır ortada kaldı.

Babasının sağlığında Petersburg Üniversitesi'nde okuyan İvan Dmitriyeviç ayda 60-70 ruble harcar, yokluk nedir bilmezdi. Oysa şimdi yaşamını kökten değiştirmek zorundaydı. O da öyle yaptı; az bir ücret karşılığında özel dersler vermeye, buldukça yazı kopya etmeye başladı. Ancak yarı aç, yarı tok yaşayabiliyordu. Çünkü eline geçen paranın hemen hemen hepsini annesine gönderiyordu. Sonunda bu yaşam tarzına dayanamadı, büyük bir ruhsal çöküntüye uğradı, zamanla sağlığı iyice bozuldu, üniversiteyi bırakarak memleketine döndü. Orada tanıdıkları sayesinde bölge okulunda bir öğretmenlik işi buldu ama bunu da beceremedi. Ne kendini öğrencilerine beğendirebiliyor ne de meslektaşlarıyla anlaşabiliyordu. Kısa zamanda ayrıldı görevinden. Bu arada annesi öldü. Altı ay kadar boş gezdikten, kuru ekmek ve sade suya çorbayla günlerini geçirdikten sonra bir icra memurluğu işi bulup çalışmaya başladı. Şimdiki hastalığı yüzünden işten çıkarılıncaya dek bu görevde çalıştı.

Gromov'un hiçbir zaman, delikanlılık günlerinde bile sağlıklı olduğu söylenemezdi. Yüzü renksiz, bünyesi zayıftı, sık sık soğuk algınlığına yakalanırdı, iştahı yoktu, sürekli uykusuzluk çekerdi. Bir kadeh şarap içti mi başı döner, hemen abuk sabuk şeyler söylemeye başlardı. İnsanlara sokulmak istediği halde beceremezdi bunu; çünkü hırçın ve kuşku uyandıran davranışları yüzünden kimseyle kolay kolay kaynaşamaz, dostluk kuramazdı. Kasaba halkını cahil, uyuşuk insanlar, diye küçük görür; daha da kötüsü, hayvan gibi yaşadıklarını söyler, onlardan tiksindiğini belli ederdi. Zaten ince olan sesiyle heyecanlı, bağıra bağıra konuşurdu, karşısındakine kızdığı için azarladığını ya da adamın dediklerine şaşırıp kaldığını sanırdınız; ancak konuşmaları hep etkiliydi. Onunla konuşurken neden söz açarsanız açın, döner aynı konuya gelirdi: kasaba yaşantısının sıkıcılığı, kendini orada boğulacakmış gibi hissettiği... Ona göre halk, büyük amaçlar taşımadan yaşıyordu; gününü gün etmeye bakan bu insanlar yaşamlarına renk katmak için zorbalığa başvuruyor, kendilerini anlamsızca işlerine veriyorlardı. Bir de hile hurdayla uğraşanlar vardı ki, hiç sormayın! Alçakların karnı tok, sırtı pekti; namuslu insanlar ise yarı aç dolaşıyordu. Bu sorunların çözümü için bir yerel gazete, bir tiyatro, toplu okuma saatleri ve aydın zümrenin birbiriyle kaynaşmasını istiyordu. Başka türlü kimse aklını başına toplamaz, gerçekleri görüp korkuya kapılmazdı. İnsanlar hakkında yargı yürütürken son derece kesin konuşurdu, ona göre her şey ya bembeyaz ya da kapkaraydı, ara renkler yoktu. İşte bu yüzden insanları iki bölüme ayırırdı: Namuslular ile alçaklar, ortası yoktu bunun. Ömründe hiç âşık olmadığı halde kadın ve aşk konularında büyük coşkuyla, tutkuyla konuşurdu.

Dobra dobra konuşmalarına, hırçınlığına karşın kasabada onu herkes seviyordu. Arkadaşları, Gromov'dan yüzlerinde tatlı bir gülümsemeyle "Bizim Vanya," diye söz ederdi.

Yaradılıştan nazik, yardımseverdi; mertliği, temiz ahlakı, hatta hayli yıpranmış ceketi, sağlıksız görünüşü, ailesinin yaşadığı acılar insanlarda ona karşı hüznle karışık sıcak duygular uyandırırđı. Ayrıca okumuş, kültürlü bir adamdı; kasaba halkının gözünde her şeyi bilen biriydi, “ayaklı kütüphane” sayılırdı.

İvan Dmitriyeviç gerçekten çok okuyordu. Kulüpte otururken ince sakalını sinirli sinirli çekiştirerek dergilere, kitaplara dalar giderdi. Onun için “okurdu” demek azdır, okuduklarını yutardı, hem de çiğnemedi. Okumak onun marazi alışkanlıklarından biri sayılmalı, neden dersiniz, eline geçen her şeye, bir yıl önceki gazetelere, eski takvim yapraklarına bile aynı açgözlülükle saldırırdı. Evde en çok sevdiği şey, sırtüstü yatarak okumaktı.

III

Bir göz sabahı İvan Dmitriyeviç paltosunun yakasını kaldırmış, kasabalılardan birinin icra borcunu tahsile gidiyordu. Çoğu sabah olduğu gibi gene pek keyfi yoktu. Ara sokaklardan, evlerin arkalarından ayakları çamura bata çıka yürürken dört silahlı muhafız arasında zincire vurulmuş bir mahpusla karşılaştı. Önceden de sık sık rastladığı mahpuslar onda yalnız acıma duygusu uyandırır, böyle şeyleri biraz garip karşıldardı ama bu seferki onda bambaşka, anlamadığı bir etki bıraktı. Nedense bir gün kendisinin de ayaklarına zincir geçirilip çamurlu sokaklardan götürüleceğini düşündü. Borluyla işini bitirip eve dönerken postanenin önünde tanıdık bir polis memuruyla karşılaştı. Selamlaştıktan sonra polisle birlikte havadan sudan konuşarak bir süre yürüdüler. İvan Dmitriyeviç bu olaya orada mim koydu. Eve geldikten sonra bütün gün mahpuslar, silahlı erler aklından çıkmadı. Anlaşılmaz bir kuşku, okumasına, bir konu üzerinde yoğunlaşmasına engel oluyordu. Akşam ışık yakmadı, geceleyin de sabaha dek gözünü kırpmadı. Bir gün kendisinin de tutuklanarak ayaklarında zincirle hapse götürüleceği düşüncesi aklından çıkmıyordu. O güne değin işlediği bir suç yoktu; bundan sonra da suç işlemeyeceğinden, birini ldrmeyeceğinden, hırsızlığa, kundakılığa kalkışmayacağından emindi. Ama suç kazara, elde olmadan da işlenebilir, insan iftiraya uğrar, adli bir yanlışlığa kurban gidebilirdi. Atalarımız boşuna, “Yoksulluk çekmem, hapse dşmem, diye büyük laf etme!” dememiş. Adli yanılığlara bugünkü mahkemelerde sık sık rastlanır.

Görevleri gereği başkalarının acılarıyla ilgilenmek zorunda olan doktor, polis, yargıç gibi kimseler zamanla buna öyle alışıp kanıksar ki, en iç parçalayıcı olaylarda karşısındakine resmî bir ilgiden başka bir his duymaz olurlar. Bu bakımdan evlerinin arkasında kestikleri koyundan, danadan akan kanın farkına varmayan köylülere benzerler. Bir yargıın yalnız resmî görevini yaparak karşısındaki suçsuz bir adamın kişiliğiyle zerrece ilgilenmeden hüküm vermesi, onun elinden bütün haklarını alıp ömür boyu hapse tıkması için az bir zaman yeterlidir. Yeteri kadar zamanı varsa resmî görevini yapması için ödenen aylık karşılığında dava konusunu kolayca çözecektir. Bir kez hüküm verildi mi, artık her şey bitmiştir; sen ondan sonra demiryolundan iki yüz fersah uzaktaki, sokakları çamurdan geçilmez kasaba bozuntusunda adalet aramak, hakkını savunmak için çırpın dur! Üstelik toplum her türlü şiddeti, zorbalığı en akıllıca, en işe yarar davranış saydığına; bütün barışçıl çabalar, mahkemelerin aklama kararları, halkın homurdanması, kin duygularının kabarmasına yettiğine göre adaletin sağlanacağını düşünmek biraz gln kaçmaz mı?

Ertesi sabah İvan Dmitriyeviç korkudan soğuk terler döküyordu, her an gelip onu tutuklayacaklarından emindi. “Dünkü kuşkularım şimdi bile sürüp gittiğine göre bunda bir gerçek payı olmalı. Yoksa durup dururken aklıma böyle şeyler gelmezdi,” diye düşünmekten alamıyordu kendini.

Pencerenin önünden ağır adımlarla bir polisin geçmesi adamcağızın zihnini allak bullak etti. Evinin karşısında hiç konuşmadan duran iki adam görünce daha da telaşlandı. Bunlar ne anlama geliyordu?

İvan Dmitriyeviç için azap dolu günler, geceler başlamıştı... Penceresinin önünden geçen, oturduğu evin avlusuna girip çıkan herkese casus, polis gözüyle bakıyordu. İlçe Emniyet Amiri, ğle vakti kasaba dışındaki evinden çift at koşulu arabasıyla görevine

giderdi. İvan Dmitriyeviç her seferinde atların gereğinden hızlı koştuğunu düşünüyor; Emniyet Amiri'nin oturduğundan, kasabada türeyen çok tehlikeli bir suçluyu haber vermek için acele ettiği anlamını çıkarıyordu.

Evinde otururken kapının her çalışı ayrı bir korku kaynağıydı onun için. Ev sahibesine gelen konuklar, ecel terleri dökmesi için yetiyor da artıyordu bile. Sokakta polisle, jandarmayla karşılaşınca onları umursamıyormuş gibi gözükerek sırtıyor, ıslık çalmaya başlıyordu. Tutuklanmayı beklediği gecelerde gözünü kırpmadığı halde horultular çıkarması, derin derin soluk alıp vermesi ayrı bir olaydı. Gözüne uyku girmemesi vicdanının rahat olmadığını göstermez miydi? Al sana başka bir suç kanıtı daha! İçinde bulunduğu durum sağduyuyla irdelenirse yaşadığı kuşkuların, korkuların saçmalıktan, ruhsal bozukluktan başka şey olmadığı açıkça ortadaydı. İvan Dmitriyeviç konuya daha geniş açıdan bakınca tutuklanmaktan, hapse girmekten korkmaması gerektiğini düşündü. En önemlisi insanın vicdanının temiz olmasıydı. Ama kafası istediği kadar akıldan, mantıktan yana olsun, içindeki kuşkuların, tedirginliklerin azalacağı yerde gitgide artmasına ne demeliydi? Hani bir öykü vardır, balta girmemiş ormanda kuracağı ev için yer açmaya çalışan keşiş, baltasını salladıkça ağaçların çoğaldığını, ormanın sıklaştığını görürmüş... Onun durumu da buna benziyordu. İvan Dmitriyeviç aklını kullanarak işin içinden çıkamayacağını anladı; kendini tümüyle umutsuzluğun, korkunun kucağına bıraktı.

Artık insanlardan kaçır olmuştu. İşini öteden beri sevmezdi; şimdi daha çok azap duyarak çalışıyordu. Korkulardan kendini kurtaramıyordu bir türlü. Birilerinin onu tongaya bastıracağı, vereceği rüşveti kimse görmeden cebine soktuktan sonra yakalatacağı, kendisi farkına varmadan resmî evrakta değişiklik yapacağı –bu da bir çeşit suçtu– devletin parasını kaybedeceği çıkmıyordu aklından. Ne tuhaftır ki zekâsı hiçbir zaman, her biri özgürlüğünü kısıtlayacak ya da onurunun ayaklar altına alınmasına yol açacak bu nedenleri uydurduğu vakitlerdeki kadar yaratıcı ve kıvrak olmamıştı. Dış dünyaya, özellikle kitaplara ilgisi azaldı, belleği zayıflamaya başladı.

Baharda karlar eriyince mezarlık dolaylarında bir hendeğin içinde yarı çürümüş iki ceset buldular. Biri yaşlı bir kadın, öbürü bir erkek çocuk cesediydi; ikisi de işkence edilerek öldürülmüştü. Kasaba bir süre bu cinayet olayıyla çalkandı ama kimin yaptığı bilinmiyordu. Zavallı İvan Dmitriyeviç, katil sanılma korkusuyla sokaklarda gülümseyerek yürümeye başladı. Tanıdıklarla karşılaşınca kızarıp bozarak sözü hemen güçsüz, savunmasız insanları öldürmenin ne denli alçakça bir hareket olduğuna getiriyordu. Ancak bu yapmacık tavırlardan çabucak usandı, biraz düşündükten sonra bu işten sıyrılmanın en güvenilir yolunun oturduğu evin bodrumunda saklanmak olduğuna karar verdi. Hemen bodruma saklandıysa da bir gündüz, bir geceyi zor geçirdi; çünkü soğuktan buz kesmişti. Ertesi gün karanlık bastırınca saklandığı yerden usulca çıkarak kendi odasına kapandı. Sabah olup gün ağarınca dek odanın ortasında kıpırdanmadan, hatta soluğunu tutarak durdu, dinledi. Terslik bu ya, o gün ev sahibesinin ocağını onarmak için erkenden ustalar geldi. Gromov, adamların kim olduğunu, niçin geldiklerini bildiği halde usta kılığına girmiş sivil polis olduklarına inandırdı kendini. Anlatılması güç bir korku içinde, başı açık, ceketsiz dışarı fırladı; arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Ardından sokak köpekleri havlayarak koşuyor, sokakta yürüyen bir köylü bağıra bağıra bir şeyler söylüyordu; onun hiçbirine aldırdığı yoktu. Kulaklarında rüzgârın uğultusu, çığlık atmakta zorlanarak koştu da koştu... Kahpe

dünyanın, peşini bırakmayan zulmünden, kötülüğünden kaçıyordu.

Birileri onu yakalayıp evine getirdiği zaman ev sahibesi hemen bir doktor çağırdı. İleride sözünü edeceğimiz Doktor Andrey Yefimoviç Ragin, kadına Gromov'un başına soğuk kompres yapmasını söyledi, ilaç olarak da yalnız taflan suyu yazdı. Giderken üzgün üzgün başını sallaması, bir daha hastaya bakmaya gelmeyeceğini, insanların delirmesini engellemenin doğru olmayacağını söylemesi tuhaftı. Kısa zamanda paralar suyunu çekip Gromov kirayı, ilaç bedelini ödeyemeyecek duruma düşünce onu hastaneye kaldırdılar, belsoğukluğu hastalarının yattığı bir koğuşa yatırdılar. Ancak bizim icra memuru geceleri uyuyamıyor, huysuzlanıyor, öbür hastaları rahatsız ediyordu. Birkaç gün sonra Ragin onu, Altıncı Koğuşa yatırdı.

Aradan bir yıl geçti. Gromov kasabada tümüyle unutuldu, ev sahibesinin sundurmasında, kızıağın üstüne yığılı duran kitaplarını mahalle çocukları alıp alıp götürdü.

IV

Önceden de söylediğimiz gibi, İvan Dmitriyeviç'in solunda Moiseyka yatıyordu. Sağında ise insana bön bön bakan, anlamsız suratlı bir köylü vardı. Düşünme ve hissetme yetisini tümüyle yitirmiş, pasaklı, kütük gibi kıpırdamadan yatan, hayvandan farksız bir yaratıktı bu. İnsanın burnunun direğini kıran, boğucu pis kokular çıkarması da cabası.

Adamın temizliğiyle ilgilenen Nikita, yumruklarının acımasına aldırmaksızın var gücüyle döverdi onu. İşin korkunç yanı dayakta değildi, "Ne yapalım, burada dayaksız olmuyor," diye düşünebilirsiniz. Asıl şaşırtıcı olan, hayvana dönüşmüş bu yaratığın yumrukları yerken sesini çıkarmaması, kendini korumaya çalışmaması, yere devrilmiş ağır bir fıçı gibi bir o yana, bir bu yana, hafif hafif sallanmasıydı.

Altıncı Koğuş'un beşinci ve son hastası, o kasabada eskiden beri postanenin dağıtım bölümünde çalışan, ufak tefek, sıska, kumral bir adamdı. Yüzünde iyicil ama biraz kurnazca bir ifade vardı. Zeki, sakın gözlerinin güleç ve duru bakışından, işini bilen biri olduğu, kendine göre hoş, önemli sırlar sakladığı hemen anlaşılıyordu. Yastığının, yatağının altında bir şeyler gizliyordu, bunları çalınmasından ya da zorla elinden alınmasından korktuğu için değil, başkalarına göstermeye utandığı için sakladığı her halinden belliydi. Arada bir pencereye yaklaşarak koğuştakilere sırtını çevirip boynuna bir şey asar, bunu kendi kendine seyrederdi. Yanına birisi gelecek olsa kızar, boynundakini koparırcasına çıkarıp saklamaya çalışırdı. Gene de gizini bilmeyen yoktu. Adamcağız İvan Dmitriyeviç'e sık sık, "Kutlayın beni, ikinci derece Stanislav nişanı aldım, hem de yıldızlısını! Böylesini yalnız yabancılara verirler. Nedense benim için bir ayırım yaptılar," der, bu işe şaşırmış gibi omuzlarını kaldırıp gülümserdi.

"Doğrusu böyle bir nişan alacağımı hiç beklemiyordum!"

Gromov surat asıp, "Ben anlamam böyle işlerden," diye homurdanırdı.

Eski posta memuru kurnaz kurnaz göz kırparak, "Size bir şey söyleyeyim mi?" derdi. "Ne yapıp edip İsveçlilerden 'Kutup Yıldızı' nişanı almaya çalışacağım. Böyle bir nişan için uğraşmaya değer. Siyah haç biçimindedir, kurdelesini de yakışır, değil mi?"

Yaşam hiçbir yerde Altıncı Koğuş'taki kadar donuk, durağan değildir. Sabah yatalak hasta ve şişman köylü dışında bütün hastalar, ön odada büyük bir gerdelden su alıp yüzlerini yıkar, sabahlıklarının eteğiyle kurulanırlar. Ardından Nikita'nın hastane mutfağından kalaylı maşrapalar içinde getirdiği çaylar içilir. Adam başı yalnızca bir maşrapa. Öğlenleri lahana çorbası ile darı lapası yerler. Akşam da öğleden kalan lapayı... Yemekler arasındaki zaman yatmakla, pencereden avluya bakmak ya da koğuşu arşınlamakla geçirilir. Her gün aynı şey. Postacının sözünü ettiği nişan konusu bile değişmez.

Altıncı Koğuş'takiler değişik insanları pek seyrek görür. Doktor, pavyona yeni akıl hastası almalı çok oluyor. Çok az insanda tımarhaneleri gezme merakı vardır. Altıncı Koğuş'a yalnızca, o da iki ayda bir, berber Semyon Lazareviç uğrar. Onun hastaların saçını nasıl kestğini, Nikita'nın ona yardım edişini, sarhoş berber sırtarak koğuşa girerken hastaların o anki telaşını anlatmalı daha iyi.

Dışarıdan Altıncı Koğuş'a berberden başka uğrayan yoktu. Hastalar gece gündüz Nikita'nın yüzünü görmek gibi bir şanssızlığa uğramışlardı sanki. Bununla birlikte koğuşa bir gün bile adımını atmayan hastane doktorunun son zamanlarda sık sık gelmeye başladığı

söyleniyordu.

Garip bir söylentiydi bu.

Doktor Andrey Yefimoviç Ragin eşine az rastlanır biriydi. İlkgençliğinde çok dindar olduğu, kilisede görev almayı düşündüğü söyleniyordu. 1863'te liseyi bitirdiğinde ilahiyat fakültesine girmek istemişti. Ancak cerrah olan babası onun bu isteğine karşı çıkmış, ruhban sınıfına katılırsa onu evlatlıktan reddedeceğini kesin bir dille söylemişti. Bilmem ama Andrey Yefimoviç'in kendi açıklamalarına göre, onun tıbbı, doğal bilimlere eğilimi yoktu. Gene de tıbbiyeyi bitirdi, babasının isteğine uyararak papaz olmadı. Onun bir dindar gibi davrandığı pek görülmemiştir, doktorluk mesleğinin başlarında da şimdiki gibi papaza benzer bir yanı yoktu. Doktor Ragin ağır, hantal görünüşüyle doktordan çok kaba saba bir köylüye benzerdi. Yüzü, sakalı, düz saçları, tıknaz iri gövdesiyle taşrada, yol kavşaklarında han işleten, yiye yiye iyice semirmiş, öfkesinden yanına varılmaz, yaman bir hancıyı andırıyordu, mavi damarlarla kaplı kırmızı bir burnu, ufacık gözleri vardı. Babayiğit yapılı, geniş omuzluydu. Elleri, ayakları da öyle... İri yumruklarını birine indirecek olsa adamın canını çıkarırdı. Ancak görünüşüyle hiç uyuşmayan bir yürümesi vardı doktorun. Karıncayı incitmekten çekinir gibi korka korka adım atardı. Dar bir koridorda onunla karşılaştığınız zaman yol vermek için duvara iyice yanaşır, kalıbından umulmadık incecik, yumuşak sesiyle, "Özür dilerim, geçin," derdi.

Boynundaki urdan dolayı sert kolalı yaka takamıyor, yumuşak yakalı keten ya da pamuklu gömlekler giyiyordu. Aslında kılığı bir doktora yakışmayacak cinstendi. Satın aldığı bir giysiyi on yıl sırtından çıkarmaz, bitpazarındaki Yahudi dükkânlarından başka bir tane alırsa o da üstünde eskiymiş gibi, bumburuşuk dururdu. Hastalarını muayene ederken, yemeğe çıkarken, birinin evine çağrıldığında hep aynı setreyi giyerdi. Bunu pintiliğinden değil, yalnızca dış görünüşüne aldırmadığı için yapardı.

Andrey Yefimoviç hastanedeki görevine başlamak üzere kasabaya geldiği zaman bu "hayır kurumu" nun durumu tam anlamıyla korkunçtu. Pis kokulardan dolayı ne koridorlardan geçilir, ne de avluda ya da koğuşlarda durulurdu. Hizmetlilerin, hastabakıcıların ailece hastalarla birlikte yatıp kalktığı yerlerdi bütün koğuşlar. Hastalar hamamböceği, tahtakurusu ve sıçanlardan bıkip usanmıştı. Cerrahi kliniğinde yılancık vakaları eksik olmazdı. Koca hastanede topu topu iki tane neşter vardı, termometre nedir bilmezlerdi, banyo kışlık patates deposu olarak kullanılırdı. Hastane yöneticisi ve çamaşırcı kadın, bir de sağlık memuru, hastaları elbirliğiyle soyup soğana çeviriyordu. Söylenenlere bakılırsa Ragin'den önceki doktor hastanenin ispiertosunu gizli gizli satarmış; hasta kadınlardan, hemşirelerden kendine koca bir harem kurmuş. Bütün bu uygunsuzluklar kasabada çok iyi biliniyor, hatta bire bin katılarak anlatılıyordu. Gel gelelim üzülen, kınayan yoktu; böyle şeyler normal karşılanıyordu. Böyle düşünenlerin bir bölümü, hastanede yalnızca basit kasaba halkı ve köylülerin yattığını, hastane koşullarını beğenmezlik edemeyeceklerini söylüyorlardı. Öyle ya, nasıl olsa evlerinde bu kadarını da göremezlerdi; keklik etiyle beslenecek değillerdi ya... Bir bölümü de Çiftçiler Birliği'nin desteği olmadan belediyenin tek başına dört başı mamur bir hastane işletemeyeceği kanısındaydı. İyi kötü bir tane vardı işte, buna da şükürdü. Yeni kurulan Çiftçiler Birliği kasabada bir hastane olduğunu ileri sürerek ne burada ne de yakın çevrede başka bir tane açmayı düşünmüyordu.

Doktor Ragin hastaneyi devralırken bu kuruluşun, çalışanlarıyla birlikte ahlaki açıdan son derece zayıf, kasaba halkının sağlığı için yararsız, hatta zararlı olduğu kanısına vardı. Ona göre yapılacak en doğru şey hastaları evlerine salmak, hastaneyi de kapatmaktı. Ancak bunun yalnızca kendi iradesiyle başarabileceği bir iş olmadığını, ayrıca kimseye bir yararı dokunmayacağını düşündü. Çünkü maddi ve manevi pislik, nasıl olsa, bir yerden kaldırılırken başka bir yere sıçrardı. En iyisi, işler kendiliğinden düzene girinceye dek beklemektir. Zaten hastaneyi kurup bugüne kadar işletenler de aynı kanıda olmalıydı. Birtakım kör inançlar, yaşamın kırı, pis, çirkefi eninde sonunda bir işe yarıyordu. Gübrenin zamanla *çernozem*'e¹² dönüşmesi gibi. Yeryüzündeki güzel şeylerin hepsinin temelinde birtakım pislikler yatmıyor muydu?

Görevi teslim alan Andrey Yefimoviç, hastanenin derbederliğine pek aldırmış etmedi. Yalnızca hizmetli ve hastabakıcılardan koşullarda çoluk çocuklarıyla birlikte kalmamalarını rica etti, bir de iki dolap dolusu alet getirtti. Bunun dışında hastane yöneticisiyle çamaşır sorumlusunun durumu ve ameliyatlara hastaların yılancağa yakalanması olayları aynen eskisi gibi kaldı.

Andrey Yefimoviç her ne kadar aklını kullanmayı, dürüstlüğü sevse de, ne çevresindeki insanları aklını kullanarak dürüst davranmaya zorlayacak iradesi vardı ne de böyle bir şeye hakkı olduğuna dair inancı. Teşvik etmek, buyruk verip yasaklamak, ısrar etmek onun harcı değildi. Sesini yükseltmemeye, emir kipi kullanmamaya ant içmişti sanki. "Getir! Götür!" diye konuşmak ona çok zor geliyordu. Yemek saatinde bile ilkin ürkek ürkek öksürür, sonra aşçı kadına, "Şey... Yemek yesek nasıl olur...", "Çay olsa da içsek..." gibi laflar gevelerdi. Hastane yöneticisini, hırsızlıklarını yüzüne vurup kapı dışarı etmeye ya da asalaklardan başka bir şey olmayan kadrosunu değiştirmeye gücü yetmedi. Onu aldattıkları, önünde yaltaklanarak alçakça şişirildiği belli faturaları imzalattıkları zaman haşlanmış ıstakoz gibi kızarır, kendini suçlu hisseder, gene de imzayı atardı. Hastalar aç kaldıklarını söyleyip hastabakıcıların kaba davranışlarından yakındıklarında ise ezilip büzülür, "Peki efendim, ben sonra ilgilenirim... Bir yanlışlık olmuştur herhalde..." gibisinden suçlu suçlu kem küm ederdi.

Göreve başladığı ilk günler canla başla çalıştı, sabahları poliklinikte yeni gelen hastalarla teker teker ilgilendi, öğleden sonra da ameliyatlara, hatta doğumlarda hazır bulundu. Kadın hastalar onun özenli muayenesini, özellikle çocuk ve kadın hastalıklarına tanı koyma yetisini öve öve bitiremiyorlardı. Ama zamanla işin tekdüzeliği, istediği verimi alamaması onu bıktırdı anlaşılabilir. Ayrıca bugün otuz hastaya baksa ertesi gün otuz beş-kırk kişi geliyordu. Haftalarca, aylarca aynı durum... Kasabada ne ölüm oranı azalıyor ne de onca çabalamasına karşın hasta akını kesiliyordu. Bir doktorun sabahtan öğleye değin kırk hastayı muayene etmesi elbette olanak dışıydı, öyleyse yaptığı iş göz boyamaktan başka şey değildi. Yıllık istatistiğe göre poliklinikten geçen hasta sayısı on iki bindi.

Demek oluyor ki on iki bin kişi aldatılmış, kandırılmıştı... Hastaneye yatırılan ağır hastalar, bilimsel yöntemlerle tedavi edilmiyordu. Birtakım kurallara uyuluyordu ama ortada bilim diye bir şey yoktu. Birçok doktorun yaptığı gibi cafcıflı laflar etmese bilimsel yöntemler konusunda bilgiçlik taslamasa da her şeyden önce temizlik, koşullarda iyi bir havalandırma gerekiyordu. Ondan sonra sıra kokuşmuş lahana çorbası yerine sağlıklı besinlere ve hırsızları kovup dürüst yardımcılarıyla çalışmaya gelirdi.

Aslında ölüm hepimiz için kaçınılmaz, doğal bir sonuç olduğuna göre neden bununla savaşıp insanların ölmesini geciktiriyoruz? Bir tüccar bozuntusu ya da sıradan bir memur beş yıl, on yıl daha uzun yaşasa ne çıkar? Tıbbın amacı hastanın acısını hafifletmekse şöyle bir soruyla karşı karşıya kalırız: İstırabı hafifletmekle elimize ne geçecek? Bir kere, acıların insanları olgunlaştırdığına inanılır. İkincisi, insanlar acılarını hap, damla gibi ilaçlarla dindirme yolunu bulurlarsa o güne değin felaketlerden korunmak için sığındıkları, hatta mutluluk aradıkları dinsel inançlarını, felsefeyi bırakmazlar mı? Puşkin ölüm döşeginde korkunç acılar çekmiş, zavallı ozan Heine birkaç yıl felçli yatmıştır. Bu duruma göre Andrey Yefimoviç diye bir adam ya da Matriona Savişna adında bir kadın, burnu kanamadan yaşasa ne çıkar? Varlıkları bir değer taşımayan bu gibi insanlar ıstırap çekmese amip gibi boş yere yaşamaktan başka ne yaparlardı? Bu düşünceler altında ezilen Doktor Ragin'in kolları yana düşüyordu. Zamanla hastaneye her gün gitmeyi bıraktı.

12. (Rus.) Ukrayna ve Orta Rusya'da bol buğday yetişen bitek toprak. (Ç.N.)

VI

Doktorun günlük yaşantısı şöyle geçiyordu: Sabah genellikle saat sekiz sularında kalkıyor, giyinip kahvaltıya oturuyordu. Sonra ya çalışma odasında bir şeyler okuyor ya da doğruca hastane yolunu tutuyordu. Polikliniğin daracık, karanlık bir koridorunda muayene sırası bekleyen bir yığın hasta olurdu. Onların önünde hademeler ve hastabakıcılar kunduralarını taş zeminde takırdatarak koşuşturur, sabahlıklarının içinde büzülmüş soluk yüzlü sıksa hastalar, ağır aksak ilerleyen sedyeler üstünde ölümler, el arabalarında oturaklar götürülür, arada bir çocuklar ciyak ciyak bağırır, açık kapılardan esen rüzgâr bir uçtan girip öbür uçtan çıkardı.

Andrey Yefimoviç'in veremlilere, ateşli ve ağrılı hastalara bu koşulların ne derece dokunacağını bilmesi önemli değildi. Çünkü elinden gelen bir şey yoktu. Muayene odasında onu kısacık boyuyla tostoparlık bir adam olan sağlık memuru Sergey Sergeyeviç karşıladı. Bu adam sinekkaydı tıraşı, bakımlı semiz yüzü, yumuşak, kıvrak hareketleri, üstünde bol duran yeni takım elbisesiyle sağlık memurundan çok kerli ferli bir senatöre benzerdi. Doktorlar gibi beyaz boyunbağı takıp kasabada pek çok hastaya baktığı için kendini, özel hastaya gitmeyen Andrey Yefimoviç'ten daha bilgili sayardı.

Muayene odasının baş köşesinde, camlı bir dolap içinde kocaman bir kandilin aydınlattığı bir aziz resmi, yanında da beyaz örtülü bir rahle vardı. Duvarlarda piskopos portreleri, Svyatogorsk Manastırı'ndan bir görüntü, birkaç kurutulmuş peygamberçiçeği çelengi asılıydı. Sergey Sergeyeviç dindar, aynı zamanda gösterişe düşkün bir adamdı. Aziz tasvirini başköşeye o koydurtmuştu. Pazar günleri gene onun buyruğuyla muayene odasında hastalardan biri Kutsal Kitap okur, ardından Sergey Sergeyeviç elinde bir buhurdanlık, koğuşları bir bir dolaşıp tütsülerdi.

Hasta çokluğu ve zamanın yetersizliğinden, muayene üstünkörü yapılır; nemlendirici merhem, hintyağı gibi basit ilaçlar verilirdi. Andrey Yefimoviç masada yanağını yumruğuna dayamış, hastalara dalgın dalgın sorular sorarken Sergey Sergeyeviç arada bir söze karışır, "Hastalığımız da, yoksulluğumuz da hep Ulu Tanrı'nın esirgeyciliğine sığınıp dua etmediğimiz içindir," derdi. "Bunu böyle bilin!"

Doktor Ragin poliklinik saatlerinde ameliyata girmezdi. Zaten epey zamandır bu işi bırakmıştı, kan görünce bir tuhaf oluyordu. Çocukların boğaz muayenesini yaparken haykırıp debelenen bir yumurcağın tiz sesinden başı dönmeye, gözleri yaşarmaya başlıyordu. Aceleyle reçeteyi yazıp elini sallayarak annesinin küçük hastayı bir an önce alıp başından götürmesini istiyordu. Başka ne yapsın? Poliklinik hastalarının ürkekliği, düşüncesiz davranışları, sofu Sergey Sergeyeviç'in tepesinde dikilmesi, hatta duvarlardaki piskopos resimleri Andrey Yefimoviç'i çok geçmeden sıkardı. Yirmi yıldır hep aynı soruları sormaktan bıkmıştı zaten. Beş-altı hastaya baktıktan sonra kalanları sağlık memurunun muayene etmesi için bırakır giderdi.

Dışarıda özel hastalara gitmediği için memnun, huzurunu kimsenin kaçırmayacağından emin olarak evine yollanırdı. Varır varmaz çalışma odasında masanın arkasındaki koltuğa kurulur, kitaba sarılırdı. Okumak onun için bitmez tükenmez bir zevk kaynağıydı. Aylığının yarısı kitaplara gidiyordu; öyle ki, oturduğu evin altı odasının üçü kitaplarla, dergilerle doluydu. En çok okudukları da tarih ve felsefe kitaplarıydı. Mesleğiyle ilgili olarak "Hekim"

dergisine aboneydi, onu da nedense hep sondan başa doğru okurdu.

Okuma faslı genellikle birkaç saat sürdüğü halde hiç yormazdı Andrey Yefimoviç'i. Bir zamanlar Gromov'un yaptığı gibi kitaba saldırarak yutarcasına değil, sindire sindire, hoşuna giden ya da kavrayamadığı bölümlerin üzerinde dura dura okurdu. Kitapla birlikte yanında her zaman ufak bir sürahi içinde votka, hıyar turşusu ya da elma bulunurdu. Mezeleri tabağa koymadan, doğrudan doğruya masanın örtüsü üstüne bırakırdı. Yarım saatte bir, gözü kitapta, kadehine votka doldurur; gene kitaptan gözünü ayırmaksızın, el yordamıyla hıyar turşusunu bularak ağzına bir parça atardı. Saat üçe gelince okumayı bırakıp yavaşça mutfağa gider, kapıda dikilirdi. Hafifçe öksürdükten sonra, "Daryuşka, ne dersin, yemek yesek mi?" diye sorardı. Tadı, temizliği bakımından oldukça kusurlu sayılabilecek yemeğini bitirdikten sonra, ellerini göğsünde kavuşturur, odadan odaya dolaşmaya başlardı. Arada bir mutfak kapısının gıcirtısı duyulur, oradan Daryuşka'nın kırmızı, uykulu suratı uzanırdı.

"Andrey Yefimoviç, biranızı içmeyecek misiniz?" diyen kaygılı bir ses işitilirdi.

"Dur bakalım, daha vakit gelmedi. Biraz bekleyelim..."

Akşamları posta müdürü Mihail Averyaniç'in ziyareti alışkanlık haline gelmişti.

Kasabadaki ahbabları arasında sıkmayan, arkadaşlığına kolayca katlandığı posta müdürü, biricik Mihail Averyaniç, zamanında çok zengin bir toprak ağası, başarılı bir süvari subayıydı¹³ ama sonradan nasıl olduysa bunların hepsi avucundan uçup gitmişti. Yaşlılığında devlet kapısına muhtaç olup kendi ilçesinde posta müdürlüğüne atandı. Sağlıklı, capcanlı bir görünüşü vardı; kırılmış muhteşem favorileri, gün görmüş tavırları, tatlı gür sesiyle hemen dikkat çekerdi. İyi yürekli, duyarlı bir insandı ama bir o kadar da sinirliydi. Postaneye gelenler onun söylediklerine karşı çıkacak, eleştiri yapmaya kalkışacak, hatta lafı biraz uzatacak olsa Mihail Averyaniç o an mosmor kesilir, zangır zangır titreyerek, "Kes sesini be adam!" diye gürlendi.

Bu durum sık sık yinelendiği için postane, herkesi ürküten bir yer olmuştu; insanlar kısa süreliğine uğrar, işlerini bitirip giderdi.

Mihail Averyaniç, doktorun okumuşluğunu, soylu davranışlarını sever, sayardı. Onun dışındaki kasaba insanlarına kendi buyruğunda çalışanlara yaptığı gibi tepeden bakardı. Doktora her gelişinde daha kapıdan, "Ben geldim! Merhabalar!" diye seslenirdi. "Gene başınızı ağrıtaçığım azizim. Bıktırdım sizi değil mi? Hadi, doğru söyleyin!"

Andrey Yefimoviç de, "O da ne demek? Tam tersine! Sizi görmekten her zaman kıvanç duyarım dostum," diye karşılık verirdi.

İki arkadaş çalışma odasına geçip kanepeye oturur, bir süre konuşmadan sigara içerlerdi. Sonunda doktor, "Daryuşka," diye seslenirdi. "Şey... Bize bira getirir misin?"

İlk şişe gene öyle sessizlik içinde içilirdi. Doktor düşünceli olur, Mihail Averyaniç ise neşeli, heyecanlı bir halde, arkadaşına merak uyandırıcı bir haber verecekmişçesine sabırsızlanırdı. Gene de konuşmayı her zaman doktor açar, başını ağır ağır sallayıp karşısındakinin yüzüne bakmaksızın (böyle bir alışkanlığı vardı), "Yazık! Çok yazık!" diye söze başlardı. "Şu bizim kasabada ciddi, ilgi çekici konular üstüne konuşacak biri yok, böyle şeylerden hoşlanan yok, saygıdeğer Mihail Averyaniç! Bizler için ne büyük bir eksiklik! Aydın zümre günlük konuların dışına çıkamıyor, zaten onların da sıradan insanların kültür düzeyinden daha yüksekte olduklarını sanmıyorum."

"Çok doğru. Bence de öyle."

Doktor dura dura konuşurdu: “Evet. Siz de çok iyi biliyorsunuz ki, dünyada insan aklının ortaya koyduğu değerler dışında ilginizi çekecek, önemli bir şey bulamazsınız. Akıl, insanlarla hayvanları birbirinden ayırır, insanoğlunun tanrısal yönünü yansıtır, hatta bir dereceye kadar hepimizin aradığı ölümsüzlüğün yerini tutar. Bundan çıkardığım sonuca göre akıl, yaşamdan zevk almak için elimizdeki biricik kaynaktır. Oysa bu kasabada bu zevkten yoksunuz. Elimizde kitaplar var, o kadar. Ama onlar da karşılıklı ilişkilerimizdeki canlı söyleşilerin yerini tutamaz. İzin verirsiniz belki pek isabetli olmayan bir karşılaştırma yapacağım: Kitaplar nota okumaya, konuşma ise şarkı dinlemeye benzer.”

“Çok doğru!”

Yine bir sessizlik olurdu. O sırada mutfaktan Daryuşka çıkar, yüzünde anlamsız bir hüznle, yumruğunu yanağına dayayarak konuşulanları dinlemek için kapıda dikilirdi.

Mihail Averyaniç başını sallayarak iç geçirir, “Ah!.. Bu zamanda kimde akıl arayacaksın ki!” derdi.

Posta müdürünün dili böylelikle çözülmüş olurdu. Eski günlerde yaşamın ne kadar sağlıklı olduğunu, her şeye ilgi duyarak nasıl neşeyle, cıvıl cıvıl yaşadıklarını, o zamanlar Rusya’da aydın zümrenin düzeyinin gerçekten çok yüksek olup dostluğa, insan onuruna büyük değer verdiğini anlatmaya koyulurdu. Eskiden borç karşılığı senet alınmazmış, böyle şeyler ayıp sayılmış. Darda kalan bir arkadaşına yardım eli uzatmamak en büyük şerefsizlikmiş... O günlerin savaşları, kavgaları, serüvenleri de ayrı bir heyecan taşımış. Ya o büyük dostluklar, güzel kadınlar, Kafkasya anıları!..

Mihail Averyaniç, askerî görevde bulunduğu sıralar bir tabur komutanı tanımış; karısı tuhafın tuhafı bir kadıymış. Geceleri subay kılığına girerek yanına kılavuz almadan at üstünde dağlara çıkarmış. Söylenenlere bakılırsa orada bir *avul*¹⁴ prensiyle gönül ilişkisi varmış.

“Nee! Sen bizi koru Meryem Ana! Böyle şey mi olurmuş?” diye bir çığlık atıverirdi Daryuşka.

“Ya o görkemli şölenler, içki âlemleri! İnsanlar özgürce düşünür, istediklerini söylerdi.”

Andrey Yefimoviç, arkadaşını dinliyor ama söylenenlere kafasını fazla veremiyordu, aklına gene bir şey takılmış gibiydi. Birasını yudumlarırken birdenbire Mihail Averyaniç’in sözünü keserek, “Düşümde kendimi sık sık kültürlü insanlarla tartışırken görürüm,” dedi. “Babam bana mükemmel bir öğrenim olanağı sağladı ancak o dönemdeki akımların etkisiyle benim ille de doktor çıkmamı istedi. Öyle sanıyorum ki, zamanında kendisini dinlememiş olsaydım şimdi bilimsel çalışmaların merkezinde bir yerim, belki fakültelerden birinde bir kürsüm olurdu... Gerçi zihinsel çalışmalar yaşamın doruk noktası değildir, o da bir yere varıp durur. Zekânın başarılarına düşkünlüğümün nedenini bilirsiniz. Gene de yaşam tuzaklarla doludur, dostum. Düşünen insan gelişe gelişe tam bir olgunluğa eriştiği zaman kendini ister istemez içinden çıkamayacağı bir kapana kısılmış hisseder. Gerçekten de öyle, olgunluğa erişmiş bir insan, biz canlı varlıkların birtakım rastlantılar sonucu yoktan var olduğumuzu düşünmeye başlar, kendi kendine yaşamın anlamını, amacını sorar; yanıt alamayınca ya da saçma sapan açıklamalarla karşılaşınca sorularına yanıt verecek başka kapılar çalar. Ancak çaldığı hiçbir kapı açılmaz. Derken ölüm birdenbire dikilir karşısına, bu da isteği dışında gelişir. Hapishaneye düşenler ortak yazgılarının karamsarlığı içinde bir araya gelerek mutsuzluklarını biraz olsun unuttur. Gerçek yaşamda da böyledir, irdelemeye,

araştırmaya yatkın insanlar biriyle yakından tanışınca yüce, özgür düşüncelerini çekinmeden açarak bir süreliğine demin sözünü ettiğim tuzaktan kurtulur. Bu bakımdan akıl, bize yaşama zevki veren eşsiz bir kaynaktır.”

“Çok doğru.”

Doktor yavaş yavaş, arada bir duraksayarak ama hep karşısındakinin gözlerine bakmadan konuşmasını sürdürürdü. Karşılaştığı kültürlü insanları, onlarla konuşmalarını anlatırdı. Mihail Averyaniç de tek sözcüğünü kaçırmadan, “Doğru efendim, çok doğru,” diyerek onaylardı.

Bazen Posta Müdürü durup dururken şöyle bir soru patlatırdı: “Peki, siz ruhun ölümsüzlüğüne inanıyor musunuz?”

“Hayır, sayın Mihail Averyaniç, inanmıyorum, inanmak için bir neden görmüyorum da ondan.”

“Alın benden de o kadar! Bu konulara kuşkuyla yaklaşırım. Hem biliyor musunuz, içimde sanki hiç ölmeyecekmişim gibi bir duygu var. Bazen kendi kendime, ‘Ee, zamanın geldi artık moruk!’ dersem de içten değilimdir. İçimden bir ses, ‘Hadi ordan! Sende ölecek göz var mı?’ diyerek beni yatıştırır.”

Saat dokuzu geçtiğinde, Mihail Averyaniç gitmek üzere ayağa kalkardı. Antrede kürklü paltosunu giyerken içini çekip şöyle derdi: “Ah!.. Ne yaban yere atmış bizi felek! Gene de ne desek hepsi boş, öleceğimiz yer burasıdır. Ah, ah!..”

13. Çarlık Rusyası'nda toprak ağaları istedikleri zaman orduya katılıp subay olur, istedikleri zaman da ayrılırdı. (Ç.N.)

14. Kafkasya bölgesinde köy. Çehov her *avul* derebeyinin bir prens olduğunu söyleyerek Kafkasların unvan düşkünlüğüyle alay ediyor. (Ç.N.)

VII

Arkadaşını uğurlayan Andrey Yefimoviç, çalışma masasına oturur, gene okumaya daldı. Akşamın sessizliğinde çıt çıkmazdı. Kitabına eğilen doktor, zamanla birlikte donup kalmış gibi görünürdü. Onun gözünde koskoca evrende kitap ve yeşil siperli abajurdan başka bir şey olmazdı artık. Kaba saba insan aklının üstün çabalarına karşı duyduğu hayranlıkla, yüreğinden taşan sevinçle aydınlanırdı. “İnsan niçin ölümsüz değil?” diye sorardı kendi kendine. Merkezi ve dış kıvrımlarıyla beynimiz, görme, konuşma yeteneğimiz, bilincimiz, yaratıcılığımız ... bütün bunlar niçin sonunda, kara toprağa karışıp yer kabuğunun içinde dünyamızla birlikte güneşin çevresinde dönmeye bırakılıyordu? İnsanoğlunu tanrısal denecek ölçüde yüce bir akılla yoktan var edip dönüştürmek, sonra da yerkabuğuyla birlikte soğumaya bırakıp güneşin çevresinde döndürmek hak mıdır?

Maddenin dönüşümü... Ölümsüzlük yerine dönüşümle avunmak ne büyük ödleklilik! Doğanın gerçekleştirdiği bilinçten yoksun işlemler, insan ahmaklığından daha aşağı bir yerdedir. Çünkü ahmaklıkta gene de bir bilinç, irade belirtisi vardır, ötekindeyse bunların hiçbiri... Ancak ölümün karşısında vakardan çok korku duyan tabansızlar, bedeninin ileride bir ota, taşa ya da da kurbağaya dönüşeceği, onların yapısında yaşayacağı düşüncesiyle avunabilir. Maddenin dönüşümünde ölümsüzlüğü görmek, içindeki kemanın kırılıp işe yaramaz hale gelmesinden sonra keman kılıfına parlak bir gelecek biçmek kadar gülünçtür.

Saatin gongu vurduğunda Andrey Yefimoviç koltuğunun arkasına yaslanıyor, rahatça düşünebilmek için gözlerini yumuyordu. Kitaptan edindiği güzel bilgilerin etkisiyle ister istemez geçmişle bugün arasında bir karşılaştırma yapma isteği duyuyordu... Geçmişten nefret ediyor, o günleri anımsamak bile istemiyordu; gel gelelim şimdiki yaşantısı da geçmişten daha parlak değildi. Düşünceleri artık soğumuş bulunan yer yuvarlağıyla birlikte güneş çevresinde dönedursun, lojmanının hemen yanındaki hastanede insanların pislik içinde yattığını çok iyi biliyordu. Kimisinin uykusu kaçmış, böceklerle savaşıyor, kimisi mikrop kaparak yakalandığı yılancığın ağrısına katlanmaya çalışıyor, ameliyatlı bir hasta yarasını sıkı sargı bezinin verdiği acıyla inliyordu. Bu düzensizlikte belki hastabakıcılarla kâğıt oynayanlar, içki içenler de vardı.

Yapılan bir istatistikte, hastanede on iki bin kişinin aldatıldığı ortaya çıkmıştı. Yönetimde işler gene yirmi yıl önceki gibi hırsızlık, dedikodu, çekişmeler, adam kayırmalar, en aşağılık düzenbazlıklarla yürütülüyordu. Hastane çalışanları, tıpkı eskisi gibi ahlaki açıdan son derece düşüktü; bu kuruluş, kasaba halkına yarar sağlamak şöyle dursun, zarar getiriyordu. Doktor Ragin, Nikita'nın Altıncı Koğuş'ta kimseye göstermeden hastaları kıyasıya dövdüğünü, Moiseyka'nın kapı kapı dolaşıp parsa topladığını bilmiyor değildi.

Öte yandan son yirmi beş yılda tıp alanında mucize sayılabilecek ilerlemeler sağlandığından haberi vardı. Oysa üniversite yıllarında tıbbın da simya, metafizik gibi başarısızlığa uğrayacağını düşünürdü. Şimdi geceler boyu tıpla ilgili yayınlar okuyarak bilimin geliştiğini öğrendikçe son derece duyulanıyor, şaşkınlık, hatta hayranlık duyuyordu. Gerçekten ne beklenmedik başarılar kazanılmış ne büyük devrimler gerçekleştirilmişti! Büyük hekim Pirogov'un *in spe*¹⁵ bile yapılacağını ummadığı ameliyatlara, antiseptik sayesinde kolayca gerçekleştiriliyordu. Ülkemizde Çiftçiler Birliği doktorlarının bir bacağı, diz kapağından kesmesi sıradan bir işti. Sezaryenle yapılan doğumlarda ölüm oranı yüzde

bire düşmüştü. Organlarda oluşan kistler hastalık sayılmıyor, frengi kökünden tedavi ediliyordu. Soyaçekim kuramı, hipnotizma alanındaki gelişmeler, Pasteur, Kohl gibi bilimadamlarının buluşları, sağlık istatistikleri, Rusya'da Çiftçiler Birliği doktorlarının başarıları saymakla bitmezdi. Bütün türleri ortaya konan ruh hastalıklarının tanı ve tedavi yöntemleri kökten değişikliğe uğramıştı. Artık akıl hastalarının tepesine soğuk su dökülüyor, eskisi gibi deli gömleği giydirilmiyordu. Gazetelerin insan gibi davranılan bu hastalar hakkında yazdıklarına göre, tımarhanelerde onlar için balolar düzenleniyor, temsiller veriliyordu.

Andrey Yefimoviç, Altıncı Koğuş gibi bir kepezeliğin ancak demiryolundan 6 km ötede, belediye başkanı ile meclis üyelerinin yarı okumuş, basit halk arasından seçildiği küçük bir kasabada var olabileceğini anlamıyor değildi. Böyle yerlerde cahil halk, doktorlara körü körüne inanır, ağızlarına erimiş kurşun dökse bile onlara kâhin gözüyle bakardı. Oysa başka bir ülkede toplum ve basın, bu küçük Bastille'in altını üstüne getirirdi.

Andrey Yefimoviç daldığı düşüncelerden sıyrıldı.

“Ee, sonuçta değişen ne?” diye sordu kendi kendine. “Ne antiseptik dedikleri mikrop savaşı ne Pasteur ile Kohl sorunlara çözüm getirebildi. Akıl hastaları için balolar, temsiller veriliyor ama onların topluma kazandırılması için yapılan fazla bir şey yok. Kuru gürültüden başka şey değil bunlar. Öyleyse bizim hastane ile en seçkin Viyana kliniği arasında ne ayırım kalıyor?”

Gene de hastalara üzülüp kederlenmeleri ve yüreğindeki kıskançlığa benzer duygular hastanesindeki işlere kayıtsız kalmasını önlüyordu. Kötümserliğinin nedeni yorgunluk olabilirdi.

Ağırlaşan başı kitabın üzerine düştü, doktor yüzünü yumuşacık ellerinin üstüne koyarak düşünmeyi sürdürdü: “Yararsız bir görevde çalışıyorum. İnsanları aldatmaktan başka bir iş yapmadığıma göre haksız kazanç elde ediyorum, onursuz davrandığımı kesin! Tek başıma büyük bir zarar vermiyorum ama toplumsal kötülüğün bir parçasıyım. İlçedeki bütün memurlar benim gibi, hepimiz beleşten aylık alıyoruz. Bu duruma göre onursuzluk yalnız benim suçum değil, zamanımızın yüz karası. Dünyaya iki yüzyıl sonra gelseydim bambaşka bir insan olurum...”

Saatin gongu üçü vurunca lambayı söndürüp yatak odasına geçti. Ama uykusu kaçmıştı, o saatten sonra uyuyamayacaktı.

VIII

İki yıl kadar önce Çiftçiler Birliği kesenin ağzını açmış, kasabada kendi kuruluşlarının hastanesi hazır oluncaya değin belediye hastanesinin hekim kadrosuna takviye için her yıl bütçesinden üç yüz ruble ayırmaya başlamıştı. Bunun üzerine Andrey Yefimoviç'e yardımcı olarak ilçeden Yevgeni Fyodoroviç Hobotov adında genç bir doktor atandı. Yaşı otuzu bile bulmayan Hobotov esmer, ablak yüzlü, ufak gözlü bir adamdı; tipi, atalarının Rus olmadığını gösteriyordu. Kasabaya beş parasız, elinde küçük bir valizle gelmişti; yanında aşçısı olarak tanıttığı, kucağında bir çocuk olan çirkin bir kadın vardı.

Yevgeni Fyodoroviç, geniş siperli bir kasket ile uzun konçlu çizmeler giyerdi, kışın da sırtında bir gocuk görürdünüz. Belediye hastanesine atanınca sağlık memuru Sergey Sergeyeviç ve hastanenin veznedarıyla ahbap oldu; "aristokrat" diye adlandırdığı öbür memurlara fazla sokulmadı. Evinde, "Viyana Kliniği'nin 1881 Yılı Reçeteleri" adlı katalogdan başka kitap yoktu. Özel hastalarına bakmaya giderken yanına hep bu kataloğu alırdı. Akşamları kulüpte bilardo oynar, konuşmalarında bir doktorun ağzına yakışmayacak argo deyimler kullanırdı.

Hastanede haftada iki gün görevliydi; oraya gelince hem poliklinikte hasta kabul eder hem de koğuşlardaki hastalara bakardı. Hastanede antiseptik olayının bilinmemesi, hâlâ vantuz kullanılıyor olması onu çileden çıkarıyordu ama Andrey Yefimoviç'i kırmaktan çekindiği için yenilik getirmeye de kalkışmıyordu. Yaşlı meslektaşına "kart madrabaz" diye diş biliyor, onu paralı sandığı için kısıkanıyordu. Eline fırsat geçse seve seve onun yerini alırdı.

IX

Martın sonuna doğru, karların erimeye, hastane bahçesinde sığırcıkların ötmeye başladığı bir bahar akşamı, Doktor Andrey Yefimoviç arkadaşı posta müdürünü geçirmek üzere bahçe kapısına kadar çıkmıştı. Dönüşte Yahudi Moiseyka'yla karşılaştı. Dilenmiş geri dönen Moiseyka'nın göğsü bağı açıktı, çıplak ayaklarında lastikler vardı. Elinde sadaka topladığı torba sallanıyordu. Adam soğuktan titreyerek Doktor'a sırtı sırtı, "Bana bir kapik versene!" dedi.

İnsanların en ufak isteğini geri çevirmeyen Andrey Yefimoviç, delinin avucuna on kapik sıkıştırdı. Hastanın çıplak ayaklarına, soğuktan morarmış ayak bileklerine bakarak, "Çok kötü! Yerler ıslak. Böyle dolaşılmaz ki," diye geçirdi içinden. Yüreğinde hem acımaya benzer bir duygu hem de tiksintiyle Yahudi'nin peşinden yürüdü. Bakışları zavallı adamın dazlak kafası ile kemikleri sivri sivri fırlamış çıplak ayak bileklerinde geziniyordu. Ön odada doktoru gören Nikita, üzerinde yattığı paçavra yığınınından ayağa fırlayarak dimdik selam durdu.

"Merhaba, Nikita!" diye yumuşak bir sesle karşılık verdi doktor. "Şu Yahudi'nin ayaklarına bir çift kundura bulsak. Üşütüp hasta olacak zavallı."

"Başüstüne, Doktor Bey! Yöneticiye haber veririm."

"Lütfen. Benim rica ettiğimi söyle."

Ön odadan içeriye geçilen kapı açıktı. Yatağında dirseğine dayanarak oturan İvan Dmitriyeviç Gromov dışarıdaki konuşmaları duyarak kuşkuyla kulak kabarttı, doktorun sesini tanıyıp tanımayıp öfkeden titremeye başladı. Yüzü kıpkırmızı kesilmiş, gözleri kocaman kocaman açılmıştı. Koğuşun ortasına fırlayarak, "Aa! Doktorumuz gelmiş!" diye haykırdıktan sonra bir kahkaha attı. "Çok şükür! Gözünüz aydın! Demek, bizi ziyaretinden yoksun bırakmak istemedi uğursuz köpek!"

Haykırışları yükseldikçe yükseliyordu. Koğuştakilerin daha önce işitmedikleri bir taşkınlıkla, ayaklarını yere vurarak sövmeyi sürdürdü: "Gebertmeli şu uğursuz köpeği! Alçağı gebertmek yetmez, başını kubura sokup boğmalı!"

Bu ağır sözleri işiten Doktor Ragin, kapıdan başını uzatarak sakin bir sesle sordu: "Neden böyle söylüyorsun?"

"Neden mi?.."

İvan Dmitriyeviç sinirli sinirli sabahlığının eteklerini önünde kavuşturdu, gözdağı verircesine doktora yaklaştı. Dudaklarını tükürecekmiş gibi büzerek, tiksintiyle, "Hırsız! Düzenbaz! Cellat!" diye art arda sıraladı.

Ragin'in gerçekten suçluymuş gibi bir duruşu vardı.

"Sakin olun canım," diye gülümsedi. "İnanın bana, ben kimsenin bir şeyini çalmadım, sözünü ettiğiniz öbür konulardaysa çok abartıyorsunuz. Bana kızdığınız belli. Soğukkanlılıkla anlatın bakalım, neden kızdınız? Size ne yaptım ben?"

"Niçin beni burada zorla tutuyorsunuz?"

"Hastasınız da ondan."

"Anladık, hastayız. Ama yüzlerce akıl hastası dışarıda ellerini kollarını sallayarak geziyor da kimse sesini çıkarmıyor. Bilgisizliğiniz yüzünden hastaları sağlamlardan ayırt etmesini beceremiyorsanız bizim suçumuz ne? Cahilsiniz, diye ben ve şu zavallılar niçin herkesin

şamar oğlanı olalım? Gerek siz, gerekse sağlık memuru, hastane yöneticisi olacak deyyuslar, ahlak bakımından biz hastalardan kat kat aşağısınız. Bu duruma göre buraya neden bizi değil de sizleri kapatmadılar? Mantık bunun neresinde?”

“Hastaneye düşmenin ahlakla, mantıkla bir ilgisi yok. Her şey rastlantıya bağlı. Yakaladıklarının buraya tıklarlar, yakalayamadıkları dışarıda özgür dolaşır. Benim doktor, sizinse akıl hastası oluşunuzda gene ahlakın, mantığın payı yoktur; dediğim gibi, bir rastlantı sonucu...”

“Saçmalık!” diye boğuk bir sesle bağırdı Gromov.

Sonra dinginleşerek yatağına oturdu.

Nikita, doktorun yanında Moiseyka'nın ceplerini karıştırmaktan çekindiği için Yahudi dışarıdan getirdiği ekmek parçalarını, kemikleri, irili ufaklı renk renk kâğıtları yatağının üstüne diziyordu. Soğuktan hâlâ titriyor, kendine göre bir makamla, çabuk çabuk İbranice bir şarkı mırıldanıyordu. Hayalinde kendisinin işleteceği bir dükkân açtığı belliydi.

İvan Dmitriyeviç sesi titreyerek, “Bırakın da gideyim,” dedi.

“Hayır, yapamam!”

“Ama niçin?”

“Diyorum ya, yapamam, yetkim yok. Ayrıca sizi salarsam halktan biri ya da polis, kasabada gördükleri anda sizi yeniden yakalayıp buraya gönderir.”

İvan Dmitriyeviç alnındaki teri sildi.

“Evet, doğru söylüyorsunuz. Şu durumun korkunçluğuna bakın! Öyleyse ne yapmam gerekiyor, söyler misiniz?”

Gromov'un sesi, genç yüzü, zeki bakışları, tikleri Andrey Yefimoviç'in hoşuna giderdi. Delikanlının gönlünü almak, onu rahatlatmak için yatağının kenarına ilişti. Biraz düşündükten sonra, “Evet, ne yapmanız gerektiğini öğrenmek istiyorsunuz,” dedi. “Buradan kaçmak şu an belki en iyi çözüm gibi görünüyor. Ama ne yazık ki, emekleriniz boşa gidecektir. Çünkü demin de söylediğim gibi, hemen yakayı ele verirsiniz. Toplum suçlulardan, ruh hastalarından, işine yaramayan kişilerden kendini korumak istediği zaman kimseyle başa çıkamazsınız. Geriye bir çözüm yolu kalıyor, o da burada kalmanızın gerekliliğine kendinizi inandırıp yazgınıza boyun eğmek.”

“Benim burada olmam kimin işine yarar ki?”

“Hapishane, tımarhane gibi yerler var olduğuna göre, içinde kalacak birilerinin bulunması gerek. İçerde siz olmasanız ben olacağım, ben olmasam bir üçüncüyü arayacaklar. Zamanla ama çok çok sonra hapishanelerin, tımarhanelerin, deli gömleğinin, nefret ettiğiniz parmaklıkların ortadan kalkacağı bir dönem gelecektir. Er geç olacaktır bu.”

İvan Dmitriyeviç alaylı alaylı gülümsedi. Gözlerini kısarak, “Şaka ediyorsunuz değil mi?” dedi. “Bizim geleceğimiz, siz ve yardakçınız Nikita gibilerini ne diye ilgilendirsin? Gene de içimiz rahat etsin, sayın bayım, gerçekten güzel günlere kavuşacağız. Belki doğru sözleri yerinde kullanarak konuşamıyorum, bana gülebilirsiniz ama yeni bir yaşamın ışıkları parlayacak, gerçekler, doğrular kötülüğü yenecek, bir gün bizim sokağa da bayram gelecek. Her ne kadar ben bunları görmeden gebereceksem de başkalarının torunlarının torunları o güzel günlere kavuşacak. Güzel günleri yürekten selamlıyor, sevincimi şimdiden haykırıyorum! Hadi, marş marş, ileri! Tanrı yardımcımız olsun!”

İvan Dmitriyeviç ayağa kalktı, gözleri alev alev parlıyordu. Kollarını pencereye doğru

uzatarak sanki avluda birilerine sesleniyormuş gibi heyecanla, "Parmaklıkların arkasından kutsuyorum sizleri!" diye bağırdı. "Yaşasın gerçek! Görün işte, ne kadar sevinçliyim!"

Genç adamın yaptıkları, Doktor Ragin'e biraz tiyatroya özenme gibi geldiyse de çok beğendi. Gene de, "Taşkın sevincinize gerek yok bence," demekten kendini alamadı. "Evet, hapishaneler, tımarhaneler kalkacak; söylediğiniz gibi. Gerçek sonunda üstün gelecek. Ne yazık ki, genel durum değişmeden kalırken doğa yasaları da olduğu gibi kalacak. İnsanlar eskisi gibi hastalanacak, yaşlanıp ölecekler. Yaşamınız ne kadar görkem içinde geçerse geçsin, sonunuz gene de tahta bir sandığa çivilenip karanlık çukura atılmak olacak!"

"Ya ölümsüzlük?"

Doktor dudak büktü.

"Hadi canım sen de!"

"Siz inanmazsanız inanmayın, ben inanıyorum. Dostoyevski mi söylemiş, Voltaire mi: 'Tanrı gerçekte olmasa bile insanlar onu kendi kafalarında yaratırlardı.' Ben de ölümsüzlük olmasa bile yüce insan aklının onu er geç icat edeceğine inanıyorum."

Andrey Yefimoviç keyifle gülümsedi.

"Çok doğru bir söz! İnanmak güzel şey. İnançlı bir insanı tuğlaları söküp bir duvarın içine gömseler gene aynı neşe içinde kendi şarkısını söyleyecektir. Nerede öğrenim gördüğünüzü sorabilir miyim?"

"Üniversiteye gittim ama bitirmedim."

"Belli; düşünen, kafası çalışan bir gençsiniz. İnsan hangi durumda bulunursa bulunsun kendisiyle barışık olmalıdır. İnsanoğlunun daha üstününü tadamayacağı iki çeşit mutluluk vardır: biri, yaşamın özünü kavramaya çalışarak özgür ve derin düşünmek, ikincisi de dünyanın hırgürüne boş vererek yaşamak. İnsan demir parmaklıklar arkasında bile mutlu olabilir. Fıçısında yaşayan Diogenes'i gözünüzün önüne getirin. Dünyanın en güçlü hükümdarlarından daha mutluydu."

"O herif aptallığına doymasın!"

Bunları söyleyen Gromov'un suratı birden asıldı. Biraz önceki öfkeyle gene bağıırıp çağırmaya başladı: "Cehennemin dibine Diogenes'iniz de, o derin düşünceleriniz de! Bana ne bunlardan? Ben yaşamayı seviyorum hem de tutkuyla seviyorum... Tek derdim, bir türlü kurtulamadığım şu izlenme saplantısı! Bu öyle bir korku ki yüreğimi dağlıyor! Gene de şimdiki gibi bazı dakikalar oluyor, yaşama sevinciyle ta derinden sarsılıyorum, çıldıracağım korkusuyla ölüp ölüp diriliyorum. Ah, yaşamayı, dolu dolu yaşamayı öyle çok istiyorum ki!"

Aynı heyecan içinde koğuştta şöyle bir dolandı. Sonra sesini alçaltarak, "Dalıp gittiğim zamanlar gözümün önünde çeşit çeşit hayaller canlanıyor," dedi. "Birtakım insanlar gelip gidiyorlar yanıma, kulağımda müzik sesleri, konuşmalar yankılanıyor. Ormanda, deniz kıyısında sere serpe dolaşıyormuşum gibi hissediyorum... Böyle bir dünyanın kaygılarına, hırgürüne karışmak için neler vermezdim! Ee, anlatın, bakalım, dışarıda ne var ne yok?"

"Kasaba yaşantısını mı soruyorsunuz, yoksa genel olarak mı?"

"Şey... Önce kasabadan söz edin, sonra canınız ne isterse..."

"Nasıl anlatayım, bilmem ki... İnsan ilçede can sıkıntısından patlayacak gibi oluyor. İki laf edecek, sözü dinlenecek adam bulamazsınız. Yeni yüzler yok... Şey, unuttum... Geçenlerde Hobotov adında genç bir doktor geldi hastanemize."

"Onun neresi yeni? Daha ben buraya girmeden ilçeye atanmıştı. Sünepenin biridir."

“Evet, kültürü biraz kıt. Neye şaşıyorum biliyor musunuz? Her iki başkentimizde¹⁶ de kültür yaşamı durağan değil, kıpır kıpır, bu durumda ellerinde işe yarar birçok insan bulunması gerekir. Ne diye bize her seferinde böyle hımbılları gönderirler anlamıyorum! Talihsiz kasaba, ne yaparsın!”

İvan Dmitriyeviç hafifçe iç çekerek, “Doğru, talihsiz kasaba,” dedikten sonra güldü. “Ee, başka ne var ne yok? Gazeteler, dergiler ne yazıyor?”

Koğuş karanlığa gömülmüştü. Doktor ayağa kalktı, Avrupa’da ve Rusya’da neler yazıldığını, hangi akımların ilgi gördüğünü anlatmaya başladı. İvan Dmitriyeviç soluksuz dinliyor, soru üstüne soru yağdırıyordu. Sonra birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi başını ellerinin arasına aldı, doktora sırtını çevirerek yatağa bıraktı kendini.

“Neyiniz var? Bir şey mi oldu?” diye telaşlandı Andrey Yefimoviç.

“Bırakın yakamı! Benden artık tek söz işitemeyeceksiniz!”

İyice kabalaşmıştı.

“Neden?”

“Bırakın diyorum! Gidin! Cehenneme kadar yolunuz var!”

Andrey Yefimoviç omuz silkti, içini çekerek dışarı çıktı. Ön odadan geçerken hademeye, “Burayı biraz derleyip toplasan iyi olur Nikita,” dedi. “Berbat kokuyor.”

“Başüstüne! Hemen toplanım efendim.”

Lojmana giderken, “Ne sevimli genç! Buraya geldiğimden beri rastladığım, konuşulacak tek adam... Hem akıllı uslu laflar ediyor hem de asıl önem verilmesi gereken konulara ilgi duyuyor,” diye geçirdi içinden.

Evde kitap okurken, yatmaya giderken hep Gromov’u düşünüyordu. Ertesi sabah uyandığında böyle ilginç, kültürlü bir gençle tanıştığı için kıvanç duydu. İlk fırsatta gene Altıncı Koğuş’a gidip onunla çene çalacaktı.

16. Petersburg ve Moskova. (Ç.N.)

İvan Dmitriyeviç tıpkı bir gün önceki gibi başını kollarının arasına almış, yatakta dertop olmuş yatıyordu. Yüzünü görmek olanaksızdı.

Doktor, “Merhaba dostum,” dedi. “Yoksa uyuyor muydunuz?”

İvan Dmitriyeviç, yüzü yastığa gömülü, “Birincisi, dostum değilsiniz! İkincisi, boşuna uğraşmayın, ağzımdan tek söz alamazsınız!” diye tersledi doktoru.

Beriki bozuldu.

“Tuhaf adamsınız... Dün güzel güzel konuşuyorduk. Durup dururken sinirlendiniz, söyleşimiz yarıda kesildi. Bir pot mu kırdım, yoksa düşüncelerinize aykırı gelebilecek bir şey mi söyledim?”

İvan Dmitriyeviç yatağında doğruldu; doktoru alaycı, kuşkulu bakışlarla süzdü. Gözleri kızarmıştı.

“Size inanacağımı sanıyorsanız aldanıyorsunuz. Hafiyeliğinizi gidin de başka yerde yapın. Ağzımdan tek laf alamazsınız. Ne amaçla geldiğinizi daha dün anlamıştım.”

Doktor gülümsedi.

“Garip düşünüyorsunuz. Beni hafiye gibi görmenize şaşırdım.”

“Öyle... İster hafiye olsun, ister beni denemeye çalışan bir doktor, hepsi aynı kapıya çıkar.”

“Darılmayın ama siz ... şey ... gerçekten tuhafsınız.”

Doktor bir iskemle çekerek İvan Dmitriyeviç’in yatağının yanına oturdu, sitemle başını salladı.

“Diyelim ki, böyle düşünmekte haklısınız, sizi polise teslim etmek için sinsice ağzınızı arıyorum... Sonuçta ne olur? Sizi tutuklayıp yargılar, hapse atarlar. Peki hapishane yaşantısı buradaki yaşantınızdan daha mı kötü? Sürgüne gönderilmek ya da zincire vurulmak, bu koşu kalmaktan daha mı acı verici? Bence değil. Öyleyse benden korkmanız için bir neden göremiyorum.”

Doktorun sözleri İvan Dmitriyeviç’i etkilemiş olmalıydı, rahatlayarak yatağına oturdu.

Saat beşe geliyordu. Andrey Yefimoviç genellikle bu saatte evinde odadan odaya dolaşır, Daryuşka ise mutfakta onun bira isteyeceği ânı kollardı. Dışarıda açık, sakın bir hava vardı.

“Yemek yedikten sonra biraz hava almaya çıkmıştım, yürürken size uğradım,” dedi doktor. “Sanki bahar havası var dışarıda.”

“Aylardan ne şimdi? Mart mı?”

“Evet, mart sonu.”

“Dışarısı karlı, çamurlu mu?”

“Yoo!.. Pek değil. Bahçe yolları epeyce temizlendi.”

İvan Dmitriyeviç uykudan yeni uyanmış gibi kızarmış olan gözlerini ovuşturdu.

“Şimdi arabaya kurulup kasaba dışına, kırlara açılmalı, sonra da eve dönerek sıcacık, rahat çalışma odasındaki koltuğa gömülmeli. Ha, bir de iyi bir doktor şu baş ağrısına bir çare bulursa o zaman gel keyfim gel!” (Bir an sustu.) “Çoktandır insan gibi yaşamaktan uzağım. Burası öyle iğrenç, öyle çekilmez bir yer ki!”

Bir gün önceki coşkulu ataklıklarından yorgun düşmüş gibiydi, isteksiz isteksiz konuşuyordu. Parmaklarının titremesinden, yüzünün duruşundan başının ne kadar ağrıdığı

belliydi.

“Sıcak, rahat bir çalışma odası ile bu koğuş arasında bir ayırım görmüyorum,” dedi doktor Ragin. “Huzur, dinginlik her şeyden önce insanın içinde olmalı.”

“Biraz açıklar mısınız?”

“Sıradan insanlar dinginliği kendilerinin dışında, araba gezilerinde, rahat çalışma odalarında ararlar; düşünen insan ise her şeyi kendi içinde bulur.”

“Siz gidin de bu felsefeyi, yaz, kış ılık, portakal kokuları içindeki Yunanistan’da yayın. Bizim iklimimize uygun değil... Diogenes üzerine kiminle konuşmuştuk, sizinle mi?”

“Evet, biz konuştuk.”

“Diogenes’in ne çalışma odasına ne de sıcak bir eve gereksinimi vardı. Fıçısında yan gelip yatarak portakalları, mis gibi zeytinleri midesine indirmesi için ülkesinin sıcak iklimi yetiyordu. Herif, Rusya’da yaşamış olsa değil aralık ayında, mayısta bile soğuktan kaçacak delik arar; ayaz, canına okurdu.”

“Yok canım. İnsan herhangi bir ağrıyı duymadığı gibi soğuğu da hissetmeyebilir. Marcus Aurelius, ‘Zihninde varlığını düşündüğün için ağrı vardır. Onu irade gücünle başka türlü görmeye çalış, tümüyle aklından çıkar, sızlanmayı bırak, ağrı kendiliğinden diner,’ der. Ben bu sözde büyük bir doğruluk payı görüyorum. Bir bilgenin, hatta düşünen, kafasını kullanan bir insanın öbürlerinden ayrımı ıstıraba önem vermemesindedir. Böyle biri kendisiyle barışıktır, vara yoğa sızlanmaz, ne yapmalı, diye apışıp kalmaz...”

“Demek, ben acıyı hissettiğim, durumumdan memnun olmadığım, insanların alçaklıkları karşısında şaşırıp kaldığım için kafası çalışmazın, salağın biriyim?”

“Hayır, onu demek istemedim. Ama derin düşünmeyi başarabilerseniz dış etkenlere fazla aldırmazsınız. Yaşamın özünü kavramaya çalışmak, işte gerçek mutluluk bundadır!”

İvan Dmitriyeviç yüzünü ekşitti.

“Yaşamın özü... İç etkenler, dış etkenler... Kusura bakmayın, bunlardan pek bir şey anlamıyorum. Anladığım, bildiğim tek şey,” (böyle diyerek ayağa kalktı ve doktora ters ters baktı) “Tanrı’nın beni sınırsız kanla, sınırlarla yarattığıdır. Bu canlı dokular, eğer yaşama yetenekleri varsa çeşitli uyarılara karşı gerekli tepkiyi gösterecektir. İşte aynı tepkiyi ben de gösteriyorum! Bir yerim ağrıdığına bağırp sızlanıyorum; alçaklığa öfkeyle, ahlaksızlığa nefretle karşılık veriyorum. Bana göre gerçek yaşamın özü budur. Bir canlı varlık ne denli eksik yaratılmışsa o denli duyarsız olur; yapısının gelişip serpilmesiyle duyarlılığı, tepki gösterme gücü artar. Ee, biliyor muydunuz bunları? Bir de doktor geçiniyorsunuz!.. Acıya değer vermemek için durumunuzdan sürekli memnun olmak, her şeyi doğal karşılamak, yani şu yaratığın durumuna düşmek gerekir.” (İnsanlıktan çıkmış, yağ tulumu, şişko köylüyü gösterdi.) “Ya da acılar içinde öyle kavrulmalısınız ki, hiçbir şey duymayasınız. Başka bir deyişle, yaşamıyorsunuzdur artık. Özür dilerim, ben ne bir bilgeyim ne de filozof... Böyle şeylerden anlamadığım gibi, uzun boylu konuşmayı da beceremem.”

Gittikçe sinirlendiği belliydi.

“Tam tersine, çok güzel konuşuyorsunuz,” dedi doktor.

“Demin sözünü edip beni güldürdüğünüz Stoacılar gerçekten olağanüstü insanlarmış; ne var ki öğretileri iki bin yıl önce donup kalmış, o günden beri bir adım ilerleyememiş. İlerleyemezdi çünkü kullanışlı değildi, yaşamın gerçeklerine uymuyordu. O zaman bile bu akıma kapılanlar yeni şeyler öğrenmenin zevkini tatmış, bilim yolunda dirsek çürüten küçük

bir azınlıktı; çoğunluğun bundan anladığı falan yoktu. Geniş kitleler mala, mülke, yaşamın nimetlerine karşı ilgisizlik; ıstıraba, ölüme karşı da küçümseme duymayı öğreten bir düşünce akımını benimseyemez. Neden dersiniz, zenginlikten, refaktan nasibini almamış bir çoğunluk, ıstırabı küçümserse sürdürdüğü yaşamı küçümsemiş olur. Çünkü onlar için yaşamak; açlığa, soğuğa katlanmak, sürekli aşağılanmak, türlü kayıp ve eksikliği sineye çekmek, ölüm karşısında Hamlet gibi titremektir. Yaşamları boyunca böyledir bu. Çektikleri acıya zorlanarak katlanır, ondan nefret eder ama küçümseyerek sözünü etmezler. O nedenle Stoacı felsefenin geleceği yoktur; oysa çağımızın başından beri zorluklarla boğuşma, acılara karşı duyarlılık, kışkırtmalara tepki gösterme anlayışı gitgide güç kazanmakta.”

İvan Dmitriyeviç birdenbire düşüncelerinin akış yönünü yitirerek durdu, sinirli sinirli alnını ovuşturmaya başladı.

“Şey... Önemli bir şey söyleyecektim, birden zihnim karıştı!” dedi. “Neydi... Tüh, tüh! Hah, aklıma geldi! Diyecektim ki, bir Stoacı bir yakınına düştüğü kötü durumdan kurtarmanın diyetini, köleliği kabul ederek ödemiş... Gördünüz mü, Stoacı da onu etkileyen acıma duygusuna karşı duramamış! Ancak acıya katlanamayan, isyan eden bir ruh, yakını için kendini hiçe sayan böyle yüce bir harekete kalkışabilir. Şu batağa düştükten sonra bildiklerimin hepsini unuttum, yoksa başka örnekler de vermek isterdim. Dur canım, İsa’yı alalım: İsa hepimiz gibi ağlayan, gülen, üzüntü duyup öfkelenen, hatta can sıkıntısı çeken bir insandı. Ölüme, işkenceye güle oynaya gitmedi; ölüm için ‘O da neymiş?’ demedi. Ölüm meleği canını almaya geldiğinde onu bu seferlik Getsemani bahçesinde bırakması için yalvar yakar gözyaşı döktü.”

İvan Dmitriyeviç bunları söyledikten sonra güldü, tekrar yatağa oturdu.

“İnsanın mutluluğunun, dinginliğinin dışarıdan kaynaklanmayıp kendi içinde oluştuğunu varsayalım. Hadi, dediğiniz gibi olsun, ıstırabı hor göreceğiz, hiçbir şeye aldırmayacağız. Peki, siz kim oluyorsunuz da bize böyle öğütler veriyorsunuz? Yoksa bir düşünür, filozof falan mısınız?”

“Hayır, filozof değilim. Ancak bu konularda herkes doğru sözler söyleyebilir, bunların hepsi akla yatkın şeyler.”

“Yoo! Yaşamın özünü kavrama, ıstırabı hor görme ve buna benzer konularda kendinizi uzman saymanızın nedenini bilmeyi çok isterdim. Acaba zamanında gerçekten acı çektiniz mi? İzin verirseniz sorayım: Çocukken dayak yediniz mi hiç?”

“Hayır, ailem bedensel cezalara şiddetle karşıydı.”

“Bizim peder ise kıyasıya döverdi beni. Basurlu, sert mi sert, kocaman burunlu, boynunun derisi sararmış bir memurdu. Neyse şimdi onu bırakalım da size dönelim. Demek ömrünüzde kimse size tek bir fiske vurmadı, korkutmadı, hırpalamadı? Oysa öküz gibi sağlamsınız. Babacığınızın koruyucu kanatları altında büyüdünüz, onun parasıyla okudunuz, okuldan çıkar çıkmaz da yağlı bir kuyruğa kondunuz. Yirmi yıldan fazladır ışığı, yakıtı, hizmetçisi bedava bir lojmanda oturuyor; canınız ne kadar isterse o kadar çalışıyorsunuz. Hiç çalışmasanız kim ne der acaba?”

Zaten yaradılıştan tembel, gevşek bir adamsınız; o yüzden ‘Bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın, aman kimse rahatımı kaçırmayın!’ diyerek hep kolay yaşama yolları seçtiniz. Kendi yapacağınız işi sağlık memurunun, öbür alçakların üstüne yıktınız; elinizi bir işe sürmeden sıcacık köşenizde oturup biriktirdiğiniz paraları saydınız, keyfini çıkara çıkara

kitab okudunuz, yüce konular üstüne saçma sapan düşünceler ileri sürdünüz, üstelik gizli gizli içki zıkkımlandınız...” (Bunu söylerken doktorun kırmızı burnuna baktı.) “Kısacası, sizin gerçek yaşamı görmüşlüğünüz, yaşamışlığınız falan yok; çeşit çeşit varsayımla, kuramla vakit öldürüyorsunuz. Acıları küçümseyişinizin, hiçbir şeye aldırış etmeyişinizin bana göre basit bir nedeni var: yan gelip yatmayı iş edinmiş bütün Rus tembelleri gibi dünyada her şeyi değersiz, boş görmek, yaşamı, acıyı, ölümü hiçe saymak, böylece yaşamın özünü kavradığınıza inanarak mutluluğa ermek... Siz, sözün gelişi, yontulmamış bir köylünün karısını dövdüğünü görürsünüz ama araya girip kadını kurtarmaya kalkmazsınız. Çünkü nasıl olsa ikisi de er ya da geç ölüp gidecektir. Karışmanın ne gereği var, değil mi? Ayrıca size göre, kaba köylü sopa atmakla patakladığı kadını değil, asıl kendini küçük düşürmektedir. Biz sarhoş dolaşmanın kafasızlık, ayıp bir şey olduğunu söyleriz; siz içilse de içilmese de sonunda öleceğiz, diyerek karşı çıkarsınız. Hastanenize dişi ağrıyan bir köylü kadın gelse ‘Bırak ağrısın. Ağrı, onu düşünmekten kaynaklanır; ayrıca bu dünyada acı çekmeden yaşanmaz. Sonunda hepimiz ölecek değil miyiz?’ anlayışıyla zavallıyı başınızdaki savarsınız. Üstelik içinizden yüzde yüz şu düşünceler geçiyordur: ‘Seninle mi uğraşacağım, be kadın! Tam derin konulara dalmıştım, votkamı yudumluyordum, gelip rahatımı bozdun!..’ Genç bir adam, ‘Şu işi nasıl yapsam, nasıl üstesinden gelsem?’ diye bir ağabey öğüdü almak üzere yanınıza gelse başka biri, eminim ki düşünüp taşınır, ondan sonra yanıt verir. Ama sizde yanıt hazırdır: ‘Yaşamın özünü kavramaya, gerçek mutluluğa erişmeye çalış!’ Şu ‘gerçek mutluluk’ ne menem şeydir, onu da açıklamadan geçiştirirsiniz.

Biz burada demir parmaklıklar arkasında inim inim inleriz. Ama size göre hava hoştur, böyle şeyler önemli değildir. Neden mi? Pis kokulu koğuş ile sıcacık çalışma odası arasında bir ayırım görmezsiniz de ondan. Aman ne işe yarar bir felsefeymiş sizinkisi! Hem çalışmak gerekmez hem vicdanımız rahat; üstelik bilgelikte üstünüze yok!.. Yoo bayım, sizinkisi felsefe, düşünme tarzı, yeni bir görüş falan değil; düpedüz aylıklık, hımbıllık, uyku sersemliği içinde sarsak sarsak dolaşmaktır. Tam dediğim gibi!”

İvan Dmitriyeviç’in öfkesi arttıkça artıyordu.

“İstırabı küçük görürsünüz ama parmağınız kapıya sıkışacak olsa bas bas bağırmaktan geri durmazsınız.”

Andrey Yefimoviç, “Ne biliyorsunuz? Belki de bağırمام,” diyerek gülümsedi.

“Ya, demek, öyle! Bir yerinize inme inse ya da diyelim, rezil herifin, küstahın biri mevkisine, rütbesine güvenerek sizi başkalarının yanında aşağılasa siz de bunu sineye çekmek zorunda kalsanız, işte o zaman başkalarına yaşamın özünü kavramak, mutluluğa erişmek konusunda kendi inanmadıklarınızı yutturmanın ne demek olduğunu görürdünüz.”

Andrey Yefimoviç keyifli keyifli gülümsedi, elini ovuşturarak, “İşte özgün bir düşünce!” dedi. “Sizin şu sık sık genelleme yapmanızı çok beğeniyorum. Hele beni kendi bakış açınızdan anlatmanıza bayıldım! Sizinle görüşmekten inanın büyük zevk alıyorum... Şu âna dek ben sizi dinledim, şimdi de siz beni dinleyin bakalım!”

XI

Böyle konuşa konuşa gecenin birini buldular, Andrey Yefimoviç çok etkilenmiş benziyordu. Daha sonra her gün Altıncı Koğuş'a uğramaya başladı. Hem sabah, hem öğleden sonra geliyor; çoğu kez hava kararınca dek İvan Dmitriyeviç'le söyleşiye dalıyordu. Gromov başlangıçta ona pek yüz vermedi, doktorun belli bir amaçla geldiğini sanarak adamcağıza karşı soğuk davrandı. Ama zamanla onu benimsedi, haşin hareketlerinin yerini uysal, yarı alaylı tavırlar aldı.

Çok geçmeden hastanede Andrey Yefimoviç'in Altıncı Koğuş'a dadandığı, oradan çıkmadığı haberi yayıldı. Ne sağlık memuru ne Nikita ne de hastabakıcılar doktorun kimseye reçete yazmadan, boş yere çene çalarak akıl hastaları pavyonunda saatlerce vakit öldürmesinin nedenini anlayamadılar. Onun bu davranışını herkes tuhaf karşılıyordu.

Eskiden sık sık görüştüğü posta müdürü Mihail Averyaniç, Andrey Yefimoviç'i evinde bulamıyordu. Hele Daryuşka büsbütün şaşkına dönmüştü. Doktor birasını belirli zamanlarda değil, gelişi güzel içiyor, yemeğe bile geç kaldığı oluyordu.

Haziran sonuydu. Hobotov bir gün, bir iş için Andrey Yefimoviç'in lojmanına uğramıştı. Avluda birisi doktorun akıl hastaları pavyonuna gittiğini söyledi. Bunun üzerine Hobotov Altıncı Koğuş'un yolunu tuttu. Ön odaya girdiğinde garip garip konuşmalar işitti. İvan Dmitriyeviç sınırlı bir sesle, "Yoo! Biz sizinle hiçbir zaman anlaşamayız doktor, bana kendi inançlarınızı zorla aşıl原因amazsınız," diyordu. "Dünya gerçeklerinden kopuksunuz, yaşamda acı nedir bilmediniz, sülükler gibi başkalarına yapışıp ıstıraplarını kullanarak geçindiniz. Oysa ben doğduğum günden beri acılar içinde kıvrandım. Bundan dolayı açıkça söylüyorum: Kendimi sizden daha bilgili, daha üstün görmekteyim. Siz bana akıl verecek biri değilsiniz!"

Andrey Yefimoviç ise aşağıdan alarak, karşısındakinin onu anlamak istememesine üzülerek konuşuyordu: "Sizi kendi inançlarıma döndürmek gibi bir niyetim yok. Ayrıca asıl konumuz bu değil dostum. Siz acı çekmişsiniz, ben çekmemişim, bunun fazla bir önemi yok. Acılar, sevinçler geçici şeyler; onları bir yana bırakalım her şeyden önce. Siz ve ben birbirimizi kafası çalışan, doğru düşünen kişiler olarak kabul etmiş iki aydınız. Görüşlerimiz ne derece aykırı da olsa aramızda bir dayanışma doğacaktır. Ah, dostum, bilseniz, şu çevremizdeki saçmalıklar, akıldan yoksunluk, yeteneksizlik, ahmaklık beni nasıl canımdan bezdirdi! Burada sizinle konuşurken rahatlıyor, söylediklerinizden büyük zevk alıyorum. Zekânıza hayranım, bunu bilin!"

Hobotov koğuşun kapısını hafifçe aralayıp içeri baktı. İvan Dmitriyeviç'in başında deli takkesi vardı, doktor Ragin ise onun yanında yatağa yayılmış oturuyordu. Delinin yüz çizgileri garip garip oynuyor, bedeni arada bir sarsılıp titriyor, ikide bir sabahlığının eteklerine sarılıp önünde kavuşturuyordu. Doktor ise başı aşağı düşmüş, oturduğu yerde kıpırtısızdı. Kızarmış yüzünü şaşkınlık, hüznün kaplamıştı. Hobotov anlamamışça omuz silkti, alaylı alaylı gülümsedi, Nikita'yla bakıştılar. Hademe de omuz silkti.

Ertesi gün Hobotov pavyona sağlık memuruyla birlikte geldi. Koğuşta konuşulanları ön odada dikilerek dinlediler. Hobotov pavyondan çıkarken, "Bizim babalık iyice üşüttü, sanırım!" dedi.

Pırıl pırıl pabuçlarına su sıçramasın diye su birikintilerinin üzerinden özenle atlayan Sergey Sergeyeviç o sofu tavrıyla, "Sen günahkâr kullarını korusun Ulu Tanrım," diyerek göğüs

geçirdi. “Size bir şey söyleyeyim mi, Sayın Yevgeni Fiyodoroviç, ben böyle bir şeyi çoktandır bekliyordum.”

O günden sonra Andrey Yefimoviç çevresinde tuhaf, anlamadığı bir hava sezmeye başladı. Muayeneye gelen köylüler, hastabakıcılar, hatta kendi hastaları onunla karşılaşınca garip, soran bakışlarını yüzüne diyor, aralarında fısıldaşmaya başlıyorlardı. Hastane yöneticisinin küçük kızı Maşa –Andrey Yefimoviç onu çok severdi– doktor saçlarını okşamak için gülümseyerek yanına yaklaştığında kaçmak gibi bir huy edinmişti. Posta müdürü Mihail Averyaniç artık onu dinlerken, “Buyurduklarınız çok doğru!” gibi laflar etmiyor, şaşkınlık içinde, “Hımm! Evet, evet...” diye mırıldanmakla yetiniyordu. Sonra da kaygılı, üzgün bakışlarla arkadaşını süzerek damdan düşercesine votka, bira içmemesini salık veriyordu. Nazik bir insan olduğu için düşündüklerini açık açık yüzüne söylemiyor, dolambaçlı yollardan, başkalarını örnek göstererek konuşuyordu. Bilmem, çok iyi bir tabur komutanı içince hastalanmış, bırakınca da iyileşmiş... Meslektaşı Hobotov da Andrey Yefimoviç’i bu konuda birkaç kez uyardı. Durup dururken artık alkollü içkileri bırakmasını, bromür içmesini söylemesi çok tuhaftı.

Ağustosta Andrey Yefimoviç, belediye başkanından önemli bir konuyu görüşmek üzere gelmesini bildiren bir mektup aldı. İstenilen saatte belediyeye vardığında orada belediye başkanından başka askerlik şubesi başkanı, bölge eğitim müfettişi, bir belediye meclis üyesi gibi kişilerle karşılaştı. Hobotov ile şişman, sarışın bir bay da oradaydı. Sarışın adamı, Andrey Yefimoviç’le tanıştırdılar; söylenmesi oldukça zor bir Polonyalı adı taşıyan bir doktordu bu. Kasabadan otuz fersah uzakta bir at tavlasında çalışıyormuş, kasabadan geçerken belediyeye şöyle bir uğramışmış...

Gelenler selamlaştıktan, masanın çevresinde yerlerini aldıktan sonra belediye meclis üyesi, Andrey Yefimoviç’e döndü: “Sizi ilgilendiren bir meclis kararı var doktorcuğum,” dedi. “Yevgeni Fyodoroviç eczanesinin hastanedeki yerine sığmadığını, orayı pavyonlardan birine taşımak gerektiğini bildirmişti. Taşımak sorun değil de bütün pavyonlara onarım gerekiyor. Önce hangisini onarıma versek acaba?”

Andrey Yefimoviç biraz düşündü.

“Evet, onarılmadan olmaz. Eczaneyi köşedeki pavyona kaldırsak en az beş yüz rubleyi gözden çıkarmalıyız. Bence gereksiz bir masraf.”

Bir süre sustular. Sonra Andrey Yefimoviç sakin bir sesle şunları ekledi: “Hastanemizin bu koşullarda kasabamız için ağır bir yük, hatta bir lüks olduğunu daha on yıl önce arz etmişim. Orası kırklı yıllarda¹⁷, o zamanki olanaklara göre kurulmuştur. Bugün belediye bu gibi işe yaramaz yerlere, içinde çalışan görevlilerle birlikte bol keseden para harcıyor. Bence aynı parayı değişik sistemde iki ayrı hastaneye harcayıp örnek hizmetler verebiliriz.”

Meclis üyesi, “Öyleyse sistemi değiştirin siz de,” dedi.

“Anımsarsanız daha önce de arz etmişim. Belediyenin sağlık hizmetlerini buna ayıracağınız parayla birlikte Çiftçiler Birliği’ne devredin.”

Sarışın doktor güldü.

“Ya! Devretsinler de Çiftçiler Birliği paraların üstüne yatsın öyle mi?”

Meclis üyesi de, “Bilinen şey!” diyerek güldü.

Andrey Yefimoviç durgun, donuk bakışlarını sarışın doktora çevirdi.

“Hayır, hayır, haksızlık etmeyelim!”

Yeniden sessizlik oldu. O sırada çaylar geldi. Askerlik şubesi başkanının utangaç bir duruşu vardı, masanın üstünden eğilip doktorun elini tutarak, “Bizi tamamen unuttunuz, doktorcuğum,” dedi. “Gerçi keşiş yaşantısı sürüyorsunuz; kâğıt oynamazsınız, kadınlardan kaçarsınız. Bizim gibilerden sıkıldığınız belli.”

Masadakilerin hepsi kendini iyi yetiştirmiş bir insanın bu kasabada can sıkıntısından patlayacağını söyleyerek yakınmaya başladı. Ne tiyatro vardı ne müzik... Kulüpteki son danslı akşam toplantısına yirmi bayana karşı topu topu iki erkek gelmişti. Gençler dans edecek yerde çoğunluk içki büfesinin önüne üşüşüyor, kimisi de kumara dalıyordu.

Andrey Yefimoviç sesini alçaltarak kimsenin yüzüne bakmadan, kasaba halkının özlemlerini, ilgisini kumara, boş dedikodulara yönlendirerek enerjisini boşa harcadığını, bundan dolayı büyük üzüntü duyduğunu belirtti. İlgi çekici konular üzerinde konuşmalara, okumaya vakit ayırsalar kuşkusuz zevkleri daha bir incelirdi. Ona göre kültüre dayanan etkinlikler en önemlisiydi; onun dışındaki her şeyi, değersiz, boş bir çaba olarak görüyordu.

Meslektaşını dikkatle dinleyen doktor Hobotov damdan düşercesine, “Bugün ayın kaç, Andrey Yefimoviç?” diye sordu.

Yanıtı aldıktan sonra sarışın doktorla birlikte Andrey Yefimoviç’in aklının yerinde olup olmadığını anlamak için sorgulamayı sürdürdüler. Bir yandan da bu işin acemisi olduklarını hissediyorlardı. İçinde buldukları günü, yıldaki gün sayısını, Altıncı Koğuş’ta yatan, ilgi çekici bir hastanın, peygamber olup olmadığını sordular.

Son sorudan sonra yüzü kıpkırmızı kesilen Andrey Yefimoviç, “Evet, öyle bir hasta var,” dedi. “Delikanlı gerçekten dikkat çekici.”

Ötekiler başka bir şey sormadı.

Antrede askerlik şubesi başkanı, pardösüsünü giyen doktorun omzuna elini koyarak, “Biz yaşlılar artık dinlenmeye çekilmeliyiz,” dedi. “İyice yorulduk...”

Andrey Yefimoviç belediyeden çıkınca toplantıdakilerin onun akli durumunu incelemek üzere bir araya gelmiş olduklarını düşündü. Sorulanları anımsayınca yüzü bir daha kızardı, yaşamında ilk kez tıp bilimine karşı yüreğinde bir sızlama duydu.

İki doktorun sorgulamasını düşünürken de, “Ne iş!” dedi kendi kendine. “Adamlar ruh hastalıkları dersini okuyalı, sınav vereli aradan ne kadar zaman geçti ki? Böylesine kara cahillik, bilgiden yoksunluk görülmemiş!”

Yaşamı boyunca ilk kez kendisini aşağılanmış hissetti, meslektaşlarına karşı büyük bir öfke duydu.

O akşam evine Mihail Averyaniç uğradı. Yaşlı postane müdürü selam vermeden doktorun ellerini kavradı, heyecanlı bir sesle, “Değerli, aziz dostum,” dedi. “Size karşı beslediğim dostluğa, içtenliğe ne kadar inandığınızı gösterin bana!”

Sonra da doktorun ağzını açmasına fırsat vermeden, “Okumuşluğunuzu, ruhunuzun soyluluğunu severim,” diye sürdürdü konuşmasını. “Beni iyi dinleyin dostum. Bilim kuralları doktorlara gerçeği hastalarından saklamalarını buyurur. Ama ben askerce, dobra dobra konuşacağım: Siz rahatsızsınız... Bağışlayın beni azizim, ne yapayım ki gerçek bu... Çevremizdekilerin hepsi çoktandır farkında. Bana aynı şeyi Doktor Hobotov da söyledi. Sağlığınızı düzeltmek için biraz dinlenip kendinizi eğlenceye vermelisiniz. Doğru söze ne denir, onun söylediklerini yapın. Bugünlerde ben de izin alıp hava değiştirmek niyetindeyim. Ufak bir geziye çıkacağım. Hadi, dostluğunuzu, bana güvendiğinizi gösterin!”

Birlikte gidip gençlik günlerimizi canlandıralım.”

Andrey Yefimoviç birden yanıt vermedi. Sonra da, “Benim sağlık yönünden bir sorunum yok,” dedi. “Geziye çıkamam. İzin verirsiniz dostluğumu başka bir biçimde göstereyim.”

Durup dururken kitaplarını, Daryuşka’yı, birasını bırakıp hiç tanımadığı bir yere gitmek, yirmi yıldır kurulmuş düzenini bozmak akıldışı bir hayal gibi gözükte gözüne. Ama belediyedeki konuşmaları, oradan dönerken içini basan sıkıntıyı anımsadı. Onu deli yerine koyan akıllı kıt insanların çevresinden kısa zaman için de olsa uzaklaşmak düşüncesi çekici gelmeye başladı.

“Peki nereye gitmek niyetindesiniz?” diye sordu.

“Moskova’ya, Petersburg’a, Varşova’ya... Ömrümün en mutlu beş yılı Varşova’da geçti. Çok beğeneceksiniz orayı! Gidelim azizim, gidelim!”

17. 1840’lı yıllar. (Ç.N.)

XIII

Bir hafta sonra Andrey Yefimoviç'e dinlenmesi, başka bir deyişle emekliye ayrılması önerildi. Ancak o, tam bir kayıtsızlıkla karşıladı öneriyi.

Ertesi hafta iki dost, posta arabasıyla en yakın tren istasyonuna doğru gidiyorlardı. Günler serin geçiyordu, gök mavi ve bulutsuzdu. İstasyona varıncaya dek iki yüz fersah yol aşp, iki gece hanlarda kaldılar. Konak yerlerinde iyi yıkanmamış fincanlarla çay verdiklerinde ya da atları koşmakta geciktiklerinde, Mihail Averyaniç mosmor kesiliyor, bütün bedeni öfkeden tir tir titreyerek karşısındakine bağırmaya başlıyordu: "Kes sesini! Fazla laf istemem!"

Yol boyunca hiç ara vermeden Kafkaslar'da, Polonya'da yaptığı görevleri anlattı. Başından ne serüvenler geçmişti, kimlerle karşılaşmamıştı ki! Yüksek sesle konuşurken gözlerini öyle bir deviriyordu ki, anlattıklarını uyduruyor sanırdınız. Soluğunu doktorun yüzüne doğru veriyor, kahkahası zavallının kulaklarının dibinde bomba gibi patlıyordu. Bundan çok rahatsızlık duyan doktorun düşünce akışı değişti, dikkati iyice dağıldı.

Daha ucuz olsun diye trende üçüncü mevki, sigara içilmeyen vagona binmişlerdi. Yolcuların yarısı akılı başında denebilecek insanlardı. Mihail Averyaniç çabucak herkesle ahbap oldu, sıra sıra gezerek, demiryoluyla yolculuk yapmanın akıl kârı olmadığını bağıra çağıra anlatmaya başladı.

"Nereye baksan madrabazlık, soygunculuk! Ama at üstünde yolculuk öyle mi ya? Gün boyu gidersin de gene turp gibi dinç hissedersin kendini! Pinski bataklıkları kurutulduğu için toprağın verimi kalmadı. Kısacası, her yerde düzensizlik almış yürümüş!"

Durmadan bağırıp çağırıyor, kimseye ağzını açtırmıyordu. Onun ardı arkası kesilmeyen gevezelikleri, arada bir çınlayan kahkahaları, heyecanlı el kol hareketleri Andrey Yefimoviç'i canından bezdirdi.

Arkadaşına diş bileyerek, "Hangimiz deli? Öbür yolculara en ufak rahatsızlık vermekten çekinen ben mi, yoksa kendini herkesten üstün, akıllı sayan şu bencil herif mi?" diye düşünüyordu.

Moskova'ya vardıklarında Mihail Averyaniç, apoletsiz bir ceket ile kırmızı şeritli subay pantolonu giydi. Sokakta subay kaputu ve kasketiyle¹⁸ dolaşırken erler selama duruyorlardı. Andrey Yefimoviç, bu adamın içinden çıktığı soylu zümrenin iyi yanlarını tümüyle yitirdiğini, yalnızca kötülerine sınımsız sarıldığını düşünüyordu. Adam hiç gereği yokken çevresindeki herkesten hizmet bekliyordu. Yanındaki masada duran kibriti vermesi için uşağa sesleniyordu da kendisi uzanıp almıyordu. Hele hizmetçi kızların yanında, iç çamaşırlarıyla dolaşması akıl alacak gibi değildi. Yaşlarına başlarına bakmadan uşaklara "sen" diye hitap ediyor, öfkelenince "hayvan, aptal" gibi sözleri bol bol kullanıyordu. Andrey Yefimoviç'e göre toprak ağalığından kalma bir alışkanlıktı bütün bunlar.

Moskova'ya varır varmaz Mihail Averyaniç'in ilk işi, doktoru İverskaya Kilisesi'ne götürmek oldu. Gözleri yaşlı, yere kapanarak uzun uzun dua etti. Sonra derin bir iç çekişle, "İnsanın inancı yoksa da dua etmeli, huzur duyarsınız," dedi. "Hadi, siz de öpün aziz resmini, iki gözüm!"

Utanan Andrey Yefimoviç, dudaklarını aziz tasvirinin camına değdirdi. Posta müdürü ise dudaklarını büzüp başını iki yana sallayarak yeniden dualar fısıldadı, gözleri yeniden doldu.

Oradan Kremlin'e gittiler. ar topu ile ar anını¹⁹ seyrettiler, hatta parmaklarıyla dokundular. Moskova Irmağı'na doğru uzanan görüntüye hayran hayran baktıktan sonra Spasitelya Katedrali ile Rummyantsev Müzesi'ne de uğradılar.

Ögle yemeğini Testov'da yediler. Posta müdürü favorilerini sıvazlayarak yemek listesini uzun uzun inceledi, sürekli lokantalarda yiyip içen, boğazına düşkün, zevk sahibi bir insan tavrıyla garsona, "Evladım, bugün bize ne yedireceksin bakalım?" diye sordu.

18. Ordudan ayrılan subayların kendi üniformalarını giyme hakkına sahip oldukları anlaşılıyor. (.N.)

19. Byklkleriyle n salmış, tarihsel değeri olan top ve an. (.N.)

Andrey Yefimoviç arkadaşıyla geziyor, görülecek yerleri görüyor, yiyip içiyor ama Mihail Averyaniç'e beslediği kin, yüreğinde biriktikçe birikiyordu. Fırsatını bulsa rahat bir soluk almak için adamın yanından kaçacak, göremeyeceği bir yere gizlenecekti. Buna karşılık beriki ona sımsıkı yapışmıştı, onu eğlendirmek başlıca göreviymiş gibi çırpınıyordu. Gezip görecekleri yer kalmayınca bu sefer de gevezelikleriyle arkadaşını oyalamaya çalışıyordu. Andrey Yefimoviç bu duruma iki gün dayandı, üçüncü gün rahatsızlandığını, akşama dek otelde kalacağını söyledi. Posta müdürümüz onu yalnız bırakır mı? "Anca beraber, kanca beraber!" diyerek kendisi de onunla kalmaya karar verdi. Sabahtan akşama dek taban teptiklerini, ikisinin de dinlenmeleri gerektiğini söyledi. Sonra da açtı ağzını, yumdu gözünü; Fransa'nın Almanya'yı er geç yeneceğinden tutun da, Moskova'daki hırsız bolluğundan, atların değerinin dış görünüşlerinden belli olmayacağına kadar aklına ne gelirse uzun uzun anlatmaya başladı. Yüzünü duvara dönerek kanepeye uzanan zavallı Andrey Yefimoviç dişlerini sıkarak arkadaşını dinlemek zorundaydı. Sonunda kulakları uğuldamaya, yüreği duracak gibi hızlı hızlı çarpmaya başladı. Gene de arkadaşına susmasını ya da onu yalnız bırakmasını söylemeye utandı. Bereket versin beriki otelde kalmaktan sıkıldı da öğleden sonra sokağa çıktı.

Doktor Ragin yalnız kalınca kendini kafa dinlemenin zevkine kaptırdı. Kanepede kımıldamadan yatmak, odada tek başına olduğunu hissetmek ne büyük keyifti! Zaten Andrey Yefimoviç gerçek mutluluğu yalnızlıkta bulurdu. Kutsal Kitap'a göre meleklerden biri yalnızlığı seçtiği için Tanrı'nın gözünden düşmüştü, öbür melekler bunun tadını bilseler birçoğu aynı yolu seçerdi herhalde.

Andrey Yefimoviç kafasında son günlerin izlenimlerini toparlamak istiyor, ancak düşünceleri gelip gelip Mihail Averyaniç'e takılıyordu.

"Adamcağızın beni de yanına alıp geziye çıkması bana olan dostluğundan, iyi yürekliliğinden besbelli. Ama ne olursa olsun bir arkadaşının senin özgürlüğünü kısıtlaması kadar sıkıntı verici bir şey yok. Aslında iyi yürekli, soylu, neşeli, hoşsohbet bir adam, gene de onun yanında iyice bunaldım. Böyle insanlara sık sık rastlanır. Söyledikleri hep akıllı uslu, güzel sözlerdir, gel gelelim onların ne kadar kalın kafalı olduklarını zamanla anlarsınız."

Daha sonraki günlerde de Andrey Yefimoviç rahatsızlığını ileri sürerek otelden çıkmadı. Hep böyle, yüzü kanepenin arkasına dönük yatıyor, vefalı dostu gevezelikleriyle onu eğlendirmeye çalışırken sıkıntıdan patlıyordu. Dinlenmesi için arkadaşının çıkıp gitmesi yeterliydi. Onunla birlikte geziye katıldığı için hem kendine, hem de günden güne çenesi daha çok düşen, ağzını bozmaya başlayan arkadaşına lanet üstüne lanet yağıdırıyordu. Bu ruh sıkıntısı içinde düşüncelerini ciddi, derin konular üstünde toplaması ne mümkün! Bir yandan da, "Böyle entipüften şeylere katlanamıyor olmam, İvan Dmitriyeviç Gromov'un sözünü ettiği gerçek yaşamın etkisinden kaynaklanıyor olsa gerek... Neyse eve dönünce yaşantım eski düzenine girer," diye düşünüyordu.

Petersburg'da da aynı şeyler oldu. Andrey Yefimoviç günlerce otel odasından dışarı adımını atmadı, yalnız bira içmek için giyinip sokağa çıktı. Mihail Averyaniç ise bir an önce Varşova'ya gitmeleri için onu sıkıştırıyordu.

“Canım, ne işim var benim Varşova’da. Siz yalnız gidin, ben de eve döneyim, olmaz mı?” diye yalvarıyordu Andrey Yefimoviç.

“Yoo! Olmaz, dünyada olmaz! Çok güzel bir kenttir, ömrümün en mutlu beş yılı orada geçti.”

Doktor daha fazla karşı koyamadı, arkadaşının hatırını kıramadığı için istemeye istemeye Varşova’ya sürüklendi. Orada da otelden çıkmadı, yattığı yerde Mihail Averyaniç’e, kendine, Rusça konuşmamakta direnen otel görevlilerine için için diş biletti.

Mihail Averyaniç’e gelince; o her zamanki gibi neşeliydi. Katır gibi sağlam olduğu için her gün sokağa çıkıyor, sabahtan akşama kadar dolaşarak eski ahbablarını arıyordu. Birkaç gece otele dönmediği bile oldu. Gene böyle nerede geçtiği belirsiz bir geceden sonra, sabaha karşı otele döndü. Son derece heyecanlı gözükiyordu, yüzü kıpkırmızıydı, saçları başı dağılmıştı. Kendi kendine bir şeyler mırıldanarak bir süre odada bir köşeden öbür köşeye volta attı. Sonra odanın ortasında durdu: “İnsanlık onuru her şeyin üstündedir!” dedikten sonra yeniden dolaşmaya başladı.

Başını elleri arasına almıştı.

“Evet, onur ve namus her şeyin üstündedir. Bu uğursuz Babil ülkesine gelmeyi düşündüğüm için yuh olsun bana!”

Doktora döndü.

“Canım kardeşim benim! İsteddiğiniz gibi küçümseyin beni! Anlıyor musunuz, kumar oynadım ve ütıldüm! Bana beş yüz ruble borç verir misiniz?”

Andrey Yefimoviç, cüzdanından beş yüz ruble çıkardı, sessizce arkadaşına uzattı. Mihail Averyaniç hırsından, utancından mosmor bir yüzle birtakım gereksiz yeminler kekeledi, kasketini kaptığı gibi sokağa fırladı. Birkaç saat sonra döndüğünde yığılırcasına bir koltuğa oturdu, derin bir soluk alarak, “Onurum kurtuldu,” dedi. “Hemen gidelim buradan, dostum! Bir an bile kalmak istemem bu uğursuz kentte! Şeytan görsün yüzlerini! Dolandırıcılar, Avusturya casusları!”

İki arkadaş kasabaya döndükleri zaman aylardan kasımdı, sokakları kalın bir kar tabakası kaplamıştı.

İlk öğrendikleri haber Hobotov’un hastanede Andrey Yefimoviç’in yerine geçtiği oldu. Adam, lojmana taşınmak için doktor Ragin’in dönmesini dört gözle bekliyordu. Aşçı diye yanında taşıdığı çirkin kadın ise şimdiden pavyonlardan birine yerleşmişti. Kasabada onun hakkında çeşitli dedikodular dolaşıyordu. Söylenenlere göre çirkin kadın hastanenin yöneticisiyle kavga etmiş, o da kadının ayaklarına kapanarak özür dilemişti.

Geziden döndüğü gün Andrey Yefimoviç kiralık ev aramak için kolları sıvadı. Mihail Averyaniç çekine çekine, “Kardeşim, gücünüze gitmezse bir şey soracağım,” dedi. “Kaç paranız var?”

Andrey Yefimoviç yanıt vermeden önce yanındaki parayı saydı.

“86 ruble.”

Posta müdürü, doktorun soruyu anlamadığını düşünerek, “Onu demiyorum. Bundan sonra sizi geçindirecek paranız ne kadar, diye sordum.”

“Dedim ya. Hepsi 86 ruble. Bundan başka param yok...”

Doktoru temiz, dürüst bir insan olarak sevip sayan posta müdürü gene de onun en azından yirmi bin ruble kadar birikmiş parası olduğunu sanıyordu. Şimdi, Andrey

Yefimoviç'in kendine bakamayacak kadar yoksul olduğunu öğrenince arkadaşının boynuna sarıldı, gözyaşlarına engel olamadı.

Andrey Yefimoviç, kasabadan bir esnafın Belova soyadlı dul karısının küçük evine yerleşti. Mutfağı saymazsak evin topu topu üç odası vardı. Doktora ayrılan iki odanın pencereleri sokağa bakıyordu. Üçüncü oda ve mutfaktaysa Daryuşka ve üç çocuğuyla birlikte ev sahibi kadın oturmaktaydı. Belova'ya bazı geceler zil zurna sarhoş âşığı geliyordu. O zaman rahat huzur kalmıyordu evde. Daryuşka ile çocuklar korkudan kaçacak delik arıyor, her biri bir köşeye sınıyordu. Sarhoş adam mutfaktaki masanın başına geçip, "Votka getirin!" diye tutturuyordu çoğu zaman. Andrey Yefimoviç böyle gecelerde, ağlaşan çocukları odalarından birinde yer yatağı yapıp yatırıyordu. Bu, onun için büyük bir zevkti.

Eskisi gibi sabahın sekizinde kalkıyor; çay içtikten sonra, lojmandan taşıdığı kitaplarla daha önce aldığı dergileri okuyordu. Yeni kitaba, dergiye ayıracak parası yoktu. İlgi çekici, yeni kitapların olmayışından mı, yoksa yerini yadırgadığı için midir, nedir, okumaktan eskisi kadar hoşlanmıyor, hemen yoruluyordu. Bunun üzerine, eli boş oturmamak için bazı günler kitapların ayrıntılı kataloglarını çıkarmaya başladı. Ciltlerin sırtına etiket yapıştırıp numaralandırıyordu; özen isteyen bu iş onu okumaktan daha çok sarıyor, hatta yormak şöyle dursun, çok iyi dinlendiriyordu. Böylece fazla düşünmekten kurtulmuştu, vaktin nasıl geçtiğinin farkına varmaması ise ayrıca güzel bir şeydi. Mutfakta Daryuşka ile patates soymak, karabuğday ayıklamak gibi sevdiği başka uğraşlar da vardı. Cumartesi, pazar günleri kiliseye gidiyor, duvarın dibinde dikilerek gözlerini kapıyor, koronun okuduğu ilahileri dinlerken annesini, babasını, üniversite yıllarını, çeşitli dinleri düşünüyordu. Biraz hüznendirse de içine dinginlik veren bir olaydı bu, kiliseden çıkarken ayinin bu kadar çabuk bitmesine üzüldüğü bile oluyordu.

Bu arada iki kez de hastaneye İvan Dmitriyeviç Gromov'u görmeye gitti. Her seferinde onu sinirleri ayağa kalkmış, hırçın davranışlar içinde buldu. Sanki hastalığı iyice depreşmişti. Ziyaretine geldiği için Andrey Yefimoviç'i tersledi; boş gevezeliklerden bıktığını, onu artık rahat bırakmasını söyledi. İnsanların alçaklıkları yüzünden çektiği bunca ıstıraptan sonra tek dileği vardı şimdi: Yalnız başına bir hücreye kapatılmak! Yoksa kendisine bunu da mı çok görüyorlardı?..

İyi geceler, dileyip kalkan Andrey Yefimoviç'e, "Hadi, cehenneme kadar yolun var!" diyerek bir güzel azarladı.

Bu durumda hasta dostunu üçüncü kez görmeye gitse miydi? Çok istiyor ama bir türlü karar veremiyordu.

Eskiden öğle yemeğinden sonra odadan odaya dolaşarak çeşitli düşüncelerle oyalanırdı; oysa şimdi öğle yemeğinden akşam çayına değin kanepede yüzünü duvara dönerek yatıyor, incir çekirdeğini doldurmayan olayları kendine dert edinerek bocalayıp duruyordu. En çok ağırına giden, tamamladığı yirmi yılı aşkın görev süresine karşılık kendisine emekli aylığı bağlanmamış olması, üstelik toplu bir para ödenmemesiydi. Gerçi görev dürüstlüğü konusunda süttten çıkmış ak kaşık değildi. Ancak emeklilik konusunda bu durum önemli sayılmıyordu, her çalışan, önünde sonunda bir emekli aylığına kavuşuyordu. Çağdaş uygulamaya göre rütbe, madalya, emeklilik hakkı kazanmada ahlaki değerler, yetenek gibi şeyler aranmaz, nasıl çalışırsa çalışsın belirli bir görev süresini tamamlaması yeterli görülürdü. Bu durumda niçin ona böyle bir haksızlık yapmışlardı?

Elindeki para tükendince bakkalın önünden geçemez, ev sahibi kadının yüzüne bakamaz oldu. Yalnız bira borcu 32 rubleyi bulmuş, ev kiralari ödenmeye ödenmeye devasa rakamlara ulaşmıştı. Daryuşka doktorun haberi olmadan kitaplarını, eski giysilerini gizli gizli satıyor, bunlarla eve bir şeyler getirirken Andrey Yefimoviç'in eline yakında büyük paralar geçeceğini söyleyerek ev sahibi kadını oyalıyordu.

Biriktirdiği paranın bin rublesini posta müdürüyle çıktığı gezide çarçur etmesi onu öyle kızdırıyordu ki! Bunu harcamasa şimdi ne çok işine yarardı! Tanıdıklarının onu evinde rahat bırakmaması da epey sinirine dokunuyordu. Arada bir de olsa hasta meslektaşını ziyarete gelmek Doktor Hobotov'un boynunun borcuydu sanki. Besili suratı, onunla alttan alarak konuşması, bayağı tavırları, dizkapaklarına çıkan çizmeleri, ikide bir, "Değerli meslektaşım," demesi onu deli ediyordu. Hele bir de iyileştireceğine inanarak Andrey Yefimoviç'e çeşit çeşit öğütlerde bulunması yok mu ya! Her gelişinde bir şişe bromür ile ravent hapları getiriyordu.

Arkadaşını sık sık yoklayan Mihail Averyaniç de onu eğlendirmeye çalışmaktan geri durmuyordu. Doktorun odasına yapmacık bir neşeyle girdikten sonra ikide bir kahkaha patlatarak, kendisini daha iyi bulduğunu, Tanrı'ya şükür durumunun gitgide düzeldiğini söylüyordu. Oysa bu tutumundan dostunun artık işinin bitik olduğunu düşündüğü bal gibi anlaşılabilirdi. Varşova'daki borcunu hâlâ ödememişti. Sık sık kahkaha atması, hafifçe ağzını bozarak zorlama bir neşeyle fıkralar anlatması borçlu oluşunun gerginliğini, utanç altında ezildiğini gizlemek içindi herhalde. Uzata uzata anlatılan fıkralar, olaylar en sonunda kabak tadı vermeye başladı, ikisi de iyice sıkıldı.

Mihail Averyaniç yoklamaya geldiğinde doktor onu değişmez bir duruşla, yüzü duvara dönük karşılıyor; dişini sıkarak gevezeliklerini ses çıkarmadan dinliyordu. Posta müdürünü dinlerken içine oturan acı tortu onun her gelişinde daha bir artıyor, boğazına doğru tırmanıyor gibiydi.

Canına tak eden bu basit düşüncelerden kurtulmak için kafasını daha başka konulara vermeye çalıştı. Örneğin gerek kendisi, gerek Hobotov ve Mihail Averyaniç gibi insanlar bir gün arkalarında bir iz bırakmadan yok olup gideceklerdi. Bir milyon yıl sonra boşlukta dönüp duran gezegenimizin yanından geçen bir ruh, yeryuvarlağında balçık çamuru ile çıplak kayalardan başka bir şey göremeyecekti herhalde. Ne kültür birikimi ne ahlak kuralları ne bir şey... İşe yarar tek bir ev bile kalmayacaktı yeryüzünde. Bu durum karşısında bakkal borcunun, ciğeri beş para etmez Hobotov'un, dostluğu bunaltıcı Mihail Averyaniç'in ne önemi kalıyordu? Demek ki, bunlara fazla aldırılmamak gerekiyordu, gelip geçici şeylerdi hepsi de...

Gene de bu tür düşüncelerle kendini avutmanın bir yolunu bulamıyordu. Çünkü gezegenimizin bir milyon yıl sonraki durumunu gözünün önüne getirirken sarp kayalardan birinin arkasından ansızın çizmeli Hobotov çıkıyor ya da zoraki kahkahasıyla Mihail Averyaniç karşısına dikilerek sözümona utangaç bir tavırla, "Varşova' da aldığım borcu bugünlerde vereceğim kardeşim ... mutlaka vereceğim," diyerek arsız arsız sırtıyordu.

Bir gün Mihail Averyaniç, Doktor Ragin'i her zamanki gibi öğle yemeğinden sonra kanepede yatarken buldu. Rastlantı bu ya, tam o sırada Hobotov da elinde bromür şişesiyle gelmişti. Andrey Yefimoviç yattığı yerden ağır ağır doğruldu, kanepenin kenarına tutunarak oturdu.

Posta müdürü gülerek, "Oo! Aziz dostum, bugün yüzünüzün rengi her zamankinden daha iyi!" diye başladı. "Aferin size! Günden güne düzeldiğiniz nasıl da belli oluyor!"

Hobotov da esneyerek, "Meslektaşım, iyileşme zamanı geldi de geçiyor," dedi. "Kendiniz de bıkmışsınızdır bu zımbırtıdan..."

"İyileşeceğiz, elbette iyileşeceğiz," diye sözü havada kaptı Mihail Averyaniç. "Daha yüz yıl yaşayacağız, görürsünüz!"

"Hadi, hadi, yüz değilse bile yirmiye sağlam bulursunuz, meslektaşım! Bizim gözümüzden kaçmaz. Siz yüreğinizi serin tutun."

"Öyle, kardeşim! Durun bakalım, kendimizi göstereceğimiz günler de gelecek!"

Bunları söyleyen Mihail Averyaniç o ünlü kahkahalarından birini patlatarak arkadaşının dizine bir şaplak indirdi.

"Önümüzdeki yaz Kafkaslar'a gidiyoruz, haberiniz var mı, Yevgeni Fyodoroviç? Atlara atladığımız gibi hoop, baştan başa Kafkasya!.. Dönüşte de, ister misiniz, düğünde bir güzel çalıp oynayalım!" (Mihail Averyaniç kurnaz kurnaz göz kırptı.) "Evlendireceğiz sizi iki gözüm, evlendireceğiz!"

Andrey Yefimoviç birden içinde biriken tortunun kabarıp boğazına doğru yürüdüğünü hissetti. Korkunç bir yürek çarpıntısıyla kanepeden doğruldu, hızla pencereye atıldı.

"Bayağılık bu sizinkisi, bayağılık!" dedi. "Ne kadar basit şeyler söylediğinizin farkında mısınız?"

Nazik konuşmayı istediği halde elinde olmaksızın yumruklarını sıktı, iki kolu birden havada, bir yabancıнын sesiyle bağırmağa başladı: "Yakamı bırakın artık! Canımdan bezdirdiniz!"

Yüzü öfkeden mosmordu, tir tir titriyordu.

"Defolun! İkiniz de defolun karşımdan!"

Mihail Averyaniç ile Hobotov ayağa kalktı, gözlerini önce şaşkınlıkla, sonra korkuyla Andrey Yefimoviç'e diktiler. Doktor bağırmaği sürdürüyordu: "Evet, defolun! Gözüm görmesin sizi! Kalın kafalı herifler, ahmaklar! Böyle arkadaşlık yerin dibine batsın! Getirdiğiniz şu ilaçları da başınıza çalın! Siz ne rezil ne alçak insanlarmışsınız!.."

Hobotov ile Mihail Averyaniç şaşkınlık içinde bakışarak kapıya doğru geri geri gittiler, oradan antreye çıktılar. Andrey Yefimoviç, Hobotov'un bıraktığı bromür şişesini kaptığı gibi gidenlerin arkasından fırlattı. Eşiğe çarpan şişe paramparça oldu.

Ragin bununla da yetinmedi, antreye koştu, ağlamaklı bir sesle, "Cehennem olun! İkinizi de bir daha gözüm görmesin!" diye bağırıyordu.

Adamlar gidince sıtma nöbetine tutulmuşçasına titreyerek kendini kanepeye attı.

"Taş kafalılar, budalalar," diye bir süre daha söylendi durdu.

Sakinleşince zavallı Mihail Averyaniç'in ne kadar bozulduğunu, üzüntüden kahrolacağını, kendi yaptıklarının ise ona hiç yakışmadığını düşündü. Evet, o güne değin

böylesine bir taşkınlık göstermemişti. Yaşamın özünü kavramaya çalışan, olaylara bir filozof kayıtsızlığıyla yaklaşp akıl yolundan ayrılmayan o muydu?

Utancından, kendine olan kızgınlığından bütün gece gözüne uyku girmedi. Sabah ona doğru ilk işi postanenin yolunu tutmak oldu. Amacı Mihail Averyaniç'ten özür dilemekti. Onun bu davranışından çok etkilenen müdür içten duygularla elini sıktıktan sonra derin derin iç çekti.

“Ah, dostum, unutalım bunları. Geçmişini anacaksa hep iyi yönleriyle anmalıyız.”

Ardından postaneye gelen müşterileri, dağıtıcıları titreten bir sesle içeriye seslendi: “Hey, Liyubavkin! Hemen bir sandalye getir!”

Tam o sırada elindeki taahhütlü mektubu vermek için gişeye sokulan bir kadını da tersledi: “İşim var, be kadın! Görmüyor musun? Beklemesini öğren!”

Gene Andrey Yefimoviç'e döndü.

“Eskiye unutalım azizim. Hadi oturun şuraya. Ha şöyle! Rahatınıza bakın.”

Konuğunun sandalyeye yerleştiğini görünce konuşmadan bir süre oturdu, sonra dizlerini sıvazlayarak, “Size darılmak aklımın köşesinden bile geçmedi,” dedi. “Hastalık şakaya gelmez, anlıyorum, dostum. Dünkü sinir bunalımınız beni de, Doktor Hobotov'u da çok kaygılandırdı; evinizden ayrıldıktan sonra hep sizden söz ettik. Neden hastalığınıza önem vermiyorsunuz, iki gözüm?”

Posta müdürü sesini iyice alçalttı, neredeyse fısıltıyla, “Kusura bakmayın, sizinle dostunuz olarak konuşuyorum,” dedi. “Yaşam koşullarınız sağlığınız için kesinlikle elverişli değil. Daracık bir ev, her yer pislik içinde. Ne size bakan bir yakınınız var ne de tedaviye yetecek paranız... Aziz kardeşim, doktorla ben yalvarıyoruz, ne olursunuz, sözümüzü dinleyin, vakit geçirmeden hastaneye yatın. Sağlıklı besin, bakım, tedavi ... bunları ancak orada bulabilirsiniz. Aramızda kalsın, Yevgeni Fyodoroviç bir *mauvais ton*²⁰ ama bilgisi yerinde, güvenilir bir doktor. Sizinle yakından ilgileneceği konusunda bana söz verdi.”

Postane müdürünün içten ilgisi, yanağında birdenbire parlayan gözyaşı damlaları dokundu Andrey Yefimoviç'e. Elini göğsünün üstüne bastırarak, “İnanmayın onlara Mihail Averyaniç, inanmayın, azizim!” diye fısıldadı. “Hepsi yalan! Benim hastalığımın nedeni koskoca yirmi yıl süresince kasabada konuşacak yalnızca tek bir akıllı başında adam bulabilmemdir. Ne yazık ki, o da deli!.. Benim bir hastalığım filan yok, emin olun. Bütün sorun, bir türlü içinden çıkamadığım bir kısırdöngüye düşmüş olmam. Aslında benim için hava hoş, ben her şeye hazırım.”

“Öyleyse hastaneye yatın iki gözüm.”

“Dedim ya, hiçbir şeye aldıracağım yok, mezara desiniz giririm.”

“Yevgeni Fyodoroviç'in tavsiyelerini de dinleyeceksiniz, değil mi dostum?”

“Hay hay, söz! Ancak yeniden belirteyim ki, kısırdöngü müdür, şeytan üçgeni midir, öyle bir açmaza düştüm ki hiç sormayın! Şimdi her şey, dostlarımdan içten ilgisi bile beni aynı sonuca, yok oluşa sürüklüyor.”

“Hayır, hayır, iyileşeceğinizi bilin!”

“Niçin durmadan aynı şeyleri söylüyorsunuz?” diye sinirli sinirli karşılık verdi Andrey Yefimoviç. “Benim şu durumum var ya, hayatının sonuna gelmiş insanların pek çoğu aynısını duyar ve yaşar. Size, böbrekleriniz işlemiyor, yüreğiniz büyümüş gibi haberler verilip tedaviye başlamanız istense ya da bir deli, suçlu gözüyle bakılmaya başlansa, kısacası,

çevrenizin aşırı ilgisiyle karşılaşsanız, iyi bilin ki sözünü ettiğim kısırdöngüye düşmüşsünüzdür; başka bir deyişle hapı yuttuğunuzun resmidir. Kurtulmak için çırpındıkça daha çok batağa saplanırsınız. İyisi mi ta baştan pes edip teslim olun; çünkü bütün çabalarınız boşunadır. Ben böyle düşünüyorum...”

Gişenin önü iyice kalabalıklaşmıştı. Andrey Yefimoviç arkadaşını işinden alıkoymamak için kalktı, ayrılmak üzere vedalaştı. O sırada Mihail Averyaniç dileğini yineledi, konuğunu dış kapıya dek uğurladı.

Aynı gün akşamüzeri Andrey Yefimoviç'in evine uzun çizmelerini ve gocuğunu giymiş Hobotov geldi. Bir gün önce aralarında bir şey olmamış gibi, “Bir iş için uğradım meslektaşım,” dedi. “Konsültasyonumuz var, siz de gelir misiniz?”

Andrey Yefimoviç genç doktorun onu biraz dolaştırıp hava almasını istediği için ya da daha da önemlisi, eline para geçmesi için konsültasyona çağırdığını düşünerek hemen giyindi, birlikte çıktılar. Bir gün önceki kabalığını unutturup barışma fırsatı veren Hobotov'a karşı bir yandan da minnet duyuyordu. Genç doktor aralarında bir şey geçmemiş gibi davranmakla onu güç durumdan kurtarmıştı. Böyle kültürü kıt bir adamdan beklenmeyen bir incelikti bu.

“Hastanız nerede?” diye sordu Andrey Yefimoviç yolda giderlerken.

“Bizim orada, hastanede. Çoktandır size göstermek istiyordum. Son derece ilginç bir olay.”

Hastane avlusuna girdiler. Asıl binayı geçerek akıl hastalarının bulunduğu koğuşa doğru yürüdüler. Nedense ikisi de hiç konuşmuyordu. Koğuşa girdikleri zaman Nikita, eskisi gibi ayağa fırlayıp hazır ola geçti.

Ön odadan koğuşa girerlerken Hobotov, “Hastalardan birinin akciğerlerinden bir sorunu var. Ben hemen gidip stetoskopumu alayım,” dedi.

Ve çıktı.

XVII

Hava kararmaya yüz tutmuştu. İvan Dmitriyeviç Gromov yüzü yastığa gömülü yatıyor; inmeli hasta yatağında oturmuş, dudakları kıpırdarken sessizce ağlıyordu. Şişman köylü ile eski postacı uyumaktaydı. Koğuş tam bir sessizlik içindeydi.

Andrey Yefimoviç, İvan Dmitriyeviç'in yatağına ilişti, beklemeye başladı. Aradan yarım saat geçti geçmedi, Hobotov'u beklerken onun yerine koğuşa ansızın Nikita girdi. Kucağında sabahlık, iç çamaşırları ile bir çift terlik vardı. Usulca, "Buyurun, üstünüzü değiştirin, beyefendi," dedi. "Yatağınız şurada."

Eliyle, yeni getirildiği belli boş bir karyola gösteriyordu.

"Umarım yakında iyileşirsiniz," diye ekledi.

Andrey Yefimoviç her şeyi anladı. Tek söz söylemeden Nikita'nın gösterdiği yatağa oturdu. Nikita'nın gitmeyip karşısında dikildiğini görünce soyundu, çıplaklığından utana utana hastane çamaşırlarını giydi. Don çok kısa, fanilaysa gereğinden uzun gelmişti, sabahlık isli balık kokuyordu.

"Umarım iyileşirsiniz," diye yineledi Nikita.

Sonra Andrey Yefimoviç'in sırtından çıkardıklarını alıp gitti, kapıyı arkasından kapattı.

Doktor Ragin üstündekilerden utanarak sabahlığının eteklerini önünde kavuşturdu, yeni kılığıyla bir mahpusa benzediğini düşündü. Bir yandan da kendi kendine, "Ne olacak, hepsi bir," diyordu. "Ha frak giymişsin, ha üniforma, ha hasta sabahlığı... Ne fark eder?"

Birdenbire hatırına geldi: Saati, not defteri ve sigarası Nikita'nın aldığı giysilerin ceplerinde kalmıştı. Bunları nereye götürmüş olabilirdi? Belki ölünceye dek bir daha ne pantolonunu ne yeleğini ne de kunduralarını giyebilecekti. Bütün bu olanlar ona tuhaf, hatta ilk anlarda anlaşılmaz geldi. Aslında o dakikada bile, ev sahibesi Belova'nın evi ile Altıncı Koğuş arasında bir ayırım bulunmadığı, bu dünyada hiçbir şeyin üstünde durmaya değmeyeceği, her şeyin sonunun boş, saçmalık olduğu inancındaydı. Bu arada İvan Dmitriyeviç'in birazdan uyanarak onu bu kılıkta göreceğini düşününce korkudan elleri titremeye başladı, ayakları buz kesti. Yatağından kalkıp koğuştaki biraz dolaştı, sonra gene oturdu.

Böylece yarım saat, bir saat oturdu. Sonunda canı sıkılmaya başladı. Peki, burada bir gün, bir hafta, hatta yıllarca kalanlar nasıl dayanıyordu? Kendisi bir süre oturup bekledikten sonra koğuştaki volta atabilirdi. Dahası, pencereden dışarı bakabilir, bir köşeden öbürüne durmadan dolaşabilirdi... Sonra? Hep böyle put gibi oturup kara kara düşünecek miydi? Ne biçim işti bu?

Andrey Yefimoviç yatağına uzandı ama hemen kalktı, sabahlığının yeniyle alnındaki soğuk teri sildi, aynı anda da üstüne sinen isli balık kokusunu hissetti. Biraz daha gezindikten sonra kollarını şaşkınlık içinde iki yana açtı.

"Ortada bir anlaşmazlık var!" dedi. "Bir an önce bu saçma işi önlemeliyim!"

Tam o sırada İvan Dmitriyeviç uyandı. Önce yatağında doğrulup dirseklerini dizlerine dayadı, yanaklarını iki yumruğunun arasına aldı. Ardından yere tükürerek uykulu uykulu Doktor Ragin'e baktı. Onu tanıyamamıştı, anlaşılabilir. Ancak bir an sonra mahmur yüzünde zehir gibi alaycı, hınç dolu bir ifade belirdi. Bir gözünü kırparak uykudan henüz açılmamış, çatallı sesiyle, "Ee, sonunda sizi de tıktılar buraya iki gözüm!" dedi. "Buna ne çok

sevindiğimi bilemezsiniz! Zamanında eloğlunun kanını bol bol emdiniz, Şimdi de sizin kanınızı emsinler, bakalım. Güzeli! Güzeli!”

İvan Dmitriyeviç'in sözleri Andrey Yefimoviç'i bayağı kuŐkalandırmıŐtı. Omuzlarını kaldırarak, “Bir anlaşmazlık olmalı, başka türlü bir anlam veremiyorum,” dedi.

İvan Dmitriyeviç yere bir daha tükürdükten sonra yeniden yatağına uzandı.

“Lanet olası yaşam!” diye homurdandı. “En acı yanı da çekilen ıstıraplar karşılığında bir ödül verilmemesi! Müzikli oyunlarda olduğu gibi her Şey görkemli bir gösteriyle değil, basit bir ölümlle bitiveriyor. Birkaç işçi gelip ölüyü kollarından, bacaklarından tutarak bodruma atıyorlar... Bırrr! Ama istediklerini yapsınlar. Kim bilir, belki de öbür dünyada yüzümüz biraz güler. Bir yolunu bulup öbür dünyadan sık sık bu dünyaya geleceğim. Hortladığıımı görünce bu namussuzların ödü patlasın, korkudan saçları bembeyaz olsun!”

O sırada sokaktan dönen Moiseyka koğuşa girdi. Doktoru görünce elini uzattı.

“Bir kapik versene!”

XVIII

Andrey Yefimoviç pencere önüne gitti; camdan dışarıyı, kırları seyretmeye koyuldu. Hava iyice kararmıştı. Ufukta sağdan soğuk yüzlü, koyu kırmızı bir ay yükseliyordu. Hastane çitine oldukça yakın, iki yüz metre kadar ötede, taş duvarla çevrilmiş beyaz bir yapı vardı. Burası ilçe hapishanesiydi.

“İşte gerçek karşımızda!” diye düşündü; içine büyük bir korku düştü.

Soğuk yüzlü ay, hapishane ile hastane çitinin üzerindeki sivri sivri çıkıntılar, uzakta alevleri parlayan Kostopol Orman Ürünleri Fabrikası'nın görüntüsü, hepsi korku vericiydi. Arkasında birisi derin derin iç çekti, Andrey Yefimoviç dönüp baktı. Göğsü ışıl ışıl nişanlarla, madalyalarla donanmış bir adam gördü. Adam gülümseyerek ona kurnaz kurnaz göz kırpıyordu. Korkusu daha bir arttı.

Andrey Yefimoviç her ne kadar ayın, fabrikanın görünüşünde ürkütücü bir şey bulunmadığına, akli yerinde insanların da madalya takıp dolaştığına, sonunda her şeyin çürüyüp toprağa dönüşeceğine kendi kendini inandırmaya çalıştıysa da içini koyu bir umutsuzluk kapladı; o umutsuzlukla pencerenin demir parmaklığına sarılıp olanca gücüyle sarstı. Ancak parmaklık yerinden oynamadı bile...

Bunun üzerine korkusunu yenmek için İvan Dmitriyeviç'in yanına gitti, yatağının üstüne oturdu. Titriyordu. Yanaklarından akan soğuk teri silerken, “Ah, moralim öyle bozuk ki!” dedi. “İşim bitik, büyük bir çöküntü içindeyim.”

İvan Dmitriyeviç alay edercesine güldü.

“Kurtulmak için felsefe yapsanıza!”

“Ya! Demek öyle!.. Oysa siz Rusya'da felsefenin 'f'si olmadığı halde ciğeri beş para etmez insanların felsefeye özendiklerini söylemişsiniz. Bırakın felsefe yapsınlar, bunun kime ne zararı var?”

Karşısındakini acındırmak ister gibi ağlamaklı bir sesle konuşuyordu.

“Niye öyle kötü kötü gülüyorsunuz, dostum? Yaşamda aradıklarını bulamamış o küçük, değersiz insanlar felsefe de mi yapmasınlar? Okumuş, akli başında, onurlu, özgürlüğüne düşkün, Tanrı'nın kendi benzeri olarak yarattığı bir insanoğlu çamura bulanmış, ahmaklarla dolu bir taşra kasabasında hekim kimliğinde çile doldurursa; işi gücü hastalara vantuz çekmek, sülük ve hardal yakısı yapıştırmak olursa o da ister istemez felsefeye uğraşır! Hepimizin yaptığı düzenbazlık, bayağılık, görgüsüzlük! Aman Tanrım! Aman Tanrım!”

“Saçmalıyorsunuz beyim! Madem hekimliği beğenmiyordunuz, siz de kendinizi bakan seçtirseydiniz!”

“Bizden doğru düzgün adam çıkmaz. Çünkü hepimiz güçsüzüz, azizim. Dengeli, soğukkanlı bir insandım; her şeyi sağlam kafayla düşünür, tasarlardım. Ama feleğin bir tekmesiyle sarsılıp manen yıkıldım. Dayanıksızız, miskiniz... Siz de öylesiniz, azizim. Aklınıza, soyluluğunuza diyecek yok; yaradılıştan iyiye, yüce değerlere eğilimlisiniz. Ama gerçek yaşama adımınızı atar atmaz soluğunuz kesildi, hasta düştünüz. Bunlar hep güçsüzlüğümüzden, zayıflığımızdan...”

Andrey Yefimoviç, yakasına yapışan korku ve küskünlüğün yanı sıra, akşamın karanlığıyla birlikte içini başka sıkıntıların bastığını da hissediyordu. Sonunda bunun sigara ve bira yokluğundan kaynaklandığını anladı.

“Ben biraz dışarı çıkayım, dostum,” dedi. “Söyleyeyim de ışık getirsinler. Yapamam böyle... Dayanamıyorum.”

Böyle diyerek kapıya yöneldi ama kapıyı açar açmaz Nikita’yla burun buruna geldi.

“Nereye? Olmaz, beyim, olmaz! Yatma zamanı geldi.”

Ragin afalladı.

“Bir dakikalığına. Avluya çıkıp dolaşacağım biraz.”

“Olmaz, dedik. Kendiniz de biliyorsunuz.”

Nikita kapıyı doktorun yüzüne kapadı, arkadan sırtını dayadı.

Andrey Yefimoviç şaşkın şaşkın omuz silkerek, “Dışarı çıksam bundan kime ne?” dedi.

“Çıkmam gerekiyor, Nikita, bırak da gideyim!”

Sesi titriyordu.

“Düzeni bozmanız iyi bir şey mi, beyim?”

Bu sefer İvan Dmitriyeviç dayanamadı, “Bu kadarı da fazla!” diye bağırarak yerinden fırladı. “Ne hakla bırakmıyor? Ne diye tutuyorlar bizi burada? Yasa apaçık söylüyor: Mahkeme kararı olmadan kimsenin özgürlüğü elinden alınamaz! Zorbalık, keyfi hareket bunları!”

Doktor, İvan Dmitriyeviç’in çıkışından destek bulmuştu.

“Elbette keyfi hareket! Ben avluda dolaşmadan edemem! Zorla tutmaya hakkın yok!

Bırak, diyorum sana!”

İvan Dmitriyeviç, “Duydun mu, beyinsiz herif!” diyerek kapıya bir yumruk indirdi. “Aç, Nikita, aç! Yoksa kapıyı kırarız! Aç, canavar ruhlu adam!”

Andrey Yefimoviç titreme nöbeti içinde durmadan bağırıyordu: “Aç, emrediyorum sana!”

Kapının öte yanından Nikita’nın kaba sesi duyuldu: “Hele biraz daha konuş, gününü göstereyim sana!”

“Yevgeni Fyodoroviç’i çağır bari. Bir dakikalığına gelmesini rica ettiğimi söyle.”

“Yarın kendisi gelecek zaten.”

“Anlaşıyor, bırakmayacaklar bizi buradan. Bu adamla boşuna uğraşıyoruz. Ömür boyu çürütür de bırakmaz! Aman Tanrım, öbür dünyada gerçekten Cehennem yok mu? Bu alçakların yaptıkları yanlarına mı kalacak?.. Hani, adalet bunun neresinde?”

İvan Dmitriyeviç kapıya yüklenerek kısık sesiyle bir daha bağırdı: “Kapıyı aç, hergele! Duramıyorum içeride, boğulacağım! Bu beyinsizin kafasını dağıtmalı! Aç, katil herif!”

Beklenmedik bir anda kapı hızla açıldı, içeri dalan Nikita elleriyle, dizleriyle tam önünde duran doktoru kabaca itti, sonra açılarak yüzünün ortasına bir yumruk indirdi. Andrey Yefimoviç tuzlu bir dalganın onu kaptığı gibi yataklara doğru sürüklediğini hissetti. Ağzında acı, tuzlu bir tat vardı; belli ki, dişetleri patlamıştı. Yüzer gibi kollarını açarak oradaki bir karyolaya tutundu, aynı anda Nikita sırtına iki tekme indirdi.

O sırada İvan Dmitriyeviç’in acı çığlıkları duyuldu; belli ki o da dayak yiyordu.

Ardından her şey derin bir sessizliğe gömüldü. Pencereden içeriye cılız bir ay ışığı sızıyordu, parmaklığın gölgesi ağ gibi döşemeye yayılmıştı. Ürkütücü bir hava vardı koğuştta. Andrey Yefimoviç soluğunu tutmuş, korku içinde yeni tekmeler, yumruklar incek mi, diye bekliyordu. Göğsünde, bağırsaklarında sanki birisi orağın sivri ucunu sokup çeviriyormuş gibi keskin bir ağrı vardı. Bağırılmak için yastığını ısırды, dişlerini sıktı. O sırada, tam o

kargaşanın ortasında zihninde bir düşünce çaktı. Bu korkunç, kahredici düşünce, koğuştan yatan hastalarla ilgiliydi. Zayıf ay ışığında birer gölge gibi gözükten bu insanlar yıllarca her gün onun duyduğu acıyı, umutsuzluğu duymamışlar mıydı? Nasıl olmuştu da o, Andrey Yefimoviç yirmi yıldan uzun bir süre yanlarında yaşadığı halde onların neler çektiğini anlamamış, anlamak istememişti?.. Evet, anlamamıştı, çünkü o zamana değin acı nedir bilmiyordu, böyle bir şey tatmamıştı, öyleyse suçlu sayılmazdı. Ancak Nikita'nın yumrukları kadar acımasız, ödün vermeyen vicdanının sesini duyunca ense kökünden topuklarına dek ürperdi. Kendine lanet üstüne lanet okudu. Yataktan aşağı atlayarak Nikita'yı, Hobotov'u, hastane yöneticisini, sağlık memurunu öldürmek, sonra da kendi canına kıymak için kaçmaya davrandı. Ama bacakları yerinden oynamadı. Olanca gücüyle haykırmak istedi, ağzından tek ses çıkmadı. Sanki bir şey gelip soluğunu tıkamıştı. O hınçla sabahlığının, gömleğinin göğsünü paramparça etti, sonra da yatağa yığıldı.

Ertesi gün uyandığında başı ağrıyor, kulakları uğulduyordu. Kollarında, sırtında, her yerinde kırıklık vardı.

Bir gün önceki zayıflıkları geldi aklına ama bundan dolayı utanmadı. Evet, dün tabansızlık etmiş, aydan bile korkmuş, o zamana değin hiç tatmadığı duygularını, aklından geçen bütün düşünceleri içtenlikle açıklamıştı. Aradıklarını bulamamış insancıkların felsefe yapma çabası üzerine düşündükleri gibi... Şu anda hiçbirine aldırmıyordu artık.

O gün bir şey yemeden, içmeden, yatağında suskun, kıpırtısız yattı.

Kendisine soru sorduklarında, "Benim için hepsi bir. Sorulara karşılık vermeyeceğim, kimseyle konuşmayacağım... Bana ne?" diyordu.

Öğleden sonra Mihail Averyaniç geldi. Arkadaşına bir çeyreklik çay ile bir kavanoz marmelat getirdi. Onun arkasından yoklamaya gelen Daryuşka, Andrey Yefimoviç'in karyolasının dibinde bir saat ayakta dikildi. Yüzünden aptalca bir üzüntü okunuyordu. Hobotov gelirken bir şişe bromür getirmeyi de ihmal etmemişti. Nikita'ya tütsü yakarak koğuşun havasını değiştirmesini söyledi.

Daha akşamı bulmadan Andrey Yefimoviç öldü. Ölüm nedeni inme. İlk bedenini sarsan bir titreme ile bulantı duydu. Tiksindirici bir şey midesinden başlayarak başına, gözlerine, kulaklarına, hatta parmak uçlarına değin tüm bedenine yayıldı. Gözlerinin önü yemyeşil olunca Andrey Yefimoviç artık sonunun geldiğini anladı. Aynı anda da İvan Dmitriyeviç'in, Mihail Averyaniç'in ve milyonlarca insanın ölümsüzlüğe inandığını anımsadı. Ya gerçekten öyle bir şey varsa?.. Ama ölümsüzlüğü istemiyordu; öylesine, bir an için hatırına gelmişti. Bir gün önce bir yazıda okuduğu güzel geyikler, sürü halinde önünden geçip gitti. Öylesine zarif, öylesine inceydiler ki!.. Bir köylü kadın elindeki taahhütlü mektubu uzattı. Ardından Mihail Averyaniç'in ona bir şeyler söylediğini işitir gibi oldu. Sonra hepsi silindi, yok oldu ve Doktor Ragin bir daha uyanmamak üzere sonsuzluğa karıştı...

Koğuşa giren köylüler cesedi kollarından, bacaklarından tutarak hastanenin küçük kilisesine götürdü. Andrey Yefimoviç orada gözleri açık halde, ay ışığıyla aydınlanmış masada bütün gece yattı. Sabah sağlık memuru Sergey Sergeyeviç uğradı. Haçın önünde kendinden geçercesine dua ettikten sonra eski amirinin gözlerini kapattı.

Bir gün sonra Doktor Ragin'i gömdüler. Cenaze törenine yalnız Mihail Averyaniç ile Daryuşka gelmişti.

KARA KEŞİŞ

I

Andrey Vasilyiç Kovrin adındaki genç bilimadamı sürekli çalışmaktan yorgun düşmüş, sinirleri iyice yıpranmıştı. Gidip bir doktorla konuşmanın tam zamanıydı. Ancak o böyle yapmadı, yakın arkadaşı bir doktorla birkaç kadeh içtikleri bir gün laf arasında konuyu açtı; beriki de ona köye gidip bütün baharı, hatta yazı orada geçirmesini salık verdi. Tam o sırada uzun bir mektup aldı Kovrin. Mektubu gönderen Tanya Pesotskaya, Kovrin'den kendi köyleri Borisovka'ya gelmesini, bütün yaz onlarla birlikte kalmasını istiyordu. Eh, bu durumda değerli yakınlarının yanında tatil yapmak Kovrin için kaçınılmaz oldu.

Aylardan nisandı. Kovrin önce kendi köyü Kovrinka'ya uğrayıp herkesten uzak bir üç hafta geçirdi. Havaların iyi olduğu bir gün de arabaya atladığı gibi eski koruyucusu, onu yetiştirip eğiten Pesotski'nin köyüne yollandı. Pesotski, Rusya'nın ünlü meyve yetiştiricilerinden biriydi. Kovrin'in kendi köyü Kovrinka ile Pesotskilerin yaşadığı Borisovka'nın arası yaklaşık dört yüz kilometreydi; yağmurların köy yollarını iyice yumuşatması, üstelik arabanın yaylı olması sayesinde yolculuk zevkli geçti.

Pesotskilerin önü sütunlarla, aslan heykelleriyle süslü, kocaman bir evleri vardı. Girişte Kovrin'i üniformalı bir uşak karşıladı. Eskiliğinden dolayı konağın sıvaları yer yer çatlayıp dökülmüştü. Evi çepeçevre kuşatan park, İngiliz stili düzeniyle insana sıkıntı veriyordu. Park öylesine büyüktü ki, arkaya doğru neredeyse beş kilometre kadar uzadıktan sonra dik bir yamaçla ırmağa iniyordu. Dik yamaçta kökleri, kıllı hayvan pençeleri gibi toprağın üstüne çıkmış iri çam ağaçları vardı. Irmağın ıssız kıyılarında acıklı acıklı ötüşen kızkuşlarını dinlerken insan ister istemez hüznü bir aşk şarkısı söyleme isteği duyardı. Buna karşılık, konağın önündeki avlu ile yandaki otuz dönüm fidanlık ve meyve bahçesinde neşeli bir canlılık, cıvıl cıvıl bir hareketlilik sürüp giderdi; hatta kötü havalarda bile... Kovrin, Pesotskilerin bahçesinde gördüğü güllere, zambaklara, kamelyalara, en beyazından tutun da duman rengi kadar koyu lalelere kadar böylesine çeşitli ve bol çiçeğe başka hiçbir yerde rastlamamıştı. Baharın ilk günleriydi, çiçeklerin çoğu seralardan çıkarılmamıştı; gene de bahçe yollarında, şuraya buraya serpiştirilmiş çiçek tarhlarında, özellikle çiy damlacıklarının yapraklarda ıslık ıslık parladığı erken saatlerde, insan kendini körpe çiçeklerden oluşmuş bir masal diyarında hissediyordu.

Pesotski'nin "saçmalık" diye nitelediği bahçenin bu çiçeklik ve süsleme bölümü, çocukluğunda Kovrin üzerinde masalsı bir etki bırakırdı. Gerçekten de doğrudu Pesotski'nin söylediği "saçmalık" sözü; çünkü doğayla alay edercesine çok garip süs ağaçları yetiştirmiş, meyve ağaçlarına akla gelmedik tuhaf biçimler vermişti. Anayolun iki yanında sıkça dikilmiş, duvar gibi tıraşlanmış her çeşitten meyve ağacı mı istersiniz, piramit görünümlü armutlar mı, küre biçiminde meşeler, ıhlamurlar, dalları şemsiye gibi açılmış elmalar, şamdan ya da kemer biçimi verilmiş, bazıları soy armalarına benzeyen, hatta Pesotski'nin bahçıvanlığa merak sardığı 1862 yılının rakamları şeklinde erikler mi?.. Hele güçlü gövdeleriyle palmiye gibi dimdik uzayan öyle biçimli ağaçlar çarpardı ki gözünüze, bir de yakından bakınca, bunların bizim bahçelerimizdeki çarpuk çarpuk frenküzümü,

bektaşıüzümü asmalarının düzgünleri olduklarını görürdünüz.

Kovrin'i en çok şaşırtansa bahçedeki sürekli hareketlilik, neşeli kaynaşmaydı. Sabah erken vakitlerden akşam geç saatlere değin ellerinde çapalar ve süzgeçli kovalarla, el arabalı insanlar ağaçların, fidanların çevresinde, bahçe yollarında, çiçek tarhlarında karınca yorulmazlığıyla koşuşturur dururlardı.

Kovrin konağa geldiğinde saat akşamın onunu bulmuştu. Tanya ile babası Yegor Semyoniç Pesotski gene büyük bir koşturmaca içindeydiler. Gökyüzünün bulutsuzluğu ve termometre sabaha doğru sert bir ayaz çıkacağını gösteriyordu, bahçıvan İvan Karlıç ise kente gönderilmişti; bu durumda ağaçların durumunu yakından gözleyecek kimse yoktu. Bu işi ister istemez kendileri yapacaklardı. Akşam yemeğinde sabahleyin ayaz çıkacağı konuşulmuş ve karar verilmişti: Tanya o gece uyumayıp gece saat birde bahçeyi dolaşacak, Yegor Semyoniç ise gece üçte, belki daha erken kalkarak aynı işi sürdürecekti.

Kovrin yatmayıp gece yarısına dek oturdu, sonra Tanya'yla bahçeye çıktılar. Hava epey soğumuştı. Her yerden yanık kokuları geliyordu. Pesotski ailesine yılda birkaç bin ruble gelir sağlayan meyve bahçesi –Yegor Semyoniç buraya ticarî bahçe diyordu– koyu bir duman altındaydı. Bahçeye baştan başa yayılıp ağaçları saran bu acı duman, ailenin bu binlerce rublelik gelirini sabah ayazından koruyacaktı.

Satranç tahtasındaki damalar gibi birbirine dik, düz diziler halinde uzayıp giden ağaçlar, sıra sıra dizilmiş askerlere benziyordu. Her biri aynı boy ve kalınlıktaki ağaçların birbirine benzerliğiyle oluşan bu katı düzen insanın içine sıkıntı veriyordu. Kovrin ile Tanya ağaç dizileri arasında bahçeyi boydan boya gözden geçirdiler. Gübre, saman, kuru yaprak ... ne bulunursa yakılmıştı. Dumanlar içinde, arada bir gölge gibi dolaşan işçilere rastlanıyordu. Ağaçlardan yalnızca vişneler, erikler, bir de bazı elma türleri çiçek açmıştı; gene de bütün bahçe dumanaltı olmuştu. Kovrin ancak fidanlığa vardıklarında temiz havada derin bir soluk alabildi.

Omuzlarını silkerek, “Çocukluğumdan beri duman bana dokunur, öksürürüm,” dedi. “Dumanın nasıl bir yarar sağladığını bugüne kadar anlamış değilim.”

Tanya'nın açıklaması şöyle oldu: “Hava açık olduğu zaman duman, bulutların yerine geçer...”

“Peki ama bulut ne işe yarıyor?”

“Kapalı, bulutlu havalarda sabah ayazı çıkmaz da onun için...”

“Ha, şöyle desenize!”

Kovrin gülerek Tanya'nın koluna girdi. Kızın soğuktan üşümüş, ciddi, geniş yüzü, incecik kara kaşları, başını serbestçe çevirmesine engel olan mantosunun kalkık yakası, zayıf, biçimli bedeni, çiyden ıslanmasın, diye eteklerini kıvırdığı giysisi onu çok duygulandırmıştı.

“Tanrım, kocaman kız olmuşsunuz!” dedi. “Sizden son ayrılışımda, yani beş yıl önce küçücük bir çocuktunuz. Upuzun bacaklı, saçlarını taramasını bile beceremeyen, sıska bir kız çocuğu. Kısacık bir entari giyerdiniz, o yüzden ‘balıkçıl’ diye kızdırırdım sizi. Şu zaman denen şey neler yapıyor insana!”

“Dile kolay, beş yıl geçip gitmiş!” dedi Tanya. “Köprülerin altından çok sular aktı.”

Kovrin'in yüzüne dikkatle baktı, çabuk çabuk, “Andriyuşa, bana doğruyu söyler misiniz?” dedi. “Bizden tamamen koptunuz, öyle değil mi? Aman, benim de sorduğum soruya bakın! Erkeksiniz, kendinize göre ilginç bir yaşantınız var, artık önemli bir adamsınız. Bizlere

yabancılaşmanız çok doğal. Gene de Andriyuşa, isterdim ki, bizleri birer yakınınız sayın. Sanırım, buna hakkımız var.”

“Öyle sayıyorum zaten.”

“Doğru mu söylüyorsunuz?”

“Ona ne şüphe!”

“Bugün evde birçok fotoğrafınız olduğunu görünce şaşırmışsınızdır. Babam sizi taparcasına sever. Bazen sizi benden daha çok sevdiği hissine kapılıyorum. Ne kadar gurur duyuyor sizinle, bir bilseniz! Bir bilimadamı olmanızın yanı sıra, olağanüstü bir kişiliğiniz var, mesleğinizde hayli ilerlediniz, babam başarılarınızda kendinin de payı olduğuna inanıyor; çünkü sizi yetiştiren o. Böyle düşündüğü için karışmıyorum kendisine. Nasıl isterse öyle düşünsün.”

Ortalık aydınlanmaya yüz tutmuştu. Havanın aydınlanması ağaçların tepelerinin, öbek öbek dumanların gittikçe daha çok belirginleşmesinden belli oluyordu. Bülbüller ötmeye başlamıştı, uzaklardan bildircin sesleri geliyordu.

“Eh, epeyce dolaştık. Gidelim de yatalım artık. Hem ben üşümeye başladım...” Tanya böyle diyerek Kovrin’in koluna girdi. “Geldiğiniz için teşekkürler, Andriyuşa. Topu topu birkaç tanıdığımız var, onlar da can sıkıcı insanlar. Böyle olunca bahçe işleriyle uğraşmaktan başka yapacak şey kalmıyor. Bahçenin sulanması, gübrelenmesi, toprağın kabartılması, ağaçların ilaçlanması... Bir yandan da bir sürü tarım bilgisi ve yabancı terim öğreniyoruz... Ben geceleri yalnız elma, armut düşleri görmeye başladım. Elbette yararlı şeyler hepsi de, yaptığımız işten hoşlanıyorum, gene de yaşamında bir değişiklik olsun istiyor insan. Anımsıyorum da eskiden tatillerinizi bizde geçirmeye geldiğiniz ya da öylesine uğradığınız zamanlar sanki koltukların ve avizelerin kılıflarını çıkarmışız gibi bir yenilenme olurdu evde. Ben küçücük bir kızdım, ama anlardım.”

Tanya’nın bunları söylerken büyük bir mutluluk duyduğu belliydi, o nedenle konuşması bitmek bilmedi. Genç kız bu havada konuşadursun, Kovrin onlarda geçireceği yaz boyunca bu küçük, zayıf, geveze varlığa bağlanabileceğini, ona kapılıp gönül verebileceğini düşünüyordu. Aslında bundan daha doğal bir şey olamazdı. Ansızın aklına gelen bu düşünceyle duygulandı, yüzünde bir gülümsemeyle yanındaki kaygılı ama sevimli genç kıza doğru eğilerek alçak sesle mırıldanmaya başladı:

Onegin, gizlemeyeceğim senden,
Çılgınca seviyorum Tatyana’yı...²¹

Eve geldiklerinde Yegor Semyoniç ayaktaydı. Kovrin, canı uyumak istemediği için, ev sahibiyile sohbeta daldı; bunun üzerine yeniden bahçede dolaşmaya çıktılar. Yegor Semyoniç uzun boylu, geniş omuzlu, iri göbekli bir adamdı. Şişmanlığı yanında bir de nefes darlığı çektiği halde öyle hızlı yürüyordu ki, ona yetişmek kolay olmuyordu. Kızı gibi onun da kaygılı bir yüzü vardı; sanki bir dakika gecikse dünya başına yıkılacakmış gibi her işi bir an önce yapıp bitirmek isterdi...

Adam soluklanmak için durdu.

“İlginç değil mi?” dedi. “Toprak buz gibi soğuk; ama termometreyi sopanın ucuna takıp şöyle üç-dört metre yukarıya kaldırıncaya havanın ısındığını görürsün. Hadi, nedenini açıkla

bakalım!"

Kovrin gülmeye başladı.

"Ne yalan söyleyeyim, bilmiyorum."

"Öyledir, insan her şeyi bilemez. Beynimiz kocamandır ama içine her şeyi sığdıramazsın.

Bir de çalıştığın asıl konu felsefe olunca..."

"Evet. En çok felsefeyle ilgileniyorum, psikoloji kitapları da okuyorum."

"Hiç sıkıldığın olmuyor mu?"

"Tam tersine, yatıp kalkıp felsefeyle uğraşıyorum denebilir."

Yegor Semyonich kırılmış favorilerini sıvazladı, dalgın dalgın, "Aman aman, öyle olsun!" dedi. "Senin adına çok mutluyum. Öyle seviniyorum ki!"

Derken bir an dikkat kesildi, yüzünde tasalı bir ifade belirdi, ardından yana doğru hızlı adımlarla yürüyerek duman bulutları arasında gözden kayboldu. İlerden avaz avaz bağırıyordu:

"Bu atı, elma ağacına kim bağladı? Hangi namussuz, hangi alçak yaptı bu işi? Aman Tanrım, aman Tanrım! Bahçeyi mahvettiniz, ağaçlarım rezil oldu, her yeri kirlettiniz, bozup dağıttınız! Bu ne kendini bilmezlik! Bu ne alçaklık! Aman Tanrım!.."

Yeniden Kovrin'in yanına geldiğinde sanki biri onu incitmiş gibi yüzü allak bullaktı. Ellerini iki yana açarak ağlamaklı bir sesle, "Bu kahrolası insanlarla başım dertte!" dedi.

"Stepka denen piç kurusu geceleyin bahçeye gübre getirmiş, atını hemen dışarı götüreceği yerde hemen oracığındaki elma ağacına bağlamış. Atın yuları ağacı öyle sıkı sarmış ki, kabuk üç yerden soyulmuş. Gördün mü itoğlütün yaptığını! Herife kaç kez söyledim ama kafası almıyor! Gözlerini kırpıştırarak dikilip duruyor karşımda! En iyisi böylelerini ipe çekmek!"

Biraz sonra yatıştı. Kovrin'i yanaklarından öperek, "Neyse, neyse, unutalım bunları," dedi. "Geldiğine çok memnun oldum, yavrum! Öyle mutluyum ki, anlatamam!.. Teşekkür ederim..."

Sonra aynı kaygılı yüzle bahçede hızlı hızlı dolaşmayı sürdürdü; yetişmesine büyük katkıda bulunduğu genç bilimadamına seraları, limonlukları, yer altı depolarını, "çağımızın harikası" diye övündüğü arı kovanlarını gösterdi.

İkisi böyle gezerlerken güneş hayli yükselmiş, bahçeyi aydınlığa boğmuştu. Hava da ısınmıştı bu arada. Güneşli uzun bir günün başlangıcını iliklerinde duyan Kovrin, henüz mayısın başı olduğu halde önünde ışıltılı güneşli, aynı derecede keyifli bir yaz bulunduğunu düşündü; çocukluk günlerinde bu bahçede koşarken olduğu gibi yüreği sevinçle doldu, gençlik duyguları depreşti. Bunun üzerine yaşlı adamı kucaklayarak yanaklarından öptü. Böylece ikisi de neşeye eve döndü; kahvaltı masasına oturup atalardan kalma porselen fincanlardan çaylarını içmeye başladılar. Kovrin'in önündeki tabaklarda kaymak, tereyağlı ve yumurtalı çörekler vardı. Bütün bunlar ona çocukluk, ilkgençlik günlerini anımsatıyordu. O an yaşadığı keyifli dakikalar, geçmişin depreşen duygularıyla birleşince kahvaltı masasında ruhunu biraz ezen ama hoş bir hava oluştu.

Daha sonra Tanya'nın uyanmasını bekledi, genç kız kalkınca birlikte kahve içtiler, bahçede dolaştılar, sonra kendi odasına çekilip çalışma masasının başına geçti. Dikkatle okurken notlar alırken arada bir başını kaldırıp açık pencerelerden dışarıya ya da masadaki vazolardaki, yapraklarına damla damla çiy düşmüş çiçeklere bakıyordu. Gözlerini yeniden kitaba çevirdiğindeyse, kıpır kıpır bir mutluluğun bütün bedenini en ince damarlarına dek

sardığını hissediyordu.

21. Çaykovski'nin Puşkin'in şiirine dayanarak bestelediği *Yevgeni Onegin* (1877-1878) operasından. (Ç.N.)

Köydeki yaşantısı çok geçmeden tıpkısı tıpkısına kenttekine benzemeye başladı. Aynı sinir gerginliği, aynı yorucu çalışmalar... Durmadan okuyup yazıyor, İtalyanca çalışıyor, gezmeye çıktığı zamanlardaysa sanki yeniden masa başına oturacağı ânı özlüyordu. Uyku saatleri öylesine azalmıştı ki, az uyumasına herkes şaşır kalıyordu. Bir fırsat bulup öğleden sonra yarım saat kadar kestirirse o gece bir daha uyumayıp ertesi güne neşeyle başlıyor, üstelik kendini dinç hissediyordu.

Çalışmalarının yanında söyleşiler, bira ve pahalı puro içmeler de epeyce zamanını alıyor denebilirdi. Pesotskilere hemen hemen her gün gelip giden komşuların yetişkin kızları, Tanya'yla piyano çalır şarkı söylüyor; komşu çiftlik ağasının genç oğlu da kemanıyla onlara katılıyordu. Kovrin müzik dinlerken neredeyse kendinden geçiyor, gruptan kopamadığı için oturduğu yerde gözleri kapanıyor, başı önüne düşüyordu.

Bir gün, akşam çayından sonra balkonda oturmuş kitap okuyordu. O sırada Tanya, soprano; genç kızlardan biri kontralto sesleriyle, çiftlik ağasının oğlu da kemanıyla, Braga'nın ünlü *Seremat*'ini²² seslendiriyorlardı. *Seremat*'ın sözleri Rusça olduğu halde Kovrin, konusunu bir türlü anlayamadı. Bunun üzerine okumayı bıraktı, daha bir dikkatle kulak verdi, sonunda anladı sözleri. *Seremat*'ın konusu şöyleydi: Hasta ruhlu bir genç kız geceleyin evlerinin bahçesinden son derece güzel, garip ve gizemli sesler geldiğini işitir. Kutsal bir anlamı vardır bu seslerin, bizim gibi ölümlüler anlayamadığı için, geldikleri gibi gene gökyüzüne yükselirler...

Az sonra Kovrin'in gözleri kapanmaya başladı. Oturduğu yerden kalktı, büyük bir yorgunluk içinde oturma odasına geçtikten sonra, konukların bulunduğu salona geldi, müzik çalışması son bulunca Tanya'nın koluna girdi ve birlikte balkona çıktılar.

Kovrin, "Bugün sabahtan beri zihnimi bir efsane kurcalıyor," dedi. "Bir yerde mi okudum, yoksa birinden mi işittim; tam olarak bilemiyorum. Ancak garip bir efsane bu; daha önce böylesini hiç duymadım. Bir özelliği de pek mantıklı olmaması. Sözde bundan bin yıl önce, Suriye'de mi, yoksa Arap ülkelerinden birinde mi, karalar giymiş bir keşiş çölden geçiyormuş... Çölden geçen keşişin birkaç mil uzağında, balıkçılar bir gölün üzerinde ağır ağır yürüyen ikinci bir keşiş daha görmüşler. İkinci keşiş bir seraptır; bunu şimdi biz bilime dayanarak açıklayabiliriz. Efsanede şimdi hepimizin bildiği optik yasalarından söz edilmiyor doğallıkla. Birinci serabın ardından ikincisi, üçüncüsü rahatlıkla suda yansıyabilir. Şimdi efsanenin sonuna gelelim: Sözde keşiş görüntüsü, atmosferin bir katmanından öbürüne atlayarak her yere yayılmış. Kara Keşiş'i Afrika'da, İspanya'da, Hindistan'da, Kuzey Kutbu'nda, daha bilmem nerelerde görmüşler. Sonunda Keşiş'in görüntüsü dünyamızı saran hava katmanının sınırlarını da aşır evrende oradan oraya sıçramaya başlamış. Belki şimdi Kara Keşiş'i Mars'ta ya da güney yarımküreden görülen bir yıldızda görüyorlardır. İşte güzelim, efsanenin asıl can alıcı noktası bundan sonra geliyor: Çölde ilk görüldüğü zamandan tam bin yıl sonra bu serap yeniden dünyamızın atmosferine girip insanlara görünmeye başlayacakmış. Bin yıllık süre, sözde şu sıralar bitmek üzereymiş. Efsanede belirtildiğine göre Kara Keşiş'le bugün olmadı yarın, her an burun buruna gelebilirmişiz..."

Anlatılanların iç karartıcılığından irkilen Tanya, "Tuhaf bir efsane," dedi.

"En çok tuhafıma giden de böyle bir şeyi nereden öğrendiğim. Birinden mi işittim, yoksa

bir yerde mi okudum?.. Belki de Kara Keşiş'i düşümde gördüm. Yemin ederim, bunun kafama nereden saplandığını anımsamıyorum. Şimdi bile aklımdan çıkmıyor, hep aynı şeyi düşünüyorum.”

Kovrin, Tanya'yı konukların yanına götürüp bıraktıktan sonra bahçeye çıktı; düşünceler içinde çiçek tarhları arasında dolaşmaya başladı. Güneş batmak üzereydi. Çiçekler yeni sulandığı için ıslak toprak kokusuyla birlikte kışkırtıcı bir koku yayılıyordu çevreye. Konakta yeniden müzik sesleri duyuldu, uzaktan kemanın sesi bir şarkı gibi geliyordu. Efsaneyi nerede okuduğunu ya da kimden duyduğunu anımsamak için zihnini zorlayan Kovrin, ağır adımlarla parkın derinliklerine daldı; oradan farkına varmaksızın ırmağa doğru yürüdü.

Neden sonra dik yamaçtan inip toprağın çıplak kökleri arasından geçerek suya yaklaştı; bu arada kızkuşlarını ürküttü, iki ördeği tedirgin etti. Her ne kadar batan güneşin son ışıkları kasvetli çamların yüksek dallarına vuruyorsa da, ırmağın üstüne akşamın loşluğu çökmüştü. Kovrin, derme çatma köprüden karşı yakaya geçti. Şimdi önünde ekili bir tarla uzanıyordu, henüz çiçeğe durmamış, körpe çavdarların örttüğü kocaman bir tarlaydı burası. Çevrede ne bir ev, ne de Tanrı'nın bir kulu vardı. Her yer ıpıssızdı. Üzerinde yürüdüğü patika, sanki sonuna kadar gidilecek olsa, az önce güneşin battığı, şimdi de günbatımı kızılığının dört bir yana alev alev saçıldığı bilinmez bir yere ulaşacaktı.

'Burası ne kadar geniş, ıssız bir yer! İnsan kendini tümüyle özgür hissediyor. Sanki dünyamız, soluğunu kesmiş beni seyrederken çevremdeki her şeyi anlamamı istiyor,' diye düşündü.

Az sonra tarladaki ekinler dalga dalga sallandı, serin bir akşam yeli, Kovrin'in çıplak başını yalayarak geçti. Derken ekinler üzerinde daha güçlü ikinci bir dalga yayıldı, tarladan hışırtılar yükseldi, arkadan, çam ağaçlarının bulunduğu yerden uğultuya benzer bir gürültü koptu. Kovrin şaşkınlık içinde, olduğu yerde çakılıp kaldı. Ufukta sanki kapkara bir sütun göğe doğru yükseliyordu; bu ya bir hortumdu ya da kasırga. Kenarları belirgin değildi, ancak Kovrin bakar bakmaz sütunun yerinde durmadığını, korkunç bir hızla ilerlediğini, hatta kendi üzerine doğru geldiğini gördü. Üstelik yaklaştıkça sütunun boyu kısalıyor, görüntüsü belirginleşiyordu. Kovrin üzerine gelen beladan kurtulmak için kendini apar topar çavdar tarlasının içine attı.

Kollarını göğsünde çaprazlamış, kır saçlı, kaşları kapkara bir keşiş, siyah giysiler içinde önünden geçti. Keşiş'in çıplak ayakları yere değmiyordu. Uçan keşiş beş-altı metre ilerledikten sonra geri dönerek Kovrin'e baktı, başını salladı, kurnaz kurnaz gülümsedi. Sapsarı, ürkütücü bir yüzü vardı. Uzaklaştıkça boyu uzadı, ırmağın öte yakasına geçti, killi toprağa ve çam ağaçlarına sanki sessizce çarptıktan sonra, ağaçlar arasından duman gibi dağıldı gitti.

Kovrin, "Gördün mü?" dedi kendi kendine. "Efsane doğruymuş..."

Bu tuhaf görüntüyü kendi kendine açıklamaya kalkışmaksızın ancak Keşiş'in yalnız kara cüppesini değil, yüzünü, gözlerini bile çok yakından ve tüm açıklığıyla gördüğüne sevinerek heyecan içinde eve döndü.

Gerek parkta, gerek bahçede insanlar sakın sakın dolaşıyordu; konaktan hâlâ müzik sesleri geliyordu. Demek ki Keşiş'i yalnızca kendisi görmüştü. Gördüklerini Tanya'yla,

Yegor Semyoniç'la paylaşmak için büyük bir istek duyduysa da saçmaladığını, hayal gördüğünü söyleyip belki biraz da korkacaklarını düşünerek anlatmaktan vazgeçti. Bunun üzerine konukların arasına karıştı, onlarla birlikte güldü, neşelendi, dans etti. O gece herkes onun çok eğlendiğini söyledi, konuklar ve Tanya, genç bilimadamını epey değişmiş buldular. Yüzüyle, konuşmalarıyla bambaşka, ilginç bir adam olup çıkmıştı.

22. İtalyan besteci ve çellist Gaetano Braga'nın (1829-1907) *Meleğin Serenadı* olarak da bilinen çalışması. (Y.N.)

III

Konuklar gittikten sonra Kovrin odasına çekildi, divana uzandı. Artık rahat rahat keşişini düşünebilirdi. Ancak bir dakika bile geçmeden Tanya içeri girdi.

“Andriyuşa, okumanız için size babamın yazdığı makalelerden getirdim. Çok güzel yazıyor,” diyerek Kovrin’in eline bir tomar broşür, basılı kâğıt tutuşturdu.

Arkasından da Yegor Semyonıç geldi. Utangaç utangaç gülümsüyordu.

“Sen onun söylediklerine bakma oğlum. Bunlar okumaya değmez şeyler... Gene de uyumak istiyorsan tavsiye ederim, uyku için birebirdir.”

Ama Tanya ısrarlıydı.

“Hayır, hiç de öyle değil babacığım. Çok güzel yazılmış hepsi de... Andriyuşa, okuyunca durumu siz de anlayacak, daha çok yazması için babamı teşvik edeceksiniz. Bana kalırsa bahçıvanlık üzerine kocaman bir ders kitabı yazabilir babam.”

Bu arada Yegor Semyonıç kızarıp bozuyor, gülmeye çalışıyor, yazdıklarının övüldüğünü işiten bütün yazarların söyleyeceği türden sözler geveliyordu. Sonunda kızının ısrarlarına dayanamadı.

“Peki, istiyorsan oku, Andriyuşa,” dedi. “Ama önce şunlardan başla. Bir de şu Rusça broşürden. Yoksa okuduklarını anlayamazsın. Konunun yabancı olduğu için...”

Böyle diyerek titreyen parmaklarıyla broşürleri ayırmaya başladı.

“Gene de söylüyorum, saçma, can sıkıcı şeyler hepsi de... Ayrıca çoktan uyku vaktin geldi. Sen en iyisi uyumana bak...”

Tanya çıkmıştı. Kovrin’le baş başa kalan Yegor Semyonıç, genç adamın yattığı divanın bir ucuna ilişti, derin derin iç çekerek, “Ya, işte böyle oğlum!.. Sevgili bilim uzmanımız,” dedi. “Gördüğün gibi makaleler yazıyorum, fuarlara katılıyorum, ödüller alıyorum. Herkesin dilinde ben varım. Pesotski diyorlar da, başka bir şey demiyorlar. İnsan kafası büyüklüğünde elmalar yetiştiriyorum, bahçem sayesinde varlıklı bir adam oldum. Kısacası, Koçubey²³ gibi ünlü ve zenginim. Orası öyle de bunun sonu nereye varacak? Bahçem gerçekten benzerlerinin en güzeli, bir eşi daha zor bulunur. Ülke çapında bir değer taşıyor, Rus tarım işletmeciliğinin yeni dönemini simgeliyor. Bütün bunlar doğru. Ama sonu ne olacak? Ben ne diye durmadan çalışıp didiniyorum?”

“Niye böyle diyorsunuz ki? Yaptığınız iş kendini belli ediyor; bu da size yetmez mi?”

“O anlamda söylemiyorum. Demek istediğim, ben öldükten sonra bahçem ne olacak? Şu anda kurduğum düzen, benden sonra bir ay bile dayanamaz, bozulur. Başarımanın sırrı bahçenin büyük, işçilerin çok olmasında değil; benim severek çalışmamda. Anlıyor musun? Yaptığım işi belki kendi varlığımdan daha çok seviyorum. Sabahtan gece yarısına kadar çalışıp her işi kendi elimle bitiriyorum. Aşlamak, budamak, fidan dikmek hepsi bu ellerin emeği. Birisi bana yardım etmeye kalktığında kıskançlıktan çatlıyorum. Bu sevgi, bu el emeği, bu gören gözler, anlayan bakışlar sayesinde ağaçlar güzel güzel serpilip gelişiyor. Böyle olunca da bir arkadaşın evine bir saatliğine bile konuk gitsem aklım burada kalıyor. ‘Acaba bahçeme ne oldu, bir şey mi yaptılar?’ diye kendi kendimi yiyorum. Bu durumda ben ölünce kim bakacak ağaçlara? Bütün bu işleri kim görecektir? Bahçıvan mı? İşçiler mi? Kim? İşte sevgili dostum, bizim meslekte asıl düşman kemirgenler, börtü böcek, ayaz filan değil; işini benimsemeyen insanlardır.”

Kovrin gülerek, “Tanya ne güne duruyor?” dedi. “Herhalde bahçenize kemirgenler gibi zarar verecek değil. İşi anlıyor, seviyor...”

“Evet, bahçeden anlıyor, seviyor da üstelik. Benden sonra burayı sahiplenir, işletmecisi olarak kalırsa sorun yok, bundan iyisi can sağlığı.” Korca korca Kovrin’e bakarak fısıldadı: “Peki, ya bir gün evleniverirse? İşte asıl korkum bu! Evlenir, çocukları olur, bahçeyi düşünmeye bile fırsat bulamaz. En çok korktuğum da evleneceği adamın açgözlülük edip bahçeyi başka işletmecilere kiraya vermesi. İşte o zaman gör olacakları. Bahçe bir yıla varmaz elden çıkar. Bizim mesleğimizde kadına güven olmaz, delikanlı.”

Yaşlı adam içini çekerek bir süre sustu.

“Belki bencilce bir düşünce ama içtenlikle söylüyorum: Tanya’nın evlenmesini istemiyorum. Korkuyorum çünkü. Zıpırın biri epey zamandır elinde kemanıyla bize gelip iki gıy gıy ettikten sonra çekip gidiyor. Tanya’nın onunla evleneceğine inanmadığım halde nefret ediyorum o delikanlıdan. Gördüğün gibi tuhaf bir adam olup çıktım. Ne yaparsın...”

Bunları söyledikten sonra ayağa kalktı, odada birkaç tur attı. Önemli bir şey söylemek istediği ama buna karar veremediği anlaşılıyordu. Sonunda kararını vererek ellerini cebine soktu.

“Seni ne kadar sevdiğini bilirsin. O bakımdan içimden geldiği gibi, çekinmeden konuşacağım seninle. Evlilik titiz olmayı gerektiren bir konudur, gene de ben böyle şeylerin gizli kapaklı kalmasını sevmem, seninle açık konuşacağım. Diyeceğim şu ki, biliyor musun, kızımı vermekten korkmayacağım tek kişi sensin. Akıllı, zeki bir insansın; kocaman bir yürek taşıyorsun; benim gibi bir adamın gönül verdiği işin mahvolmasını istemezsin. En başta da seni oğlum gibi seviyor olmam, seninle gurur duymam böyle düşünmemde en büyük etken... Tanya’yla aranızda böyle bir ilişki kurulursa son derece mutlu olacağım. Dürüst, alnı açık bir insan olarak çekinmeden, korkmadan söylüyorum bunları.”

Kovrin’in gururu okşanmıştı, gülümsedi. Yegor Semyonıç tam çıkmak üzere kapıyı açmıştı ki, eşikte durdu.

“Tanya’yla bir oğlunuz olursa onu bahçıvan olarak yetiştireceğim. Neyse hepsi hayal bunların... İyi geceler...”

Kovrin yalnız kalınca divana rahatça uzandı, broşürleri karıştırmaya başladı. Makalelerden birinin başlığı şöyleydi: “Ara Kültür Bitkileri Üzerine”. Bir başkasınınki: “Yeni Bahçe Açmak İçin Toprağın Kirizma²⁴ Edilmesi Üzerine Z.nin Notlarıyla İlgili Birkaç Söz”; bir üçüncüsününki: “Göz Aşılama Yöntemi”... Yazıların hepsinin başlığı aşağı yukarı böyleydi. Yegor Semyonıç sürekli didişen, tedirgin eden, hastalık derecesinde sinirli, sataşkan bir üslûpla yazıyordu. Bahçe kültürü alanında isim yapmış bilimadamlarını çekinmeden eleştiriyor; onları, “doğayı kürsülerinden gözlemleyen karacahiller” diye adlandırıyordu. Meyve hırsızlığı yaparken ağaçların dallarını kıran köylüler için de epey kırıcı, küçük düşürücü satırlar vardı. “Böylelerini kırbaçlamak az gelir!” diye yazıyordu.

Kovrin, aklından, “Yegor Semyonıç’ın işi herkesin beğeneceği türden, sağlığa yararlı, güzel bir şey ama bu gerginlik, bu kavga niye? Öyle sanıyorum ki, düşünen insanlar her alanda duyarlı, sinirli oluyor. Belki de böylesi kaçınılmaz,” diye geçirdi.

Babasının makalelerini beğendiğini söyleyen Tanya’yı düşündü bir an. Bu orta boylu, soluk yüzlü, zayıflıktan köprücükkemikleri çıkmış genç kızın bakışları geldi gözünün önüne. Kocaman kocaman açılmış koyu gözleri, sanki bir şeyler ararcasına dikkatle bakardı uzaklara.

Yürüyüşü tıpkı babasınıninki gibi, küçük küçük adımlarla aceleliydi. Çok konuşmayı, tartışmayı sevdiğine, en ufak ayrıntıyı açıklarken bile elini kolunu salladığına, yüzü kıpır kıpır oynadığına göre, o da babası gibi son derece sinirli ve titiz olmalıydı.

Okumayı sürdürdü ancak makalelerin özünü kavramak kolay değildi; bunun üzerine broşürleri elinden bıraktı. Konukların arasında dans edip şarkı dinlediği sırada duyduğu heyecan geldi hatırına, bunun ardından bir yorgunluk hissetti, kafasına çeşitli düşünceler üşüştü. Uzandığı yerden kalktı, odada dolaşmaya, Kara Keşiş'i düşünmeye başladı. Bu garip, insan mantığına sığmayan görüntüyü yalnız kendisi gördüyse ruh sağlığı bozduktu demek ki, hastalığı sanrı görme derecesine varmıştı. Bu durum onu hayli ürküttüyse de korkusu uzun sürmedi.

“Şu an keyfim yerinde, kimseye bir zararım yok. Sanrı görmemin başkasına ne gibi bir kötülüğü olabilir ki?..” diyerek rahatlatı kendini.

Divana oturup başını ellerinin arasına aldı. Böyle oturunca sanki tüm benliğini saran o anlaşılmaz sevinci içinde tutması daha kolay oluyordu. Sonra yeniden kalkıp odada dolaşmaya başladı, ardından gidip çalışma masasının başına geçti. Kitaplardan edindiği düşüncelerle yetinmiyor; kafasında daha büyük, daha şaşırtıcı, daha sarsıcı düşünceler olsun istiyordu. Sabaha doğru isteksizce soyundu, yatağa girdi. Hiç uyumadan olmazdı elbette...

Yegor Semyoniç bahçeye gitmek üzere evden çıkarken o hâlâ uyumaya çalışıyordu. Ev sahibinin gürültüsünü duyunca zili çaldı, uşağa şarap getirmesini söyledi. Birkaç kadeh *Lafite*²⁵ içtikten sonra yorganı başına çekti, bilinci bulandı, yavaşça uykuya daldı.

23. Viktor Pavloviç Koçubey (1768-1834): Önemli bir Rus devlet adamı (Osmanlı'da büyükelçi olarak da çalışmıştı) ve diplomat. (Ç.N.)

24. Toprağı derince kazarak altını üstüne getirme. (Ç.N.)

25. Château Lafite-Rothschild. XIX. yüzyıldan beri Fransa'da Rothschild ailesi tarafından yapılan, dünyanın en pahalı şaraplarından biri. (Y.N.)

IV

Yegor Semyoniç ile Tanya sık sık tartışır, bu sırada birbirlerine incitici sözler söylerlerdi.

O sabah da gene böyle bir tartışmaya girmişlerdi. Tanya ağlayarak odasına çekildi. Gün boyu ne çay içmeye çıktı, ne de yemek yemeye... Yegor Semyoniç ilk başta böyle şeylere aldırılmaz görünüp surat astı. Onun için önemli olan haklılığıydı, evin düzeninin bozulmamasıydı. Ancak zaman geçtikçe kızının ağlamasına dayanamaz oldu, içine yalnızlığın garipliği çöktü. Parkta dolaşırken durmadan içini çekiyor, "Aman Tanrım, neden bunlar benim başıma geliyor!" diye söyleniyordu. Öğle yemeğinde o da ağzına tek lokma koymadı. Sonunda büyük bir üzüntü ve suçluluk duygusuyla kızının kapalı kapısına yaklaştı; çekine çekine, "Tanya! Tanya!" diye seslendi.

İçerden ağlamaktan bitkin düşmüş ama kararlı bir ses karşılık verdi: "Çıkmak istemiyorum. Beni yalnız bırakın lütfen."

Baba ile kızının küskünlüğü evdeki herkese, bahçede çalışanlara bile yansımıştı. Kovrin başlangıçta kendini çalışmanın coşkusuna kaptırdığı için durumun pek farkında değildi; ama zaman geçtikçe sıkıntı ve rahatsızlık duymaya başladı. Evdeki ağır havayı biraz olsun dağıtmak amacıyla akşamüzeri işe el koymaya karar verdi ve genç kızın kapısını çaldı. Neyse ki içeriye kabul edildi.

Şaka yollu, "Ay, ay, ay! Sizin yaptığınız da ayıp!" diye söze başladıysa da genç kızın ağlamaktan al al olmuş, üzgün yüzünü görünce çok şaşırıldı. "Gerçekten iş bu kadar ciddi mi? Neler oluyor, anlatır mısınız?"

Tanya gözyaşlarını tutamayarak yeniden döktü içini.

"Ah, bilmiyor musunuz, babam beni o kadar çok üzüyor ki! Canımdan bezdirdi! Oysa ona bir şey yaptığım yok... Yalnızca dedim ki: 'Gerektiğinde günlük işçi alırsınız, bunun dışında fazla işçi çalıştırmayalım. Görüyorsunuz bir haftadır kimse bir şey yapmıyor.' İşte ona bütün söylediğim bu. Bunun üzerine açtı ağzını yumdu gözünü, bana demediğini bırakmadı. Peki, beni kırmasına, bunca acı söz söylemesine gerek var mıydı?"

Kızın saçlarını düzelterken Kovrin, "Boş verin, canım, bu kadar üzerine düşmeyin!" dedi. "Biraz bağırıp çağırdınız, gözyaşı döktünüz, yetişir! Kırgınlığı sürdürmenin âlemi var mı? Babanızın sizi ne kadar çok sevdiğini biliyorsunuz."

Genç kız durmadan hıçkırıyordu.

"Bu adam bütün hayatımı altüst etti. Beni kırmaktan, azarlamaktan başka şey yaptığı yok. Biliyorum, ben bu evde fazlalığım, o yönden yerden göğe kadar haklı. Yarın hemen gidip telgrafçı olarak demiryolu işletmesine gireceğim. Kim ne derse desin yapacağım bu işi."

"Aaa! İşte bu olmadı! Önce ağlamayı bırakın! Görüyorum, ikiniz de öfkeli, sinirli insanlarsınız, o bakımdan ikiniz de suçlu sayılırsınız. Hadi dışarı çıkalım. Sizi barıştıracam."

Kovrin'in bu yatıştırıcı, yumuşak konuşması genç kızı sakinleştirmeye yetmedi. Eskisi gibi omuzları sarsılarak, çaresizlik içinde ellerini ovuşturarak, sanki başına büyük bir felaket gelmiş gibi hıçkırarak hıçkırarak ağlıyordu. Onun böyle üzüntü içinde, ciddi ciddi ağlaması, Kovrin'in yüreğinde kıza karşı duyduğu acıyı daha bir artırdı. Bu narin varlığı bütün gün, belki de yaşamı boyunca mutsuz edecek saçmalıklar neler olabilirdi? Bir yandan Tanya'yı yatıştırmaya çalışırken bir yandan da yeryüzünde onu akraba sıcaklığıyla seven bu genç kız

ve babasından başka tek yakını bulunmadığını düşündü. Eğer bu iki candan insan olmasa, küçük yaşta ana babasını kaybettiği günden sonra, yakın akrabalara karşı duyulan karşılıksız sevginin, sıcak ilginin nasıl bir şey olduğunu bilemeyecekti. Gerçekten de öyleydi. Kendisi gibi sinirleri yıpranmış, yarı hasta bir adama karşı şu sarsıla sarsıla ağlayan genç kızın gösterdiği yakınlık az bulunur türdendi. Kovrin sağlam yapılı, yanaklarından kan damlayan, sağlıklı bir kadınla evlenemez, onunla bağdaşamazdı; ona ancak kendisi gibi zayıf biri hayat arkadaşı olabilirdi. O bakımdan solgun yüzlü, mutsuz Tanya tam ona göre idi. Böyle düşündükçe gönlü genç kıza doğru akıyordu.

Bu duygular içinde kızın saçlarını, omuzlarını, ellerini okşamaya, gözyaşlarını silmeye başladı... Sonunda Tanya tümüyle sakinleşti, ağlamayı kesti. Ancak bir süre daha babasından, içinde bulunduğu katlanılması zor, ağır yaşamdan dert yandı; Kovrin'den kendisini onun yerine koyup durumunu anlamasını istedi. Zaman geçtikçe yüzünde gülücükler belirdi, babası gibi sert bir adamla yaşamak durumunda olduğu için derin derin iç çekti. Ama sonunda bu da bitti, kahkahalarla gülererek kendisinin aptalın biri olduğunu söyledikten sonra odadan kaçıp gitti.

Kovrin biraz sonra bahçeye çıktığında, Yegor Semyonıç ile Tanya'nın, aralarında bir şey olmamış gibi yolda yan yana yürüdüklerini gördü. Karınları acıkmış olduğundan ikisi de içine tuz ekilmiş çavdar ekmeği yiyorlardı.

Kovrin, arabulucu rolünü başarıyla yürütmüş olmaktan memnun, parka doğru yürüdü. Orada bir sıraya oturup düşünürken bir araba gürültüsü, neşeli kadın kahkahaları duydu. Demek ki, eve konuklar gelmişti. Akşamın koyu gölgeleri ağaçlar arasına düşmeye başladığında kulağına belli belirsiz keman, şarkı sesleri çalındı; hatırına Kara Keşiş geldi. Bu göz yanılması denen saçmalık o anda dünyanın hangi köşesinde, hangi gezegende dolaşıyordu acaba?

Tam efsaneyi düşünüp çavdar tarlasında gördüğü Kara Keşiş hayalini gözlerinin önüne getirdiği sırada, saçlarına kır düşmüş, ayakları çıplak, karalar içinde, ölü gibi solgun yüzünde kara kaşları daha bir belirgin gözükken, dilenci kılıklı, orta boylu bir adam karşısındaki çam ağacının arkasından sessizce çıkıverdi. Bu bir dilenci miydi, yoksa serserinin biri mi? Her kim idiyse adam başını dostça sallayarak, en ufak bir hışırtı, gürültü çıkarmaksızın Kovrin'in oturduğu kanepeye yaklaşarak yanına oturdu. İşte o zaman Kovrin onun Kara Keşiş olduğunu anladı. Bir dakika kadar sessizce birbirlerine baktılar. Kovrin şaşkınlık içinde, Kara Keşiş ise güler yüzle, ilk karşılaşmalarındaki gibi kurnaz, hatta işini bilen bir adam tavrıyla...

Kovrin, "Senin bir serap olduğunu biliyorum," dedi. "Niçin evrende dolaşmıyorsun da burada oturuyorsun? Efsaneye aykırı değil mi senin bu yaptığın?"

Keşiş hemen karşılık vermedi. Sonra yüzünü ona dönerek, alçak sesle, "Ne fark eder?" dedi. "Efsane, serap ve ben... Bütün bunlar senin yıpranmış hayal gücünün ürünleri. Ben bir hayaletim."

"Yani yaşamıyorsun?"

Keşiş hafifçe güldü.

"Nasıl istersen öyle düşün. Ben senin hayalinde yaşıyorum, ayrıca senin hayal etme gücün doğanın bir parçası. Demek ki ben varım ve doğanın içindeyim."

"Çok yaşlı, son derece anlamlı, bilge bir yüzün var. Sanki bin yıldan beri yaşıyor gibisin... Hayal etme gücümün böyle olgular yaratacağını bilmezdim. Peki, bana niye öyle hayran hayran bakıyorsun? Benden çok mu hoşlandın?"

"Evet, haklı olarak 'Tanrı'nın seçkin kulu' diye adlandırılacak birisin. Sen de benim gibi sonsuz gerçeğe hizmet ediyorsun. Düşüncelerin, niyetlerin, öğrendiğin bilim ve sürdürdüğün yaşantı tümüyle tanrısal, göksel bir nitelik taşıyor; çünkü kendini mantıklı, güzel yani sonsuza dek var olacak şeylere adanmış durumdasın."

"'Sonsuz gerçek' dedin. Eğer sonsuz yaşam diye bir şey yoksa insanlar sonsuz gerçeğe nasıl ulaşırlar? Böyle bir şey onlara çok mu gerekli?"

"Sonsuz yaşam vardır..."

"Yani insanların ölümsüzlüğüne inanıyor musun?"

"Elbette inanıyorum. Siz insanları büyük, parlak bir gelecek bekliyor. Yeryüzünde senin gibilerin sayısı arttıkça bu parlak gelecek daha erken gerçekleşecek. Yüce amaçlara hizmet edecek güçte, bilinçli, özgür düşünceli kişiler yeryüzüne gelmese, insanlığın geleceği o denli parlak olamazdı. İnsanlığın gelişmesi kendi doğal evrimine bırakılırsa dünyadaki varoluşunuzun parlak sonunu daha uzun zaman beklersiniz. Sen ve senin gibiler, insanlığı sonsuz gerçekler âlemine birkaç bin yıl daha erken sokacaksınız, vereceğiniz hizmetin yüceliği burada işte. Böylelikle siz, varlığınıza, insanların yüzüne sinmiş Tanrı kutsallığının

simgesi sayılıyorsunuz.”

“Sonsuz yaşamın anlamı nedir?” diye sordu Kovrin.

“Her türlü yaşamda olduğu gibi mutluluk içinde yaşamaktır, yaşama zevkidir. Yaşamın anlamını kavramak en büyük zevk sayılmalıdır, sonsuz yaşam insanlara sayısız, bitmez tükenmez bilinçlenme olanakları sunar. Kutsal Kitap’ta ‘Babam’ın evinde kalacak çok yer var,’²⁶ denmesinin anlamı budur işte.”

Kovrin kıvançtan ellerini ovuşturdu.

“Ah, ağzından bal akıyor. Seni dinlemek ne büyük bir zevk!”

“Bu sözleri duyduğuma memnun oldum.”

“Ancak buradan ayrılıp gittiğinde ‘Gerçekten öyle biri var mıydı?’ diye sorarak tedirgin olacağım. Sen benim zihnimin yarattığı hayalsin, halüsinasyonsun. Bu durumda hasta ruhlu bir adamım ben, normal sayılmam.”

“Öyle olsa ne çıkar? Bunda şaşılacak bir şey yok. Sen hastasın; çünkü gücünün üstünde çalışıyorsun, iyice yorgun düştün. Demek oluyor ki, sağlığını yüce düşünceye kurban ettin, yakın bir gelecekte yaşamını da o uğurda harcayacaksın. Bunda bir kötülük var mı? Yetenekli, yaradılıştan soylu kişilerin asıl amaçları bu değil midir?”

“Ruhen hasta olduğumu bildiğim sürece kendime nasıl inanırım?”

“Peki, insanların peşinden koştukları dâhilerin hayal görmediklerini mi sanıyorsun? Bilimadamları, dâhilik ile delilik arasındaki sınırın çok ince olduğunu söylerler. Aziz dostum, yalnızca sıradan insanlarla sürü halinde yaşayanlar sağlıklı ve normaldir. ‘Sinir çağı’, ‘aşırı yorgunluk’, ‘bozulup dağılma’ gibi deyimler sizler için kullanılmamalı; yaşamın amacını sürüye katılmak olarak görenler korksunlar böyle sözlerden.”

“Ama Romalılar, ‘*Mens sana in corpore sano*’²⁷ derlerdi.”

“Eski Romalılar ile Eski Yunanların söyledikleri her şey doğru mu sanıyorsun? Ruhsal yücelik, coşku, vecit gibi deyimler peygamberleri, ozanları, ülküleri uğruna acı çekenleri ilgilendirir; bunların insanın hayvani yönüyle, başka bir deyişle onların bedensel sağlığıyla bir ilgisi yoktur. Yineliyorum: Eğer normal, sağlıklı biri olmak istiyorsan doğruca sürüye katıl!”

“Sık sık benim de aklıma gelen şeyleri dile getirmene çok şaşıyorum. Sanki herkesten sakladığım düşüncelerimi gizlice izlemiş gibisin. Neyse artık benim hakkımda konuşmayı bırakalım... ‘Sonsuz gerçek’le neyi kastediyorsun?”

Keşiş’ten hemen yanıt gelmedi. Kovrin yaşlı adamın yüzüne baktı ama tanıyamadı onu. Yüz hatları gitgide yayılıyor, sise girmiş gibi dağılıyordu. Ardından Keşiş’in başı, kolları gözden silindi, gövdesi yavaş yavaş oturdukları sıraya, akşamın loşluğuna karıştı, sonra tümüyle yok oldu.

Kovrin gülerek, “Eh, halüsinasyon son buldu! Gene de çok yazık!” dedi.

Eve döndüğünde neşesi yerindeydi, kendini çok mutlu hissediyordu. Keşiş’in söyledikleri yalnız gururunu okşamakla kalmamış, bütün ruhunu, benliğini derinden sarsmıştı. Seçilmiş olmak, sonsuz gerçeğe hizmet etmek, insanlığın gelişmesini birkaç bin yıl öne alanlar arasında bulunmak, başka bir deyişle, insanları birkaç bin yıl daha savaşmaktan, günah işlemekten, acı çekmekten kurtarmak, gençliğini, gücünü, sağlığını, her şeyini yüce düşüncelere adanmak, toplumun mutluluğu için ölmeye hazır olmak ne ulu, ne kutlanası bir talihti! Gözünün önünden yaşadığı yıllar akıp geçti. Çalışıp didinmeyle dolu, lekesiz,

tertemiz yıllardı bunlar. Kendi öğrendikleri ile başkalarına da öğretmeye çalıştıklarını gözünün önüne getirince keşişin sözlerinin hiç de abartılı olmadığını anladı.

Tanya ona doğru geliyordu. Bugün başka bir elbise giymişti. Kovrin'in heyecandan parlayan yüzüne, yaşlı gözlerine bakınca şaşırdı.

"Aa! Burada ne yapıyorsunuz? Bir şey mi oldu? Neyiniz var? Çoktan beri sizi arıyoruz..."

Kovrin ellerini genç kızın omuzlarına koydu.

"Merak edilecek bir şey yok, Tanya. Öyle mutluyum, öyle sevinçliyim ki! Tanya, sevgili Tanya, sizden çok hoşlanıyorum. Ne kadar çok hoşlandığımı anlatamam!.."

Kızın ellerini kavradı, tek tek öptü.

"Az önce son derece aydınlık, şaşırtıcı, ruhumu yücelten dakikalar yaşadım. Neler gördüğümü söyleyemem size; çünkü beni deli sanırsınız ya da söylediklerime inanmazsınız. Şimdilik beni bir yana bırakalım. Sevgili Tanya, bir tanem. Sizi seviyorum, çoktan beri seviyorum... Yakınlığınız, günde en az on kez karşılaşmamız benim için kaçınılmaz oldu. Bilmiyorum, buradan gittikten sonra ne yapacağım."

Tanya güldü.

"Aradan iki gün bile geçmeden unutursunuz canım. Biz kendi halinde insanlarız, sizin yanınızda ne değerimiz olabilir ki?"

"Ben ciddiym, Tanya. Giderken sizi de yanımda götüreceğim. Tamam mı? Benimle gelir misiniz? Benim olur musunuz?"

Tanya, "Aman siz de!" dedikten sonra yeniden gülmek istediye de beceremedi, yüzü al olmuştu. Ardından solukları sıklaştı, hızla yürüyüp gitti. Ancak eve gideceği yerde, parkın derinliklerine doğru yönelmişti.

Ne yapacağını bilmez bir durumda ellerini ovuşturarak, "Hiç aklıma gelir miydi! Böyle bir şey düşünebilir miydim?" diye söyleniyordu.

Kovrin ise genç kızın arkasından yürüyor, aynı parlak ve coşkulu yüzle, "Beni tüm varlığımla saran bir sevgi istiyorum, böyle bir sevgiyi ancak siz verebilirsiniz, Tanya. Mutluyum, öyle mutluyum ki!" diyordu.

Kız allak bullak olmuştu; başını eğip büzüştü, sanki on yıl birden yaşlandı. Kovrin ise onu hâlâ güzel bulduğu için hayranlığını, "Ah, ne kadar güzelsiniz!" sözleriyle dile getirdi.

26. Kutsal Kitap, Yeni Ahit, Yuhanna, 14:2. (Y.N.)

27. (Lat.) Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur. (Ç.N.)

VI

Yegor Semyoniç, kızı ile Kovrin arasında yalnızca bir aşk ilişkisinin başlamakla kalmadığını, yakında evleneceklerini öğrenince heyecandan yerinde duramaz oldu. İlk gün sürekli elleri titredi, boynu şişip kızardı, binek arabasına atladığı gibi bir arkadaşının evine yollandı. Tanya babasının atı kırbaçlamasından, şapkasını kulaklarına dek indirmesinden onun nasıl bir ruhsal durum içinde olduğunu anladı; odasına kapanarak akşama kadar gözyaşı döktü.

Seralarda turfanda şeftaliler, erikler olgunlaşmıştı. Bu nazik, nazlı meyvelerin toplanması, kasalara konması, Moskova'ya gönderilmesi büyük bir dikkat ve çaba istiyordu. Yaz sıcak ve kurak geçtiği için her ağacın tek tek sulanması ayrı bir dertti, işçilerin bunu yapması çok zaman alıyordu. Ağaçları saran tırtıllar da başka bir sorundu. İlaçlamayla da kökleri kurumadığı için, işçiler, hatta Yegor Semyoniç ve Tanya, onları parmaklarıyla eze eze bitiremediler. Kovrin, tırtılların parmakla ezilmesinden çok tiksiniyordu. Bütün bu işlerin yanında, güze doğru olgunlaşacak meyvelerin siparişini almak, uzun uzun çizelgeler düzenlemek gerekiyordu. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, kimsenin başını kaşıyacak vakit bulamadığı o curcuna içinde, tarla işleri de başlayıvermesin mi? İşçilerin yarısı hemen oraya gönderildi. Güneşte yanan, yorulan, sınırları tepesine çıkan Yegor Semyoniç, bir bahçeye koşuyordu, bir tarlaya... İşlere yetişmek için bin parçaya bölündüğünü söyleyerek sağa sola bağırıp çağırıyor, kafasına bir kurşun sıkacağını söylüyordu.

Çeyiz hazırlıkları bütün bunların üstüne tüy dikti! Pesotskiler için bunun da önemi vardı elbette. Makas şıkırtılarından, dikiş makinesi takırtısından, ütü yanığı kokusundan, sinirli, karpisli bir kadın olan terzinin dırdırından evde herkesin başı dönmeye başladı. Bu arada, mahsus yapıyorlarmış gibi, her gün yığın yığın konuk geliyordu eve. Onları yedirip içirmek, gönüllerini hoş tutmak, gerektiğinde gece yataşı için ağırlamak büyük eziyetti. Neyse ki bu şeytan azabı sanki sisler arasından geçip gitti.

Tanya on dört yaşından beri nedense Kovrin'in bir başkasıyla değil, kendisiyle evleneceğine inandığı halde, mutluluğun beklenmedik bir anda, apansız geldiğini söylüyordu. O bakımdan içinde bulunduğu durumu anlayamıyor, buna bir türlü alışamıyordu. Bir gün bakıyorsunuz, başı göklerde, sevinçten, mutluluktan uçuyor; başka bir gün ağustos ayında aile ocağından, babasından ayrılacağını düşünerek üzülüyor; başka bir gün de Kovrin gibi büyük bir bilimadamının yanında kendini ufacık, değersiz görerek odasına kapanıyor, saatlerce gözyaşı döküyordu. Eve konuklar geldiğinde Kovrin'i yakışıklı, çekici bulan kadınların onu çok beğendikleri, kendisine de imrendikleri inancıyla dünyayı fethetmişçesine gurur duyuyor; ama Kovrin, genç bayanlardan birine gülümsemeyegörsün, hemen kıskançlığa kapılarak odasına çekilip ağlamaya başlıyordu. Bu yeni duygular, izlenimler onu öylesine oyalıyor, öylesine kendinden geçiriyordu ki bahçe işlerine, kurulmuş makine gibi yardım ediyor; şeftalilere, tırtıllara, işçilere fazla aldırıyor, günlerinin nasıl geçtiğini bile fark etmiyordu.

Aynı değişiklikler Yegor Semyoniç'in da başındaydı. Gerçi sabahtan gece yaralarına değin çalışıyor, hep bir yerlere koşturuyor, yorgunluktan düşünmeye fırsat bulamıyordu; ama her zaman büyülü bir yarı uyku içindeydi. Sanki benliğinde iki kişi vardı: Biri, gerçek Yegor Semyoniç'ti: Bahçıvan İvan Karlıç işlerin hep ters gittiğini rapor ederken öfkeleniyor,

saçını başını yoluyordu. Öbürü, gerçek olmayanıysa iş konuşmalarını yarı sarhoş bir halde kesip bahçıvanın omzuna vurarak, “Kim ne derse desin, soyaçekimin önemi büyük azizim,” diyordu. “Andriyuşa’nın annesi zeki, soylu, eşi bulunmaz bir kadındı. Melek gibi masum, aydınlık, temiz bir yüzü vardı. Güzel resim yapar, şiir yazardı. Toprağı bol olsun, genç yaşta veremden ölüp gitti...”

Gerçek olmayan Yegor Semyoniç bunları söyledikten sonra içini çekerek, “Andriyuşa’yı küçücük bir çocukken yanıma aldım,” diyordu. “Onun da melekler gibi masum, aydınlık, temiz bir yüzü vardı. Bakışı, davranışları, konuşması tıpatıp annesi gibidir: sevecen, ince, nazik... Ya zekâsı? Zekâsıyla hepimizi şaşırtırdı. Bugün bilimadamı olması boşuna değil. Bir gün gelecek, İvan Karlıç, göreceksin, kendi alanında kimsenin erişemeyeceği bir noktaya gelecektir.”

Tam o sırada, gerçek Yegor Semyoniç devreye girerek korkunç bir yüzle bağırıp çağırmaya başladılar: “Kahrolasılar! Bahçemi mahvettiler! Her şeyi bozup dağıttılar! Bahçem elden gitti! Ağaçlarım kurudu!”

Kendini çalışmaya kaptıran Kovrin’inse evdeki kargaşadan, koşturmacadan pek haberi yoktu. Yaşadığı aşk, içindeki ateşi daha bir alevlendirmişti; eskiye göre ondaki tek değişiklik bu olmuştu. Tanya’yla her görüşmeden sonra odasına heyecanlı, mutlu dönüyor; genç kızını öperken ya da ona olan aşkını dile getirirken duyduğu tutkuyla kitaplarına, yazılarına daha bir hevesle sarılıyordu. Kara Keşiş’in “Tanrı’nın seçkin kulları”, “sonsuz gerçek”, “insanoğlunun parlak geleceği” ile ilgili sözleri, çalışmalarına apayrı, olağanüstü bir anlam kazandırmıştı. Yüreği gururla doluydu, gözünde kendi değeri daha bir büyümüşü. Haftada bir ya da iki kez Kara Keşiş’le görüşüyor ama bu onu kesinlikle korkutmuyordu. Çünkü böyle görüşmelerin, hayal görmelerin kendini yüce düşüncelere adanmış, kalburüstü insanlardan başkasına nasip olmayacağına inanıyordu.

Bir keresinde Kara Keşiş, yemek odasına kadar gelerek pencerenin önüne oturdu. O sırada Yegor Semyoniç ve Tanya’yla konuşan Kovrin, sözü döndürüp dolaştırıp Kara Keşiş’in hoşlanacağı konulara getirdi. Bunun üzerine hayalet başını sallamaya, onu onaylamaya başladı. Karşısındaki iki insan, Kovrin’in kendileriyle konuştuğundan kuşkulanmaksızın neşeyle gülüyor, onu ilgiyle dinliyorlardı.

Bu arada farkına varmaksızın Uspenski Yortusu yaklaştı, hemen ardından da düğün günü gelip çattı. Yegor Semyoniç’in isteği üzerine, iki gün süren, şamatalı, gereksiz derecede gösterişli bir düğün yaptılar. Bol bol yenildi, içildi, tam üç bin ruble masraf edildi. Kiralık orkestranın berbat müziğinden, gürültü patırtıdan, garsonların koşturmacasından, evi tıkış tıkış dolduran konukların çokluğundan ne pahalı şarapların, ne de Moskova’dan getirilmiş mezelerin tadı anlaşıldı.

VII

Uzun kış gecelerinden birinde, Kovrin yatakta yatıyor, Fransızca bir roman okuyordu. Kent yaşantısına alışmamaktan dolayı akşamları başı ağrıyan karısı uyuyalı çok olmuştu. Tanya arada bir uykuda konuşuyor, birbiriyle ilgisiz şeyler söylüyordu.

Saat gecenin üçünü vurdu. Kovrin mumu söndürüp yattı ancak gözlerini kapayıp uzun süre uyumaya çalıştığı halde bunu başaramadı. Çünkü bir yandan odanın havası sıcak geliyor, bir yandan da Tanya sayıklıyordu.

Saat dört buçukta mumu yeniden yaktı, yakar yakmaz karyolanın yanındaki koltukta oturan Kara Keşiş'i gördü. Keşiş, "Merhaba," dedi.

Bir süre sustuktan sonra da sordu: "Ee, anlat bakalım, neler düşünüyorsun?"

"Şöhreti düşünüyorum," dedi Kovrin. "Demin Fransızca bir roman okuyordum. Romanda genç bir bilginden söz ediliyor. Adam sürekli peşinde koştuğu şöhrete erişemeyince hastalıktan eriyip gidiyor. Böyle bir şöhret düşkünlüğünü anlamıyorum, düpedüz saçmalık bence."

"Sen akıllı bir adamsın. Şöhret senin için ilgi çekmeyen bir oyuncak gibi."

"Evet, doğru söyledin."

"Aslında ün sana göre değil. Ünlü biri olarak öldükten sonra mezar taşına adını yaldızlı harflerle yazdıklarını düşünelim. Zamanla bu yazılar yaldızıyla birlikte silinip gidecek olduktan sonra, bunun ne değeri kalır, kimin ne işine yarar? Ayrıca ünlülerin sayısı o kadar çok ki, zayıf insan belleği hepsinin adını ezberde tutmaya yetmez!"

"Evet, öyledir... Ayrıca ezberde tutup da ne olacak?.. Neyse bu konuyu kapatalım da başka bir şeyden söz edelim. Örneğin, mutluluktan. Mutluluk nedir?"

Saatin gongu beşi vuruncaya değin karyolada oturup ayaklarını aşağı sarkıtarak Kara Keşiş'le konuştu. Bir ara dedi ki: "Eski zamanlarda Polikrat adında birinin mutluluğu öylesine büyükmüş ki, başına bir şey gelmesinden korkarak, tanrıları yumuşatmak için yüzüğünü adak vermiş. Böyle bir efsane biliyor musun? Tıpkı Polykrates²⁸ gibi ben de mutluluğumun büyüklüğünden korkuyorum. Garip değil mi? Sabahtan akşama dek yüreğimi, tüm benliğimi sevinç dolduruyor yalnızca, sanki içimde başka duyguya yer kalmıyor. Hüzün, üzüntü, can sıkıntısı nedir bilmiyorum, hayli zamandır. Çok ciddiyim. Anlamıyorum bir türlü..."

"Bunda anlamayacak ne var? Sevinç olağandışı bir duygu değil ki. Sevinç de öteki duygular gibi normal insanların tadabilecekleri bir duygu. İnsanoğlu akıl ve ahlak yönünden gelişip yüceldikçe daha bir özgürleşir, yaşamdan alacağı zevk artar. Sokrates, Diogenes, Marcus Aurelius elem nedir bilmezlerdi, onlar yalnız sevinç duyarlardı. Havarilerden biri ne demiş? 'Sevincin sürekli olsun.' Sen de sevinçli ve mutlu ol."

Kovrin gülerek, şaka yollu, "Tanrıları kızdırmaz mıyım?" dedi. "Tanrılar tüm huzurumu kaçırrı, beni aç, çıplak bırakmaları hoşuma gider mi sanıyorsun?"

O sırada Tanya uyanmış, şaşkınlık ve korku içinde kocasına bakıyordu. Adamcağız karşısındaki koltuğa bakarak gülüyor, el kol hareketleri yapıyor, kendi kendine gülüp konuşuyordu. Gözlerinin parıltısı, gülmesi bir tuhaftı. Kocasının Keşiş'e uzattığı kolunu tutarak, "Andriyuşa, kiminle konuşuyorsun?" diye sordu. "Andriyuşa, dur bir dakika!"

"Kiminle mi? İşte orada, onunla... Karşımda oturan Keşiş'i görmüyor musun?"

“Ben kimseyi görmüyorum. Orada Keşiş diye biri yok. Sen hastasın, Andriyuşa!”

Genç kadın kocasını kucakladı, hayaletlerden korumak istercesine ona iyice sokuldu, bir eliyle gözlerini kapattı.

Hıçkırıklar içinde, tüm bedeni titreyerek, “Sen hastasın, sevgilim,” dedi. “Beni bağışla bir tanem ama çoktandır sende bazı ruhsal bozukluklar olduğunu fark ediyordum... Ruhsal bir hastalığın var, Andreyciğim.”

Karısının titremesi ona da geçti. Karyolanın yanındaki koltuğa bir daha baktı. Orada oturan kimse yoktu artık. Kollarında, bacaklarında bir güçsüzlük hissetti, büyük bir korkuya kapıldı, giyinmeye başladı.

Titreirken, “Önemli bir şey değil, aldırma sen,” diyordu. “Ben gerçekten hastayım... hastalığımı kabul etmem gerekiyor.”

Tanya hıçkırıklarını tutmaya çalışarak, “Evet, çoktandır farkındayım... babam da farkında,” dedi. “Kendi kendine konuşuyorsun, garip bir biçimde gülüyorsun, uykuların iyice azaldı. Tanrım, Tanrım, sen bizi koru! Ama sakın korkma Andriyuşa, geçer bunlar, Tanrı aşkına korkma!”

Kocasının ardından o da giyinmeye başladı. Kovrin karısının titremesine bakarken, durumunun korkunçluğunu yeni yeni anlıyordu. Kara Keşiş’le konuşması bu kadar tehlikeliydi demek ki! Delirdiği apaçık ortadaydı.

İkisi de niçin öyle yaptıklarını bilmeden giyinip salona çıktılar. Tanya önde, Kovrin arkada... Kızının hüngür hüngür ağlamasıyla uyanmış olan Yegor Semyonıç, sırtında robdöşambri, elinde bir mumla ayakta, ortada dikiliyordu. O kışı onlarda geçirmeye gelmişti.

Tanya sıtmaya tutulmuş gibi sarsılarak, “Korkma Andreyciğim, korkma Andriyuşka!” dedi bir daha. “Baba, bütün bunlar geçer, hepsi geçer...”

Heyecandan Kovrin’in ağzından tek sözcük çıkmıyordu. Kayınpederine şaka yollu, “Ben aklımı kaçırdım, kutlayabilirsiniz,” demek istiyor; ama yalnızca dudakları kıpırdıyor, acı acı gülümsüyordu.

Saat dokuz olunca sırtına ceketini, kürkünü giydirdiler, boynunu atkıyla güzelce sardılar, arabaya bindirip doktora götürdüler. O günden sonra tedaviler başladı.

VIII

Yaz gelince doktorun tavsiyesine uyarak gene köye yollandı. Hastalığı epeyce düzelmiş, Kara Keşiş'i görmez olmuştu; geriye bedensel gücünü toparlamak kalıyordu. Karısının köyünde bol bol süt içti, günde iki saatten fazla çalışmadı, ağzına şarap, sigara koymadı...

İlyin Yortusu'ndan bir gün önce, evde akşam duası yapılıyordu. Yardımcısı, papaza buhurdanlığı verince konağın koskoca salonu mezarlık gibi günlük kokmaya başladı; bunun üzerine Kovrin dayanamayıp parka çıktı. Dört bir yanda açan çiçekleri fark etmeden parkta gezindi, bankta oturdu, sonra bahçede dolaşmaya başladı. Irmağa kadar yürüdükten sonra yamaçtan aşağıya indi, bakışlarını sulara çevirerek bir süre ayakta dikildi. Bir yıl önce bilimadamını daha genç, dinç, neşeli gören kökleri saçaklı kasvetli çam ağaçları, başları gökte, dimdik dururken kendi aralarında fısıldaşıyor gibiydiler. Sanki onu tanımamışlardı. Gerçekten de Kovrin'in saçları kazınmıştı, sarsak sarsak yürüyordu, yüzü bir yıl öncesine göre tombullaşıp sararmıştı.

Köprüden karşı kıyıya geçti. Bir yıl önce çavdar ekili olan tarlada sıra sıra dizili, biçilmiş arpa demetleri vardı. Güneş batmıştı ama ufukta günbatımının kızıllığı alev alev yanıyor, ertesi gün esintili bir hava olacağını haber veriyordu. Etrafta kimsecikler yoktu. Kovrin bir yıl önce aynı günlerde Kara Keşiş'in ilk kez gözüktüğü yöne doğru uzun uzun baktı. Orada yirmi dakika kadar dikildikten sonra akşamın kızıllığı usul usul söndü, ortalık kararmaya başladı.

Yaptığı gezintiden üzgün, dizlerinin dermanı kesilmiş halde geri döndüğünde akşam duası bitmek üzereydi. Yegor Semyonıç ile Tanya terasın basamaklarına oturmuş çay içiyor, konuşuyorlardı. Onu görür görmez susmalarından Kovrin kendisi hakkında konuştuklarını anladı.

Tanya, "Sütünü içme saatin geldi, unutmazsın, değil mi?" dedi.

Kovrin en alt basamağa oturarak, "Hayır, süt içmeyeceğim," karşılığını verdi. "İstersen sen iç."

Genç kadın ile babası kaygıyla bakıştılar. Tanya suçlu suçlu, "Ama sütün yararlı olduğunu söylüyordun," dedi.

Kovrin alaylı alaylı güldü.

"Hem de ne yararlı, bir bilerseniz! Cumadan beri yarım kilo daha almışım, kutlarım sizi."

Başını ellerinin arasında tutarak can sıkıntısıyla, "Keşke beni hiç tedaviye başlatmasaydınız," dedi. "Bromürlü ilaçlar, aylıklık, sıcak banyolar, her an denetim altında bulunmak, her lokmayı çekinerek yemek, adımımı bile korka korka atmak beni iyice sersemletti. Evet, deli gibiydim, büyüklük kompleksi içindeydim. Ama eskiden neşeliydim, dinçtim, mutluydum. Özgün düşünüp ilginç şeyler söylüyordum. Şimdi daha akli başında, tutarlı biri oldum ama başkalarından da bir farkım kalmadı. Birçokları gibi sıradan bir insanım, böyle yaşamak sıkıyor beni. Ah, bana niçin bu kadar acımasız davrandınız? Halüsinasyon görüyorsam bunun kime ne zararı vardı, soruyorum size, kime ne kötülüğüm dokundu?"

Yegor Semyonıç içini çekti.

"Ağzından çıkanı kulağın duymuyor. Seni dinlemek bile sıkıntı veriyor insana."

"Siz de dinlemeyin efendim!"

İnsanlar, özellikle de Yegor Semyonıç, Kovrin'i bayağı rahatsız etmeye başlamıştı. Kendisi de adamcağıza karşı soğuk, kaba, hatta düşmanca tavırlar takınıyor; ona bakarken gözlerinde yalnız alay ve nefret okunuyordu. Yegor Semyonıç da onunla konuşurken kendi açısından rahatsızdı. Hiçbir suçu olmadığı halde onunla birlikteyken kızarıp bozuyor, suçlu suçlu öksürüyordu. Babası ile kocasının arasının bozulması, Tanya'yı doğal olarak çok tedirgin ediyordu. Babasına sokularak yüzüne tasayla bakıyor, ikisinin de böyle birdenbire neden değiştiğini anlamaya çalışıyordu. Anladığı bir şey vardı; o da bu iki candan insanın davranışlarının tümüyle değiştiği, babasının gittikçe yaşlandığı, kocasınınsa son zamanlarda nazlı, sinirli, sataşkan, çekilmez bir insan olduğuydu. Genç kadın kahkahayla gülmeyi, şarkı söylemeyi epeydir unutmuştu; sofradan aç kalkıyor, geceleri gözüne uyku girmiyordu; korkunç bir olayın her an patlayıvermesini bekliyordu sanki. İlyin Yortusu sırasında, akşam ayininde babasının ağladığını duyar gibi olmuştu. O bakımdan şimdi terasın basamaklarında otururlarken bu olayı düşünmemeye çalıştı.

Kovrin, "Buddha, Muhammed, Shakespeare ne talihli kişilermiş ki, sevgili yakınları ile hekimler onları coşkuya kapıldıkları, esinlenip vecde geldikleri için tedavi etmeye kalkışmamışlar," dedi. "Muhammed sinirlerini yatıştırmak için potasyum klorür alsa, günde iki saat çalışsa, süt içse bu olağanüstü insandan günümüze kala kala azıcık bir şey kalırdı. Hekimler ile iyi yürekli yakınlarımız bizlere öyle şeyler yapacak ki, sonunda insanlar salaklaşacak, sıradanlık deha sayılmaya başlanacak, ortada uygarlık diye bir şey kalmayacak. Sevgili yakınlarım, size ne kadar minnettarım bilemezsiniz!"

Sinirlerinin tepesine çıktığını anlıyordu; daha fazla konuşup yanındakileri üzmemek için hızla ayağa kalktı, içeri gitti. Salonun bütün pencereleri açıldı, o sessizlikte bahçeden insanı yatıştıran ot kokuları geliyordu. Büyük salonda döşemelere ve piyanoya, ayın yeşile kaçan ışıltıları vurmuştu. Kovrin çevresine bakındı; bir yıl önce bahçeden ot kokularının geldiği, pencerelerin ay ışığıyla parladığı geceleri anımsadı. Eski ruh halini geriye döndürmek amacıyla çalışma odasına koştu, sert bir puro yakıp uşağa şarap getirmesini buyurdu. Ancak içtiği purodan ağzının içi zehir gibi oldu, şarap da eski tadı vermedi. Alışkanlık, tiryakilik bitince her şey bu kadar berbat oluyordu demek ki. Gene de purodan, birkaç kadeh şaraptan sonra başı döndü, yürek atışları sıklaştı, ister istemez kalsiyum bromür almak zorunda kaldı.

Yatmadan önce Tanya dedi ki: "Biliyorsun, babam seni taparcasına sever. Son günlerde durup dururken sinirlenmen öldürecek onu. Görmüyor musun, günden güne, saat başı çöküyor adamcağız. Sana yalvarıyorum, Andriyuşa, Tanrı aşkına, ölmüş babanın hatrına, benim huzurum için adamcağızın gönlünü al, onunla iyi geçin!"

"Böyle bir şeyi istemiyorum, üstelik yapamam!"

Tanya titremeye başladı.

"Ama niçin! Açıklar mısın?"

Kovrin omuz silkti.

"Çünkü onu sevimli, canayakın bulmuyorum. Hepsi bu! Neyse, o senin baban, benim değil. Kapatalım bu konuyu!"

Tanya, gözleri aynı noktada, ellerini şakaklarına bastırarak, "Anlamıyorum, anlamıyorum!" dedi. "Evimizde kimsenin önleyemediği, korkunç şeyler yaşanıyor. Sen çok değiştin, eski Andriyuşa değilsin... Zeki, olağanüstü bir insansın ama boş yere sinirlenip çekişmelere meydan veriyorsun... Öyle ıvır zıvır şeylere sinirleniyorsun ki, senin sen

olduğuna inanası gelmiyor insanın.”

Tanya söylediklerinden ürkerek Kovrin’in ellerini öptü.

“Dur, dur, kızma hemen! Akıllı, iyi yürekli, soylu bir insan olduğunu biliyorum. Babama karşı daha insaflı davranacağını da... Öyle iyi bir insan ki babam!”

“Baban sandığın gibi iyi biri değil, yalnızca saf. Babana benzeyen vodvil kahramanı adamlar, saflık akan, semiz suratları, olağanüstü konukseverlikleri, binbir türlü tuhaflıklarıyla bir zamanlar beni duygulandırır; romanlarda, vodvillerde, yaşamın içinde karşıma çıktıkları zaman beni gülmekten kırarlardı. Ama şimdi nefret ediyorum böylelerinden, çünkü bencillik bunların iliklerine işlemiş. En çok nefret ettiğim yanları da toklukları, midelerinin tok oluşundan ileri gelen, boğalara, yaban domuzlarına özgü iyimserlikleri.”

Tanya yatağa oturdu, başını yastığa koydu. Didişmekten yorgun düştüğü, daha fazla konuşmak istemediği belliydi. Gene de, “Bütün bunlar işkence benim için,” dedi. “Kışın başından beri huzur yüzü görmedim. Her dakika acı çekiyorum. Bundan daha korkunç ne olabilir?”

“Evet, tabii, ben Herodes’im²⁹, sen ve baban masum ana kuzusu. Kesinlikle böyle!”

Bunları söylerken Kovrin’in yüzü kadına çok çirkin, tiksindirici gözüktü. Gerçekten de öfke, alay ona hiç yakışmıyordu. Zaten Tanya epey zamandır kocasının yüzünde bir eksiklik olduğunun, saçını kestirdiğinden beri suratının çok değiştiiğinin farkındaydı. İşte bu düşünceler içinde ona kırıcı bir söz söylemek istediyse de kendini zor tuttu, kocasını tümüyle gücendirmekten korkarak yatak odasından çıktı.

29. MÖ 73-74 yılları arasında yaşayan, Yahuda eyaletinin Roma tarafından atanmış kralı. Yeni Ahit’te Hz. İsa’nın doğduğu ülkenin tiranı olarak betimlenir. (Y.N.)

IX

Kovrin üniversitede bağımsız bir kürsü elde etmişti. İlk dersini aralık ayının ikisinde vereceği koridora asılan duyuruda belirtildi. Ancak o güne varmadan Kovrin, öğrenci işlerine bir telgraf çekerek hastalığı dolayısıyla ders yapamayacağını bildirdi.

Artık boğazından sürekli kan gelmeye başlamıştı. Haylidir kan tükürmekteydi, bunun yanında ayda bir-iki kez ağzından gelen kan çoğalıyor, böyle günlerde iyice zayıf düşerek yarı uykulu bir duruma giriyordu. Aslına bakılırsa kendisinin bundan fazla korktuğu yoktu; çünkü merhum annesi aynı hastalığı on yıl, hatta daha uzun süre çekmişti. Doktorlar da hastalığı tehlikeli bulmuyor, bununla birlikte heyecanlanmamasını, düzgün bir yaşam sürmesini, gereğinden çok konuşmamasını salık veriyorlardı.

Ocak ayına ertelenen dersler gene aynı nedenden dolayı yapılamadı, şubat ayına gelindiğindeyse yeni bir derse başlanması gereksiz bulundu. Böylece Kovrin'in vereceği dersler yeni öğretim yılına bırakıldı.

Kovrin, Tanya'dan ayrılmış; kendisiyle küçük bir çocuk gibi ilgilenen, ondan iki yaş büyük bir kadınla yaşamaya başlamıştı. O günden beri bilimadamının sakin, uyumlu bir yaşantısı vardı. Varvara Nikolayevna –birlikte yaşadığı kadın– onu Kırım'a³⁰ götürmeyi önerdiğinde, bu işten bir yarar gelmeyeceğini bile bile gitmeye razı oldu.

Akşamleyin Sivastopol'da trenden indiler, ertesi gün Yalta'ya gitmek üzere bir otele yerleştiler. İkisi de çok yorulmuştu. Varvara Nikolayevna çayını içtikten sonra yattı ve hemen uyudu. Ancak Kovrin uyumak istemiyordu. Daha Moskova'dayken yola çıkmadan önce Tanya'dan bir mektup almıştı. Okumaya karar veremeyip ceketinin yan cebine soktuğu mektup, şimdi onu fazlaca heyecanlandırıyordu. Aslında Tanya'yla evliliğinin bir hata olduğunu düşünüyordu; bu yüzden ondan ayrıldığı zaman büyük bir rahatlama duymuştu. Tanya'nın, kendisine eziyet çektiren bir kadından başka şey olmadığını düşünüyordu; insanı dikkatle süzen, iri, zeki gözlerinin dışında ilgi çekici bir yanı kalmamıştı. Aklına geldikçe ona karşı yalnızca acıma duyuyordu, bir de karabasanlar çöküyordu içine.

Zarfin üzerindeki elyazısı, iki yıl önce yaptığı haksızlıkları, eski karısı ile babasına karşı katı tutumunu, hiç suçları olmadığı halde çevresindekilere içindeki boşluğu, yalnızlığı, can sıkıntısını, yaşamdan hoşnutsuzluğunu boşaltıvermesini hatırına getirdi. Bunun hemen ardından tezini parça parça edişini, hastalığı süresince tuttuğu günlükleri yırtıp atmasını anımsadı. Yırttığı yaprakları pencereyi açıp dışarı savurduğunda kâğıt parçaları rüzgârda uçuşarak dallara, çiçeklere takılmıştı. Bu satırlarda hiçbir temele dayanmayan tuhaf savlar, akli başında bir insana yakışmayan abuk sabukluklar, bir sürü küstahlık, kendini dev aynasında gören birinin deli saçmaları vardı. Günlük türündeki bu yazılar, onun kusurlarının bir tutanağı sayılabilirdi. Son günlük defterini de yırtıp sayfalarını pencereden savurduktan sonra içini bir sıkıntı basmış, o sıkıntıyla karısına demediğini bırakmamıştı. Suçsuz bir insana yapılacak iş miydi bu? Bir keresinde de karısına acı çektirmek için babasının evlenmelerinde çirkin bir rol üstlendiğini, kızıyla evlenmesi için ona yalvardığını söylemişti. Bu sözleri başka bir odadan duyan Yegor Semyonıç deli gibi içeri dalmış, söyleyecek laf bulamadığından ya da dili tutulduğundan azgın boğalar gibi tepinmişti. Tanya ise babasına bakarak canhıraş bir çığlık atmış, ardından düşüp bayılmıştı. Bundan daha yakışsız bir şey

olamazdı!

Zarfın üstündeki tanıdık yazıya bakarken bütün bunları anımsadı Kovrin. Sonra balkona çıktı. Dışarıda sakin, ılık bir hava vardı, her köşeye deniz kokusu sinmişti. Aşağıdaki köy öylesine güzeldi ki gökteki ay, çevredeki ışıklar suda pırıl pırıl yansırken adını koyamayacağınız bir renge bürünüyordu. Bu renge ille bir ad vermek isterseniz laciverdin yeşille yumuşak, tatlı bir birleşimi sayılabilirdi; koyun kimi yerleri de göztaşı mavisiydi. Sudaki hareler durmadan değişiyordu, körfez su yerine ay ışığıyla dolu gibiydi. Kısacası her şey, renklerin uyumlu, dingin, insanın ruhunu yücelten bir karışımıydı.

Aşağı katta, balkonun altındaki pencereler açıktı herhalde, çünkü kadın sesleri ile kahkahalar açık seçik duyuluyordu. Belli ki orada kalanlar akşam eğlencesi düzenlemişlerdi. Sonunda mektubu okuma isteği ağır bastı ve Kovrin zarfı açtı. Odasına girdikten sonra şu satırları okudu:

Bugün babam öldü. Onun ölümüne sen sebep oldun, bunu böylece bil! Bahçemiz de yavaş yavaş can çekişiyor; çünkü başkasının ellerine bırakılmış durumda. Zavallı babamın korktukları tek tek oluyor. Bunların hepsi senin yüzünden! Senden tüm benliğimle nefret ediyor, tez zamanda geberip gitmeni diliyorum. Çektiğim acılar yetmedi anlaşılın. Her gün dayanılmaz ıstıraplar içinde kıvraniyorum... Bir gün senin de geberdiğini görmeyecek miyim? Olağanüstü bir adam, bir dâhi olduğuna inanarak seni bağırma bastım, sevdim ama kaçığın teki çıktın...

Sonunu okumaya gücü yetmeyen Kovrin mektubu yırtıp attı. Korkuya benzeyen bir tedirginlik sarmıştı yüreğini. Varvara Nikolayevna paravanın arkasında uyuyordu; uyuduğu, düzgün soluk alışlarından belliydi. Alt kattan da kadın sesleri, kahkahalar geliyordu. Kovrin otelde kendisinden başka canlı varlık yokmuş gibi bir duyguya kapıldı. Acı çeken, ona lanetler yağdıran eski karısının yazdıkları onu bayağı ürkütmüştü. Hastalandığı iki yıl boyunca başına belalar açan, yakınlarına bir sürü zarar verdiren bilinmedik gücün, Kara Keşiş'in, ansızın kapıdan içeri girip gene ona oyunlar oynamasından çekiniyormuş gibi korka korka kapıya baktı. Ama denemelerinden biliyordu ki, sınırları yerinden oynadığında bundan tek kurtuluş yolu kendini çalışmaya vermektir. Yazı masasına oturmak, herhangi bir düşünceyi geliştirmek için kafasını toplamak sınırlarını yatıştırmaya yetiyordu.

Kovrin kırmızı çantasını açıp içinden küçük bir defter çıkardı. Defterde, Kırım'da boş kalıp canı sıkıldığı zaman üzerinde düşünmeyi tasarladığı, çeşitli yazarlardan derlenmiş yazı özetleri vardı. Masaya oturdu, özetleri gözden geçirmeye başladı. Aynı anda da uyumlu, sakin, kaygılardan uzak bir ruhsal durum benliğine egemen oldu. İnsanoğlunun gereksiz koşturmacaları üzerine düşüncelere daldı.

Mutluluk saydığımız şeylerin, sıradan isteklerin peşinde koşarken yaşam bize neler kaybettirmiyordu ki! Örneğin, kırkına merdiven dayadığı bir yaşta, sıradan bir profesör olmuş, ölgün, can sıkıcı, zor anlaşılır bir dille başkalarının düşüncelerini öğrencilerine aktarmak, kısacası orta karar bir bilimadamı sıfatını kazanmak için tam on beş yıl dirsek çürütmüş, gecesini gündüzüne katıp çalışmış, ağır bir ruhsal hastalığa göğüs germiş, başarısız bir evlilik yaşamış, bir sürü haksızlık, saçmalık yaparak yıllarını harcamıştı. Şimdi bunları aklına getirdikçe tüm neşesi kaçıyor. Yeteneklerinin vasat olduğunu anladığı için yazgısına razıydı artık. Çünkü bundan başka çıkış yolu yoktu; her insan neyse olduğu kadarıyla yetinmek zorundaydı.

Okuduğu derlemeler onu sakinleştirmişti, ama yırtıp attığı mektubun parçaları döşemede durdukları yerde gözüne batıyor; düşüncelerini yoğunlaştırmasını engelliyordu. Masadan kalktı, yırtık sayfaları topladı, pencereden dışarı attı. Ama o sırada denizden bir meltem esti, attığı kâğıt parçaları pencerenin dibine yapıştı. Bunun üzerine korkuya benzer bir tedirginlik gelip içine yerleşti, otelde kendisinden başka tek canlı varlık olmadığı duygusu onu gene rahatsız etmeye başladı. Dayanamayıp balkona çıktı.

Aşağıdaki koy canlıymış gibi, ona mavi, lacivert, turkuaz binlerce ateş saçan gözle bakıyor; onu kendisine çağırıyordu. Gerçekten sıcak, boğucu bir hava vardı, gidip denizde yıkansa ne güzel olurdu! Kovrin bunları düşünürken alt kattan bir keman sesi duyuldu, ardından iki ince kadın sesi bir anda şarkı söylemeye başladı. Kovrin'in yakından tanıdığı bir şarkıydı bu, ruh hastalığına yakalanan bir genç kızdan söz ediyordu. Genç kız geceleyin bahçeden gelen birtakım gizemli seslerle sarsılıyor; ama biz ölümlüler için kutsal olan bu şarkının sözlerini anlayamıyordu. Kovrin'in birden göğsü daraldı, yüreği tatlı bir hüznle sıkıştı, çoktandır tanımadığı, tadına doyumaz bir sevinç gelip canevine yerleşti.

Koyun öbür ucundan kasırgaya, hortuma benzeyen bir sütun yükseldi o anda. Sütun korkunç bir hızla otele doğru yaklaşırken bir yandan da boyu küçülüyor, rengi koyulaşıyordu. Kovrin kasırgadan kendini korumak için güçlkle yana çekildi, aynı anda da başı çıplak, saçlarına kır düşmüş, kara kaşlı, yalınayak bir keşiş, Kovrin'in yanından geçip odanın ortasında durdu. Keşiş kollarını göğsünde kavuşturmuştu.

Kara Keşiş, Kovrin'in yüzüne tatlı tatlı bakarak sitemle, "Sözlerime niçin inanmadın?" dedi. "O zaman senin dâhi olduğunu söylediğimde bana inansaydın son iki yılını böyle üzüntü içinde, boşu boşuna harcamazdın."

Kovrin bir dâhi, Tanrı'nın seçkin kulu olduğuna yeniden inandı; Kara Keşiş'le eski konuşmalarını anımsadı, onunla yeniden muhabbete koyulmak istedi, ama boğazından boşalan kanla aklı başından gitti. Ne yapacağını şaşırды, ellerini göğsünün üzerinde gezdirirken gömleğinin yenleri kana bulandı. Paravanın arkasında uyuyan Varvara Nikolayevna'ya seslenmek istediye de ağzından, "Tanya! Tanya!" sözünden başkası çıkmadı.

Boylu boyunca yere yıkıldı. Ellerinin üstünde doğrulmaya çalışırken, "Tanya!" diye seslendi bir daha.

Tanya'yı yardıma çağıracaktı. Üzerlerine çiy damlaları düşmüş, güre çiçeklerin boy attığı parkı, bahçeyi, saçaklı kökleriyle başı göklere eren çam ağaçlarını, çavdar tarlasını, geliştirdiği bilimi, gençliğini, cesaretini, sevinçlerini, güzelliğine doyamadığı yaşamı yardıma çağıracaktı... Halıdaki, yüzünün yanındaki kan birikintisini görüyor; bağırarak istediği halde düştüğü dermansızlık yüzünden bir şey söyleyemiyor; ama anlatılması zor, sınırsız bir mutluluk bütün benliğini dolduruyordu. Aşağıda, balkonun altında bir serenat çalınmaya başlamıştı. Bir yandan da Kara Keşiş onun bir dâhi olduğunu, zayıf bünyesi yüzünden artık ölüme doğru yol aldığını, bedeninin kabağa, zara benzer kalıntısıyla içindeki dehaya artık hizmet edemeyeceğini kulağına fısıldıyordu.

Varvara Nikolayevna uyanıp da paravanın arkasından çıktığında, Kovrin artık bir ölüden başka şey değildi, yüzünde mutlu bir gülümsemeyle donup kalmıştı.

30. Çehov da kendi hastalığı sırasında birkaç kez Kırım'a gidip dinlenmiş, sonra Yalta'da sürekli oturmak üzere bir ev yaptırmıştı. (.N.)

BİR HEKİMİN YAŞADIKLARI

Profesör N., Liyalikov'ların fabrikasından bir telgraf aldı. Bu saçma sapan, uzun telgraf okunduğunda, Bayan Liyalikova'nın –fabrika sahibinin karısı olmalıydı– kızının hastalandığından başka bir şey anlaşılmıyordu. Profesörün kendisi gidecek durumda olmadığı için fabrikaya klinik şefi Korolev'i gönderdi.

Önce Moskova'dan trenle iki istasyon geçmek, sonra da at arabasıyla dört fersah yolculuk yapmak gerekiyordu. Korolev'i alması için fabrikadan üç atın koşulduğu güzel bir araba göndermişlerdi. Şapkasına bir tavus tüyü takmış arabacı, doktorun her sorusuna asker sertliğiyle, “Hayır efendim!”, “Buyurduğunuz gibi efendim!” gibi yanıtlar veriyordu. Günlerden cumartesiydi, güneş batmak üzereydi.

Fabrikadan istasyona yürüyen işçi kalabalığı, Korolev'in bindiği arabayı görünce şapka çıkarıp selam veriyordu. Korolev akşamın güzelliğine, yolun iki yanında sıralanan yazlıklara, çiftlik evlerine, kayın koruluklarına, doğanın canlılığına hayran kaldı. Tarlalar, ormanlar, ışıldayan güneş pazar tatilinden önce işçilerle birlikte yalnız dinlenmeye değil, belki dua edip Tanrı'ya yalvarmaya hazırlanıyordu sanki.

Korolev, Moskova'da doğup orada okumuş bir hekimdi. Köyleri bilmezdi; bir kerecik olsun fabrikalarla ilgilenmemiş, birini olsun gezip görmemişti. Gerçi zaman zaman fabrikalarla ilgili yazılar okuduğu, fabrika sahiplerinin yemeklerine çağrıldığı, onlarla görüştüğü olurdu ama ne zaman bir fabrika görse orayı dışarıdan sessiz, sakin duruşuna karşın cahilliğin, bencilliğin kaynaştığı bir bataklık, işçilerin ezildiği, sağlıksız koşullar altında çalıştırıldığı, kargaşanın, kavganın, sarhoşluğun, haşaratın kol gezdiği bir pislik yuvası olarak düşünürdü. Şimdi de işçiler arabaya yol vermek için saygıyla, korkuyla iki yana açılırken onların yürüyüşlerinde, yüzlerinde, kasketlerinde pislik, ayyaşlık, karmaşa ve düzensizlik görüyordu.

Fabrikaya avlu kapısından girdiler. İki yanda işçilerin küçük küçük evleri sıralanıyor; evlerin önlerinde kadın yüzleri, ipe asılı çamaşırlar, yorganlar göze çarpıyordu. Arabacı atların hızını kesmeden, “Çekil önümden!” diye bağırarak tırısla geçti. İleride, çorak, geniş bir avlu uzanıyordu. Kocaman bacalı beş fabrika binası birbirinden biraz uzakça dizilmişti; blokların yanında da, üretilen malların yığıldığı depolar, barakalar vardı. Hepsinin üstüne toza benzeyen bir örtü çökmüştü. Bunların arasına da çöldeki vahaları andıran ufacık bahçe bozuntuları ile yeşil ya da kırmızı çatılı evler serpiştirilmişti. Yöneticilerin yaşadığı yerlerdi buralar. Arabacı ansızın dizginleri çekti, araba boz renkte bir boyayla yeni badanalanmış bir evin önünde zınk diye durdu. Evin önünde toz kaplı leylak ağacının boy verdiği bir bahçe vardı, merdivenden keskin boya kokusu geliyordu.

Sofadan dışarı fırlayan kadınların sesleri, iç çekmeler, fısıldaşmalar yükseldi: “Ah, doktor geldi! Buyursunlar, buyursunlar, efendim! Şöyle içeri girin! Sizi beklemekten gözümüz yollarda kaldı!..”

Geçkin, şişmanca bir kadın olan Bayan Liyalikova modaya uygun siyah ipekli giysisi içinde pek şık görünüyordu ama okul görmemiş, sade bir kadın olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Kadıncağız doktora elini uzatmaya cesaret edemediği için merdivende çekingen çekingen dikiliyor, doktorun yüzüne kaygıyla bakıyordu. Yanında, kısa kesilmiş saçları, çiçek desenli bluzuyla bir hanım daha vardı. Gençlik çağını aşmış, bu gözlüklü, sıska

kadını sürekli Kristina Dmitriyevna, diye çağıran hizmetçiler sayesinde, Korolev onun eğitimci³¹ olduğunu anlamakta gecikmedi. Besbelli, evde en okumuş, en görgülü kişi olarak doktoru karşılama, onunla ilgilenme görevi kendisine verilmişti. Çünkü evin kızının hastalığını vakit geçirmeden, en ince ayrıntılara varıncaya değin anlatmaya koyuldu ama bu arada hastanın neresinin ağrıdığını, hastalığının ne olduğunu söylemeyi unuttu.

Doktor ile eğitimci konuşuyor, yaşlı anne ise konuşmanın bitmesini bekleyerek kapının dibinde dikiliyordu. Doktorun konuşmalardan anladığına göre, Bayan Liyalikova'nın tek kızı, bütün bu fabrikaların mirasçısı, yirmi yaşlarındaki Liza Liyalikova epeyce hastaydı.

Çoktandır çeşitli doktorlara görünmekteydi, son gece ise şiddetli yürek çarpıntılarında ötürü evde kimse gözünü yummamış, genç kızın ölmesinden korkmuşlardı.

Kristina Dmitriyevna sürekli eliyle dudaklarını silip şarkı söyler gibi bir sesle anlatıyordu: "Kızımızın çocukluktan beri hastalıklı olduğu söylenebilir. Doktorlar hep 'sinirdendir' diyorlar. Küçük yaşta onlar yüzünden sıracı hastalığı kaptı, öyle sanıyorum ki bu nedenle bu dertten kurtulamıyor."

Hastanın yanına gittiler. Bayağı gelişip boy atmış, annesi gibi minik gözlü, yüzünün alt bölümü üst bölümünden daha uzun bir genç kız, yorganı çenesine dek çekmiş yatmaktaydı. Saçlarının dağınıklığına, yatışına bakılınca ilk anda, acındığı için bu evde bakılan zavallı bir sığıntı olduğu sanılabılırdi. Beş koca fabrikanın mirasçısı olduğuna kimse inanmazdı.

Korolev, "Biz de sizi görmeye geldik," dedi. "Hastalığınızı iyileştirmek için elimizden geleni yapacağız."

Kendini tanıttı; genç kızın iri, soğuk, çirkin elini sıktı. Beriki çoktandır doktorlara alışkın bir tavırla yatağında doğruldu, omuzlarının, göğsünün açılmasına aldırmaksızın kendini Korolev'in ellerine bıraktı.

Muayene sürerken, "Yürek çarpıntısı var bende," dedi. "Bu gece korkudan öldüm öldüm dirildim. Bana yatıştırıcı bir ilaç verin."

"Vereceğiz, hepsini vereceğiz. Hiç merak etmeyin."

Korolev muayeneyi bitirerek omuz silkti.

"Yüreğinizin durumu iyi. Sapasağlam çalışıyor, o yönden bir kaygınız olmasın. Belki sinirleriniz yıpranmış biraz, bu da böyle durumlarda normaldir. Belki bir sinir nöbeti geçirdiniz, yatıp güzel bir uyku çekerseniz bir şeyciğiniz kalmaz."

O sırada genç kızın yatak odasına lamba getirdiler. Hasta ışığı görünce gözlerini kıstı, başını kollarının arasına alarak bir ağlama tutturdu. Aynı anda doktor onun zavallı, çirkin yüzünün gereğinden çok gelişmiş alt bölümünü fark etmemeye başladı. Şimdi karşısında yalnızca acı çeken, acı çekmesi normalmiş gibi gözükten, duruşu insanın içine dokunan, düzgün endamlı, kadınsı, sade bir varlık duruyordu. Yapılacak şey onu ilaçlarla ya da öğütlerle değil, sevip okşayarak yatıştırmaktı. Zaten annesi de kızının başını ellerinin arasına aldı, göğsüne bastırdı. Yaşlı annenin yüzündeki umutsuzluk, ıstırap görülmeye değerd. Bir anne olarak kızını gece gündüz sütüyle besleyerek büyütmüş, ondan hiçbir şeyi esirgememiş, ona düzgün bir eğitim vermek, Fransızca, müzik, dans öğretmek için elinden geleni yapmış, eve öğretmenlerin, doktorların en iyilerini çağırmış, sürekli bir eğitimci tutmuştu. Ancak şimdi kızının göz yaşlarının, çektiği bunca acının nedenini anlayamıyordu. Acaba birtakım yanlışlıklar yaptı ya da yapılması gerekenleri yapmayı ihmal etti de sonunda başına bu işler geldi diye suçlu bir ifadeyle, üzgün üzgün duruyordu.

Hasta kızına bir daha sarılarak, “Lizacığım, Lizacığım!” diye inledi. “Her gün, her gün aynı şey... İki gözüm, yavrum, nazlı çocuğum, neyin var, söyle! Acı annene, gizleme bizden!..”

İkisi böyle ağlarken, Korolev yatağın ucuna ilişerek genç kızın elini tuttu, yumuşak bir sesle, “Ağlamayı kesin,” dedi. “Biliyorsunuz, yeryüzünde hiçbir şey bu güzel gözyaşlarına değmez. Hadi, bırakın ağlamayı, buna hiç gerek yok.”

Böyle derken bir yandan da, “Evlense bir şeyciği kalmaz,” diye düşünüyordu.

Eğitmen, “Fabrikanın hekimi potasyumlu brom verdi,” dedi. “Anladığım kadarıyla hiçbir yararı dokunmadı, hatta daha kötü oldu. Bana kalsa yürek çarpıntılarında damla iyi gelir. Böyle bir damla vardır ama ben adını unuttum. Müge damlası mıydı neydi?”

Bu sözlerden sonra gene bir sürü ayrıntıya girdi, anlattı da anlattı. Bu arada doktorun sözünü kesiyor, konuşmasını engelliyordu. Sanki evde en okumuş, en görgülü kadın olarak doktorla sürekli konuşması, üstelik konuyu tıp alanında tutması gerekiyormuş gibi bir havası vardı.

Canı sıkılan Korolev hastanın odasından çıktı, anneye dönerek, “Ben kızınızda korkulacak bir şey bulamadım,” dedi. “Madem onu fabrika hekimi tedavi ediyor, tedavisini sürdürsün. Bugüne değin yaptıkları doğru gözüküyor, o nedenle hekim değiştirmeniz gerekmez. Sık görülen bir hastalık bu, fazla kaygılanmayın.”

Bunları tek tek söylerken bir yandan da eldivenlerini giyiyordu. Bayan Liyalikova ise gözleri gene yaşlı, karşısında kıpırdamadan dururken hep ona bakıyordu.

Doktor, “Eh, 10.00 trenine yarım saat kalmış, izin verirsiniz ben gideyim,” dedi.

Bayan Liyalikova yeniden ağlamaya başladı. Gözyaşları yanaklarından süzülüyordu.

“Bu gece bizde kalamaz mıydınız?”

Sonra kızının kapısına bakarak alçak sesle, “Sizi rahatsız edeceğimiz için utanıyorum ama çok rica edeceğim,” dedi. “Bu geceyi bizde geçirin. Liza benim tek kızımdır, ondan başka çocuğum yok. Tanrı aşkına bizi yalnız bırakmayın.”

Korolev, Moskova’da çok işinin olduğunu, ailesinin kendisini beklediğini söyleyecek oldu. Hiç gereği yokken başkasının evinde bütün bir akşamı, bütün geceyi geçirmenin gereksizliğini, zorluğunu düşünüyordu ama karşısındaki yaşlı kadının yüzüne bir daha baktı ve eldivenlerini sessizce çıkarmaya başladı.

Konuk salonunda onun için birkaç lamba ve avize mumlarını yaktılar. Doktor önce piyanonun başına oturup notaları gözden geçirdi, sonra duvarlardaki tabloları, portreleri seyre koyuldu. Yaldızlı çerçeveler içindeki yağlıboya resimlerde, Kırım, fırtınalı bir deniz, dalgalar arasında çalkalanan bir gemi, elinde kadehle bir Katolik papazı görülüyordu. Ama hepsi de özensiz, yeteneksizce yapılmış, soğuk, anlamsız şeylerdi. Portrelerde çarpıcı, güzel tek bir yüze rastlayamazdınız; fırlak elmacıkkemikleri, afallamış gibi bakan gözler... Liza’nın babası Bay Liyalikov’un daracık bir alını vardı, kendinden fazlaca memnun olduğu anlaşılıyordu, pek soylu görünmeyen gövdesine geçirdiği üniforma çuval gibi duruyordu üstünde, göğsünde de bir madalya ve Kızıl Haç nişanı vardı. Evin her köşesine bu üniforma gibi zevksiz, üzerinde fazla düşünülmemiş, insanı rahatsız eden, kısır bir kültür egemen olmuştu. Döşemeler cilasıyla, avizeler görgüsüzce lüksüyle insanı sinirlendiriyordu. Hani, madalyasını boynuna takıp öylece hamama giden bir tüccarın öyküsü vardır ya, o geliyordu insanın aklına...

Sofada birilerinin fısıldaştığı, birinin de alçak sesle horladığı işitiliyordu. Derken bir anda, ardı ardına sıralanan tiz metal çınlamaları yükseldi. Daha önce böyle bir gürültüyü hiç işitmemiş olan doktor ne olduğunu anlayamadı ve büyük bir rahatsızlık duydu. Sanki çınlamalar kulaklarının içinde zonkluyordu.

“Böyle bir yerde kafamı kessler yaşayamazdım,” diye düşünerek yeniden notaları karıştırmaya koyuldu.

Az sonra Eğitimci Hanım seslendi: “Buyurun Doktor Bey, sizi yemeğe bekliyoruz.”

Korolev yemek odasına geçti. Ortada büyük bir masa vardı, üstünde de çeşit çeşit mezeler, şaraplar... Ancak masada Kristina Dmitriyevna'dan başka kimseyi göremedi.

Kadın sofraya oturur oturmaz üst üste Madeira şarabı yuvarlamaya, çabuk çabuk atıştırmaya, ona gözlüğünün üstünden bakarak durmadan konuşmaya başladı: “Yanımızda çalışanlar bizden çok memnundur. Her fabrikada gösteriler düzenlenir, işçiler kendileri çıkıp oynar. Ayrıca fener alayları, eğlenceler düzenlenir. Büyük bir çayhanemiz vardır. Bundan iyisi can sağlığı, daha güzel yeri nerede bulacaklar? Ayrıca bize çok bağlıdırlar, Liza'nın hastalandığını öğrenir öğrenmez papaz çağırıp ayin yaptırıldılar. Hiçbirinin öğrenimi yok ama her şeyi bizim gibi hissedip anlıyorlar.”

“Gördüğüm kadarıyla evde erkek yok.”

“Evet. Piyotr Nikanoriç bir buçuk yıl önce ölünce yalnız kaldık. Üç kadın kendi başımıza yaşıyoruz. Yazın burada, kışın da Moskova'da, Polyanka semtinde... Ben on üç yıldır onların yanındayım. Artık aileden biri sayılırım.”

Bir süre sonra masaya sıcak çukabalığı kızartması, tavuk köftesi ve meyve salatası geldi. İçkiler en pahalı Fransız şaraplarıydı.

Kristina Dmitriyevna hızlı hızlı yemek yerken bir yandan da elleriyle dudaklarını siliyordu. Burada kendi eviymiş gibi büyük bir keyif içinde yaşadığı belliydi. Doktora, “Sıkılmayın beyefendiciğim, yemenize bakın,” dedi.

Yemekten sonra doktoru gece kalacağı odaya götürdüler. Kendisi için özel yatak serilmişti. Ancak hava bunaltıcı olduğu, oda taze boya koktuğu için doktor uyumak istemedi, paltosunu giyerek dışarı çıktı.

Dışarı serindi, gün ağarmaya başlamıştı. Nemli havada uzun bacalı fabrikaların beşi birden belirgin biçimde gözüktüyor, bunların arasında da depolar, barakalar seçiliyordu. Günlerden pazar olduğu için çalışan yoktu, o bakımdan pencereler koyu karanlıktı ama fabrikalardan birinin ocağı yanıyor, bacasından arada bir dumanla karışık kıvılcımlar fışkırıyordu. İki penceresindeyse kızıl bir ışık vardı. Fabrika avlusunun hayli ilerisinde kurbağalar vıraklıyor, bülbüller ötüyordu.

Doktor ocağı yanan fabrika ile işçilerin uyuduğu barakalara bakınca, ne zaman bir fabrikayla karşılaşırsa aklına gelen şeyleri düşündü. İşçiler temsillere de çıksa, onlar için fener alayları da düzenlense, fabrikanın kendi doktoru ve başka iyileştirmeler de olsa, bugün istasyondan gelirken karşılaştığı işçilerle, henüz gösterilerin ve tek bir iyileştirmenin olmadığı çocukluk günlerinde gördüğü işçiler arasında fazla bir ayırım olmadığını düşünüyordu. Asıl nedeni anlaşılmayan, tedavisi olanaksız birtakım süreğen hastalıklar üstüne sağlıklı akıl yürüten bir hekim olarak, Korolev fabrikalara da varlık nedeni açıklanamayan, kurtulması zor bir bela olarak bakardı. Her ne kadar işçilerin yaşamındaki iyileştirmeleri gereksiz saymıyorsa da bütün bu çabaları tedavisi olanaksız hastalıklarla bir

tutardı.

Kızıl ışıkla aydınlanan pencerelere bakarak, “Buradaki terslik şu,” diye geçirdi içinden. “Bin beş yüz, iki bin kadar işçi basmaların en kötüsünü üretmek için doğru dürüst dinlenmeden, en ağır koşullarda, yarı aç yarı tok çalışıyor; bu karabasandan kurtulmak için kendilerini içkiye veriyorlar. Yüzlerce gözcü ise işçilerin çalışmasını denetlemek adına onlara ceza kesiyor, sövüp sayıyor, haksızlık ediyor... Fabrika sahibi iki-üç kişi de hiç çalışmadan, işçilerin ürettiği basmayı kendileri kullanmaksızın onların sırtından geçiniyor. Üretilen bu bez kimin ne işine yarıyor acaba? Bayan Liyalikova ile kızının mutsuzluğuna bakın! İnsanın acıyası geliyor. Keyfince yaşayan yalnızca şu gözlüklü, yarım akıllı, tohuma kaçmış bayan Kristina Dmitriyevna. Buradan çıkan sonuç: Basmaların en berbatı üretilip doğu pazarlarına sürülsün, ele geçen parayla da Kristina hanımefendi keyifle füme balık yiyip Madeira şarabı içsin, diye bu beş blok ve bunca işçi harıl harıl çalışıyor...”

Akşam yemeğine oturmadan önce Korolev’in kulaklarını zonklatan aynı garip çınlamalar yeniden başladı. Fabrika yapılarından birinin yakınında, bir adam metal bir tablaya tokmakla vuruyor, vurduktan sonra da tablayı eliyle tutuyordu. Bu yüzden kulaklarda “der-der-der” diye yankılanan tiz, kısa, çirkin sesler yayılıyordu. Yarım dakikalık bir sessizlikten sonra aynı garip, kopuk kopuk, tatsız çınlamalar başka bir bloğun yanında yükseldi: “Dong, dong, dong!” Tam on bir kez... Anlaşıldığına göre, bekçiler saat gongu vurur gibi vuruyorlardı metal tablalara. Derken, başka bir bloğun yanından “jak-jak-jak” çınlamaları duyuldu. Bütün bloklardan, barakalardan, avlunun dışından yankılar yükseldi. Sanki pencere görünümlü gözlerinden kızıl ışıklar saçan bir dev, belki de baş iblisin ta kendisi, hem fabrika sahiplerinin, hem işçilerin gözünü boyayıp bu seslerle canlarına okuyordu.

Korolev avludan çıkıp tarlalara doğru yürüdü O sırada avlu kapısından kaba saba bir haykırış duyuldu: “Kim var orada?”

“Tıpkı hapisane gibi,” diye düşünen doktor karşılık vermedi.

Kırlarda kurbağaların vıraklaması, bülbüllerin ötüşü daha açık seçik duyuluyordu; mayıs gecesinin serinliği de. Her ne kadar istasyondan trenlerin takırtısı geliyor, horozlar uykulu uykulu ötüyorlarsa da gece sakindi, bütün dünya derin uykudaydı. Fabrikanın biraz ötesinde orman kesim bölgesi vardı, kesilmiş tomruklar üst üste yığılmıştı. Korolev kütüklerden birinin üstüne oturarak düşüncelere daldı.

“Burada kendini iyi hissedene yalnızca bu Eğitimci Bayan, koca fabrika onun zevki için çalışıyor. Anlaşıldığı kadarıyla, o da görünürdeki kişi, bütün bunlardan asıl yararlanan, her şeyi çekip çeviren baş iblisin kendisi.”

Varlığına inanmadığı iblisler hakkında böyle düşünürken kızıl ışığın aydınlattığı iki pencereye dönüp dönüp bakıyordu. Pencerelerden ona bakan baş iblisin, kimsenin bilip farkına varmadığı bir güç olduğunu düşünüyordu; ezenlerle ezilenler arasındaki ilişkiyi, şimdi kimsenin düzeltmeye gücü yetmediği bu yanlışlığı o yaratıyordu. Anladığına göre, ezenlerin muhakkak birilerinin yaşamını zorlaştırması gerekiyordu, doğa yasası denen şey buydu. Ancak bu, yalnız gazete makalelerinde, bir de ders kitaplarında görülecek türden bir açıklamaydı ve ıvır zıvırla dolu günlük yaşam kargaşası insan ilişkilerini böyle yapılandırıyordu. Ancak bu bir doğa yasası değil, hem güçlüler, hem de zayıfların karşılıklı ilişkilerinin aynı derecede kurbanı oldukları, sağduyuya aykırı bir durumdu. Çünkü her iki taraf da kesinlikle tanımadığı, insan yapısına ters düşüp onları güden, yaşamın dışındaki bir

gücün etkisi altındaydı.

Korolev, kütüklerin üstünde otururken bunları düşünüyordu işte. Ve bu tanımadığı, gizemli gücün, hemen yanında durup kendisine baktığı yolunda ruhani bir duygunun etkisinde kalmaya başlamıştı. Bu arada tan gitgide solgunlaşıyor, zaman hızla akıp gidiyordu. Tanyerinin soluk zemini üzerine düşen beş fabrikanın ve bacalarının görüntüsü bu sessizlikte donup kalmış gibiydi, gündüz saatlerindeki gibi ayrı bir görünümüleri vardı. Böyle bir ruhsal durum içerisinde, insan fabrikalardaki buhar makinelerini, elektriği, telefonu unutuyor; evlerin kazıklar üstüne dikildiği taş devri insanların inandığı gizemli, anlaşılmayan güçlerin varlığını düşünüyordu.

Yeniden aynı çınlamalar duyuldu:

“Dong-dong-dong!”

Tam on iki kez. Sonra yarım dakikalık bir sessizliğin ardından avlunun başka bir köşesinden, “Dong, dong, dong!” şamatası yükseldi.

“Korkunç bir şey!” diye söylendi Korolev.

Derken, başka bir yerden, insanın tepesini attıran keskin çınlamalar geldi gene:

“Dong, dong, dong!”

Saatin on iki olduğunu bildirmek için tam dört dakika tablaya vurmak gerekiyordu. Bu gürültü patırtının ardından öyle bir ölüm sessizliği bastırdı ki, her şey donup kalmış sanırdınız.

Korolev bir süre daha oturduktan sonra eve döndüyse de hayli zaman uyuyamadı. Komşu odalardan fısıldaşmalar, terlik şıpırtıları, çıplak ayakların pıtır pıtır sesleri geliyordu.

Doktor, “Gene sinir nöbeti mi başladı yoksa?” diye düşündü.

Hastanın durumunu görmek için odasına gitti. Evin her yerini gündüz aydınlığı doldurmuştu; sabah pusları arasından süzülen zayıf bir güneş ışığı salonun zeminine, duvarlarına vuruyordu. Liza'nın odasına açılan kapı aralıktı, kız yatağın yanındaki koltukta oturuyordu. Sırtında sabahlığı, boynu şalla sarılı, saçları gene dağınık... Pencere perdeleri indirilmişti.

“Kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” diye sordu Korolev.

“Çok teşekkür ederim.”

Kızın nabzını yokladı, alnına düşen saçlarını düzeltti.

“Niçin uyumuyorsunuz? Dışarıda güzel bir hava var, bahar geldi, bülbüller ötüyor ama siz karanlıkta oturmuş, kara kara düşünüyorsunuz.”

Genç kız doktoru dinlerken gözlerini onun yüzüne dikmişti. Hüzünlü, zeki bakışları vardı; ona bir şey söylemek ister gibiydi.

“Bu durum sık sık oluyor mu?” diye sordu Korolev.

Kızın dudakları kıpırdandı.

“Evet, sık sık oluyor. Hemen hemen her gece aynı durum.”

Bu sırada bekçiler demir tablalarla saat ikiyi vurmaya başladılar. “Dong, dong, dong!” çınlamalarıyla birlikte kızın titrediğini gördü.

“Bu gürültüler mi rahatsız ediyor sizi?”

“Bilmiyorum. Beni bu evde her şey rahatsız ediyor. Oysa sizin sesinizde beni

anladığınızı, bana yakınlık göstereceğinizi hissettiren bir şey var. Daha ilk bakışta sizinle her şeyi konuşabilirmişim gibi bir duyguya kapıldım.”

“Buyurun, çekinmeden konuşabilirsiniz.”

“Size bu konuda neler düşündüğümü anlatacağım. Sanırım ben hasta filan değilim. Gene de rahatsızlık duyuyor, bir şeylerden korkuyorum. Sanki böyle gerekiyormuş, başka türlü olmazmış gibi geliyor. Penceresinin altından haydutların geçtiğini hissetse en sağlıklı kişiler bile tedirginlikten kurtulabilir mi?”

Genç kız dizlerine bakarak utangaç utangaç gülümsedi.

“Beni sık sık doktorlara gösteriyorlar. Elbette doktorların yararına inanıyorum, onlara teşekkür borçluyum. Oysa benim asıl istediğim hekimlere görünmek değil, onlarla yakın bir insan gibi, dostça konuşmak. İsterdim ki, beni dinlesinler, beni anlayıp haklı ya da haksız olduğuma inandırsınlar.”

“Peki, bu konuları açacak yakın bir arkadaşınız yok mu?”

“Hayır, tamamen yalnızım. Gerçi annem var, onu seviyorum, gene de yalnız sayılırım. Yaşantım böyle kurulmuş... Yalnız insanlar çok okur, buna karşılık az konuşup az dinlerler. Yaşam onlar için gizemli bir olgudur, böylelerinin mistik bir yapısı vardır, olmadık yerde iblis görürler. Lermontov’un Tamara’sı yalnız bir kadındı, sık sık şeytan görürdü.”

“Çok okur musunuz?”

“Hem de nasıl! Sabahtan akşama dek bütün günüm boş, okumayıp da ne yapayım? Durmadan okuduğum için kafamın içi boşalıyor, sanki kafamda düşünceler yerine gölgeler dolaşiyor.”

“Peki, geceleri de hayaller görür müsünüz?”

“Görmüyorum da varlıklarını hissediyorum.”

Genç kız böyle diyerek gülümsedi, gözlerini doktorun yüzüne dikti. Öyle hüznü, zeki bakışları vardı ki, sanki tümüyle doktora inanıyor, içten bir konuşmaya girişmek için can atıyor, ayrıca onun da kendisi gibi düşündüğünü sanıyordu. Ama konuşmasını yarıda kesti, belki de doktorun kendiliğinden konuşmasını bekledi.

Öte yandan doktor ona ne söyleyeceğini biliyordu. Genç kızın babasından kalan fabrikalardan, varsa milyonlarca rubleden vazgeçmesini; geceleri kendisine baktığını sandığı iblisin semtinden bir an önce uzaklaşmasını istiyordu. Bildiği bir şey daha vardı, o da genç kızın da aynı şeyleri düşündüğüydü. Kız da aynı şeyleri düşünüyor ama inandığı bir kişi çıksın da bunun doğru olduğunu onaylasın istiyordu.

Ancak doktor bunları nasıl dile getireceğini bilemiyordu. Hüküm giyen birine ne yüzden hüküm giydiğini sormak nasıl zorsa varlıklı insanlara da niye bu kadar zengin olduklarını, paralarını neden böylesine yanlış yönettiklerini, eğer zenginlik onları mutsuz ediyorsa bunu niçin terk etmediklerini sormak o derece zor gelir. Bu konu açılmış olsa herhalde Korolev utanır, bir tuhaf olur, sözü uzattıkça uzatırdı.

“Nasıl etsem de söylesem? Ama açık açık söylemek gerekmez herhalde,” diye kafa yoruyordu durmadan.

Aklından geçenleri doğrudan doğruya değilse bile dolambaçlı yollardan anlatmaya çalıştı:

“Fabrikanın sahibi, zengin mirasçısı olmaktan hoşnut olmadığınız belli. Böyle şeylere hakkınız olmadığına inanıyor, o yüzden uyuyamıyorsunuz. Aslına bakarsanız, durumunuzdan memnun olsanız, her şeyin yolunda gittiğine inanıp gönül rahatlığıyla

uyusanız çok daha kötüydü. Hatırı sayılır bir uykusuzluk çekiyorsunuz, bu da, kim ne derse desin, iyiye işarettir. Şimdi aramızda geçen şu konuşmayı annelerimizin, babalarımızın da yaptığını düşünmek bana doğru gelmiyor. Onlar geceleri konuşmaz, mışıl mışıl uyurlardı. Bizler, bizim kuşağımız ise uyuyamıyor, acı çekiyor, durmadan konuşuyor, haklı olup olmadığını tartışıyoruz. Bizim çocuklarımızın, torunlarımızın zamanındaysa bu sorunların hepsi çözülmüş olacak. Onlar bizden daha açık seçik görecekler her şeyi. Elli yıl sonra insanları çok daha iyi bir yaşam bekliyor, ne yazık ki, sizinle ben o günleri göremeyeceğiz. Mümkün olsa da o günleri görebilseydik!”

“Çocuklarımız, torunlarımız ne yapacaklar, peki?”

“Bilmem... Herhalde her şeyi bırakıp gidecekler.”

“Nereye?”

Korolev güldü.

“Canları nereye isterse. Kafası çalışan, aklı başında bir insanın isteyip de gidemeyeceği yer mi yok?”

Korolev böyle diyerek saatine baktı.

“Bakın, güneş doğalı çok oldu. Sizin de uyku saatiniz geçiyor. Hemen soyunup sağlıklı bir uyku çekin. Sizin gibi bir hanımla tanıştığım için ne kadar kıvanç duyduğumu anlatamam. İyi geceler.”

Kızın elini sıkan Korolev odasına giderek yatağına uzandı.

Sabah geç vakit herkes uyandığında arabasını hazırladılar, onu uğurlamak için bütün aile ön merdivenlere çıktı. Liza'nın üstünde bayramlık beyaz bir giysi vardı, saçlarının arasına bir çiçek takmıştı, yüzü solgun, uykuluydu. Doktorun yüzüne geceki gibi zekice, hüznle bakıyordu. Bir yandan gülümseyerek konuşuyor, bir yandan da doktora, yalnız doktora söyleyeceği önemli, özel bir şey varmış gibi süzgün duruyordu. Tarlakuşlarının ötüşü, kilisenin neşeli çan sesleri her yeri sarmıştı.

Fabrika bloklarının pencereleri güneşte ışıl ışıl parlarken avludan kırlara açılan Korolev, ezilen işçileri, kazıklar üzerine kurulmuş evleri, iblisi, hepsini unuttu. Onun düşündüğü bir şey vardı, o da gelecekte, yakın bir gelecekte yaşamın bu sessiz pazar sabahı gibi pırıl pırıl aydınlık, neşeli olacağıydı. Düşündüğü başka bir şey de üç atın çektiği rahat bir arabayla böyle bir bahar günü yolculuk yapmanın, güneşin sıcaklığını iliklerinde hissetmenin güzelliğiydi.

31. Adından yabancı bir kadın olduğu anlaşılmaktadır. Eğitimciler yabancılardan seçilirdi. (Ç.N.)